

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tuğçe TUNCA

ANTALYA KENT MERKEZİNDE GÜNDELİK HAYAT

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tuğçe TUNCA

ANTALYA KENT MERKEZİNDE GÜNDELİK HAYAT

Danışman

Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ

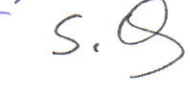

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Tuğçe TUNCA'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Getim Balanuye
Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Sevinç Gözler S.Ö.
Üye : Doç. Dr. Gönül Demirel

Tez Konusu: Antalya Kent Merkezinde Gündelik Hayat

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi 03/07/2013

Mezuniyet Tarihi 04/07/2013

Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Modernitenin Kentleri Dönüştürmesi ve Günümüzde Kent Merkezlerinin Durumu	4
1.1.1. Kentlerin Dönüşümü.....	4
1.1.1.1. 19.Yüzyılın Ortalarından Cumhuriyet'in İlanına Kadar Olan Süreç	5
1.1.1.2. 1923-1950 Arası Dönem	6
1.1.1.3. 1950- 1980 Arası Dönem	7
1.1.1.4. 1980'den Günümüze Kadar Devam Etmekte Olan Dönem	8
1.2. Modern Dünyada Kentleşme Çerçevesinde Gündelik Hayat	9
1.2.1. Kent Merkezi ve Önemi	11
1.2.2. Modernite ve Kent Deneyimi.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

ANTALYA KENTİNİN DÖNÜŞÜMÜ

2.1. Antalya Kentinin Kuruluşundan İtibaren Tarihsel Süreçte Mekânsal Dönüşümü ve Gündelik Hayata Etkisi	15
2.1.2. Antalya Kentinin Coğrafi Konumu.....	16
2.1.3. Attaleia'dan Antalya'ya Tarihsel Süreç; Bir Kentin Kuruluş ve Değişim Hikâyesi	17
2.1.4. Selçuklu Döneminde (1207-1299) Antalya Kentinin Mimari Yönden Gelişimi ve Gündelik Hayat.....	18
2.1.5. Osmanlı Döneminde Antalya Kentinin Surların Dışındaki Gelişimi	20
2.1.6. Cumhuriyet'in İlanı ve Sonrasında Antalya'nın Kentleşme Deneyimi	22
2.2. Tez Çalışması Kapsamında Araştırılan Mahallelerin Kuruluş ve Gelişme Süreçleri.....	27
2.2.1. Barbaros Mahallesi (Kaleiçi)	27
2.2.2. Balbey Mahallesi (Bali Bey Mahallesi).....	28
2.2.3. Haşımışcan Mahallesi (Yenikapı)	29
2.2.4. Elmalı ve Kışla (Teşvikiye) Mahalleleri.....	29
2.2.5. Yüksekalan Mahallesi.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA TASARIMI

3.1. Araştırmanın Verileri ve Verilere Ulaşmada Kullanılan Teknikler	31
3.2. Araştırma Evreni ve Örneklem	32
3.4. Araştırmanın Önemi ve Araştırmanın Hipotezleri	33
3.5. Gündelik Hayat ve Kent Araştırmalarında Nesnellığın ve Eleştirel Yaklaşımın Önemi	34
3.6. Araştırma Bulguları Olarak Gündelik Hayat ve Deneyimin Ele Alınması	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NİTEL VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Mahallenin Kent İçin Önemi	40
4.2. Araştırmanın Bulguları; Gündelik Hayat Anlatıları	42
4.2.1. Çocukluk Anılarında Mahalle Yaşantısı; Ortak Hafızada Yer Eden Mekân ve İlişkiler, Değerler	42
4.2.1.1. Bahçeli, Cumbalı Ahşap Evler	42
4.2.1.2. Havuz ve Arıklar, Toprakdan Sokaklar	46
4.2.1.3. Çocukluk Oyunları ve Oyun Alanları; Boş Arsalar, Sokaklar, Parklar	47
4.2.1.4. İnsan İlişkilerinin Temeli Kabul Edilen Sevgi, Saygı, Bağlılık, Dayanışma, Yardımlaşma ve Selamlaşma	50
4.2.1.5. Sokaklarda ve Evlerde Gündelik Hayat	54
4.2.1.6. Bir Güven Sembolü Olarak Tahta Sandalye ve Açık Kapı	55
4.2.1.6.1. Göç ve Yabancılar	56
4.2.1.7. Tanıdıklık ve İlişkiler; Komşuluk, Misafirlik, Ziyaretler	58
4.2.2. İlişkilerin Değişmesi ve Bazı Değerlerin Kaybolmasına Dair Düşünceler	61
4.2.2.1. Tarihi Binaların Dönüşümüyle Değişen Mahalle Yaşantısı	64
4.2.2.2. Değişen Yapılar, Mekânlar, Çarşılar, Eski Sinemalar ve Kentsel Dönüşüme İlişkin Yorumlar	68
4.2.3. Mahallelere İlişkin Düşünceler ve Yorumlar	72
4.2.3.1. Balbey Mahallesi	72
4.2.3.2. Barbaros Mahallesi	74
4.2.3.3. Haşimişcan Mahallesi	75
4.2.3.4. Elmalı ve Kışla Mahalleleri	76
4.2.3.5. Yüksekalan Mahallesi	78
4.2.4. Kent Merkezinde Mahalleler Ölçeğinde Gündelik Hayat	79
4.2.4.1. İhtiyaçların Giderilmesi; Ulaşım ve Yürümek	79
4.2.4.2. Vakit Geçirmek İçin Açık Kamusal Alanlar Mı, Alışveriş Merkezleri Mi?	84

4.2.4.3. İhtiyaçların Giderilmesinde Bakkalların, Küçük Marketlerin, Pazarların İşlevi ve Önemi	85
4.2.4.4. Mahalle ve Sokaklarda Gündelik Hayat.....	88
4.2.4.5. Sahaflar	91
4.2.4.6. Piyazcı Sami	92
4.2.4.7. Börekçi Tefvik Usta.....	93
4.2.4.8. Antalya Mutfağı ve Yemek Tercihleri İle İlgili Anlatılar	94
4.2.4.9. Kentlilik	95
SONUÇ	98
KAYNAKÇA	102
EKLER	109
EK 1- Kent Merkezinde Bulunan Açık Kamusal Alanlar, Önemli Mekanlar ve Tarihi Yapılar.....	109
EK 2- Barbaros Mahallesi ve Kaleiçi.....	125
EK 3- Balbey Mahallesi	131
EK 4- Haşimişcan Mahallesi	140
EK 5- Elmalı Mahallesi.....	146
EK 6- Yüksekalan Mahallesi.....	157
EK 7- Soru Formu.....	162
EK 8- Derinlemesine Görüşme Yaptığımız Kişilerle İlgili Bilgiler	165
EK 9- Ön Araştırma İle İlgili Bilgiler.....	166
EK 10- Muratpaşa Belediyesine Sorulan Sorular ve Cevapları.....	174
EK 11- İnsan İlişkilerine Dair Değerlerin Değişimi İle İlgili Anlatının Devamı	177
EK 12- Kent Merkezinde İnşa Edilen Alışveriş Merkezi.....	179
EK 13- Ailelerin Çocuklarına ve Öğrenim Görmelerine Karşı Tutumları İle İlgili Anlatılar	182
EK 14- Araştırılan Mahallelerin Konumları.....	186
ÖZGEÇMİŞ	184

KISALTMALAR LİSTESİ

ADNKS Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

AVM Alışveriş Merkezi

ÖZET

19. yüzyılda Batı Avrupa’da sanayileşme, modernleşme ve kentleşme olgularının birbirlerini etkileyerek ortaya çıkması ve tüm dünyaya yayılması, Türk toplumunu da etkilemiştir. Modernleşme ve kentleşme süreçleri Türk toplumunda, Osmanlı’nın son dönemlerinde Batı’daki gelişmelerin etkisiyle başlamıştır ve farklı dönemlerde farklı ekonomik, politik, kültürel dinamiklerin ön plana çıkmasıyla günümüzde hala devam etmektedir. Antalya’nın kentsel gelişimi de bu dinamiklerden etkilenerek gerçekleşmektedir. Bu tez çalışmasında, Antalya kent merkezinin bu gelişmelerden nasıl etkilendiği ve nasıl dönüştüğü, kent merkezindeki gündelik hayat üzerinden araştırılmaktadır. Gündelik hayatta kent deneyimi, kentlilerin birbirleriyle olan ilişkileri ve kent mekânlarını kullanmaları çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu noktada kentlilerin gündelik hayat anlatıları, kent deneyiminin, kent merkezinin dönüşümünden nasıl etkilendiğine açıklık kazandırmaktadır.

Anahtar kelimeler: kent merkezi, kentsel dönüşüm, gündelik hayat, kent deneyimi.

ABSTRACT

In 19th century Western Europe the phenomena industrialization, modernization and urbanization emerged. They influenced each other and spread out over the whole world, affecting also the Turkish society. Affected by the development in Western countries, the process of modernization and urbanization of the Turkish society began in the last periods of the Ottoman Empire. It is an ongoing process, which continues till today with different economical, political and cultural dynamics. This process also had and still has an impact on urban development in Antalya. In this thesis we research how the centrum of Antalya is affected by this developments and has changed, by analyzing the daily life. We consider the daily life, urban experience and the relations between people who live in the city and their usage of urban places. At this point, stories on daily life, which are told by citizens, show us how urban experiences have been affected by the changes of the city centre.

Keywords: city centre, urban renewal, daily life, urban experience.

ÖNSÖZ

Öncelikle belirtmem gerekir ki sosyoloji öğrenimimle birlikte hayata bakış açımın önemli ölçüde değişmesi, yaşadığım kenti araştırma isteğimin doğmasını sağladı. Lisans öğrenimim süresince karşılaştığım bilgileri, yaşadığım hayatla harmanlamamda bana yol gösteren tüm Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü hocalarıma başta Prof. Dr. Meral Özbek olmak üzere içtenlikle teşekkür ediyorum. Sosyoloji yolculuğumu devam ettirmekte olduğum Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü ailesine ve bölümde bir aile sıcaklığını tatmamı sağlayan Prof. Dr. Nurşen Adak'a, çalışmalarına istekle devam etmemdeki katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum. Kapılarını her çaldığımda beni samimiyetle karşılayan, dinleyen, bilgi ve kaynaklarını paylaşan Doç. Dr. Gönül Demez, Begüm Köse, Cihan Akkaya, Cihan Ertan ve Meral Gülkaya Timurturkan'a ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu tez çalışmasının ortaya çıkma sürecinde beni sabırla dinleyen, deneyimlerini paylaşan, eleştirilerini büyük bir titizlikle yapan ve çalışmalarımız boyunca tüm sıcaklığını ve inancını gösteren sevgili danışman hocam Prof. Dr. Sevinç Güçlü'ye çok teşekkür ediyorum.

Sürecin akademik boyutu dışında, çalışmanın tüm zorluklarının üstesinden gelmemde desteklerini hiç esirgemeyen ve beni yalnız bırakmayan, başta düşünceleri ve duygularıyla beni hayatım boyunca besleyen annem Nezihe Tunca'ya, hayata bakışlarından çok şey öğrendiğim babam ve kardeşim Haluk ve Ece Tunca'ya, gece gündüz varlığıyla bana mutluluk veren ve sürekli hayata dair bir şey öğreten Corç'a, Antalya kentini keşfederken bana yol arkadaşlığı yapan, tüm gelgitlerimi sabırla dinleyip çıkış yolu bulabilen Tolga Uzun'a, sosyolojiye dair fikirleriyle beni besleyen Öykü ve Benjamin Marienfeld'e ve Emre Güler'e, neşesi ve kıymetli düşünceleriyle hep yanımda olan Gözde Alper'e sonsuz teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın her bir cümlesini oluşturmama paylaştıkları deneyimleriyle katkı sağlayan ve de kent merkezini değerli çabalarıyla yaşatmakta olan görüşmelerimi gerçekleştirdiğim tüm kentlilere sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Antalya kentinin kuruluş hikâyesi eski kent merkezinde başlamıştır diyebiliriz. Bahsettiğimiz alanın sınırları Kaleiçi adı ile anılan bölge ve çevresini kapsamaktadır. Bugün bu alana, uzak denilebilecek semtlerden ulaşmak istersek ‘şehir merkezi’ tabelalarını takip etmemiz gerekecektir. Bu da gösteriyor ki Antalya tarihi ile ilgili literatürde eski kent merkezi olarak bahsedilen bölge, günümüzde sınırlarını genişletmiş haliyle hala kentin merkezi bölgesi olarak kabul görmektedir. Kent merkezi, tarih boyunca hep yaşanılan, kullanılan bir yer olmuştur. Kent merkezinin, kentliler için yaşam alanı olma işlevini günümüze kadar sürdürdüğünü söylemek mümkündür¹. Böylelikle kent merkezi, görüşme yaptığımız kentlilerden M.Bey (1961/52/Barbaros)’in deyişiyle, günümüzde ören yeri² olmaktan kurtulmuştur. Tarihi nitelikte yapıları, mekânları barındırması ve de eski bir tarihe sahip olması bakımından Antalya kent merkezi, ortak kent hafızası ve kimliği için oldukça önemlidir.

Antalya kent merkezinde son dönemlerde fiziki yapılanma ve toplumsal yaşam açısından önemli değişiklikler gözlemlenmektedir. Antalya’nın Cumhuriyet dönemiyle birlikte modernleşme bağlamında kentleşme pratikleri ilk olarak Vali Haşim İşcan döneminde, Bahçelievler Kooperatif Projesi ile başlamıştır. Bu proje, Bahçelievler semtinde 1940’lı yılların başlarında başlatılmıştır (Çimrin, 2012, s. 391). 1950 ve 1960 yıllarına kadar kentteki yerleşim, merkezde yoğunlaşmışken, günümüzde kent merkezinde kalıcı olarak ikamet eden nüfus gittikçe azalmaktadır. Kentin yerlileri Bahçelievler başta olmak üzere çevre semtlere taşınırken, merkezin yeni sakinlerinin çoğunluğunu göçle gelen hizmet sektörü ve enformel sektörde çalışan işçiler oluşturmaktadır.

Kent merkezinde yaşanan bu dönüşümler, gündelik hayatta kent deneyimi üzerinde etkili olmuştur. Daha açık bir ifade ile kentin anlamlandırılması, tecrübe edilmesi ve kentteki ilişki biçimleri konularında bir takım değişikliklere neden olmuştur. Kent merkezi, kentin en eski yerleşim birimi olmasından dolayı bu değişimlere, başlangıcından günümüze kadar tanıklık etmektedir. Kentleşme sürecinde, kent yaşantısında oluşan bu değişimler gündelik hayatta ve kent mekânlarının kullanım biçimlerinde kendini göstermektedir.

¹ Daha fazla bilgi için Çimrin’in (2012 ve 2012(a)) çalışmalarına bakılabilir.

² Ancak kent merkezi sınırları içerisinde günümüzde kullanılmayan, ören yeri niteliği taşıyan yapılar da bulunmaktadır. Kesik Minare bunlardan biridir.

Bu tez çalışması kapsamında, Antalya kent merkezinde bulunan Balbey, Barbaros, Elmalı Haşimişcan ve Yüksekalan mahallelerindeki çeşitli mekânlarda gerçekleşmekte olan gündelik hayat pratiklerinin, Antalya'nın modern anlamda yaşadığı kentleşme deneyimindeki değişimden nasıl etkilendiğini araştırmayı amaçlamaktayız. Bu amaç doğrultusunda, 1923'te Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar olan süreçte kent merkezindeki gündelik hayatta, kent merkezinin nasıl anlamlandırıldığı ve nasıl tecrübe edildiği, geçmişe ve günümüze dair gündelik hayat anlatılarına başvurularak araştırılmaktadır. Ayrıca, kent merkezinin gündelik hayattaki işlevinin ne olduğu ve bu işlevin kentleşme sürecinde nasıl değiştiği soruları kuramsal çerçeve ve gündelik hayat anlatıları doğrultusunda tartışılmaktadır.

Tez çalışması dört bölümdür. İlk bölümde, iki ayrı bölümden oluşan kuramsal çerçeveye yer verilmektedir. Antalya kent merkezinin geçirmekte olduğu dönüşümü, Türk toplumunun kentleşme süreçleriyle birlikte değerlendirmek, dönüşümü ve kentsel deneyim üzerinde yarattığı etkileri kavramamıza yardımcı olacaktır. Buradan hareketle, kuramsal çerçevenin ilk bölümünde Türk toplumunun kentleşme süreçlerine, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden günümüze kadar, dönemselleştirdiğimiz yıllar içerisinde değinmekteyiz.

Kentlilerin, kent mekânlarını kullanmaları gündelik pratikleriyle bu mekânları yeniden üretmeleri, bunun yanında kendi yaşamlarını da yeniden üretmeleri anlamına gelmektedir. Aynı zamanda kentlilik bilincinin oluşumu ile kent mekânlarının kullanımı arasında önemli bir bağlantı bulunmaktadır. Kentin toplumsal yaşantısında ve fiziki yapılanmasında oluşan dönüşümler, yaşayanların kente dair bilinçlerini ve kenti tecrübe ediş biçimlerini de dönüştüreceklerdir. Buradan hareketle kent deneyimi ile ilgili dönüşümün izlerini, Antalya kent merkezindeki gündelik hayatta ve gündelik hayat pratiklerinde aramak yerinde olacaktır.

Modern kent yaşantısında kentlilik ve insan ilişkileriyle ilgili bazı değerler anlamını yitirmiştir, kentsel deneyim form değiştirmiştir. Moderniteyle kent yaşantısında oluşan çelişkiler, sıradan gündelik hayatta kendini göstermektedir. Bu düşüncelerden hareketle, araştırma sorunsalını temellendirdiğimiz kuramsal çerçevenin ikinci bölümünü, Lefebvre, Simmel, Sennet, Agamben, Benjamin gibi düşünürlerin modern kentlerdeki gündelik hayat ve deneyimle ilgili yaklaşımlarının bir sentezi oluşturmaktadır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde, Antalya kentinin kuruluşundan itibaren yaşadığı kentsel gelişime, kent merkezinin dönüşümü üzerinden değinilmektedir. Aynı zamanda tez çalışması kapsamında araştırdığımız Balbey, Barbaros, Elmalı, Haşimişcan ve Yüksekalan mahallelerinin kurulması ve gelişmesi ile ilgili süreçlere bu bölümde yer verilmektedir.

Üçüncü bölüm tez çalışmasında nasıl bir araştırma tasarlandığının anlatıldığı bölümdür. Bu doğrultuda araştırma için nelerin veri niteliği taşıdığı, bu verilere hangi araştırma teknikleriyle ulaşıldığı ve araştırma evreni ile örneklem hakkında ayrıntılı bilgiler bu bölümde yer almaktadır. Ayrıca araştırmanın önemi ve araştırmanın odaklandığı gündelik hayat ve deneyim kavramları ile bu kavramların nasıl ele alındığı yine bu bölümde açıklanmaktadır.

Dördüncü bölümde, Antalya'nın kentleşme süreci, tez çalışması kapsamında görüştüğümüz kişilerin kent deneyimleri ve gündelik hayatları doğrultusunda değerlendirilmektedir. Bu bölümde araştırmanın bulguları olan gündelik hayat anlatılarına, kentin tarihsel gelişimine uygun bir şekilde, çeşitli başlıklar altında yer verilmektedir.

Tez çalışmasının sonuç bölümünde ise, kuramsal çerçeve ve kentlilerin anlatıları doğrultusunda Antalya kentinin değişiminin, kent deneyimini nasıl etkilediği tartışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Modernitenin Kentleri Dönüştürmesi ve Günümüzde Kent Merkezlerinin Durumu

Tarih boyunca farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan Antalya kenti, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla nüfus ve fiziki yapılanma bakımından yeni bir döneme girmiştir. Kentin merkezi de bu dönemle birlikte çeşitli dönüşümler geçirmektedir. Biz burada Antalya'nın kentleşme deneyimine, kent merkezinin dönüşümünü analiz edebilmek adına değineceğiz. Ancak Antalya'nın kentleşme deneyiminin nasıl başladığından bahsetmeden önce Türk toplumunun kentleşme deneyiminin nasıl başladığına bakmakta yarar olduğunu düşünmekteyiz.

1.1.1 Kentlerin Dönüşümü

Kentlerin bugünkü durumunu anlamak için geçirdikleri dönüşümler üzerine düşünmek önemlidir (Thorns, 2004). Kentlerin dönüşümü üzerine düşünürken dikkat etmek gerekir ki kentlerin sosyal ve fiziksel olarak biçimlenmesi ve dönüşümü, parçası oldukları toplumların özelliklerine göre gerçekleşmektedir (Kıray, 2007, s. 9). Bununla birlikte farklı dönemlerde farklı olgular ön planda olduğu için her dönemin durumunu değerlendirmede kullanılan açıklama biçimleri de değişmektedir (Türkün; Kurtuluş, 2005, s. 9).

Özbek (2002), kentlerin gelişimi ve dönüşümü ile ilgili olarak her döneme egemen bir takım kavram ve metaforlar olduğundan bahsetmektedir. Bu kavram ve metaforlar hem kentte yaşayanların hem de kentin biçimlenmesinde söz sahibi olan kişilerin, yöneticilerin zihinlerinde bulunmaktadır. Bu kavram ve metaforlar doğrultusunda kent algılanmaktadır ve tecrübe edilmektedir. Kentte yaşayanlarla, kenti biçimlendiren yöneticilerin kenti kavrayış biçimleri uyuşmadığı zaman kentsel yapılanma sorunlu bir şekilde gerçekleşecektir. Bunun yanında farklı sınıfların da kenti kavrayışları ve kullanımları farklı olmaktadır.

“Literatürde, sadece kentsel mekânın planlanması ve tasarlanmasını değil, aynı halini anlamayı, yorumlamayı ve bu halle baş etmeyi de sağlayan bu kavramlar ve metaforlar ağı ya da modeli ‘bilişsel harita’ olarak adlandırılır. Biz sosyologlar olarak sadece kentsel mekânın biçimlenmesi ve örgütlenmesinin maddi belirleyicileri hakkında düşünmeyiz; aynı zamanda tasarım ve planlamanın yeri ve uygulama sonrası insanların tarihleri, yaşamları üzerine de düşünürüz.” (Özbek, 2002, s. 182).

Özbek'in bahsettiği kavram ve metaforlar kentlerin bugünkü durumları ve dönüşümleri arasındaki ilişkiyi anlama konusunda oldukça önemlidir. Özbek, buradan hareketle modern kentleri anlamada bir takım kavramlardan bahsetmektedir. Bunlar arasında özel mülkiyet ve metalaşma kavramları günümüz kentlerini anlama konusunda ön plana çıkmaktadır. Biraz önce de değindiğimiz gibi her dönemin koşulları kendine özgü olduğu için bu dönemleri kavramada ön plana çıkan kavramlar da değişecektir. Bu sebeple, Türk toplumunda kentlerin gelişimini ve kent planlamasını daha iyi kavrayabilmek ve açıklayabilmek için çeşitli dönemselleştirmeler yapılmaktadır. Biz de burada Şengül, Tekeli, Türkün ve Kurtuluş'un Türk toplumunun kentleşme süreciyle ilgili yaptıkları dönemselleştirmelerden yararlanacağız.

1.1.1.1. 19.Yüzyılın Ortalarından Cumhuriyet'in İlanına Kadar Olan Süreç

Türkün ve Kurtuluş (2005, s. 9) çalışmalarında İstanbul'un 19. Yüzyılın ortalarından itibaren içinde olduğu mekânsal değişimin, yerel ölçekte ve dünya ölçeğinde hangi etmenlerden etkilendiğini değerlendirmektedirler. Kentin mekânsal dönüşümünde etkili olan bu etmenler, ulusal kalkınma stratejileri ve politikaları, ekonomi politikaları, kentin ulusal ve uluslararası düzeyde edindiği roller ve bu farklı dinamiklerin harmanlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkün ve Kurtuluş, kentsel dönüşüme Eleştirel Gerçekçilik Kuramı doğrultusunda yaklaşmaktadırlar. Bu doğrultuda bizim çalışmamız için de önemli olan, kentsel dönüşümle ilgili üç önemli evreden bahsetmektedirler. Bu üç önemli evreyi ulusal ve uluslararası tarihsel, ekonomik ve toplumsal gelişmelerle birlikte ele alan Türkün ve Kurtuluş Türkiye'nin kentleşme deneyiminin ilk evresi kabul ettikleri dönemle ilgili önemli bir değerlendirme yapmaktadırlar;

“19. yüzyılda, Batı Avrupa'da sanayi kapitalizminin, toplumsal, mekânsal, yönetsel ve ideolojik tezahürü olarak ortaya çıkan modernite, ulus devletinin oluşumu ve kentleşme süreçlerinin eş zamanlı ve birbirini destekleyen unsurlar olarak ortaya çıkmalarına neden olmaktadır. Batı kapitalizminin yükselişinin birbirine bağımlı üç boyutunu oluşturan sanayileşme, kentleşme ve modernleşme, özellikle 19. Yüzyılın son çeyreğinde, hala tarımsal artığa dayalı bir imparatorluk olan Osmanlı'nın bazı kentlerinde de belirgin mekânsal dönüşümlerle kendini yansıtmaktadır.” (2005, s. 11-12).

Bu değerlendirmede, sanayileşme, kentleşme ve modernleşmeden Batı kapitalizminin birbirine bağlı üç boyutu olarak bahsedilmektedir. Türk toplumunun kentleşme deneyimi de 19.yüzyılın ortalarında Batı'daki gelişmelerden etkilenerek başlamıştır. Cumhuriyet öncesinde, kentsel gelişme ve planlama adına ilk adımların atıldığı bu dönemi Tekeli (2011, s. 107), “sıkılgan modernite dönemi” şeklinde adlandırmaktadır. Osmanlı'nın kapitalist ilişkilere eklemlenmesiyle ekonomik yapıda, yönetici elitlerin yaptıkları reformlarla da kurumsal

yapıda bir takım gelişmelerin yaşanması, toplum yapısında özel ve kamusal alanın farklılaşmasını ve bireysel haklar ile mülkiyetin kurumsallaşmasını gündeme getirmiştir (Tekeli, 2011, s. 107-108).

“Osmanlı ekonomisinin kapitalist ilişkiler içinde dünya ekonomisiyle eklemlenmeye başlamasıyla merkezde, bankalar, sigorta şirketleri, iş hanları, oteller kuruldu. Bu yeni ilişkiler yeni alt yapıları gerektirdi. Merkezde ya da yakınında demiryolu istasyonları, limanlar ve rıhtımlar, antrepolar, posta binaları yapıldı. Modernite projesinin etkisi altında devletin kurumsallaşması ve yeni bürokrasinin oluşmasına paralel olarak merkezde devlet daireleri kuruldu. Böylece kent merkezi büyüdü, işlevleri çeşitlendi, modern ve geleneksel kesimler farklılaştı.” (Tekeli, 2011, s. 108).

Bu gelişmeler, Türk toplumunda modernite projesinin, kapitalist ekonomik sisteme eklemlenme süreciyle eş zamanlı olarak başladığını göstermektedir. Kent merkezlerinin, merkezi iş alanı olmasından Kıray (2007, s. 11) da modern sanayi şehirlerine has bir gelişim özelliği olarak bahsetmektedir. Kentlerin, merkezden dışarıya doğru nasıl geliştiği, sosyal tabakalaşmaya dair önemli ipuçları vermektedir. Bu gelişim, her dönemin kendi koşulları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Örnek vermek gerekirse, bir dönem kent merkezleri yönetici ve elit sınıfın yerleşim yeri olarak kabul edilirken zamanla, göçle gelen enformel ve hizmet sektörü işçilerinin ikamet alanlarına dönüşmüştür.

1.1.1.2. 1923-1950 Arası Dönem

1923-1950 arası dönemin diğer evrelere göre kentleşme pratikleri açısından daha zayıf olduğunu söylemek mümkündür (Güçlü, 2002, s. 27). Bu dönemle ilgili önemli olan kentsel planlamanın Türkiye'nin modernite projesinin bir parçası olarak gelişmesidir³ (Tekeli, 2001, s. 10). Şengül (2009, s. 103), bu dönemi “ulus devletinin kentleşmesi” olarak adlandırmaktadır. Şengül'e göre İmparatorluğun toprak düzenlemesinden ulus-devletin toprak düzenlemesine geçiş mekânsal düzenlemelerde bir kopuşa işaret etmektedir. Ancak, dönemselleştirmelerde dikkat edilmesi gereken bir nokta da dönemsel geçişlerde kopuşlarla birlikte bir takım sürekliliklerin de olabileceğidir (2009, s. 101).

1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte devletin, ulus-devlet bilinci oluşturma girişimleri, mekânsal düzenlemeler üzerinden gerçekleştirilmiştir (Kurtuluş, 2010, s. 199). Kentleşme açısından pek hareketli olmayan bu dönemde, modernleşme ve kentleşme pratikleri, ulus devlet bilincinin oluşturulması adına yapılmıştır. Yine bu dönemde pek çok

³ Kent planlaması ve modernite arasındaki ilişki ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için Tekeli'nin (2001) Modernite Açılırken Kent Planlaması adlı eserine bakılabilir.

kentte, modern kentin simgesi olarak anıtlı meydanlar açılmıştır. Bu uygulamalarla bireyin bilinç ve davranışlarının çevreyle birlikte değişeceği ön görülmüştür (Kasaba 1997'den akt. Kurtuluş, 2010, s. 12).

1.1.1.3. 1950- 1980 Arası Dönem

Kentsel dönüşümün bu evresi, Batı'nın orta sınıfları için alt kentleşme dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu süreçte İkinci Dünya Savaşı sonrası uygulanan refah politikaları ve erken sanayileşen ülkelerin sanayilerini kent dışına taşımaları etkili olmuştur. Böylelikle orta sınıflar kent merkezlerinden kent dışına taşınarak yeni alt kentler oluşturmuşlardır. Kent merkezleri ise düşük gelirli grupların yaşam alanı olmuştur. Bu dönemin özellikleri aşırı nüfus baskısı ile kontrolsüz kentleşme ve yetersiz istihdam olarak ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde tarımdan kopup gelen toplulukların barınma ihtiyaçları için inşa ettikleri evler gecekondular olmuştur (Türkün; Kurtuluş, 2005, s. 12-13). Bununla birlikte ekonomik ve politik açıdan yaşanan birçok kriz söz konusudur⁴.

Şengül (2009, s. 122)'ün "emek gücünün kentleşmesi" olarak adlandırdığı bu dönem, kentlilik değerleri açısından Laçiner (1996)'in önemle üzerinde durduğu bir dönemdir. Bazı çalışmalarda merkezin çözülmesi⁵ olarak da bahsedilen bu dönemde kent merkezleri, fiziki yapılanma ve nüfus bakımından önemli ölçüde değişime uğramıştır. İlk Sanayi Devrimi ile birlikte üretim faaliyetlerinin endüstriyel kapitalizme göre yapılmaya başlamasıyla modern sanayi şehirleri oluşmuştur. İlk Sanayi Devrimi sürecinde fabrikalarda çalışmak için gelen işçiler fabrikalara yakın alanlara yerleşmekteydi. Bu alanlar kentin dışında kalan bölgelerdi. Kent merkezleri ise yönetici sınıfların ve üst tabakaya mensup olanların yerleşik halde yaşadıkları bölgelerdi. Kentler, üretim faaliyetlerinin endüstriyel üretim biçimi olmasıyla dönüşüme uğramıştır. Üretim biçiminin değişmesiyle birlikte kentlilik bilinci ve kentsel yaşam da değişmiştir. 1980'lerden itibaren ise 2. Sanayi Devrimi olarak adlandırılan üretim tarzı değişimi yaşanmaktadır. Laçiner, Sanayi kapitalizminden bilgi kapitalizmine geçerken yaşanan bu dönüşümden 2.Sanayi Devrimi olarak bahsetmektedir. Bu değişimle birlikte hizmet sektörü olgusu gündeme gelmiştir. Laçiner, günümüz kent olgusuna geçerli bir yaklaşım ve çözüm perspektifi oluşturmanın ilk koşulu olarak ilk Sanayi Devrimi ile birlikte kentlerin uğradığı dönüşümle bu tarihsel geçiş safhasının bilincinde olunması gerektiğini belirtmektedir (1996, s. 10). Kent merkezlerinin yıllarca dışlanan kesimlere, hizmet sektörü olgusu ile açık hale gelmesi merkezin sınıfsal yapısını değiştirmiştir. Bu süreç, günümüzde devam ederken soylulaştırma, yıkım ve yenileme gibi kavramlarla birlikte gerilimli bir hal

⁴ Daha ayrıntılı bilgi için Kentsel Çelişki ve Siyaset, H. Tarık Şengül (2009) adlı çalışmaya bakılabilir.

⁵ Ayrıntılı bilgili için; Kentsel Dönüşümün Diğer Cephesi: Merkezin Çözülmesi Üzerine Bir Araştırma, Engin Önen (2007)

almıştır. Bu noktada demokrasi ve çoğulculuk gibi değerlere sadakatin önemini hatırlatan Laçiner aynı zamanda, bu değişimle birlikte kent merkezinden çekilen sınıfın benimsediği, kentin fiziki ve sosyal varlığına yaslanmış o kural, değer ve normların ne olacağı sorusunun önemini vurgulamaktadır. Kent merkezinin yeni sahiplerinin, demokrasi ve çoğulculuğun temel değer ve ilkelerini içselleştirmiş bir bilince sahip olmaları gerektiğini söylemektedir. (1996, s. 10-12).

1.1.1.4. 1980'den Günümüze Kadar Devam Etmekte Olan Dönem

Kentsel dönüşümün bu evresi, 1980'ler sonrası ile günümüze kadar olan dönemi kapsamaktadır ve küreselleşme olgusu bu döneme damgasını vurmuştur. Kapitalizmin içinde bulunduğu krizi aşması için üretilen neoliberal ekonomi politikaları dünya ölçeğinde uygulanmaya başlamıştır. Bunun kent merkezlerini ilgilendiren yanı ise çöküntü bölgesine dönüşen bu yerlerin, sermayeyi yeniden çekmesi için 'iyileştirilmesi' adına kentsel dönüşüme tabi tutulmasıdır. Kent merkezlerini iyileştirmek için uygulanan bu kentsel dönüşüm politikaları, birçok çelişki ve soruna da ortam hazırlamaktadır. Toprağın bu şekilde değerlendirilmesi, rant olgusunu gündeme getirmiştir. Artık, sanayisizleşen ülkelerde rant, kentsel düzenlemeler için önemli bir uygulama nedeni haline gelmiştir. Bununla birlikte sanayisizleşme süreci yaşayan kentlerdeki dönüşümde turizm ve küresel tüketim, yeni sermaye birikim olanakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent merkezleri de bu yönde yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Sermayeyi buraya çekmek için tarihi binaların restore edilmesi ve yeniden pazarlanır hale getirilmesi, bu yerlerin turizme açılması aynı zamanda buralarda lüks konut, iş yerleri ve alışveriş merkezlerinin inşa edilmesi merkezde sosyal anlamda bir ayrışmaya neden olmaktadır. Çünkü gerçekleştirilen uygulamalar, kamu yararından ziyade tek bir sınıfa hitaben sadece onların kullanımına ulaşabileceği şekilde gerçekleşmektedir. Bu da kentsel kaynakların kullanımında ve paylaşımında bir eşitsizlik oluşmasına neden olmakta "mekândaki kamusal bütünlük" parçalanmaktadır (Türkün; Kurtuluş, 2005, s. 17). Şengül (2009, s. 137)'ün bu dönem için yaptığı "sermayenin kentleşmesi" tanımlaması dönemi oldukça iyi özetlemektedir. Rantın önem kazanması, kentleri metalaştırmıştır. Bu sebeple, kenti kent yapan nitelikler sermayeyi çektiği sürece önemli olmaktadır. Kentin kullanım değerinden ziyade değişim değerinin önem kazanması, kentli hakları açısından eşitsizliklere yol açmaktadır. Kentlerin metalaşması, kentliliğe dair değerlerin de para ile ölçülür olması gibi bir sonuç yaratmıştır. Modernite, dünya ölçeğinde kentleri etkilemekte ve dönüştürmektedir. Ancak, dönüşen sadece kentler değildir aynı zamanda kentliliğe dair değerler ve kentli yaşam biçimi de dönüşmektedir.

Kentlilik bilinci açısından düşüncecek olursak kent merkezleri, ortak hafıza için önemli bir takım mekânları ve öğeleri barındırmaktadır. Kent merkezlerine bu açıdan yaklaşarak sahip çıkmak ve korumak kentin değerlerini önemsemek anlamına gelmektedir. Ancak, bahsettiğimiz gelişmeler kent merkezlerinin ne yaşayanlar ne de yöneticiler tarafından sahiplenildiğini göstermektedir. Laçiner (1996)'in de vurguladığı gibi, kentlerin hem planlayıcılar ve yöneticiler tarafından hem de kentte yaşayanlar tarafından biçimlendirilmesi hususunda bir takım eşitsizliklerin oluşmaması bunun yanında kentlerin her kesim için yaşanabilir şekilde planlanması için demokrasi ve çoğulculuk değerleriyle hareket etmek oldukça önem taşımaktadır.

Buraya kadar, modernitenin farklı dönemlerde kent yapısını nasıl dönüştürdüğüne dair farklı yaklaşımları değerlendirdik. Bundan sonraki başlıkta ise kentlerin günümüzde sermaye açısından değerlendirilmesiyle birlikte kent deneyiminin bundan nasıl etkilendiği tartışılmaktadır.

1.2. Modern Dünyada Kentleşme Çerçevesinde Gündelik Hayat

Kentler, ekonomik ve toplumsal gereksinimlerin karşılandığı yerlerdir fakat bünyesinde birçok sosyal ve ekonomik sorunu da barındırmaktadır. Kentler, kendilerine has özelliklere sahip oldukları gibi işlevleri ve biçimleri açısından birbirlerine benzemektedirler (Harris; Ullman, 2002, s. 55-56). Küresel dünya sistemi, kentlerin birbirleriyle sosyo- ekonomik ve siyasal pratikler yönünden ilişki halinde olmalarını gerektirmektedir. Günümüz kentlerinde hakim ideolojilerin benzer olması, kentlerin yaşadıkları bazı sorunların ortak sorunlar olması sonucunu doğurmuştur.

Kentlerin dönüşümü kentteki yaşamı da dönüştürmüştür. Louis Wirth'ün belirttiği gibi “Kentleşme, artık yalnızca insanları kent olarak adlandırılan yere çekme biçimini belirtmekle kalmamakta, insanların kentin yaşam biçimini benimsemesi anlamına da gelmektedir. Kentleşme, ayrıca, kentlerin büyümesinin beraberinde getirdiği yaşam biçiminin belirgin niteliklerinin ve kentin kurumlarıyla kentlilerin, iletişim, ulaşım araçları aracılığıyla oluşturduğu büyümenin etkisi altında kalan bireylerde, kentli olarak kabul edilen yaşam biçiminin niteliğindeki değişiklikleri vurgular.” (2002, s. 81-82).

Gündelik pratikler kentleşmeyle birlikte değişmektedir. Kentleşme, yalnızca kentin mimari ve fiziki açıdan dönüşmesi anlamına gelmemektedir, aynı zamanda yaşam biçimlerinin ve bununla birlikte davranış ve düşünce biçimlerinin de kentleşmesi söz konusudur. Kentin toplumsal yaşantısında ve fiziki yapılanmasında oluşan dönüşümler, yaşayanların kente dair bilinçlerini ve kenti tecrübe ediş biçimlerini de dönüştürecektir. Tüm bu değişimlerin izlerini,

gündelik hayatın sıradan akıp gidiyormuş gibi görünen yapısına dikkatlice baktıkça fark etmek mümkündür.

Lefebvre (Kurtuluş, 2010, s. 188; Gottdiener, 2001; Şengül, 2001), sosyal mekân ve soyut mekân şeklinde iki kavramdan bahsetmektedir. Sosyal mekân sıradan gündelik yaşamın yaşandığı kent mekânlarıdır, soyut mekân ise sermaye ve iktidarın bir takım yatırımlar ve düzenlemeler amacıyla şekillendirdikleri mekândır. Sosyal mekânın bu amaçlarla planlanması ve dönüştürülmesi, soyut mekânın sosyal mekâna müdahalesini gündeme getirmektedir. Bu da ikisi arasında bir çatışma doğurmaktadır. Böylelikle, kentsel mekân toplumun asıl gereksinimlerini karşılayamaz hale gelerek, toplumun gereksinimlerinden farklı şekillerde planlanmaktadır. Bu noktada Lefebvre (Kurtuluş, 2010, s. 189) ‘kentsel moment’ kavramının öneminden bahsetmektedir;

“Lefebvre, kapitalizmin geldiği bu noktadaki kentsel durumun, insanlığın lehine dönüştürülebilecek bir an olduğunu öne sürer. Lefebvre’ye göre kentsel moment, insanlık tarihinde, mekânı insani gereklere hizmet edecek biçimde kullanma hakkının yeniden uyarlanması ile yeni bir aşamaya geçmek ve günlük yaşamın anlamı ve değerini, sanayi kapitalizminin izin verebileceğinden çok daha büyük ölçüde doğayla uyum içinde yeniden yorumlamak için fırsattır.” (Kurtuluş, 2010, s. 189).

Lefebvre, burada kentin kullanım değerine vurgu yapmaktadır. Kentin kullanım değerinin öneminin bilincine varılması hususunda gündelik hayat kavramı da önem kazanmaktadır. Ayrışmaların ve dışlamaların yaşandığı bir kent ortamında, kentin kullanım değerinin düşüşte olduğunu söylemek mümkündür. Günlük yaşamda, sosyal mekânın kullanımı kentlilik için de önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlilik, kentli olmak, kent yaşantısına dahil olabilmeyi, sıradan gündelik yaşamda kentsel gereksinimlerin karşılanabiliyor olmasını ve kentte yaşayanların kentte herhangi bir dışlanmaya maruz kalmadan dolaşım karşılaşılabilmelerini ifade etmektedir. Lefebvre, bununla ilgili olarak ‘kent hakkı’ kavramından bahsetmektedir;

“Lefebvre’ye göre bu hak diğer tüm haklardan üstündür; kavram özgürlük hakkı, sosyalleşmede bireyselleşme hakkı, yaşam alanı ve yerleşme hakkı, oeuvre hakkı, -özel mülkiyet hakkından farklı olarak- katılım ve kullanım hakkının hepsini kapsar. Aynı zamanda kent hakkı, kentsel karşılaşma hakkıdır, kullanım değeri üzerinden tanımlanan bir kent hayatına sahip olma hakkıdır.” (Şen, 2012, s. 122).

Lefebvre, kent hakkı kavramıyla birlikte kent merkezinin önemine de vurgu yapmaktadır. Kentte yaşayanların bir araya gelebildikleri ve karşılaştıkları yer olarak kent merkezi, kent

deneyimi için oldukça önemlidir. Ancak kentlerin dönüşümüyle kent merkezleri farklı anlamlar kazanmıştır.

1.2.1. Kent Merkezi ve Önemi

Kent merkezi, kent deneyimi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Kent merkezi, kentlilerin bir araya gelebildikleri, ortak paylaşımında bulunabildikleri bir kamusal alan niteliği taşır adeta. Bir kente kimliğini veren kentlilere de kentlilik duygusunu yaşatan kentsel mekânlar, önemli kentsel öğeler kent merkezinde bulunmaktadır⁶. Kentin kullanım değeri açısından da ortak kullanım alanı olması nedeniyle önemlidir kent merkezi. Aynı zamanda kent merkezinin kentlilerin ortak hafızasında önemli bir yeri vardır. Kentin tarihini de kent merkezinden okumak mümkündür.

Kentlerin değişim değerinin, kullanım değerinin önüne geçmesinden kent merkezleri de nasibini almıştır. Sermayeyi çekmek için bir açık hava AVM'sine dönüşen kent merkezleri günümüzde kent deneyimi için alışveriş ve oyalanma, fotoğraflanma gibi anlamlar kazanmıştır. Bu durumun, görüştüğümüz kentlilerin anlatılarında bahsettikleri kent deneyimi ve kentlilik değerleri için olumsuz bir anlam ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Kentlerin, kentleşme sürecinde bir takım yapısal değişimler geçirmelerinin keskin ve net bir ifadesini yapmak mümkün değildir. Bu noktada bir önceki bölümde yer verdiğimiz, Şengül (2009)'ün kentleşme dönemleri arasındaki geçişlerde belirgin kopuşların olmadığı vurgusunu hatırlatmak yerinde olacaktır. Kent merkezlerinin dönüşümüyle ilgili de bu çıkarımı yapabilmekteyiz. Kent merkezlerinin işlevi, bir takım faktörlerden etkilenerek değişmektedir. Her bir kişinin yaşam tarzı farklı ve kendine özgü olduğundan, kent mekânlarının kullanımında da bir çeşitlilik söz konusudur. Ancak modern kentlerde paylaşılan ortak bir kent deneyiminden de bahsedilebilmektedir. Şimdi, modernitenin etkisinde yaşanan bu ortak kent deneyiminin bir takım özelliklerinden bahsedeceğiz.

1.2.2. Modernite ve Kent Deneyimi

Marshall Berman (2004) modernliği, dünyanın her bir yerinde yaşayan insanlar tarafından paylaşılan bir deneyim olarak adlandırmaktadır;

“Modern olmak, bizlere serüven, güç, coşku, gelişme, kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden; ama bir yandan da sahip olduğumuz her şeyi, bildiğimiz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulmaktır kendimizi. Modern ortamlar ve deneyimler coğrafi ve etnik, sınıfsal ve ulusal, dinsel ve ideolojik sınırların ötesine geçer; modernliğin bu

⁶ Kent merkezinde bulunan açık kamusal alanlar, önemli mekânlar ve tarihi yapılarla ilgili fotoğraflar Ek 1'de bulunmaktadır.

anlamda insanlığı birleştirdiği söylenebilir. Ama paradoksal bir birliktir bu, bölünmüşlüğün birliğidir. Bizleri sürekli parçalanma ve yenilenmenin, mücadele ve çelişkinin, belirsizlik ve acının girdabına sürükler. Modern olmak, Marx'ın deyişiyle 'katı olan her şeyin buharlaşıp gittiği' bir evrenin parçası olmaktır." (2004, s. 27).

Çağdaş kentlerde modernlik deneyimi, sahip olduğumuz ve bildiğimiz bir takım değerlerle yaşamımıza devam edemiyor olmanın endişesini içimizde taşımamıza neden olmaktadır. Yenilik ve gelişmelerin ardı ardına gelmesi, hayatları teknik anlamda kolaylaştırırken insani ilişkilere dair bir takım değerlerin değişiyor olması hayatı daha yaşanılır kılmamaktadır.

Dellaloğlu (2001), insanların kentleri inşa ettiği gibi kentlerin de insanları inşa ettiğinden bahsetmektedir;

"Modernliğin ürettikleri içinde, onu en çok temsil edenlerden ikisi kent ve öznedir. Bir anlamda kent ve özne aynı yolun yolcusudur." (2001, s. 73).

Modernite kendine özgü kent ve özneyi yaratmıştır. Günümüzde kentler modernlik deneyiminin etkisinde planlanmakta ve dönüşmektedir. Kentte yaşayan öznenin yaşam biçimi de bu doğrultuda değişmektedir. Kentlerin nüfuslarının artması, kentliler arasındaki iletişimin azalmasının nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin fazlaca kalabalık olmasıyla, insanların bir arada buldukları sürece birbirlerine kayıtsız kalmaları, selamlaşmaların azalması, yabancı korkusunun oluşması gibi durumlar kent yaşantısının özellikleri haline gelmektedir.

Kent yaşantısındaki değerlerin değişimi ile modernite arasındaki ilişkiyi kavramak için modernitenin ilk sosyologu olarak kabul edilen Simmel'in modern kültüre yaklaşımı oldukça önemlidir. Simmel (2011, s. 57-84), modern kültürde bir çatışmadan bahsetmektedir. Bu çatışma, hayatın ifade ve anlam bulduğu kültürel formlar ile hayat arasındadır. Medeni kanunlar ve anayasalar, sanat eserleri, din, bilim, teknoloji... hayat ürünleridir. Bunlar "İlk oluşma anlarında hayatla uyumlu olabilirler; ama hayat kendi evrimini sürdürdükçe, bu formlar katılaşır sabitleşmeye başlar, hayata yabancı, hatta düşman hale gelirler." (2011, s. 57-58). Böylelikle, hayat ve hayatın ürettiği kültürel formların yine hayatın kuvvetleri tarafından yerinden edilmesinin yol açtığı bir gerilim oluşmaktadır. Modernitenin oluşumu, var olan formların *bireyin özgürleşmesi* ve *hayatın akılcı hale gelmesi* idealleri için dönüşmesi sonucunu doğurmuştur. Ancak Simmel'e göre geleneksel kültürel formların yerini yeni formların alması salt olumsuzluk olarak ortaya çıkmamıştı. Geleneksel kültürel formların yerine geçebilecek formların olmayışı veya kısa sürede bulunamayışı da gerilimli bir ortamın oluşmasına sebebiyet verebilmektedir. İnsanların karşılaştıkları, hızla değişen durumlar

karşısında nasıl davranacaklarını bilemeyişlerinin zihinlerinde yarattığı bulanıklık bu yüzdendir. (2011, s. 50-60).

“Kent, sokaktan her geçişte, iktisadi, mesleki, toplumsal hayatın hızında ve çeşitliliğinde – ruhsal hayatın duyusal temelleri bakımından kasaba ve taşra hayatıyla derin bir karşıtlık oluşturur.” (Simmel, 2011, s. 86).

Modern dünyanın kent ve metropollerindeki bu gerilimli yaşantı kentlilerin tepki ve davranışlarında etkili olmaktadır. Simmel (2011, s. 85-102), Metropol ve Tinsel Hayat adlı makalesinde de, bu gerilimli yaşantının insanın kişiliği üzerindeki etkisini tartışmaktadır. Modern kent ve metropollerden para ekonomisinin merkezi olarak söz eden Simmel için para ve mübadele, modern kent yaşantısını anlamak için oldukça önemli kavramlardır. Gündelik ilişkilerde nesnelere kaç para ettiğine göre değerlendirilmesi, karşılaşılan durumlar için önceliğin, kazanç sağlayıp sağlamayacağı düşüncesinin alması modern kentlerde gündelik hayatın bir gerçeğidir. Bu nesnelere, ilişkilerin niteliğinin paraya indirildiğini göstermektedir. Kent mekânları da salt para ilişkilerinin gerçekleştiği mekânlar haline gelmektedir. Bu durum şeylerin kendine has niteliklerinin fark edilmemesine yol açmaktadır. Öncelik, kullanım değerinde değil değişim değerindedir. Bu konuyla ilgili Baudrillard’ın düşüncelerine de yer vermek gerekirse, Baudrillard⁷ günümüz Batı toplumlarını tüketim toplumu olarak tanımlamaktadır. Şeylerin niteliğini kaybetmesi, onların salt tüketim nesnesi olarak değer kazanmasıyla yani Simmel’in de belirttiği gibi para ilişkilerine indirgenmesiyle alakalıdır. Modern kentlerde, gündelik ilişkilere tüketim olgusu önemli ölçüde yön vermektedir. O halde, kentin, kent mekânlarının tüketim olgusu hâkimiyetinde deneyimlenmesi, kişilerin kentle kurdukları ilişkinin de tüketim odaklı olması sonucunu doğuracaktır.

Kişilerin kentte dolaşırken sadece yapacakları işi düşünmeleri, gideceği yere gitmeye veya alışverişe odaklanmaları onları yaşadıkları yere karşı duyarsızlaştıracaktır. İnsanların içinde yaşadıkları kente karşı duyarsızlaşmaları ve farkındalıklarının azalmasıyla ilgili Sennet (2006) hareket ve konfor gibi bazı olgulardan bahsetmektedir.

“On dokuzuncu yüzyıl şehirleri planlanırken, serbestçe hareket eden bireylerden oluşan bir kalabalık yaratma ve örgütlü grupların şehir içindeki hareketini önleme amacı güdülmüştü. Kent mekânı içinde hareket eden bireylerin bedenleri yavaş yavaş içinde hareket ettikleri mekândan ve mekânın içindeki insanlardan koştular. Mekân hareket yüzünden değerini

⁷ Nesnelere, ilişkilerin değişim değerleri üzerinden anlam kazanması ve böylece onların asıl anlamlarından uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu konuyla ilgili Baudrillard (2006, 2006(a), 2008, 2008(a))’ın çalışmalarına bakılabilir.

yitirirken bireyler başkalarıyla ortak bir kaderi paylaştıkları hissini yavaş yavaş yitirdiler.” (Sennet, 2006, s. 289).

Sennet’in, Alexis de Tocqueville’nin bireyciliğin yükselmesiyle ilgili düşüncesinden yola çıkarak yaptığı bu çıkarımla birlikte, modern kent mekânlarında serbest bir şekilde hareket halinde olan bireylerin farklılıklarla karşılaşmaları sonucu içe döndüklerini ve çevrelerine karşı duyarsızlaştıklarını söylemek mümkün olmaktadır. Otomobil, hareketliliğe farklı nitelikler kazandırmıştır. Bunlar hız ve konfordur. Rahat bir koltuk üzerinde hızla hareket etmek kentteki dolaşımı, kentin içinden geçip gitmeye indirgemektedir.

“On dokuzuncu yüzyılda hem hareket hem de oturma için yapılan tasarımlar, bireyin bedenini rahat ettiren/konfora kavuşturan teknolojiler haline geldiler. Konfor, uyarım miktarını azaltır ve uyarım yoğunluğunu gevşetir; o da bir monotonluk tecrübesidir. Daha yumuşak, konforlu uyarımlar arayışı, çeşitlilik içeren çokkültürlü bir cemaat içinde potansiyel olarak bulunan rahatsız edici duyularla nasıl başa çıkacağımızla doğrudan bağlantılıdır.” (Sennet, 2006, s. 328).

Sennet’in burada bahsettiği, ‘konfor’un kişilerde yarattığı duyusal yoksunluk durumudur. Duyusal yoksunluk durumunda, kişiler farklılıklar karşısında pasif bir tutum sergilemektedir; farklılık üzerine düşünmekten kaçınmakta ve farklılıkları zihnindeki kategorilerden birine yerleştirmektedir. Bu da farklılıkların kişi tarafından aynılaştırıldığını göstermektedir. Sennet, bu pasif tutumunun nedeniyle ilgili olarak, kişinin farklılıkları deneyimlemekten kaçmakta olduğunu söylemektedir. Ve pasif tutumla uyuşturucu arasında bir benzerlik kurmaktadır. Çağımızda, kişi her ikisiyle de deneyimden kaçmaktadır. Deneyime karşı sergilenen bu tutumu Agamben (2010), Walter Benjamin’in yaklaşımından yola çıkarak deneyimin yıkımı olarak değerlendirmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ANTALYA KENTİNİN DÖNÜŞÜMÜ

2.1. Antalya Kentinin Kuruluşundan İtibaren Tarihsel Süreçte Mekânsal Dönüşümü ve Gündelik Hayata Etkisi

Gündelik hayat içerisinde, kendi hayatlarımızı üretme biçimlerimiz birçok toplumsal dinamikten etkilenmektedir. Deneyimlerimizin, yaşam biçimlerimizin bizden bağımsız bir şekilde nelerden etkilendiğini anlamak için farklı düşünme biçimlerine ihtiyaç duymaktayız. Bunun için Mills (2007), kendi hayat öykülerimizi ve deneyimlerimizi, dünyada olup bitenlerle ilişkilendirerek düşünmemizi önerir ve bu düşünce biçimine toplumbilimseldüşün/toplumsal muhayyele adını vermiştir. Harvey (2009), bu düşünce biçimine mekân olgusunu ekleyerek katkıda bulunmuştur. Deneyimler ve toplumsal olaylar bir mekânda gerçekleşmektedir. O yüzden Harvey, insanın deneyimleri ve yaşam öyküsündeki mekânın ve çevresel faktörlerin rolünü fark etmenin önemine vurgu yapmakta ve bundan mekânsal bilinç/coğrafi muhayyile şeklinde bahsetmektedir. Coğrafi muhayyile, mekânın yaratılması, kullanımı ve biçimlendirilmesiyle ilgili süreçlerin anlaşılması konusunda önemli bir düşünme biçimidir. Coğrafi muhayyile, insanların yaşam anlatılarında, kent mekânlarının ve içinde bulunduğu hem tarihsel hem toplumsal bağlamın yerini sorgularken yardımcı olacaktır.

Antalya kent merkezinde gündelik hayatta kent deneyimini anlamaya ve açıklamaya çalıştığımız bu tez çalışmasında, görüşme yaptığımız kişilerin gündelik hayat anlatılarını, onların yaşam öyküsünün bir parçası olarak kabul edebiliriz. Bu anlatılardaki kent mekânları ve toplumla olan ilişkilerinin nasıl ve neden değiştiği konusunda hangi toplumsal koşulların etkili olduğunu anlamak adına coğrafi ve toplumsal muhayyile yapmanın önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bunun için kent merkezlerini dönüştüren toplumsal ve tarihsel koşulları Türk toplumunun kentleşme süreciyle birlikte ele aldık. Şimdi, Antalya kentinin dönüşümü ve kent merkezinin bu değişimden nasıl etkilendiğini inceleyeceğiz. Kentin mekânsal açıdan gelişimini incelediğimiz bu bölümden sonra, araştırmanın verileri olarak kabul ettiğimiz görüşmecilerin anlatılarından da kent deneyiminin nasıl değiştiği ile ilgili çıkarımlar yapacağız. Böylelikle gündelik hayat anlatılarını değerlendirirken, kent deneyiminde mekânsal faktörlerin etkisini ortaya koymaya çalışmış olacağız. Kentin kuruluşundan günümüze kadar uzanan tarihsel süreç içerisinde geçirdiği mekânsal gelişiminin hangi coğrafi

koşullarda gerçekleştiğini anlamak için kentin coğrafi konumuna kısaca değinmenin önemli olduğunu düşünmekteyiz.

2.1.1. Antalya Kentinin Coğrafi Konumu

Antalya kentinin coğrafi özellikleri, kent ve doğa turizminin gelişmesinde oldukça etkili olmuştur. Bir kentin coğrafi konumu ve koşulları, kentin birçok açıdan gelişmesinde etkili özelliklerin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda coğrafi koşullar, kentlilerin yaşam ve davranış biçimlerini de etkilemektedir.

Cumhuriyet sonrası dönemlerle ilgili anlatılarda karşılaştığımız, kentin yaz aylarında oldukça sıcak olan hava şartları nedeniyle kentlilerin, sokak ve kıyıları evleri gibi kullanmalarıyla ilgili ifadeler ve bunun yanında sıcak hava koşullarının insanları tembelleştirdiği gibi söylemler, hem mekânla kurulan ilişkilerde hem de kentlilerin davranış biçimlerinde coğrafi koşulların etkili olduğunun bir göstergesidir. Kentin coğrafi konumundan Yurt Ansiklopedisi (1982)'nde aşağıdaki gibi bahsedilmektedir;

“Antalya, Akdeniz Bölgesi'nde yer alır. Tarih boyunca bu bölgenin en önemli yerleşim merkezi olmuştur. Söz konusu niteliği günümüzde de sürmektedir.

İl'in yüzölçümü 20.815 km²'dir. (Türkiye yüzölçümünün %2,67'si)... Kuzeyinde Burdur ve Isparta, kuzeydoğusunda İçel ve batısında Muğla yer alır. Tarihte Pamfilya adıyla anılan bölgenin önemi, ekonomik ve turistik niteliklerden kaynaklanmaktadır. ... Antalya İli'nin genel yeryüzü şekillerini, güneyde kıyıya dik yamaçlarla inen kıyı sıradağları ve onu kuzeyde koşut olarak izleyen Toroslar belirler. ... İl genellikle Akdeniz İklimi etkisi altındadır. ...Antalya İli Merkezi'nde yıllık ortalama sıcaklık 18,7 C gibi yüksek bir değere ulaşmaktadır. Sıcaklıkların 0C'nin altına düştüğü gün sayısı yılda ortalama 1,4'tür.” (Yurt Ansiklopedisi, 1982, s. 762).

Bu verilerden de anlaşıldığı gibi kentin sahip olduğu coğrafi özellikler turizmin gelişmesi için elverişli bir ortam sağlamaktadır. Antalya'da turizmin gelişmesi, toplumsal yaşamın değişimine yön veren en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Antalya yöresinde yapılan araştırmalar yazılı tarih öncesinde burada yaşamış insan topluluklarına ilişkin bilgileri de ortaya çıkarmıştır.” (Yurt Ansiklopedisi, 1982, s. 764).

Kentte bulunan ilk yaşam izlerinin oldukça eski dönemlere ait olması kenti, coğrafi zenginliklerinin yanında tarihi zenginlikler bakımından da önemli kılmaktadır. Şimdi kentin kuruluşundan Cumhuriyet dönemine kadar olan süreci inceleyeceğiz.

2.1.2. *Attaleia'dan Antalya'ya Tarihsel Süreç; Bir Kentin Kuruluş ve Değişim Hikâyesi*⁸

Pergamon(Bergama) Kralı II. Attalos (İ.Ö 159-132) Hellenistik dönemde günümüz Antalya'sının bulunduğu Pamphylia bölgesinde bir üsse ve limana sahip olmak amacıyla Attaleia kentini kurmuştur. Attaleia kentinin, kurulduktan sonra bölgenin ana limanı olan Side'yi ikinci plana ittiği bilinmektedir. Tarih sahnesindeki birçok önemli isim kent kurulduktan sonra burada kalmış veya konaklamıştır. Romalı politik ve askeri lider Pompeius Magnus, korsanlara karşı çıktığı seferinde Antalya'da üs kurmuştur. Aziz Paulos, dönüş yolunda Antalya'dan geçmiştir. İ.S 130 yılında Roma İmparatoru Hadrianus, İmparatorluğu gezerken Antalya'ya uğramış ve onun onuruna günümüzde Hadrianus Kapısı ya da Üç Kapılar olarak bilinen tarihi yapı inşa ettirilmiştir⁹. Kent başlangıçta bir sur ile çevrilmiştir, dönemin kent yaşamını korumak amacıyla yapılan ilk Hellenistik sur Roma döneminde önemli değişikliklere uğramış ve 10. yüzyıl başlarında ikinci bir duvarla takviye edilmiştir.

Bu dönemden günümüze kalan kentteki en önemli yapılardan ikisi, Hıdırlık Kulesi ve Kesik Minare'dir. Hıdırlık Kulesi, İ.S 2.yüzyıl Roma dönemine tarihlenmekle birlikte Roma Consul'lük makamını simgeleyen balta biçimli figürlerden (fasces) dolayı bir Roma senatörü ya da Consul'ünün mezarı olabileceğini düşündürmektedir. İ.S 2.yüzyıla ait bir tapınak üzerine İ.S 5.yüzyılda bazilika şeklinde inşa edilen Kesik Minare daha sonraları camiye dönüştürülmüştür ve günümüzde de yerini korumaktadır.

Antikçağ ve Hellenistik dönemde kent yaşamı için agoraların oldukça önemli olduğu görülmektedir. Agoralar, kent ile ilgili dini, ticari, politik ve sosyal faaliyetlere sahip kamusal alanlardı. Bunların yanı sıra pazaryeri olma özellikleri de bulunuyordu. Bunun gibi birçok niteliğe sahip bir mekân, kent merkezinde konumlanmaktaydı. Attaleia kentinin agorasının nerede olduğunu günümüzde kestirmek oldukça zordur ancak eski çağlarda kent merkezinin agoralar ve akropol etrafında şekillendiklerini bilmekteyiz. Buradan hareketle, Antalya kentinin kurulduğu yeri net olarak bilemesek de kent merkezinin, şehrin yapılarına baktığımızda Hadrianus Kapısı, Kaleiçi, Yat Limanı, Hıdırlık Kulesi ve Kesik Minare çevresinde şekillendiğini söyleyebiliriz.

İ.S 4-5. yüzyıllarda başlayan Bizans dönemiyle birlikte kentin önemi artmıştır. Liman kenti olması sebebiyle korsanların akınlarına uğramış ve sonraki yüzyıllarda Arap akınlarına direnmek için surları onarılmıştır. Hristiyanlığın hızla yayılmasıyla birlikte kentte kurulan kiliselerin sayısı artmış bazilika şeklindeki Kesik Minare de aynı dönemde kilise statüsü

⁸⁸ Bu bölüm, George E. Bean (1997) tarafından yazılan, Eskiçağda Güney Kıyıları isimli eserin 23-26 sayfalarındaki bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur. Daha ayrıntılı bilgi için bu esere başvurulabilir.

⁹ Bu bölümde bahsedilen tarihi yapılarla ilgili görseller Ek 1'de bulunmaktadır.

kazanmıştır. Bizans döneminde Hristiyanlığın yayılışıyla ve ticaretin devam etmesiyle birlikte kent merkezinin önemi korunmuş, 1207 tarihine gelindiğinde Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından Antalya kenti Selçukluların eline geçmiştir.

2.1.3 Selçuklu Döneminde (1207-1299) Antalya Kentinin Mimari Yönden Gelişimi ve Gündelik Hayat

Attalos'un kurmuş olduğu ve daha sonra Bizans hâkimiyetine geçen kent, 13.yüzyıl'da Selçuklu döneminin başlamasıyla birlikte kısa bir süreç içerisinde Türk özelliği kazanmıştır (Baykara, 1990, s. 114). Kent, Selçukluların eline geçtikten sonra 13.yüzyıl başlarında ticari yönden oldukça gelişmiştir. Aynı zamanda, kentteki kültürel tesislerin ve camilerin yapımına başlanmıştır. Zarar gören sur ve kale gibi birçok yapı da onarılmıştır. Özellikle, Hadrianus Kapısı'nın kuzey tarafındaki kule Selçuklular tarafından tekrar inşa edilmiştir. Bunun dışında, diğer bir önemli yapı ise Kaleiçi'ndeki Yivli Minare'dir. Bu yapı, Sultan I. Alaeddin Keykubad tarafından 13.yüzyıl başlarında yaptırılmıştır. Minarenin bağlı bulunduğu camiyi günümüzde bir ara müze olarak da kullanılan altı kubbeli bir yapı olarak görmekteyiz (Bean, 1997, s. 25).

Antalya'nın liman kenti olarak önem kazanmasında, bu dönemde İstanbul'un merkezi öneminin artması ve Mısır'la olan ticari ulaşımının Antalya üzerinden sağlanması etkili olmuştur (Baykara, 1990). Selçuklulardan önce Antalya kenti batılı tüccarlarla ilişki içerisindeydi ve Selçuklular döneminde de bu ilişki devam etmiştir. Selçuklular, limanda bir tersane kurmuşlardır. Yine bu dönemde Venediklilerle ticari bir anlaşmanın yapıldığı bilinmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1982, s. 777). Kent, Venedikli ve Cenevizli tüccarlar için ticaret merkezi haline gelmiştir. İşlemeli dokumalar, halı, kilim, şarap, boyama malzemeleri gibi birçok ürün Antalya limanından geçmektedir. Bu durum hem Antalya kentinin önemini arttırmış hem de kenti kültürel açıdan zengin bir hale getirmiştir.

Selçuklu döneminde yaşayan halk için, eskiden kalanlar ve yeni gelenler şeklinde bir sınıflandırma yapılmaktadır. Eskiden kalanlar üçe ayrılmaktadır; Rumlar, Frenkler ve diğerleri (Müslüman tacirler ve Yahudiler). Yeni gelenler ise askerler, Türkler, ticaret erbabı Müslümanlar, diğer (Türkler, 'garipler', Türkmenler) ve yöneticilerden oluşmaktaydı (Baykara, 2010, s. 107).

İbn Battuta (2000, s. 403), Seyahatnamesi'nde Antalya kent halkının çeşitliliğinden ve kent içindeki yerleşiminden şu şekilde bahsetmektedir;

“Bu şehir, genişlik, güzellik ve ihtişam bakımından dünyanın en güzel şehirlerinden. Gerek planı, gerekse düzeni ile diğer ülkelerdeki benzerlerinden daha üstün durumda. Ahali içindeki taifeler ayrı ayrı mahallelere yerleşmiş. Hristiyan tüccarlar ‘Mina’ (liman) adıyla anılan semtte oturmaktadırlar. Bu mahallenin çevresini büyük bir duvar kuşatmakta. Cuma vakti ve her gece bu duvarın kapıları kapalı tutulmaktadır. Şehrin asıl halkı olan Rumlar başka bir mahallede kendi başlarına oturuyorlar, onların buldukları yer de surla çevrilmiş.

Yahudilerin de kendilerine ait yerleşim alanları vardır. Burası da yine büyük bir duvarla çevrili. Şehrin beyi, ailesi, devlet erkânı ve kapıkullarının oturdukları semt yukarıda açıkladığımız diğer taifelerden tamamen ayrılmıştır. Onların etrafı da surla çevrili, neredeyse kale gibi. Müslüman ahaliye gelince bunlar şehrin tam merkezinde yaşamaktadırlar. Şehir merkezinde bir Cuma Camii, medrese, pek çok hamam, gayet düzenli planıyla kalabalık ve zengin çarşılar bulunmaktadır. Tüm şehrin etrafını; yukarıda bahsettiğimiz semtleri içine alan geniş bir sur kuşatıyor.” (2000, s. 403).

Kent halkının etnik ve dini kökenlerine göre farklı bölgelerde yaşamaları ve bu bölgelerin surlarla ayrılması, gruplar arasında çeşitli anlaşmazlıkların ve çatışmaların olduğunu göstermektedir¹⁰. Ancak, mimari yapıların inşasıyla birlikte 13. yüzyıl ortalarından itibaren kent bir kimlik kazanmaya başlamıştır (Baykara, 2010, s. 112). Bu durum halkın kente karşı aidiyet ve kimlik duygularının güçlenmesinde etkili olmuştur. Bunun en önemli göstergesi, kent içerisinde ortak kullanım mekânlarının oluşması ve bu mekânlarda farklı etnik ve dini kökenden toplulukların bir araya gelmesidir.

Hellenistik dönemdeki agoralar ve Roma dönemindeki forumlar, Selçuklular dönemine gelindiğinde yerini meydanlara bırakmıştır. Selçuklular döneminde kentin meydanı, Kalekapısı’nın önünden Muratpaşa Camii’ne kadar olan bölgeydi (Baykara, 2010, s. 112). Bu dönemde de kent meydanı halkın ortak duygularını paylaştığı tören ve kutlamaların gerçekleştiği yerler olarak kullanılmaktaydı. Aynı zamanda yaşayanların bir araya gelip toplandıkları ve çeşitli faaliyetlerde buldukları yerler yine meydanlardı.

Mimari yapılar kenti yapan önemli unsurlardır. Aynı zamanda yerleşim alanlarının oluşumunda mimari yapıların belirleyici olduğu görülmektedir. Ancak, Selçuklu döneminde mahallelerin oluşumunda aynı etnik ve dini kökenden olan veya akrabalık, tanıdık ilişkileri olan toplulukların bir araya gelmesi mahallelerin oluşumunda en öncelikli neden olarak karşımıza çıkmaktadır (Baykara, 2010, s. 109). Mimari yapılar ise mahallelerin oluşumunu tamamlamakta veya bu oluşuma yön vermektedir. Selçuklular’da mahallenin çeşme, mescit,

¹⁰ Bu konuyla ilgili daha detaylı bilgi için Baykara (1990, s. 107-113)’nın çalışmasına bakılabilir.

mektepe gibi ihtiyaçlarının mahalleliler tarafından giderildiği bilinmektedir. Bu da mahalle yönetiminde imamın tek yetkili olmadığını göstermektedir. Kent yönetiminde imam dışında söz sahibi olan temsilciler de bulunmaktadır. İmam daha sonra özellikle Osmanlı döneminde etkili bir konuma gelmiştir (Baykara, 2010, s. 109).

2.14. Osmanlı Döneminde Antalya Kentinin Surların Dışındaki Gelişimi

Kent 13.yüzyıl sonlarında Selçuklular'ın hkimiyetinden çıktıktan sonra 1299 yılında Beylikler dönemi (Tekelioğlu Beyliği ve Hamitoğlu Beyliği) başlamıştır. 1391 yılında Osmanlılar Antalya'yı fethetmişlerse de 1403-1415 yılları arasında Antalya, Karamanoğulları Beyliği idaresinde kalmıştır. 1423 yılında Osmanlı İmparatorluğu tekrar kenti ele geçirmiştir. Osmanlıların son fethinden Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreçte 1919-1921 yılları arasında kenti İtalyanlar'ın işgal etmesi dışında kent Osmanlı hâkimiyetinde kalmıřtır¹¹.

Antalya'nın liman kenti olarak sahip olduğu önem Osmanlı döneminde de sürmüştür (Aydın, 2010, s. 149). Kent, Osmanlılar döneminde surların dışına doğru gelişmiştir. arşı ve pazarlar surların dışında oluşmaya başlamıştır (Karaca, 2010, s. 123). Günümüzde Balbey Camisi olarak anılan ve 15.yüzyılın ikinci yarısında surların dışına inşa edilen Bali Bey Camisi, kentin surların dışına doğru geliştiğini göstermektedir. Balbey Camisi'nden sonra ise sur dışına inşa edilen ikinci cami Muratpaşa Camisi (1570-71)'dir. Muratpaşa Camisi'nin, Antalya'ya Osmanlı kent kimliği kazandıran çok önemli anıtsal bir yapı olduğu bilinmektedir (Aydın, 2010, s. 149).

Kentteki kale, liman, han-hamam, bedesten, kervansaray, pazaryerleri, arşı, sanayi işletmeleri, ibadethaneleri, idare binaları, mektepe ve medrese gibi mimari yapıların inşasının Osmanlı döneminde de devam etmesi Antalya'nın kent kimliği kazanmasına önemli bir katkı sağlamıştır. Bu mimari yapılar mahallelerin oluşumunda ve dağılımında da etkili olmuştur. Mahallelerin dağılımında etkili olan yapılardan bazıları; Kaleiçi'ndeki Ahi Kızı ve Ahi Yusuf Mescidi ile Zaviyeleri, Atik Camii, Baba Doğan Mescidi ve Zaviyesi, Karatay Mescidi, Liman Mescidi, Tekebey Türbesi veya Mezarı'dır (Karaca, 2010, s. 123). Kente kimliğini kazandıran bu yapılar mahallelerdeki gündelik hayatta da değişikliklere yol açmıştır.

Faroğhi (2002), Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam adlı çalışmasında Osmanlı toplumunda mahallelerin ve gündelik yaşamın bazı ortak özelliklerinden bahsetmektedir. Bu ortak özelliklerden bazılarına burada yer vermenin, Osmanlı döneminde Antalya kent hayatını ve mahalle özelliklerini anlamak için önemli olduğunu düşünmekteyiz.

¹¹ Antalya ili kronolojisi için imrin (2012, s. 83) 'in çalışmasına bakılabilir.

Osmanlı mahalleleri de Selçuklularda olduğu gibi aynı mezhepten, etnik ve dini kökenden veya aileden olanların bir arada yaşadığı yerlerdi. Ve Osmanlılar kendilerini bir kentin hemşerisi olarak görmekten çok bir dini cemaatin üyesi olarak görüyorlardı (Faroqhi, 2002, s. 164). Bu durum, kentlilik bilincinin oluşmasında günümüzden farklı bir etkinin varlığına işaret etmektedir. Kentlilik bilincinin oluşmasını etkileyen bir başka durum ise kentlerin padişah, padişah ailesi ve saray mensuplarının kurduğu vakıfların etrafında oluşmasıydı (Faroqhi, 2002, s. 295).

Faroqhi (2002), Osmanlı mahallelerinin içe kapalı olan topluluk yapısına da vurgu yapmaktadır. Osmanlı'da kentliler, günlük gereksinimlerini mahalle aralarındaki dükkânlardan veya seyyar satıcılardan karşılayabiliyorlardı. Bu yüzden de alışveriş için yalnızca kent merkezine gitmek gerekmiyordu (2002, s. 166-167). Kent merkezinin yaşayanları kentle bütünleştiren bir özelliği olduğunu düşünürsek, ihtiyaçlar için dahi olsa kent merkezinde bulunmak farklı topluluklarla karşılaşmak adına önemlidir. Tanıdık veya akraba olan kişilerin aynı mahallede yaşaması mahallelerin topluluk olarak içe kapalı bir özelliği olduğunu düşündürmektedir. Osmanlı döneminde, mahalleler içe kapalı bir toplum yapısına sahiptir. Ancak, 15. yüzyılın ortalarından itibaren Antalya kentinin gelişiminin surların dışına yayılmasıyla, kent tarih boyunca surlarla çevrili kapalı bir kent olma özelliğini yitirmiştir (Aydın, 2010, s. 149). Bu durum da mahallelerin içe kapalı toplum yapısında değişiklikler olmuş olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

1839 yılında Tanzimat Fermanı ile birlikte Osmanlı'da, Batı'daki gelişmeleri takip etmek amacıyla birtakım kurumsal ve mekânsal düzenlemeler başlamıştır. Bu düzenlemeler kent hayatını önemli derecede etkilemiştir. İdari, eğitim ve sağlık dallarında yeni kurumların surların dışında inşa edilmesiyle kentin modernleşme süreci de surların dışında başlamıştır. Kaleiçi'nin çevresinde bulunan Elmalı, Teşvikiye (Kışla), Balbey ve Yenikapı (Haşimişcan) mahalleleri bu kurumların inşa edildiği yerler olarak önem kazanmıştır. Aynı zamanda dış ülkelerle ticaretin sürdürülmesinde yaşanan gelişmeler Antalya'nın da bir liman kenti olmasından dolayı kente yeni bir postane ve banka inşa edilmesini gerekli kılmıştır (Aydın, 2010, s. 150). Yaşanan ticari ve kurumsal gelişmelerle yeni binaların inşa edilmesi ve faaliyete geçmesi bunun sonucunda gündelik hayatta bir takım değişimlerin yaşanması Batı modernitesinin etkisiyle gerçekleşmiştir. 19. yüzyıl ortalarında yaşanan bu gelişmelerin mirasını Genç Türkiye Cumhuriyeti devralmıştır. Şimdi ise Cumhuriyet'in ilk yıllarında ve sonrasında yaşanan kentsel değişimi inceleyeceğiz.

2.1.5. Cumhuriyet'in İlanı ve Sonrasında Antalya'nın Kentleşme Deneyimi

1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Türk toplumunda yeni bir kentleşme dönemi başlamıştır. Bu dönemde devletin ulus-devlet bilinci oluşturma girişimlerinin, kentsel mekânlarda çeşitli düzenlemeler üzerinden gerçekleştirildiğinden bahsetmiştik. Kentlerde, ortak bilinç oluşması adına yeni meydanların açılması bunun en açık örneğidir. Antalya kentinin Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde kullanılan meydanı, Cumhuriyet döneminde yer değiştirmiştir ve günümüzde varlığını sürdüren Cumhuriyet Meydanı kentin yeni meydanı olmuştur. Cumhuriyet'le birlikte başlayan ve hala devam eden resmi bayramların kutlamaları bu meydanda gerçekleşmektedir.

“Genç Cumhuriyet'in Osmanlı döneminden devraldığı Antalya'nın en önemli yerleşim bölgeleri Kaleiçi yerleşimi ile sur dışında gelişen Elmalı, Teşvikiye (Kışla), Muratpaşa, Balbey mahalleleriydi. Eski adı Yenikapı Caddesi olan Atatürk Caddesi üzerinde de çeşitli kamu yapıları ile bahçeli konutlar yer almaktaydı. Ayrıca Kalekapısı'ndan Muratpaşa Camii'ne uzanan aks önemli oluşumlardandı.” (Aydın, 2010(a), s. 200).

Aydın'ın bahsettiği yerleşim bölgesi, günümüz Antalya'sının kent merkezi olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda bu bölgeden eski kent merkezi olarak da söz edilmektedir. Cumhuriyet döneminde kent bu bölgeden dışa doğru hızlı bir şekilde genişlemiştir. Bu bölge hala kent için merkezi bir öneme sahip olsa da eski ile yeni arasında kalmış görüntüsü, hak ettiği özenin gösterilmediğini kanıtlar gibidir.

“Cumhuriyet'in kurulmasıyla kentin yeni siyasi örgütlenme ve sosyo-ekonomik yaşama göre şekillenmesi gündeme geldi. İhtiyaç duyulan kamu ve hizmet binaları vilayet binasının seçiminde olduğu gibi Osmanlı modernitesi etkisinde gelişen yeni yapı tipleri arasından seçildi. Birinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden kazanılmaya çalışılan ekonomik güçle beraber 1930'lu yılları sonunda Halk Evi, Antalya Lisesi ek binası gibi çeşitli kamu yapıları kente kazandırılmıştır. Kalekapısı civarında yapılan çarşı düzenlemesi Karaalioğlu parkı kentin modernizasyonu için atılan önemli adımlardır. Ayrıca 1940'lı yıllarda açılan Konyaaltı Caddesi ve paralelinde gelişen Bahçelievler semti kentin planlı ilk imar hareketlerinden olup kentin batıdaki Konyaaltı plajına doğru gelişimini hızlandırmıştır.” (Aydın, 2010(a), s. 200).

Bu alıntıda, Cumhuriyet dönemiyle birlikte inşa edilen yapılardan ve yeniden düzenlenen mekânlardan bahsedilmektedir. Buradan yola çıkarak Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapıların modernleşme projesi etkisinde şekillendiğini söylemek mümkündür. Benzer şekilde kentin planlı ilk imar hareketini de modern bir planlama girişimi olarak değerlendirebiliriz.

14 Ağustos 1940 tarihinde, Antalya'yı Güzelleştirme İmar ve Tanıtma Cemiyeti, Türkiye'de ilk defa Antalya'da kurulmuştur. Bu kuruluşun, 1940 senesinden 1944 senesine kadar kentteki düzenlemeler için 330.000 lira harcadığı bilinmektedir. Bu doğrultuda alt yapı, elektrik, cadde, park, sokak, peyzaj gibi düzenlemeler yapılmış ve deniz feneri, köprü, karakol, komutan evi gibi yapılar inşa edilmiştir. Memurlar İstihlak Kooperatifi ve Bahçelievler Kooperatifi projeleri de bu dönemde gerçekleştirilen kentsel düzenlemeler arasındadır (Vâ-Nû, 1944).

Antalya kentinin değişiminde kentsel düzenlemelerin yanında göç olgusu, tarih boyunca etkili bir faktör olmuştur. 1770-1798-1799 tarihlerinde Mısır'dan gelen Araplar, 1822-1823'te Moralılar, 1897'de Giritliler, Tatar ve Çerkesler ile 1923'te Üsküp'den gelenlerle kentin toplumsal yapısında bir çeşitlilik oluşmuştur (Erten, 1997, s. 89'dan akt. Güçlü, 2002, s. 45). Cumhuriyet sonrasında ise 1924 yılında Türk-Yunan mübadele anlaşmasıyla 4702 Rum kente yerleştirilmiştir. 1927 yılında ise Karaferye, Selanik/Kesriye Kıptileri mübadele ile gelen göçmenlerdendir. Yine Boşnaklar, Arnavutlar, Bulgarlar ve Kıbrıs'tan gelenler de Antalya'ya yerleşen göçmenler arasındadır (Güçlü, 1997, s. 41'den akt. Güçlü, 2002, s. 45). 1970'lerden itibaren de turizm, kentsel çekicilik, iklimsel koşullar nedeniyle gerçekleşen iç göçler, kentin gelişimine günümüzde hala yön vermektedir (Güçlü, 2002, s. 45).

Manavoğlu¹² (2009), Antalya kent planlama girişimlerini dönemselleştirerek araştırdığı çalışmasında 1950 yılının Antalya kenti için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Antalya'nın kentsel değişimi 1950 yılında hız kazanmıştır. Manavoğlu, bu yüzden Antalya kentinin mekânsal gelişimini, 1950 yılından itibaren başlayarak altı dönemde incelemektedir. Bu çalışmaya göre; 1950 ve 1960 döneminde kentte hızlı bir nüfus artışı görülmüştür. Bununla birlikte, çeşitli sanayi kuruluşları bu dönemde açılmıştır.

“ 1950 yılında kentin yayılma alanı 270 ha. nüfusu 27.515 kişi iken 1960 yılında kentin yayılma alanı 690 ha. nüfus %85'lik bir artışla 50 908'e yükselmiştir.” (Manavoğlu, 2009, s. 20).

Bu rakamlar ciddi nüfus artışının göstergesidir. Kentteki nüfus artışında göç oldukça etkili olmuştur. Bu dönemde kurulan sanayi kuruluşlarının sağladığı istihdam olanakları, göçlerin sebepleri arasındadır.

¹² Antalya kent planlaması ile ilgili en kapsamlı çalışmalardan biri Manavoğlu (2009)'na aittir. Bu çalışma, kentin gelişiminin mimari yönünü, toplumun yaşadığı sosyal ve ekonomik gelişmelerle birlikte değerlendirmektedir. Çimrin (2012, 2012a) ise kentleşmenin gündelik hayata yansımalarını sade ve kapsamlı bir dille anlatmaktadır. Bu bölümde her iki çalışmanın verilerinden de yararlanılmıştır.

“1952 yılında kurulan Antbirlik (Antalya Pamuk ve Narenciye Tarım Satış Kooperatifleri Birliği), Antalya’da tarımsal gelişme ve tarıma dayalı sanayinin kurulmasında önemli rol oynamıştır.1956 yılında kentteki işsizlik sorununu çözmek için Antalya Pamuklu Dokuma Fabrikası’nın temeli atılmış, 1961 yılında üretime başlanmıştır. Aynı yıl Antalya Kepez Elektrik Santrali işletmeye açılmıştır. 1957 yılında Antalya Ferrokrom Fabrikası kurulmuştur.” (Manavoğlu, 2009, s. 20).

Görüldüğü gibi sanayi kuruluşlarında bu dönemde bir artış söz konusudur. Yeni sanayi kuruluşlarında çalışmak için gelenlerin konut ihtiyaçları ise kentteki yerleşimin, merkezin etrafında ve merkezden dışa doğru gelişmesine neden olmuştur. Aynı zamanda bu dönemde, gecekondular inşa edilmeye başlamıştır.

“1960 yılında 50.908 olan kent nüfusu, 1970 yılında %88’lik bir artışla 95.616 kişiye ulaşmıştır.” (Manavoğlu, 2009, s. 20).

Manavoğlu, 1960-1970 döneminde gerçekleşen hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak gerçekleşen konut artışının yarattığı sosyo-kültürel ve mekânsal değişimlere kentin hazırlıksız yakalandığını belirtmektedir. Bu sebeple değişimler karşısında üretilen çözümler kentin mekânsal ve toplumsal yapısının daha da bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca bu dönemde tüm toplumda görülen ve toprağın değerlendirilmesiyle topraktan rant elde etme kaygısının doğurduğu düzenlemeler, soyut mekanın sosyal mekana müdahalesini gündeme getirmiştir. Bunun sonucunda da kentin gelişimi, kentlilerin ihtiyaçlarını karşılamaktan çok topraktan kar elde edeceklerin işine yarayacak şekilde gerçekleşmiştir.

“Sorunlara geçici çözüm arayışları özellikle kent merkezinde tarihi dokunun tahribine yol açmış, yenileşme çabaları mekânda kültürel ve fiziksel tahribatlar yaratmıştır. Özellikle Antalya kent merkezinde eski dokunun yer aldığı bölgenin çeperindeki yapılaşma ve rant artışı, bu rantı karşılayabilmek ve gelirlerini arttırabilmek için çok sayıda dükkanın ve büro katlarının içinde bulunduğu işhanları yapılmış, ana caddeler dönüşüm geçirmiş, eski doku yıkılarak yapılan kimliksiz yapılar ticaretin yoğunlaştığı mekanlar haline gelmiştir.” (Manavoğlu, 2009, s. 20).

Manavoğlu’nun da belirttiği gibi bu dönemde kent merkezi hem fiziki açıdan hem de yaşayanlar açısından tahrip edilmiştir. Ticari kazanç ve rant elde etme kaygısının olumsuz sonuçları, günümüzde kent merkezindeki yerleşik nüfusun oldukça azalması ve tarihi dokunun zarar görmesi şeklinde kendini göstermektedir. Kent merkezi günümüzde de iş hanları, ticari işletmeler ve büroların yoğunlukta olduğu bir bölge olarak yerleşim yerinden çok bir geçiş güzergâhı özelliği göstermektedir.

Manavoğlu, 1970-1980 dönemi için gelişmenin en önemli dinamiği olarak turizm olgusundan bahsetmektedir. Turizmin gelişmesini etkileyen süreç ise şu şekilde başlamıştır;

“Güney Antalya’nın turizm alanı ilanı ve altyapı çalışmalarının başlaması, yeni liman inşaatının tamamlanması, havaalanı kapasitesinin artırılması, eski liman ve Kaleiçi projesinin uygulamaya konulması, Fethiye-Kaş yolunun yapılması, Antalya’nın ülke çapında çok önemli bir turistik merkez işlevi yüklenmesi.” (2009: 20).

Bu gelişmelerle kent, turizmin gerektirdiklerini karşılayabilecek yeterli donanımlara sahip hale getirilmeye çalışılmıştır. Nitekim 1980’li yıllardan itibaren de başarılı olunmuştur. Kentte turizmin başlamasına tanıklık eden Çimrin, 1980’lerden önce gelen turistlerin konaklayabileceği oteller dolduğunda bir otele yerleşemeyen turistleri kentlilerin evlerinde misafir ettiklerinden bahsetmektedir (2012, s. 638). Oysa artık turizm denilince akla ilk gelen kentlerden biri Antalya olmaktadır. 1980-1990 yılları arasındaki dönemde yaşanan en önemli gelişme de turizme bağlı olarak kentin ekonomik yapısının değişmesi olmuştur. Bu dönemde hizmet sektöründe çalışacak kişi ihtiyacı doğmuş ve kent, iş arayanların öncelikle tercih ettiği bir istihdam merkezi haline gelmiştir. Böylelikle kentte sezonluk işçi göçleri yoğunlaşmıştır. Bunların yanında 1982 tarihinde Akdeniz Üniversitesi’nin açılması da ilerleyen dönemlerde kenti her bakımdan etkileyecek bir gelişme olmuştur. Tüm bu gelişmelerle birlikte kentin nüfusu ciddi bir biçimde artmıştır. 1990-2000 yılları arasındaki dönemde nüfus artışıyla konut, ulaşım, alt yapı gibi birçok konuda yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Konut ihtiyacının doğurduğu hızlı kentleşme, kent kimliğini, doğal ve tarihi yapıyı bozacak şekilde gerçekleşmiştir (Manavoğlu, 2009, s. 26). Bu durumun olumsuz sonuçları günümüzde kentin düzensiz bir şekilde apartmanlaşmış görüntüsünden izlenebilmektedir. Aynı zamanda bu dönemde kentsel gelişmeyi hızlandıran yatırımlar doğrultusunda yeni yapı ve kuruluşlar inşa edilmiştir. Manavoğlu, bu gelişmelerden şu şekilde bahsetmektedir;

“1990 yıllarında Akdeniz Küçük Sanayi Sitesinin ve Toptancı Hal Tesislerinin, 1996 yılında fuar, Antalya Kültür Merkezi, Cam Piramit Kongre Merkezi, otopark ve Konyaaltı kıyı düzenlemesinin hayata geçirilmesi kentin gelişmesinin kentsel mekâna yansımalarıdır. Böylece kentte turizm çeşitlendirilmeye çalışılmış, alt merkezler yaratılmış, ticaret ve kültür kenti fonksiyonları yaygınlaştırılarak kentsel hizmetler farklılaşarak, uzmanlaşmıştır.” (2009, s. 26).”

Bu dönemde yaşanan önemli bir gelişme de 1994 tarihinde kentin büyükşehir statüsü kazanması ve Muratpaşa, Konyaaltı, Kepez şeklinde alt belediyelerin oluşmuş olmasıdır (Manavoğlu, 2009, s. 26). 2000 yılı ile birlikte ise kentsel dönüşüm uygulamalarıyla kent merkezinde ve gecekondu bölgelerinde önemli değişiklikler gerçekleşmeye başlamıştır. Kentsel dönüşüm uygulamaları çoğunlukla gecekondu bölgelerinde olmak üzere günümüzde

devam etmektedir. Aynı zamanda bu dönemde alınan bir kararla kent merkezinin belirli bölgelerinin koruma altına alınması ve bir kısmının kentsel dönüşüme tabi tutulması, merkezdeki gündelik hayatı günümüzde dahi büyük ölçüde yönlendirmektedir.

“31.12.2004 gün ve 25687 sayılı karar ile Kaleiçi turizm merkezini de içine alan Antalya kent merkezi “Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” olarak ilan edilmiş ve Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kaleiçi, Balbey ve Haşimişcan Mahallelerini içerisinde bulunduran yaklaşık 90 ha’lık bir alanı kapsamaktadır.” (Manavoğlu, 2009, s. 27).

Kent merkezinde, bahsedilen bölgeler kentsel sit alanı olarak ilan edilmiş ve koruma altına alınmıştır. Bu yüzden kent merkezinde geleneksel mahalle dokusundan kareler görmek mümkündür. Ancak, kent merkezinin tarihi dokusunu korumak adına bir takım projeler geliştirilse de bunların içinde ticari kaygıların ön plana çıkmasıyla tarihi doku iyice tahrip olmuştur. Bir takım bürokratların yaklaşımlarının hala “eskiye rağbet olsa bitpazarına nur yağardı” şeklinde olması yapılacak projelerin de eskilerinden pek farklı olmayacağını kanıtlamaktadır.

Türk toplumunun kentleşme pratikleri Batı etkisinde gerçekleşen modernleşme süreci ile paralel bir şekilde gelişmektedir. Fakat Türkiye’nin modernleşme projesinde, kapitalist ekonomik sisteme eklenmek adına da izlenen politikalar kentlerin tarihsel açıdan sahip olduğu zenginliklerin değersiz hale gelmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte Cumhuriyet ve sonrasındaki dönemlerde mimari yapılanmanın apartmanlaşma şeklinde gelişmesi insanları sokaktan, mahalleden, komşularından ve neredeyse kentten uzaklaştırmıştır. Tabi bu uzaklığın oluşmasında apartmanlaşma tek başına etkili olmamıştır. Toplumsal yaşamı etkileyen başka birçok kentleşme ve modernleşme dinamiğinden bahsetmek mümkündür. Sonuç olarak, mimari yapılanma, kent yaşantısının ve kent deneyiminin değişmesinde oldukça etkili olmuştur.

Kentin gündelik hayatında insanlar arası ilişkilerin ve mahalle yaşantısının eskisinden oldukça farklı olduğunu kentleşmenin hızlanmasıyla son dönemlerde oluşan mahalleleri gözlemleyerek anlamak mümkündür. Balbey, Haşimişcan ve Kaleiçi’nin bazı mahalleleri gibi eski kent dokusunun hala varlığını sürdürdüğü yerlerde ise eski dönemlere yaşayarak veya dinleyerek tanıklık edenlerin, ‘modern’ mahallelerde oturanlardan daha farklı bir yaşam biçimine sahip olduklarını iddia edebiliriz. O halde şimdi, kent merkezinde yaşayanların kent deneyimlerini değerlendirmeye geçmeden önce tez çalışması kapsamında mekânsal ve sosyal yapısını araştırdığımız Balbey, Barbaros, Elmalı, Haşimişcan ve Yüksekalan mahallelerinin oluşum süreçlerine ve yapısal özelliklerine yer vermek anlamlı olacaktır.

2.2. Tez Çalışması Kapsamında Araştırılan Mahallelerin Kuruluş ve Gelişme Süreçleri

2.2.1. Barbaros Mahallesi (Kaleiçi)¹³

Barbaros Mahallesi, Antalya kentinin kurulduğu dönemde merkezi yerleşim yeri olan Kaleiçi Bölgesi'nde bulunmaktadır. Dolayısıyla araştırmamızda Kaleiçi'ni temsil etmektedir. Tarihte uzun yıllar etrafı surlarla çevrili olan Kaleiçi bölgesi aslında Antalya kentini oluşturmaktaydı. Antalya kentinin kuruluşundan itibaren bahsettiğimiz kentsel gelişim süreci öncelikle Kaleiçi bölgesinde yaşanmıştır.

Denizciliğe Antalya'da başlayan Barbaros'un kardeşi Baba Oruç'un anısına mahalleye bu isim verilmiştir (Çimrin, 2012, s. 393). Barbaros Mahallesi'nin sınırları içerisinde geçmişte, Makbule (Makbule İslam) Mahallesi, Mecdüddin Mahallesi ve Hatip Süleyman Mahallesi olarak adlandırılan mahalleler bulunmaktaydı. Makbule Mahallesi 19. yüzyılda, Rum Makbule Mahallesi'nden ayrı tutulmak için Makbule İslam Mahallesi adını almıştır. Ayrıca Osmanlı'nın son dönemlerinde tüm gayr-i müslim mahallelere Rum Makbule Mahallesi denildiği bilinmektedir. Mecdüddin Mahallesi yine 19.yüzyıldaki kayıtlarda Mecdüddin Camisi'nin bulunduğu yer olarak geçmektedir. Hatip Süleyman Mahallesi ise geçmişte Osman Efendi Camisi'nin içinde bulunduğu bölgede bulunmaktadır (Çimrin, 2012, s. 397-400).

Barbaros Mahallesi'nde günümüzde kalıcı olarak yaşayan nüfus oldukça azdır. ADNKS verilerine göre 2012 yılı itibariyle mahalle nüfusunu 308 kişi oluşturmaktadır. Genellikle otel, pansiyon, kafe, restoran, bar gibi ticari işletmelerin mahallede ve de Kaleiçi bölgesinde oldukça fazla olması, kalıcı olarak ikamet edenlerin zamanla azalmasına neden olmuştur. Bunun yanında bu bölgede yaşanan alt yapı sorunları, ticari işletmeler nedeniyle sürekli değişen nüfus yapısı, gürültü ve güvenlik problemleri gibi birçok etken, yıllardır burada yaşayan kesimin Kaleiçi'nden taşınma nedenleri arasındadır. Bölge, yaşayanlar tarafından terk edildikçe birçok ev bakımsızlıktan yıkılma noktasına gelmiştir. Bazı yapılar restore edilmiş bazı yapılar ise ticari işletme olarak onarılıp hizmete açılmıştır. Bakımsız evlerin yıkılmaya terk edilmesinin sebeplerinden biri de evlerde yapılacak onarımların oldukça masraflı ve zor bir prosedür gerektiriyor olmasıdır. Ev sahiplerinin birçoğunun bu bürokratik süreci aşabilecek yaş, sağlık gibi nedenlerden dolayı veya maddi imkâna sahip olmayışı da yapıların yenilenememesi sonucunu doğurmaktadır. Ama her şeyden önce kent tarihi ve kimliği için oldukça önemli olan bu bölgenin bir mahalle veya semt olarak öncelikle yaşam alanı olduğu ilgili kurumlarca unutulmakta veya göz ardı edilmektedir. Doğal olarak da

¹³ Mahalle ile ilgili görseller Ek 2'de bulunmaktadır.

Kaleiçi ve mahalleleri ticari sermayenin gerektirdiklerine göre düzenlenen bir turizm bölgesi haline gelmiş buradaki tarihi doku ve mahalle yaşantısı korunamamıştır.

2.2.2. *Balbey Mahallesi (Bali Bey Mahallesi)*¹⁴

Balbey Mahallesi Antalya kent merkezinde bulunmaktadır. Osmanlı döneminde kentin sur dışına yayılması ile ilgili önemli bir gelişme Bali Bey Camisi'nin inşa edilmesi olarak kabul edilmektedir (Aydın, 2010, s. 149). Osmanlı valilerinden olan Bali Bey tarafından yaptırılan Balbey Camisi bu mahallede bulunmaktadır. Mahalle ismini Bali Bey'den almıştır. Balbey Mahallesi'nin geçmişte bilinen bir diğer ismi de Baba Beğ'dir (Çimrin, 2012, s. 391). Aynı zamanda Arap Mescidi Mahallesi adında bir mahalle de Cumhuriyet dönemi öncesinde bu mahalle sınırları içerisinde yer almaktaydı ve Arab Mescidi Camisi ile Cantelek Medresesi bu mahallede bulunuyordu (Çimrin, 2012, s. 389).

“Yapılarda alt katlar basık üst katlar yüksektir. Banyo, wc, mutfak servisleri çoğunlukla bahçededir. Bahçe binadaki yaşamın sürdüğü açık mekândır ve hemen her evin bahçesinde kuyusu, oturma köşeleri, gölgelikleri mevcuttur. Balbey mahallesindekilerin ayrıcalıklı özelliği bahçelerin geçmişte üretim alanı olarak kullanımından gelmektedir. Ancak günümüze bu tür büyük bahçeler çok azalmıştır... Kullanılan malzeme çoğunlukla taş (kesme, moloz) tuğla, ahşap ve kiremittir. Zemin kat genelde taş olup üst kat bağdadi ve sıvalıdır. Alan içindeki en belirgin tarihi mihengi noktası kesik Minare Camisidir. Mahallenin doğu girişinde ve cadde üstünde yer alan Varsak Camii, geniş cadde, Arap Mescit Camii ise dokunun en geniş yol mekânında küçük ölçekli yapılarıyla etkinliğini yitirmiş anıtsal öğelerdir.” (Kültür Envanteri, 2003, s. 60).

Balbey Mahallesi'nin sahip olduğu bu doku Kaleiçi'nde olduğu gibi turizmle tahrip olmamıştır ancak yine kentsel sit alanı olduğu için yapıların onarımı zahmetli bir süreci aşmayı gerektirmektedir. Mahalle nüfusu 2012 tarihli ADNKS verilerine göre 1081 kişidir. Gözlemlerimize dayanarak bu alanda mahalle yaşantısının devam ettiğini söyleyebiliriz. Ancak mahallenin eski sakinlerinin çoğu buradan taşınmıştır. Mahalleye son dönemlerde taşınanların bir kısmı ise sezonluk çalışmak için gelen geçici olarak ikamet eden kişilerdir. Bu kişiler mahalle yaşantısını benimseyip komşuluk ilişkileri kuracak kadar mahallede bulunamamaktadırlar. Yine de Balbey Mahallesi tarihi dokusu ve sıcak insan ilişkileriyle Osmanlı döneminden günümüze kadar ayakta kalabilmiş, çevresindeki yüksek katlı binalar nedeniyle ilk bakışta algılanamayan ancak sokaklarından yürüdükçe ‘modern’ mahallelerden farklı yapısını hissettiren bir mahalledir.

¹⁴ Mahalle ile ilgili görseller Ek 3'te bulunmaktadır.

2.2.3. Haşimişcan Mahallesi (Yenikapı)¹⁵

Haşimişcan Mahallesi, Kaleiçi'ni çevreleyen surların mahalleye bakan bölümünde Yeni Kapı'nın açılmasıyla oluşmuş bir mahalledir. Atatürk Caddesi'nin doğusunda bulunmaktadır. Eski isminin Gavur veya Rumlar Mahallesi olmasının sebebi Yeni Kapı'nın açılmasıyla, bir dönem Yahudilerin burada yaşaması bir dönem de mahalleye Rumların yerleşmiş olmasıdır. Daha sonra 1924 tarihinde Türk-Yunan mübadele anlaşması ile bu mahalleye Karaferya Romanları yerleşmiştir ve mahallenin adı Fasulye Mahallesi olmuştur. Günümüzde ise Vali Haşim İşcan (1940-1945)'ın kente yaptığı hizmetlere karşılık bir teşekkür olarak mahalleye Haşimişcan Mahallesi adı verilmiştir (Çimrin, 2012, s. 398). Eskiden çerçi, kuyumcu, sigara kâğıtçı gibi mesleklerle uğraşan Rumların yaşadığı Rabetiye Mahallesi de Yenikapı sınırları içerisinde bulunmaktaydı ancak mahallenin ismi mübadeleyle birlikte değiştirilmiştir (Çimrin 2012, s. 403).

Haşimişcan Mahallesi ile Balbey Mahallesi aslında ortak bir kaderi paylaşmaktadırlar. Haşimişcan Mahallesi de kentsel sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır fakat tıpkı Balbey'de olduğu gibi zaman içerisinde çoğu tarihi yapı çürümeye terk edilmiştir. Gündelik hayatın geçmişte oldukça sıcak ilişkiler içerdiği mahallede, günümüzde bu ilişkiler kısmen de olsa devam etmektedir. Mahalleyi fark etmek için yine yüksek katlı binaların arasından sokaklara doğru yürümek gerekmektedir. Ancak Haşimişcan Mahallesi, Balbey Mahallesi'ne göre daha şanslı bir konumda bulunmaktadır. Çok işlek olan Atatürk Caddesi ve yakınındaki Karaalioğlu Parkı mahalleyi içe kapalı bir yapıdan uzaklaştırmıştır.

Eski kent dokusunun devam etmekte olduğu, mahallelerde alt yapı, güvenlik, bakımsızlık gibi sorunlar ile sağlık, eğitim vb. kuruluşların eksikliği yaşanan ortak problemlerdendir. Bu nedenle yerleşim yeri olarak çok tercih edilmeyen eski mahalleler insanların başka yerlere taşınmasıyla kendi mimari ve sosyal dokusunu yenileyememektedirler. ADNKS verilerine göre 2012 yılı itibarıyla mahallede 1663 kişi ikamet etmektedir. Bu nüfusun bir çoğunluğunu mübadele anlaşmasıyla gelen Selanik Muhacirleri oluşturmaktadır.

2.2.4. Elmalı ve Kışla (Teşvikiye) Mahalleleri¹⁶

Elmalı mahallesi ismini, eskiden Elmalı'dan gelenlerin kaldığı ve burada bulunan Elmalı Oteli'nden almaktadır (Çimrin, 2012, s. 395). Elmalı Mahallesi'nin günümüzdeki merkezi önemi Hükümet Konağı'nın burada bulunmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda birçok ticari kurum, işletme ve ofisin de burada bulunuyor olması mahallenin gün içindeki nüfusunu ikiye bazen üçe katlamaktadır. Ancak, ADNKS verilerine göre 2012 yılında mahallede

¹⁵ Mahalle ile ilgili görseller Ek 4'te bulunmaktadır.

¹⁶ Mahalle ile ilgili görseller Ek 5'de bulunmaktadır.

yaşayan kişi sayısı 753'tür. 1810 tarihli kayıtlarda ise mahalle Kale dışında bulunan en kalabalık mahallelerden biri olarak görünmektedir. Yine kayıtlara göre Teke Sancağı müsellimi El Hac ve Tekelioğlu Camisi bu mahallede bulunmaktadır (Çimrin, 2012, s. 396). Mahalle geçmişte tıpkı Balbey, Kaleiçi ve Haşimişcan mahallelerinde olduğu gibi tek veya iki katlı ahşap, cumbalı ve bahçeli evlerden oluşmaktaydı fakat günümüzde bu yapılar korunamamış, beton yapılar fazlalaşmış ve mahalle bir iş merkezine dönüşmüştür. Bununla birlikte kentin ana geçiş yollarına yakınlığı da mahalleyi geçiş güzergâhı haline getirmiştir. Hem Balbey hem de Haşimişcan mahalle muhtarlarının söylediği gibi bu bölgeler kentliler tarafından bir açık hava otoparkı gibi kullanılmakta bu da sosyal yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, mahallenin nüfus yapısını da oldukça kozmopolit bir hale getirmiştir.

Elmalı Mahallesi'ne komşu ve eski isimleri Mahalle-i Kışla (1839) ile Teşvikiye Mahallesi (1900'lü yıllar) olan Kışla Mahallesi 1835 yılının kayıtlarında Antalya'nın en büyük ikinci mahallesi olarak görünmektedir. Günümüzde sahaf dükkânlarının bulunduğu bir cadde ile ayrılan Kışla ve Elmalı mahallelerinde mimari ve sosyal yapı yönünden benzer bir değişim yaşanmaktadır. Bu bölgenin Cumhuriyet sonrası dönemdeki bir önemli özelliği de hastane, cezaevi, adliye, askeri kışla, valilik gibi kurumların burada inşa edilmesi olmuştur. Ancak şuanda yalnızca valilik ve askeri kışla burada varlığını sürdürmektedir. Diğer kurumlar kentin büyümesiyle çevre semtlere taşınmıştır.

2.2.5. Yüksekalan Mahallesi¹⁷

19. yüzyıla ait kayıtlarda bu mahalle sınırları içerisinde İğdir Hasan ve Tekeci Mustafa mahalleleri bulunduğu görülmektedir. İğdir Hasan Camii bu sınırlar içerisinde yer almaktadır. Mahallenin merkezden yüksek bir konumda olması Yüksekalan olarak adlandırılmasına neden olmuştur (Çimrin, 2012, s. 398-405). Bahsettiğimiz diğer mahalleler gibi Yüksekalan da eski bir mahalle olmasından dolayı bir dönem ahşap, cumbalı ve bahçeli, alçak katlı evlerden oluşmaktaydı. Ancak bu bölgenin son dönemlerde imara açılmasıyla beton yapılar burada oldukça artmıştır. Mahallenin sınırlarının oldukça geniş bir alanı kapsaması ve apartmanlaşmanın artması mahalle nüfusunun büyümesine neden olmuştur. Mahalle nüfusu ADNKS 2012 verilerine göre 8106'dır. Bu da mahallede eski komşuluk ilişkilerinin devam etmesini zorlaştırmaktadır.

¹⁷ Mahalle ile ilgili görseller Ek 6'da bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA TASARIMI

Niteliksel araştırma yöntemleri olguların sadece yüzeysel bilgisinden çok derinlemesine bilgilere ulaşma imkânı sağlamaktadır. Sosyolojide niteliksel araştırma yöntemleri ile elde edilen nitel veriler, sosyal gerçekliğin yüzeysel bilgisinden çok, içinde bulunduğu koşulları ve bağlamı, sosyal gerçekliğin nelerden etkilenecek olduğu ve neleri etkilediği gibi derinlemesine bilgileri içermektedir (Kümbetoğlu, 2008, s. 39). Bu nedenle tez çalışması için, kent merkezindeki gündelik hayatın derinlemesine bilgisini ve gözlenebilir kent yaşantısının görünmeyen tarafını sosyolojik bir bakış açısıyla araştırabilmek amacıyla nitel bir araştırma tasarlanmıştır. Antalya kent merkezindeki gündelik hayata odaklanan bu çalışmada kent merkezinin dönüşümünde yerel, ulusal ve dünya ölçeğinde kentleşme pratiklerinin etkisi, kentlilerin gündelik deneyimlerinin anlatılarıyla birlikte ele alınmaktadır.

3.1. Araştırmanın Verileri ve Verilere Ulaşmada Kullanılan Teknikler

Gündelik hayatın güncel bilgisi için gerekli olan nitel verilerden en önemlisi, kent merkezinde yaşayan veya iş yeri sahibi olan kişilerle, mahalle muhtarlarının gündelik hayat anlatılarıdır. Gündelik hayat anlatıları, derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılarak elde edilmiştir. Derinlemesine görüşmeler, rehber bir soru formu eşliğinde yapılmış ve görüşülen kişiler içinde buldukları ortam ve koşullarla birlikte gözlemlenmiştir. Araştırmada, görüşmeler esnasında, görüşme yaptığımız kişilerin yaşam ortamlarına misafir olduğumuz için kısmi katılımlı gözlem tekniğinden de yararlanılmıştır. Bunların yanında, görüştüğümüz kişilerin yaşadıkları ve kullandıkları mekânlar, bu mekânların düzenlenişi, içinde bulunan nesnelere ve karşılaştığımız birçok şeyi nitel veri sağlayacak ikincil kaynaklar olarak kabul edebiliriz.

Derinlemesine görüşme tekniği, rehber soru formu¹⁸ eşliğinde uygulanmıştır. Rehber soru formunda, sorulacak soruların neler olacağı ve hangi sırada sorulacağına dair bilgiler yer almaktadır. Bunun yanında, görüşme yaptığımız kişilerin kendilerini rahatça ifade edebilmesi için sorular gerektiği şekilde farklı biçimlerde sorulmuş veya değiştirilmiştir. Bu yüzden çalışmada, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Geçmiş dönemlerdeki gündelik hayatın bilgisine ulaşmada ise sözlü tarih tekniğinden yararlanılmıştır.

¹⁸ Soru formu için Ek 7'ye bakılabilir.

3.2. Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırma evreni olarak Antalya kentini seçmemin nedeni, son üç senedir gözlemlediğim Antalya kent merkezinin kent yaşantısına dair daha derinlemesine bilgiye ulaşma isteğimden dolayıdır. Modern kentlerin oluşumu toplumların özelliklerine göre farklılaşsa da bazı benzerliklerden bahsedilebilir. Üretimin kapitalist sisteme göre yapılmaya başlaması bunlardan biri ve belki de en etkilisidir. Modern kentlerde gündelik hayat ve kent mekânları, kapitalist sistemin gerektirdiklerine göre düzenlenmekte ve yeniden üretilmekte hatta tüketilmektedir. Antalya kentinin merkezi de kentleşme ve modernleşme süreçlerinin etkisiyle birlikte dönüşmektedir. Bu dönüşümün, gündelik hayatta kent merkezinin kullanımını ve işlevini nasıl etkilediği, bu etkinin zaman içinde nasıl değiştiği bu tez çalışması kapsamında araştırılmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın sahası Antalya kent merkezi olarak belirlenmiştir. Kent merkezini, ön araştırmada gerçekleştirdiğimiz gözlemler ve enformel sohbet tarzı görüşmelerden yola çıkarak beş mahalle ile sınırlandırmış bulunmaktayız. Bu mahalleler, Balbey, Barbaros, Elmalı, Haşimişcan ve Yüksekalan mahalleleridir. Mahallelerin sosyal ve fiziki yapıları bakımından heterojen olduklarını söylemek mümkündür. Her bir mahalle, farklı gündelik hayat pratiklerine sahne olmaktadır. Aynı zamanda, her bir bireyin yaşantısı farklı olduğu gibi sahip olduğu toplumsal gerçeklikler de bireyin kadın, erkek, çocuk oluşuna göre farklılaşmaktadır. Özetlemek gerekirse, gündelik hayat pratikleri birçok faktörden etkilenerek farklılaşmaktadır. Bizim amacımız, bu çeşitliği dikkate alarak farklı bireylerin gündelik hayat anlatılarına bu yolla da gündeliğin bilgisine ulaşmaktır. Görüşülen kişiler de bu amaç doğrultusunda, belirlenen mahallelerden seçilmiştir.

Örneklemin belirlenmesinde önemle üzerinde durduğumuz nokta, gündelik hayata dair derinlemesine bilgi alabileceğimiz şekilde deneyimlerini paylaşacak kişilere ulaşılması olmuştur. Çünkü gündelik hayata dair deneyimlerin çeşitliliği ve zenginliği araştırma sorunsalı için önem taşımaktadır. Bu nedenle, görüşülen kişiler araştırma esnasında belirlenmiştir. Görüştüğümüz kişilere ulaşma konusunda mahalle muhtarları ve esnafların aracılığı kolaylık sağlasa da konuşmak isteyen kişilerin sayısı ne yazık ki oldukça azdı. Kent merkezi, yaşayanlar bakımından kozmopolit bir yapıya sahiptir. Bu durumun, merkezde yaşayanlarda, yabancılara karşı duyarsızlık ve hoşnutsuzluk yarattığını söylemek mümkün olmaktadır. Yaklaşık sekiz ay boyunca kent merkezindeki bu mahallelerde bulunmuş olmamıza rağmen kişileri konuşmaya ikna etmek bizim açımızdan kolay olmadı. Muhtarlar aracılığıyla kendilerine gittiğimiz fakat konuşmayı kibarca reddedenlerin olması, görüşülen kişilere tesadüfi örneklem tekniği yoluyla ulaşmamızı gerektirdi. Ancak, bunun yanında görüşmemiz için yakınlarını tavsiye eden ve ellerinden geleni yapan kent sakinleri de oldu. Alandaki koşullar doğrultusunda, örneklemin belirlenmesinde tesadüfi örneklem tekniğiyle,

kartopu örneklem tekniğinden faydalanılarak 11’i kadın 12’si erkek toplam 23 kişi¹⁹ ile görüşülmüştür. Ön araştırma²⁰ esnasında görüştüğümüz, 3’ü 23 kişinin içinden 6’sı ise farklı kişilerden olmak üzere 9 kişinin anlatılarından da değerlendirme aşamasında yararlanılmıştır. Ayrıca, kent merkezindeki mahallelerin bağlı bulunduğu Muratpaşa İlçesi Belediyesi²¹ ve Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü ile bir kent tarihçisinin de kent merkezi ile ilgili anlatıları çalışmamız için veri niteliği taşımaktadır.

Bunların yanında, kent merkezi için oldukça önemli bir kamusal alan olan Kalekapısı’nda rastgele seçtiğimiz 18’i kadın 19’u erkek toplam 37 kişiye, kent merkezinin kendileri ve Antalya için önemi ile kent merkezini hangi amaçlarla kullandıkları soruları sorulmuştur. Bu sorulara aldığımız yanıtlar da kent merkezinin işlevine farklı bir yerden, kent merkezini geçici olarak kullananların açısından bakma imkânı sağlamıştır.

3.3 Araştırmanın Önemi ve Araştırmanın Varsayımları

Geçmiş ve bugüne dair gündelik hayat anlatıları üzerinden, kentliler tarafından kentin nasıl algılandığı ile ilgili fikirlere ulaşılması ve kent mekânlarının kullanımlarına dair birincil ağızdan veri toplanması bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Çünkü kenti, kentlilerin bakış açısıyla anlamaya çalışmak, kentin sorunlarını, kentte yaşayanların düşünülerek kavranmasına yardımcı olacaktır. Böylelikle üretilecek çözümler ve çözüm arayışları daha çabuk ve yerinde sonuçlar verecektir. Bununla birlikte Kümbetoğlu, niteliksel bir araştırmada, araştıran ile araştırılan arasındaki etkileşimden elde edilen bilginin dönüştürücü rolüne vurgu yapmaktadır;

“Araştırma süreci, araştırmacının kendisi için, farkındalık yaratan, araştırma öznesini doğru konumlandırmasına bağlı olarak, kendilik bilgisini de elde edebileceği bir deneyimdir. Süreç, araştırılan için de benzer bir etki ile yaşadığı zamanın, mekânın, ilişkilerinin ve bunların iç içe geçmiş ince ağlarının üzerinde düşündüğü, algıladığı, sorguladığı bir deneyimdir. Böylece her iki tarafın bu deneyimden elde ettiği bilgi algılanan gerçekliği zenginleştirici, eleştirici, dönüştürücü olabilir.” (2008, s. 56).

Bu yüzden, kentlilerle kent hakkında ve gündelik hayatları hakkında yapılacak derinlemesine görüşmelerle, kentlilerin yaşadıkları mekân üzerine düşünmeleri, kendi hayatları ve çevreleriyle ilgili, konuşma süresi boyunca bir farkındalık yaşayacak olmaları bakımından önemlidir. Hem araştıranın hem de görüşülen kişilerin araştırma sürecinde yaşadığı deneyimden elde ettiği bu bilgi yine Kümbetoğlu’nun belirttiği gibi bilginin mülkiyetinin

¹⁹ Görüşülen kişilerle ilgili bilgiler için Ek 8’e bakılabilir.

²⁰ Ön araştırma ile ilgili ayrıntılı bilgi için Ek 9’a bakılabilir.

²¹ Belediye’deki ilgili kişiden aldığımız yanıtlar Ek 10’da bulunmaktadır.

sadece araştırmanın elinde olmadığını ve araştırmanın her iki taraf için de önemli olduğunu göstermektedir (2008, s. 67).

Araştırmanın varsayımları şu şekildedir;

1. Antalya kent merkezindeki mahallelerde yaşanan kentsel dönüşüm, kentlilerin gündelik hayat deneyimlerini etkilemektedir.
2. Görüştüğümüz kişilerin tanıklık ettiğİ dönemlerde ve günümüzde yaşanan kent deneyimi, kentin algılanması, tecrübe edilmesi ve anlamlandırılması kentin dönüşümüyle birlikte değışmektedir.
3. Kentsel dönüşüm ve değışimle kent merkezlerinin işlevleri değışebilmektedir.

3.4 Gündelik Hayat ve Kent Araştırmalarında Nesnellığın ve Eleştirel Yaklaşımın Önemi

Bauman (2009, s. 17)'ın ifadesiyle, “sosyoloji insan dünyası hakkında bir düşünme biçimidir” ve sosyolojik bilgi, sıradan insanın gündelik deneyimlerini içerir. Bu yüzden de sosyologların araştırdıkları, gündelik olandaki genel olan, sosyal gerçekliğin izleridir (Bauman, 2009, s. 18-19). Sosyoloğun kendisi de gündelik hayatın içindeki sıradan insan olduğu için aslında gündeliğin bilgisine çoktan sahiptir. Gündelik olandaki genelin izlerini araştırırken sahip olduğu bu bilgi sağduyusal bilgidir. Bu yüzden sosyologlar, Bauman'ın belirttiğİ gibi, “...yorumlamaya çalıştıkları deneyimin iki yanında da, aynı zamanda hem iç hem de dış yüzünde kalmaya mecburdurlar.” (2009, s. 19). Ancak araştırmacı kısmi de olsa bir nesnellik içinde olmalıdır. Çünkü gündelik hayatı araştırırken, bir nesnellik içinde ona yaklaşmak, gündelik hayatın eleştirel bir incelemesini yapma imkânı sağlamaktadır.

Gündelik hayat, içinde bulunulan ve sürekli tanıklık edilen bir yapı olma özelliğİyle sorgulanmaya pek maruz kalmamaktadır. O yüzden de gündelik hayat, en bildiğimizi sandığımız ama bir o kadar da yabancı olduğumuz toplumsal bir gerçekliktir. Araştırmacının gündelik hayatla arasına koyacağı eleştirel mesafe bu yüzden gereklidir. Lefebvre, bu mesafeyi gündelik hayatı anlama konusundaki ön koşullardan biri olarak görmektedir (2010, s. 87).

Tekeli (2010) ise, gündelik hayat incelemesi ile ilgili başka bir noktayı vurgulamaktadır. Gündelik hayatın tekrara dayalı yapısı onu var eden özelliğidir. Gündelik hayatın rutin yapısını bozacak müdahale ve olaylar, gündelik hayatın varlığını tehdit edebilir ve gündelik hayatı yaşanmaz hale getirebilir. O yüzden yapılacak bir araştırma, bu noktayı dikkate alarak

hareket etmeli ve gündelik hayatın rutin yapısına müdahale etmemeli, onu değiştirmeye çalışmamalıdır. Tekeli, gündelik hayatın sıradanlığının önemine vurgu yaparken aynı zamanda bu sıradanlığın ve rutinleşmiş yapının, oluşan toplumsal eşitsizlikleri gizlemekte olduğuna da değinmektedir ve gündelik hayat incelemelerinin sosyal bilimler için bir gereklilik olduğunu belirtmektedir (2010, s. 19-20).

Bu tez çalışmasında, kuramsal çerçeve doğrultusunda, Antalya kent merkezindeki gündelik hayatın eleştirel bir incelemesinin yapılması amaçlanmaktadır. Kent merkezindeki gündelik hayata eleştirel yaklaşım doğrultusunda bakmak, gündelik hayatın görünen yapısının ötesine geçme imkânı vermektedir. Çünkü eleştirel yaklaşım, görünen sosyal gerçekliğin özünü ve oluştuğu bağlamı araştırmaktadır. Gündelik hayatın kent mekânında geçtiğini düşünürsek, kentlerin geçirdiği dönüşüm gündelik hayatı doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple gündelik hayatı araştıran bir çalışmanın, gündelik hayatın yaşandığı kent mekânını ve dönüşümünü de eleştirel bir yaklaşım içerisinde değerlendirmesi doğru olacaktır.

Türkün ve Kurtuluş (2005) kentsel dönüşüme Eleştirel Gerçekçilik Kuramı doğrultusunda yaklaşmaktadırlar;

“Eleştirel Gerçekçi Kuram ampirik olarak gözlenen dünyanın arkasında keşfedilmesi gereken yapıların ve bunlara içkin güçlerin olduğunu kabul eder. Bu bağlamda Eleştirel Gerçekçilik Kuramı kapsamlı bir yapı analizi yapma olanağı sunar; böyle bir çerçeve içinde, farklı zaman/mekân bağlamlarında ortaya çıkmış farklılıkları açıklamak olanaklı olmaktadır.” (2005, s. 11).

Kent merkezinin dönüşümünü gündelik hayat üzerinden araştırdığımız bu tez çalışmasında da böyle bir yöntemden yararlanmak görünen gerçekliğin ardına geçme ve kent dönüşümünde etkili olan etmenleri değerlendirebilme imkânı verecektir.

3.5 Araştırma Bulguları Olarak Gündelik Hayat ve Deneyimin Ele Alınması

Kentler dönüşürken kentteki gündelik hayata dair ilişkiler, algılama, düşünme ve tecrübe tarzları, yaşam biçimleri de dönüşmektedir. Biz bunların hepsini kent deneyimi gibi bir kavramda birleştirerek bu dönüşümü gündelik hayat ölçeğinde anlamaya çalışmaktayız. Kentsel deneyimin yaşandığı sıradan gündelik hayatı ise gündelik hayat kavramı ile ifade etmekteyiz. Gündelik hayat kavramı modern toplumlara özgü bir kavram olarak kullanılmaya başlamıştır (Lefebvre, 2010). Gündelik hayat kavramının ne ifade ettiği ve bu kavramın kullanımından önceki durumla ilgili Lefebvre (2010, 2012)’nin değerlendirmeleri önemlidir.

Gündelik hayat kavramının modern toplumlara özgü olduğunu belirtmiştik. Modern toplumlardan önce, toplumsal yaşam üzerinde üslupların hâkimiyeti söz konusudur. Lefebvre, 19.yüzyıla, rekabetçi kapitalizme ve meta dünyasının yayılmasına kadar, gündelikliğin hâkimiyetinin olmadığını vurgulamaktadır. Üsluplarla ilgili, üslup, “en ufak nesnelere, edimlere, etkinliklere, davranışlara dahi soyut olmayan, bir simgecilik içinde doğrudan kavranabilen, algılanabilir bir anlam veriyordu” şeklinde söz etmektedir (2010, s. 50). Burada üslupların ayırt edilebilir bir belirleyiciliğe sahip olmasından bahsedilmektedir. Gücün üslubu, zulmün üslubu ve bilgeliğin üslubu birbirlerinden ayırt edilebiliyordu ve her büyük üslup büyük uygarlıklar yaratmıştı.

“Kitlelerin yükselişi ve demokrasi büyük üslupların, simgelerin ve mitosların, kolektif yapıtların, yani anıtların ve şenliklerin sona ermesine eşlik eder. Zaten modern insan üslubun sonu ve yeniden doğuşu arasındaki bir geçiş insanından başka bir şey değildir.” (Lefebvre, 2010, s. 50).

Kapitalizm ve endüstriyel üretim biçiminin etkisiyle modern toplumlarda üsluplar ortadan kalkmış, nesnelere, edimlerin, davranışların bir bütünlük olarak üslup içinde yer almaları sona ererek üslubun yerini kültür, sanat ve estetizm almıştır (Lefebvre, 2010, s. 51). Modern toplumlarda insanların yaşam biçimleri, kapitalist sistemin kendisini devam ettirmesi için gereken koşulların baskısı altında oluşmaktadır. Gündelik hayat kavramı da bu noktada karşımıza çıkmaktadır: Tüketim ideolojileri hâkimiyetlerini, insanların gündelik hayatlarını düzenleyerek ve örgütleyerek kurmaya çalışırlar. Böylece gündelik hayat iş, özel hayat, boş zaman şeklinde zaman bölümlerine ayrılarak oluşur. Modern kent mekânlarıysa, bu zaman bölümlerinin üzerinde yaşandığı yerler olarak yeniden planlanmaktadır (Lefebvre, 2010, s. 71-72).

“Gündelik hayatın potansiyellerini açığa çıkarmak, uyarlamayı, yani doğadan ve zorunluluktan kaynaklanan şeyin yapıta, insani etkinlik için ve insani etkinlik yoluyla özgürlüğe dönüştürülmesini sağlayan yaratıcı etkinliğin ayırt edici özelliğini yeniden kurmak değil midir?” (Lefebvre, 2010, s. 34-35)

1968 yılı Fransa toplumu içinden bu soruyu soran Henri Lefebvre, bilgi ve ideolojileri birbirinden ayırt etmenin zor olduğu modern toplumların sistemlerinde var olan dayatmalardan kurtulup, her anlamda özgür bir yaşam sürdürmek için gündelik hayatın sunduğu zenginliklere dikkat çekmektedir. Bunun için de gündelik hayata, eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmanın önemini vurgulamaktadır. Çünkü ona göre “gündelik hayatın eleştirel çözümlemesi ideolojileri açığa çıkaracaktır.” (2010, s. 39). Bu yüzden, gündelik hayat

incelemesi araştırmamız için önem taşımaktadır. Gündelik hayat, rutin ve sıradan görünen yapısının altında toplumsal gerçekliklerden önemli kesitler sunmaktadır. Ancak gündelik hayat, içinde bulunulan ve sürekli tanıklık edilen bir yapı olma özelliği dolayısıyla sorgulanmaya pek de maruz kalmamaktadır. O yüzden de gündelik hayat, en bildiğimizi sandığımız ama bir o kadar da yabancı olduğumuz toplumsal bir gerçekliktir. Tam da bu yüzden gündelik hayatı incelemek gerekmektedir.

Modern kentlerin oluşumuyla birlikte modern kent yaşantısının çelişkileri sıradan gündelik yaşamda kendini hissettirmektedir. Aynı zamanda modern kent yaşantısında kentliliğe ve insan ilişkilerine dair bir takım değerler anlamını yitirmiş veya form değiştirmiştir. Gündelik hayatın eleştirel bir incelemesi, kentte yaşayanların gündelik hayatları ölçeğinde edindiğimiz bilgilerle, kentleşme ve kentsel dönüşümle ilgili literatürden edindiğimiz bilgileri harmanlayarak ve karşılaştırarak yapılacak bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Geçmiş ve günümüze dair gündelik hayat anlatıları eleştirel bir değerlendirme için oldukça önemlidir. Kentlilerin gündelik hayat anlatıları, onların kent mekânlarını nasıl ve neden kullandıkları ile ilgili derinlemesine bilgiler ve mekânın kullanımında hangi kentsel, ekonomik, tarihsel ve ideolojik etmenlerin baskın olduğu ile ilgili de ipuçları vermektedir. Lefebvre, gündelik hayat kavramına, kentlerin kullanım değerinin öneminin farkına varılması açısından da bir değer atfetmektedir. Çünkü modern çağda kentte yaşayanların kentsel mekânla kurdukları ilişkide tüketim olgusu ve sermayenin hükmü oldukça belirleyicidir. Kent, sıradan insanların ihtiyaçlarına göre değil sermayeyi daha çekici kılabilmek için düzenlenmekte, dönüştürülmektedir. 1980'lerden itibaren uygulanan kentsel dönüşüm uygulamaları da eski kent merkezlerini sermaye için daha çekici hale getirmek amacıyla soylulaştırılmaktadır. Soylulaştırma projeleri bu anlamda, kentsel mekânın sıradan insanlar için kullanım değerinin ne olup olmadığı ile ilgilenmekten çok kenti bir meta olarak gerekli donanımlarla yükleyerek tüketime sunmaktadır. Tam da bu yüzden modern toplumlarda mekân somut olarak kavranabilen bir üsluba sahip değildir. Kentsel mekân soyut bir değer kazanmıştır. Kazandığı bu soyut değer onun değişim değerini ifade etmektedir. Bu nedenle kentsel mekânın sahip olduğu doğal ve tarihi özellikler kentin metalaştırılmasında bir yarar sağladığı sürece önemlidir. Son dönemlerde inşa edilen yapıların kimliksizliği de Lefebvre'nin bahsettiği üslupsuzluğun kentsel mekânlardaki görünümüdür. Yapıların kimliksizliği veya tüketim işlevleri üzerinden çeşitli kimliklere sahip olması gibi durumlar kentlilerin mekânla ve kentle kurdukları ilişkiyi yani kentsel-mekânsal deneyimi de doğrudan etkilemektedir. Mekânla anlamlı, net bir ilişkinin kurulması güçleşmiştir. Çünkü artık mekânın kendisi anlamlı bir şey değildir. Duruma göre mekâna yüklenen anlamlar söz konusudur fakat bu kişiden kişiye durumdan duruma değişmektedir. Kentsel-mekânsal deneyimin anlatıya dönüştürülmesi de

aynı şekilde güçleşmiştir. Benjamin (2008), Agamben (2006) gibi düşünürlerin ‘deneyimin yoksulluğu’ konusunda yaptıkları değerlendirmeler bu durumun anlaşılmasında önemlidir²². Benjamin ve Agamben’e göre modern çağda insanlar aktarabilecekleri deneyimler bakımından yoksuldurlar. Benjamin, Birinci Dünya Savaşı sonrası, savaşa katılmış ve savaşın bitmesiyle evlerine dönmüş olan insanların diğerlerine aktarabilecekleri deneyim açısından yoksullaşmış olduklarından bahsetmektedir. Savaşa katılmış bu insanlar yaşadıklarının da etkisiyle adeta dilsizleşmiş bir şekilde yurtlarına gelmişlerdir. Bundan sonraki dönemlerde de her alanda üretilen söylemlerin artık ağızdan ağza aktarılan deneyimle bir ilgisi kalmamıştır. “Deneyim hiçbir zaman, stratejik deneyimin siper savaşı, iktisadi deneyimin enflasyon, bedensel deneyimin mekanik savaş, ahlaki deneyimin iktidar sahipleri tarafından boşa çıkarıldığı bu dönemdeki kadar yalanlanmamıştı.” (Benjamin, 2008, s. 78). Benjamin’in kastettiği gibi artık bizlere gösterilen, aktarılan, tanıklık ettiğimiz deneyimin asıl olanla, gerçeklikle bir ilgisi yoktur. Agamben, bu konuyla ilgili sıradan gündelik hayattan yola çıkarak bir değerlendirme yapmaktadır. Ona göre, sıradan bir gün, deneyime çevrilebilecek neredeyse hiçbir şey içermemektedir. Trafikte saatlerce geçirilen zaman, toplu taşımalarda iletişimsiz geçen yolculuklar, caddelerde yapılan eylemler gibi tanıklık edilen veya yaşanan birçok olay sonrasında kişiler evlerine yorgun ve tükenmiş olarak dönmektedirler. Bunun yanında yaşadıkları veya karşılaştıkları bu olaylar, anlatıya dönüştürebilecekleri niteliklere sahip değildir (2006: 16). Deneyimin anlatıya dönüştürülememesi, hikâyeleştirilememesi deneyim yoksulluğunun bir göstergesidir (Benjamin, 2008; Agamben, 2006). Çünkü deneyimin otoritesi bilgide değil söz ve öyküdedir. Modern çağda insanlar bilgi edinebilecekleri fazlaca olay yaşar ya da görürken bunların gerçekliği ile ilgili söyleyecekleri söze yani otoriteye sahip değillerdir. Deneyim tamamıyla ortadan kalkmamıştır ancak insanların dışında gerçekleşmektedir. Sürekli maruz kalınan enformasyon, turistik geziler, fotoğraf çekme eylemi bir deneyim sunmamakta yalnızca bilgi sağlamakta, bilginin yanında rahatlama hissi de vermektedir ancak bunların gerçek bir deneyimle ilgisi yoktur (Agamben, 2006, s. 17).

Modern toplumlarda boş zaman, rahatlama eylemleri ile değerlendirilen zamandır. Bu nedenle pasif tutumlar içermektedir (Lefebvre, 2012). Pasif bir tutum sergileyen kişi, karşılaştığı bir durum veya olay karşısında yüzeysel bir düşünce tarzı sergiler, derinlemesine değil. Bununla birlikte farklılıklar karşısında tepkisizdir. Farklılıkları, anlamaya veya anlamlandırmaya çalışmaz. Pasif tutumlarda bulunan kişiler, kültür ürünlerini tüketirken de kendi zihnini bulandırmayacak, rahatlama veya eğlenme hislerini kendisinde oluşturacak

²² Deneyim konusu ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için Jay (2012)’in Deneyim Şarkıları isimli kitabına bakılabilir.

ürünleri tercih etmektedir. Bu tarz ürünlerin de sunduğu, bir deneyim değildir. Bu ürünler anlık olarak tüketilip unutulmaya yöneliktir²³. Kentsel mekânların da bu şekilde kullanılması, mekânda sadece bulunma veya geçip gitme durumuna gönderme yapmaktadır. Bu süreçte mekânın özellikleriyle içerdiği farklılıklar veya sorunlarla ilgilenilmeyecektir. Kentsel deneyimin böyle bir hal alması kentlilerin çevrelerine karşı duyarsızlaşmasına neden olacaktır. Rutin de deneyimin varlığını tehdit eden bir olgudur. Rutin herhangi bir durum için tekrar ve aynılaşmayı ifade etmektedir. Bu nedenle farkındalığı ve yaratıcılığı köreltmektedir. Gündelik hayat için belli rutinlerin bozulması olumsuz sonuçlara yol açabilecekken rutin işlere dalıp gitmek de deneyim için bir tehlike unsurudur.

Berman (1994)'ın bahsettiği gibi moderniteye özgü deneyim, yenilik ve gelişmelerin yarattığı kolaylıkları içerirken belirsizlik, çelişkiler ve kaosun gölgesindedir. Tez çalışması kapsamında kent merkezinde yaptığımız her gözlem ve görüşmede Berman (1994)'ın modernlik tarifiyle uyuşan deyişler ve deneyimlerle karşılaştık. Neredeyse herkes değişimden yakınıyordu. Özellikle de değerlerin değişiminden. Hiç bir şeyin tadı kalmamıştı, değişim o kadar hızlıydı ki yarattığı çelişkiler çoğu zaman fark edilmiyordu. Değişimden dert yananlar geçmişe 'nostaljik' bir özlem duyuyorlardı. Ancak, "nerede o eski ..., nerede o eski Antalya" şeklinde çokça işittiğimiz söylemleri kent efsanesi, geçmiş nostaljisi şeklinde nitelendirmek gündelik hayata kalıplaşmış ön yargılarla yaklaşmak anlamına gelmektedir. Ve görünen, tanıdık bir yapı olarak gündelik hayatın derinliklerine inmenin önünde bir engeldir. Bu sebeple, oldukça aşına olduğumuz, sürekli işittiğimiz bu sözleri aslında modernlik deneyiminin gerçekliği olarak kabul etmek daha yerinde olacaktır. Dikkatlice incelediğimizde bu yakarışlardan, kentliliğe dair hangi önemli değerlerin değiştiğini analiz etmek mümkün olmaktadır.

Deneyimin otoritesi söz ve öyküdedir (Agamben, 2006). Gündelik hayatta kent deneyimini araştıran bu tez çalışması için anlatı bu yüzden oldukça önemlidir. Şimdi Antalya kent merkezinde hem geçmişteki hem de günümüzdeki kent deneyimini anlamak için otoriteyi kentlilerin anlatılarına bırakıyoruz.

²³ Antalya'da gündelik hayatla ilgili belli bir kesimin sadece eğlence ve özel yaşamlarıyla ilgili bilgiler içeren dergilerin sayısının son zamanlarda çoğalması kaygı vericidir. Bu nedenle gündelik hayatla ilgili daha geniş bir kesimi kapsayan yayınların yapılması kent belleğinin oluşması açısından bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NİTEL VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Mahallenin Kent İçin Önemi

Antalya kentinin kurulmasından günümüze kadar uzanan süreçte farklı insan toplulukları yerleşmek için bir araya gelerek farklı mahalleler oluşturmuşlardır. Bir araya gelenlerin etnik ve dini kökenleri, gelenek ve görenekleri doğrultusunda mahallelerin mimarisi biçimlenmiştir. Her yeni gelen, mahallenin yaşam biçimine ve mimarisine farklı bir katkı sağlamaktadır. Kent, sınırlarında bulunan farklı yerleşim bölgelerinin bütünüdür. Her yerleşim bölgesi mahallelere ayrılmaktadır. Bu bakımdan kent küçük ölçekte mahallelerden meydana gelmektedir. Bu nedenle mahallelerin barındırdığı özellikler kentin kültürünü oluşturmakta, değiştirmekte aynı zamanda da zenginleştirmektedir. Kentin merkezine odaklandığımız bu tez çalışmasında kent merkezindeki bazı mahalleleri araştırma alanı olarak seçmiş bulunmaktayız. Kent merkezini mahallelerden başlayarak araştırmak, kent merkezinin mimari ve toplumsal yapısıyla ilgili önemli ayrıntılara ulaşmamızı sağlamıştır. Kent merkezi, caddeleri ve ortak kullanım mekânlarıyla, tarihi yapılarıyla, vitrinleriyle, çiçeklendirilmiş kaldırımlarıyla gösterişli ve sürekli hareketliliğin yaşandığı bir yerdir. De Certau, metropol bir kent olan Manhattan'ın barındırdığı çeşitliliği, çelişkileri ve kapsadığı her şeyi anlayabilmek için Dünya Ticaret Merkezi'nin 110. katına çıkarak, aşağıdaki hareketliliğin yukarıya çıktıkça hareketsizliğe dönüşmesiyle kentin anlamlı bir metin olarak okunabileceğini söylemektedir (2008, s. 185-186). Antalya kent merkezinde ise caddelerden arka sokaklara geçtikçe hareketlik yerini sakinliğe hatta bazı sokaklarda terk edilmişliğe bırakmaktadır. Bu noktada yürümek ve gözlemlemek, kent merkezini anlamlı bir metin şeklinde okumak için oldukça önemli eylemlerdir. Bir metropol kenti bütün olarak kavrayabilmek için yüksek katlara çıkarak oradan bakmanın bütünlüğü kavrama konusunda işlevselliği vardır. Fakat Antalya gibi bir kentin merkezini barındırdığı tüm özellikleriyle kavrayabilmek için caddelerde ve arka sokaklarda yürümek, mahallelerin yaşantısına misafir olmak, caddelerden arka sokaklara doğru yürüdükçe o değişimi fark etmek kenti bütün olarak kavramaya oldukça yardımcı olmaktadır. Çünkü Antalya kent merkezini kapsayan bölgeye kuşbakışı bakmak ayrıntıların yukarıya çıktıkça kaybolmasına neden olabilecek bu da bütünlük içindeki önemli farklılıkların dikkatten kaçması gibi bir sonuç doğuracaktır. Yukarıdan sadece çatıları görünecek yapılar, içlerine girdikçe, etrafında yürüdükçe yaşantısına tanıklık edilebilecek ve anlamlandırılabilir farklılıklara sahiptir. Tüm bunlar nedeniyle kent merkezini mahalleler ölçeğinde araştırmak, caddelerden sokaklara tüm bölgeyi yürüyerek gözlemlemek ve

deneyimin anlatısına ulaşmak bizim çalışmamızda yaptığımız kent okumasını ifade etmektedir. Mahalleler kent yaşantısına ait resmin en önemli ve küçük parçalarıdır. Alver (2012)'in belirttiği gibi mahalle kentin yapı taşı gibidir aynı zamanda insan ve mekân da mahallenin yapı taşlarıdır. İnsansız bir mahalle, mahallesiz bir kent dolayısıyla da insansız bir kent düşünülemez. Kenti kent yapan en önemli unsur insan ve onun ilişkileriye bu ilişkilerin en doğal haliyle yaşandığı yer mahalledir.

Kent merkezindeki Balbey, Haşimişcan ve Barbaros mahalleleri kentsel sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır. Sahip oldukları tarihi yapılar bu mahalleleri korunmaya değer kılmaktadır. Ancak daha önemli bir şey vardır ki o da mahalle yaşantısıdır. Elmalı ve Yüksekalan mahallelerinde tek veya çift katlı evlerin yanında apartmanlar çoğunluktadır. Barbaros, Haşimişcan ve Balbey mahallelerinde ise evlerin kapıları genellikle sokağa açılmaktadır. Kişi, evinden dışarıya attığı ilk adımıyla apartman içine değil mahalle yaşantısının içine çıkmaktadır. Kapıların sokağa açılması kişileri birbirlerine yakınlaştırmakta ve apartmanların yoğun olduğu modern mahallelerdekinden farklı bir mahalle yaşantısının oluşmasını sağlamaktadır. Bu fark, insan ilişkilerinden doğmaktadır. Görüşmelere katılan kişiler, tanıdıklık, selamlaşma, sohbet, komşuluk, yardımlaşma ve dayanışma gibi çeşitli ilişki biçimlerinden eski mahalle yaşantısının özellikleri olarak bahsetmektedirler. Yaptığımız görüşmeler sonucu mahalle yaşantısının ve beraberinde insan ilişkilerinin oldukça değişmiş olduğunu söylemek mümkündür. Şimdi bu değişimi eski mahalle yaşantısına ve günümüze tanıklık edenlerin deneyimlerine başvurarak ifade etmeye çalışacağız. Görüşmeciler, eski mahalle yaşantısıyla ilgili anlatılarını bir takım mekânlar ve insan ilişkilerine dair değerler üzerinden dile getirdiler. Bu mekân ve değerler kentlilerin tanıklık ettikleri dönemlerdeki ortak hafızada önemli bir yere sahiptir. Tanıklık edilen bu dönem ise görüşmecilerin çocukluk dönemlerine denk düşmektedir. O nedenle ortak hafızada önemli bir yere sahip olan mekân ve insan ilişkilerini yönlendiren değerleri 'Çocukluk Anılarında Mahalle Yaşantısı; Ortak Hafızada Yer Eden Mekân ve İlişkiler, Değerler' başlığı altında değerlendireceğiz.

4.2. Araştırmanın Bulguları; Gündelik Hayat Anlatıları²⁴

4.2.1. Çocukluk Anılarında Mahalle Yaşantısı; Ortak Hafızada Yer Eden Mekân ve İlişkiler, Değerler²⁵

4.2.1.1. Bahçeli, Cumbalı Ahşap Evler

“Her bir kentlinin kentin bazı kısımlarıyla uzun bir münasebeti olmuştur ve ona ilişkin kendi imgesi hatıra ve anlamlarla yüklüdür.” (Lynch, 2011, s. 1).

Kentte yaşayanların kenti algılaması, mekânlar, yapılar vb. aracılığıyla mümkün olurken kente dair anıların hatırlanması bu araçların yanında, kentlilerin onlara yükledikleri anlamlar ve onlarla ilgili deneyimleri üzerinden gerçekleşmektedir. “Nasıl bir mahalle burası?” diye sorduğumuzda mahalleyi, ‘ev’ aracılığıyla anlatan kentlilerin bu eğilimleri mahalleyi, kendi evlerindeki gündelik hayatları ve mahalledeki gündelik hayatla ilişkilendirerek anlamlandırdıklarını göstermektedir. Kentlilerin çocukluk evleri onların kent deneyiminin temellerini attıkları mekân olması bakımından önemlidir. Mahalle yaşantısı, kent yaşantısı ve değişimler, çocukluğun geçtiği evde gözlemlenmeye başlamaktadır. Görüştüğümüz kişilerin aralarında yaş farkları olmasına rağmen çocukluklarında tanıklık ettikleri dönemler kent ve mahalle yaşantısı bakımından benzerliklere sahiptir. Bu benzerlikler o dönemlerin ortak hafızasında yer etmiş bazı kentsel mekân ve deneyimlere işaret etmektedir. Ev, bunlardan belki de en önemlisidir. Çünkü “mahalle yaşantısı bir bakıma kendini oluşturan evlerle kayıtlıdır” ve “hayatı sarıp sarmalayan, koruyan, yarına taşıyan bir mekân olarak ev, yaşamın vazgeçilmezidir.” (Alver, 2012, s. 223).

“Eskiden mahallemiz böyle değildi. Benim annem gelin gelmiş bu eve. Ama bizim bu evimiz böyle değildi. 1967’de tadilat yaptırılıyor. Cambaz Osman sokağıydı bu sokak, artık ben 1952’de evlendim. Erzurum’a gittim. Eşim askerdi. Geldiğimde bu mahalleyi böyle bulamadım. Bizim avlumuz vardı. Şu duvar yoktu. Burada büyük bir kapı vardı. Burası açıktı. Ondan sonra o zaman fayton arabalar vardı. Ağabeyim, şimdi nasıl gençler istiyorsa, o zaman da fayton istiyor, babam alıyor. Burada atlar bağlı. Aşağıda havuz. Merdivenimiz bir değişti. Orta katta uşaklar yatıyordu. Yukarıya bir merdiven vardı. Öyle tarihi bir evdi. Amma ve lakin işte... Dışarıya doğru ahşap çıkıntılar... Ve rüzgâr estiği zaman denizden, oradan esen esinti, halı mı var kilim mi, onu kaldırırdı. Biz çocuğuz, üzerine atlardık, oyun yapardık. Daha sonra bu mahallede, yandaki evle duvarlarımız bitiştiki. Onlar bir ses yapsa duyardık...

²⁴ Anlatılarda bahsedilen mekânlar ve yapılarla ilgili görsel veriler 1-2-3-4-5-6-12 sayılı eklerde bulunmaktadır.

²⁵ Ayrıca, metin içerisinde yer vermediğimiz, ailelerin çocukların öğrenimine ilişkin tutumları ile ilgili anılar için Ek 13’e bakılabilir.

Çamaşırlar elde yıkanır. Bahçemiz vardı. Ağaçlarımız vardı erik ağacı, muşmula, mandalina, dut ağacı. Burada çamaşır yıkanır, ocak yanar. Bulaşıklarımız havuzdan alınan suda yıkanır. Ama öyle deterjan değil ocak yanıyor ya onun külü, sonra hacı şakir sabunu. Önce külle ovardık, hacı şakir sabunuyla sabunlardık. Havuz suyuyla durulardık. Böyle bir kaba kapatırdık. E tuvalete su gidecek, havuzdan kovayla, 20 kiloluk tenekeyle, babam ağaçtan sap yaptırdı, onu üç kat yukarıya çıkarırdım ben. Banyo suyu, banyo ısıtılır o suyla. Öyle hamamlar falan yoktu. Pazar hamamımız vardı, İş Bankası'nın yanında. Şimdi müze gibi olmuş. Ama bu tarafında kadınlar hamamı vardı. Arka tarafta da erkekler hamamı. Mesela ev temizlenecek dipten temelden. Üstümüze mantomuzu, pardösümüzü giyerdik çocuksak bir ceket... Orada yıkanırđık eve öyle gelirdik.” (G.Hanım/1934/79/ Balbey).

Araştırmamızda incelediğimiz mahalleler Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine tanıklık etmiş mahalleler olarak, o dönemin izlerini günümüze taşıyan mimari yapılara sahiptir. Bu alıntıda betimlenen ev de o dönemden günümüze kadar korunamamış olsa da sahibinin belleğinde hala canlanabilmektedir. Balbey Mahallesi'nde bu anlatıdaki benzer evlerin çoğu hikâyesini anlatacak kişiyi kaybetmiştir ve zaman içerisinde bakımsızlıktan bir harabeye dönüşmüştür. Haşimişcan Mahallesi de Balbey Mahallesi ile aynı kaderi paylaşmaktadır. Kaleiçi'nde bulunan Barbaros Mahallesi'nde bakımı yapılan evlerin birçoğu ticari işletmelere dönüşmüştür bu da evlerin 'sürekli' bir yaşama sahip olmadığını göstermektedir. Elmalı ve Yüksekalan mahallelerindeki evlerin yerine beton apartmanlar yapılmıştır. Anlatılar devam ettikçe evlerin mimari yapısının mahalle yaşantısını nasıl doğrudan etkilediği daha iyi anlaşılmaktadır. Günümüzde bir apartman dairesinde gerçekleşen, çamaşır ve bulaşık yıkamak, yemek pişirmek, tuvalet ihtiyacını karşılamak gibi eylemlerin geçmiş dönemlerde evlerin bahçelerinde yapıldığını görmekteyiz. Ayrıca yine geçmiş dönemlerde evin alçak katlı ve bahçeli olması yaşayanları birbirlerine yakınlaştırmakta, iletişimi güçlendirmekte ve mahalledeki insan ilişkilerinin apartmandakilere göre daha samimi olmasını sağlamaktadır.

“Vallahi eskiden Antalya'nın en güzel mahallelerinden biriydi. Ama daha güzeldi şimdiki gibi değil. Eskiden caddelerimiz iki katlı beyaz taş evlerdi, içerileri de ahşap. Yine bahçeli, portakal ağaçları olan, dar yolları olan bir mahalleydi. Ama daha sonra dokuyu bozdular. Hiç memnun değilim ve eski güzelliğimiz yok. Eskiden çatının üzerine çıktığımızda parktan denizi görürdük. İki katlı, iki buçuk katlı evlerimiz caddede. Çıktığımız zaman Arık Caddesi'nden denizi görürdük, onun kokusu gelirdi. Bu kadar sıcaklık yoktu. Ama bu sistem yapınca, caddelere apartman yapıp iç tarafları iki buçuk kat bırakınca yani

mahallenin dokusu da bozuldu, özelliği kalmadı. Sit alanı burası. Tabi bazı elli sekize yakın evlerimiz var, onlara dokunulmuyor.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

“Bizim mahallemizde bu apartmanlar bile yoktu hepsi mis gibi evlerdi; kiremitli balkon gibi çıkmalı evlerdi.” (D.Hanım/1958/55 /Haşimişcan).

“...ahşap evlerde oturuyoruz inanılmaz serin ve binalar o kadar büyük değil en fazla iki katlı binalar var. Alabildiğine ağaç ve yeşillik var. Serinlemek çok mümkün ve çok keyifli...” (G.Hanım/1943/70/ Haşimişcan).

Haşimişcan Mahallesi de Balbey ile benzer bir mimari dokuya sahiptir. Alıntılarda, Antalya iklimine ve mahallenin denizden uzaklığına rağmen serinliğe ve deniz havasına vurgu yapılması, kentin günümüzde ne kadar plansız geliştiğinin önemli bir kanıtı olarak kabul edilebilir. Mahallelerin çeperlerindeki yüksek katlı apartmanlar, kentin dokusuna yakışmadığı gibi mahallenin coğrafi koşullarını da olumsuz yönde etkilemektedir.

“Kaleiçi’nde doğdum, Kaleiçi’nde yaşıyorum. Burada ne olmuş hepsini bilirim. En basiti şu; evlerin tuvaletleri hep dışarıdaydı, dışarıda olduğu için keme fazla oldu, kemedan geçilmiyordu Kaleiçi. Akşamüzerleri kemeler çıkıyor biz de top oynuyoruz kemelerle. Kaleiçi o dönemleri yaşadı. Daha sonra belediye 7-8 çuval sansar, gelincik getirdiler. Kaleiçi’ne saldılar, onlar kemeleri kuruttu. Tabi keme bol, yılan da bol...”

Eskiden herkes bahçesine domates, patlıcan dikerdik. Onları yerdik. Her aile kendi evinde yufka yapardı güneşte biraz kuruturdu, ondan sonra komşular toplanırdı, keserlerdi makarna yaparlardı. Ondan sonra salça, herkes salçasını kendi yapardı. Sonra, Kaleiçi’nde o zaman bazı aileler sığır beslerdi. Bunların sütünü mahallede satarlardı...

Zengin olan da vardı fakir olanda vardı. Çoğu fakirdi. Kendi yemeğini zor pişirirdi. Mesela ben. Karaalioğlu Parkı zeytinlikti. Oraya giderdik, zeytin toplardık. Mezarlıklara giderdik zeytin toplardık. Evde annem tatlatırdı bunları, biz yerdik. Tabi o zaman zeytinle beraber evde ekmeği annem yapardı. Buğday alırdık, buğday evde yıkanır, temizlenirdi, kurutulurdu. Ondan sonra omzumza alırdık değirmene götürürdük, yalı değirmeni denizin kenarında. Orada öğütürdük sonra getirirdik. Annem tepsilerin içine yapardı, fırına atardık. Fırında pişer gelirdi, eve alırdı. Şimdi biz bu ekmeği yerken deniz kenarına giderdik. Bir baş sarımsak, zeytin alıp gider, orada yerdik. Yazın sıcak, akşam üzerileri herkes yiyeceği yemeği alır, deniz kenarına giderdik. Orada yer, geç saatte evlerimize dönerdik...

Benim annem biber alırdı, temizlerdi, kuruturdu, döverdi dibeklerde, onu satardı. Bazısı böyle para kazanırdı. Fakirler ekseriyetle çırcır pamuk fabrikalarına gider çalışırlardı. Sonra park böyle değildi, meydandı. Ebegümece var, gelincik var. Oraya giderdik, toplardık. Evde annem pişirirdi, yerdik. Yani ekseriyetle bizim yediğimiz şöyle; bulamaç, tencerelerin içine su koyup, üzerine atıp, karıştırıp yerdik. Eskiden herkesin şimdiki gibi bir tabağı yok. Büyük bir tabak ortada herkes oradan yedi.” (C.Bey/1929/84/ Barbaros).

Evlerin bahçelerinin olması ve bu bahçelerde üretimin yapılması, maddi zorluklar kentlilerin kendi ürünlerini yetiştirmesinde etkili olmuştur. Aynı zamanda üretilen ürünler üzerinden gelir sağlanması gibi bir durum da söz konusudur. Bunun yanında iklimsel koşulların gündelik hayat üzerindeki etkisi bu anlatıda vurgulanmaktadır. Hava sıcaklığının yüksek olması kentlilerin yemek yemek, uzun saatler oturmak hatta uyumak gibi eylemler için açık alanları ve deniz kıyılarını tercih etmelerinde etkili olmuştur. Neredeyse herkesin aynı koşullara sahip olması ve nüfusun merkezde yoğunlaşmış olması kentlilerin ortak mekânlarda bir araya gelebilmelerini sağlamıştır. Bu nedenle anlatılardan da anlaşılabilceği gibi geçmiş dönemlerde kentlilerin birbirlerini tanıması ve birbirleriyle samimiyet kurmaları mümkün olmuştur. Buradan yola çıkarak komşuluk ilişkilerinin günümüzden farklı olmasında geçmiş dönemlerdeki yaşam koşullarının hemen hemen aynı oluşu oldukça etkili olmuştur diyebiliriz.

“Bizim hep eski ahşap evlerimiz vardı, önünde gül bahçesi olan evlerimiz vardı. Konyaaltı’na kadar gül bahçelerimiz vardı, herkes orada çayını demler içerdi, güllerin içinde. Onlar hep dairelere gitti, apartmanlar dikildi işte oralara. Hatta evlerimizin kapılarında ip vardı, yukarda delik vardı, makara ipi bağlanırdı makaraya, o ip aşağıda kapıya bağlıdır, mesela gelen olduğu zaman makaraya asılırdı, kapı açılırdı. Çok nostaljik şeylerdi. Ben bunları anlatırken şu anda yaşıyorum yani. O ahşap evleri arıyoruz şimdi... Antalya’nın merkezinde yasemin bahçeleri, mandalina, portakal, turunç... Her evin bahçesi vardı... Yüksekalan dediğimiz yer veyahut da Değirmenönü dediğimiz yer ayrıca Kemikli, buralarda insanlar kendileri sebzelerini yetiştirirlerdi. Buralar düzlüktü. Kaleiçi’nde konak tipi evlerin büyük bahçeleri vardı. Sebze meyveye para vermezdi Antalyalı. Fakat şimdi parayla almak zorunda. İmar girince buralara... Şimdi camekânlarda... Antalyalı kendi ürününü kendi yetiştirirdi.” (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

Yine bu anlatıda da vurgulandığı gibi ev ile mahalle ve kent arasında oldukça güçlü bir bağın olduğu görülmektedir. Makaraya bağlı iple kapının kolayca açılması, bahçelerde geçirilen vakitler o dönemlerde özel yaşam ile kamusal yaşam arasındaki sınırların günümüzdeki gibi keskin olmadığını göstermektedir. Buradan yola çıkarak yabancı korkusunun ve güvenlik problemlerinin günümüze kıyasla daha az olduğunu söyleyebiliriz.

“1960 yılında evimiz yandı. Gene aynı yere yapıldı. Yani aynı evde yaşıyorum sayılır. 1960’tan öncesi zaten benim hatırlamadığım dönemler. Eski evimiz, halini falan hatırlıyorum da... Mahalledeki evler eski Antalya evleriydi. Ahşap evlerdi hep.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

“Burası daha önce eski yapılara sahipti. Burası zamanla imar gelince değişti. Bazı sokaklar tadilata uğradı. 52. Caddeden yeni bir cadde açtılar. Onun devamında aynı eski kültür, binalarda olmasına rağmen devam ediyor.” (R.Bey/1955/58/Elmalı).

Bu iki anlatı Elmalı ve Kışla mahallelerinin değişimine tanıklık eden kişilere aittir. Bu mahalleler Osmanlı’nın son dönemlerinde en kalabalık ve merkezi yönden öneme sahip mahalleler olmalarına rağmen mimari dokunun değişmesi, apartmanlaşma ve iş hanlarının çoğalması eski mahalle yaşantısını dönüştürmüştür. Ancak bu mahallelerde, komşuluk ilişkilerinin esnaflar arasında devam ettiği gözlemlenmiştir.

4.2.1.2 Havuz ve Arıklar, Topraktan Sokaklar

Alver, kenti oluşturan mekânlardan, yapılardan kent hafızasını canlı tutan *hatırlatıcılar* olarak bahsetmektedir (2012, s. 21). Geçmişe dair anlatılardan yola çıkarak, havuz ve arıkların, kent hafızasında önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. “Yedi Arıklar, Antalya’ya özgü yüzyıllar boyu sulama ve kullanma suyu ihtiyacını Düden Irmağı’ndan alarak kente ileten bir kanal sisteminin başlangıç bölgesidir. Bu kanalları Antalyalılar ‘Arık’ olarak isimlendirir.” (Çimrin 2012(a), s. 175). Arıklardan gelen su kent merkezinde bulunan eski yerleşim yerlerindeki evlerin bahçelerinden havuza dökülürdü ve su ihtiyacı bu şekilde karşılanırdı. 1953 yılında ise su şebekesi kurulmuştur ve kentliler içme sularını yakınlarındaki basınçlı tulumbalardan taşımaya başlamışlardır (Çimrin 2012(a), s.183).

“Öyle bir teşkilat kurulmuş ki sulama teşkilatı. Her evin girişinde havuz var. Havuza su doluyor, bahçesini suluyor. Sonra kapanıyor, su dönüyor bahçeye, ondan sonra ta denize kadar bütün evleri sulamış oluyor.” (C.Bey/1929/84/ Barbaros)

“...mutlaka bir havuz vardır. Oradan su kullanılır. Sokaklarda arık vardır, arıklardan sular akar. Biz o suyla sokağımızı sularız ve herkes kendi evinin önüne inanılmaz bir suyla sular. Gelen vasıtalarından tozlar kalkmasın diye. Böyle bitişik bitişik evler adeta sınırlı gibi, belli saatlerde çıkar orayı sulardık. Sokaktaki o toprak adeta beton gibi olur, hem iyi oynarız hem de oradan serinlik gelir. Yaz günleri için o zaman klima ve vantilatör de yok.” (G.Hanım/1943/70/ Haşimişcan).

“Evlerin içine de su girerdi, arıklar vardı.” (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

“Arıklarımızda sularımız, havuzlarımızda balıklarımız vardı. Dışarıya su çıkmasın, balıklar çıkmasın diyerek tel takarlardı... Bu sokak da topraktı. Yağmur yağdığı zaman hiç su olmazdı. Hemen toprak çekerdi 10 dakika sonra ve ayağın çamur olmazdı. Şimdi taş döşemişler ve yükseldi. Mesela bizim evimiz aşağıda kaldı. İşte belediye artık böyle yapmış ama...”(G.Hanım/1934/79/ Balbey).

“Bu sokaklar eskiden betonu, yıkanması güzeldi. Arıkları kapattılar, cereyan geçirdiler şimdi hiç memnun değiliz... Sel alıyor bir yağmur yağdı mı şimdi, arıklar yok. Başkandan hiç memnun değiliz.” (D.Hanım/1958/55 /Haşimişcan).

Arıkların günümüzdeki alt yapı ve sulama sistemlerinin yerini tutmadığı anlatılarda açıkça görülmektedir. Yerel yönetimlerin ve alt yapı sistemlerinden sorumlu kurumların bu konuda ne düşündüklerini henüz bilmesek de bir kentin gelişmişlik göstergesi olarak alt yapı hizmetlerinin işlerliğinin önemli olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Geçen süreç içerisinde teknolojik gelişmelerle kente sağlanan fiziksel hizmetlerin de eskisinden daha iyi olması beklenirken alt yapı sistemlerine dair sorunlardan fazlaca şikâyet olması düşündürücüdür. Kente sunulan hizmetler konusunda yerel yönetimlerin ve ilgili kurumların kentlilerden geri bildirim almaları, verilen hizmetlerin iyileştirilmesi ve yaşanan sorunlara daha hızlı ve kalıcı çözümler getirilmesi konusunda katkı sağlayacaktır.

4.2.1.3. Çocukluk Oyunları ve Oyun Alanları; Boş Arsalar, Sokaklar, Parklar

Oyun herkes için çocuklukta vazgeçilmez bir ritüel olmuştur. Ancak oyun, toplumsal ve kültürel koşullara, yaşam tarzlarına göre farklılaşabilmektedir. Anlatılarda geçmişten günümüze kadar olan süreçte oyun çeşitlerinde²⁶ ve oyun mekânlarında kentleşmeyle birlikte değişiklikler olduğu görülmektedir. Görüşme yaptığımız kişilerden birçoğunun “biz sizden daha şanslı ve özgür bir çocukluk geçirdik” söylemlerinin bir nedeni, değişen toplumsal yapının oyun kavramını etkilemiş olmasıdır. Günümüzde çocuğun doğadan kopartıldığına ilişkin söylemler (Vassaf, 2007) çocukların vakit geçirdikleri yerlerin geçmişteki gibi sokaklar değil de kapalı kurumlar olmasından kaynaklanmaktadır.

“...mahalledeki çocuklarla sokaklarda beraber büyüdük... Mahallede çocuklarla hep beraber oynardık... Çocuklar arasında da hiç kavga etmezdik biz.” (G.Hanım/1934/79/ Balbey).

“Çocuklar arasında güzel bir dayanışma. Tabi şimdiki gibi teknolojik olaylar yok. Şimdi bilgisayar ve benzeri gibi oyun aletleri edinecek olanaklar olmadığı için bizim

²⁶ Antalya’da geçmiş dönemlerde oynanan çocuk oyunları ile ilgili daha ayrıntılı bilgiye ulaşmak isteyenler için: Çimrin, 2012, s.493-512

oyunlarımız, eğer izin alırsak sokakta oynanırdı. Topla oynama, koşmaca oynarız ve mahalledeki her çocuk aynı sistemde günlerini geçirir ya da birbirimizin evlerinin bahçelerine gider kilim sereriz orada oynarız. Bu tabi portakal ağaçlarının altındadır, mutlaka bir havuz vardır... Bizim zamanımızda obez çocuk yoktu. Obez lafını yeni öğrendik. Akşama kadar sokakta fil gibi koşardık bir de olmayacak bir yaramazlık yaptıysak popoya bir tokat yerdik ondan sonra doğru banyoya sonra derhal odaya.” (G.Hanım/1943/70/ Haşimişcan).

Çocuklar arasında kavga olmaması ve bir birlikteliğin, dayanışmanın varlığı dönemin insan ilişkileri ile ilgili de bir ipucu vermektedir. Anlatıların kapsadığı dönemlerde dayanışma, birlik ve beraberlik gibi kavramlar insan ilişkilerinin en çok vurgulanan özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Eski topların gülleleri vardı. O güllelerle biz helik oynardık. Hatta ben 5-6 tanesini evin bahçesine gömdüm. Yani şimdi kazsam çıkar.” (C.Bey/1929/84/ Barbaros).

“Efendim çocukluğumun geçtiği yerler çok güzeldi. Kendi uçurtmamızı yapardık. Undan yapıştırıcı yapardık. Yapıştırıcı falan yok aileden para isteme de yok. Tabağın içinde undan yapardık onu, unla yapıştırırdık. Efendim çember yapar çevirirdik. Misketi bol döküm oynardık. Gazoz kapaklarını dikip oynardık, kim daha fazla vurursa. Topaçlar vardı.” (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

“...benim en çok hatırladığım apartmanın karşısında bahçe vardı. Orası kırmızı topraktı, top oynardık, eve gelince her tarafımız o kırmızı toprak olurdu. Aklımda kalan kırmızı toprak. Şuandaki yaşamda zaten bir toprak bile göremiyorsunuz, toprak varoшта görebileceğiniz bir malzeme. Görünce de kırmızı toprağı, 10-11 yaşında koşan çocuğu aklıma getirir. Şimdiki çocuklara göre kıyasladığımız zaman biz daha özgürdük diyelim. Karşılaştırma herkesin kendi dünyasına saklı. Bir bakıma mekânların sağladığı bir özgürlük ama uğraş, alan olarak çocukların kendisi var etmesi gerekiyor. Bu da size özgür alan açıyor.” (M.Bey/1966/47/ Yüksekalan).

Teknolojinin çocuk oyunları üzerinde günümüzdeki kadar etkili olmadığı bu dönemlerde oyunların yaratıcılığı ve iletişimi güçlendirdiğini söylemek mümkündür. Çocuklar oyuncaklarını kendileri üretmekte bunu yaparken de yaratıcı yönlerini geliştirmektedirler. Yine çevrelerinde buldukları nesnelere oyun aletine dönüştürmeleri, seçimlerinde şimdikinden daha özgür olduklarını göstermektedir. Çocuk neyi, nasıl ve neden kullanacağına kendi karar vermektedir. Veya oyun arkadaşlarıyla birlikte düşünerek hareket etmektedir. Çocuk böylelikle küçüklükten kendi oluşturduğu bir takım çalışmasıyla bir şeyler üretmeye

başlamıştır. Bu da şüphesiz çocuğun toplumsallaşmasına ve insan ilişkilerini yürütmesine olumlu bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca günümüzdekinden farklı olarak çocuğun çevresini bilgisayar, internet, televizyon gibi teknoloji ürünleri aracılığıyla değil de adımlayarak deneyimlemesi çocuğun çevresine karşı duyarlılığını ve farkındalığını güçlendirmektedir.

“Böyle, mahalle aralarında oynardık. Tabi o zaman bilgisayar yok, internet yok. Mahalle aralarında top oynardık, ne o gazoz kapağı falan işte, klasik çocuk oyunları körebe, saklambaç, kovboy falan olurdu ya eskiden çocuklar. Şimdi imkân mı var, oynayacak yer kalmadı çocuklara. Bir kaç tane boş arsalar vardı, oralarda top oynardık. Şimdi onların etrafı çevrildi, otopark olarak hizmet verdi bir ara sonra belediye geçen sene mühürledi bunları ruhsatsızlık gerekçesiyle. Onlardan da faydalanamıyor çocuklar, eskiye özlem devam ediyor.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

“Hep bir arada mesela karşıdaki iş hanlarının olduğu yer büyük bir arsaydı, bütün çocuklar biz orada oynardık. Boşluktu orası. Yani sokakta oynardık, faytondan başka bir şey geçmezdi... Okul dışında sokaklarda oynardık.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

Ayfer Tunç, 1970’li yıllarda çocuklarının parklara değil, sokak, arsa ve yangın yerlerine ait olduklarından bahsetmektedir (2001, s. 20). Bizim de anlatılarda karşılaştığımız oyun mekânları genellikle sokaklar ve boş arsalar. Geçmişte, kentleşme hızının günümüze nazaran daha yavaş olması ve otomobil kullanımının henüz yaygınlaşmamış olması sonucu çocuklar bu mekânlarda özgürce oynayabiliyorlardı. Kentler henüz belirsizliğin ve karmaşanın kol gezdiği yerler haline gelmemişti. Bu yüzden her yaşta kentlinin sokakla, mahalleyle, açık kamusal alanlarla güçlü bir bağı bulunmaktaydı. Biz o dönemleri yaşamamış olsak da anlatılarla kendi mekânsal koşullarımız arasında bir karşılaştırma yaparak bu sonuçlara ulaşmamız mümkün olmaktadır.

Bu başlık altında yer verdiğimiz çocukluk anlatılarında oyun, gündelik hayatın bir parçasıdır. Modern sanayi uygarlığıyla birlikte boş vakit kavramının anlamı ve işlevi değişikliğe uğramıştır. Modern toplumlarda boş vakit gündelik hayattan bir kopuşu ifade etmektedir ve bu kopuşla birlikte eğlence, rahatlama, gerçekliklerden uzaklaşma gibi işlevleri içermektedir. Dolayısıyla boş vakit uğraşları da bu işlevlerle birlikte düşündürücü, yaratıcı eylemlerden uzaklaşarak pasif tutumlara dönüşmektedir. Pasif tutumlar içeren boş vakit uğraşları üzerinden ise kapitalist sistemin gerektirdiği şekilde gerçekliklere yabancılaştırıcı, ticari sömürü kolayca gerçekleştirebilmektedir (Lefebvre, 2012, s. 34-41). Günümüzde çocukların oyun deneyimi, onlara sunulan araçlarla, belirlenen denetimli yerlerde gerçekleşmektedir. Kentteki güvensizlik ve karmaşa gibi durumlar ise çocukların bu şekilde

bir oyun deneyimi yaşamalarını haklı çıkararak garantilemektedir. Geçmiş dönemlerde ise oyun deneyimleriyle ilgili anlatılarda oyunun özgürleştirici, yaratıcılığı geliştirici, düşünmeye sevk edici işlevleri vurgulanan önemli noktalar ve bu yönüyle oyun deneyimi, aktif tutumları içermektedir. Geçmiş dönemlerde oyun deneyimi, gündelik hayatın kesintiye uğradığı, gündelik hayattan bir kopuşun gerçekleştiği eylemleri içermemekte aksine gündelik hayatın bir parçası, gündelik hayatın tamamlayıcısı durumundadır (Huizinga, 2010, s. 26).

“Burada benim için park çok önemli. Çünkü biz çocukken evden akşam oynamak için giderdik. Orada bisikletler vardı, bisikletlere binerdik. Gündüz de denize girerdik. Adalar plajı vardı burada. Tüm anılarımız, güzel günlerimiz bu parkta geçti. O zaman çok emniyetliydi tabi şimdi emniyetli değil.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

Karaalioğlu Parkı hem Antalya kenti için hem de karşı komşusu Haşimişcan Mahallesi için oldukça önemli bir kamusal alandır. Kentliler için adeta bir hafıza mekânıdır. Çünkü Çimrin’in belirttiği gibi Antalya’da yaşamış veya yaşamakta olan herkesin burada mutlaka bir anısı vardır (2012, s. 579). 1940’lı yıllardan önce bir kısmı Karaalioğlu isimli bir bahçe ve bir kısmı da boş bir meydan olan parkın bir önemi de İkinci Dünya Savaşı yıllarında kıt bir bütçe ile yapılmış olmasıdır (Çimrin, 2012, s. 580). Ayrıca görüşmelerde, günlük konuşma dilinde parka Karaoğlan Parkı denilmesi, ‘eski’ Antalyalıların parkın ismini Karaalioğlu olarak düzelterek, yanlış söyleyişlere sitem ettikleri bir durum olarak karşımıza çıkmıştır.

4.2.1.4 İnsan İlişkilerinin Temeli Kabul Edilen Sevgi, Saygı, Bağlılık, Dayanışma, Yardımlaşma ve Selamlaşma

“Aslında Haşimişcan Mahallesi değil de bundan 50 sene evvelki Antalya daha doğrusu Türkiye’deki birçok şehirde de aynı şey, insan ilişkileri çok daha farklıydı. İnsanlar birbirlerini koşulsuz seviyorlardı. Ve koşulsuz yardım ediyorlardı. Bu, günün hiçbir saati önemli değil, kişilerin kim olduğu önemli değil, cinsiyeti hiç önemli değil. Eğer o kişi ondan yardım istiyorsa, onun da ona yardım etme gücü, maddi ya da manevi varsa kendi işiymiş gibi kendinden biriymiş gibi... Koşmaması gibi bir şey düşünülüyordu zaten.

Mesela aklıma gelen, dini bayramlarda, mahallede herkes birbirini bir ziyaret ederdi. Hiç unutmuyorum bir sokak içinde oturuyoruz. Karşıdaki sokağın başındaki eve bayram ziyaretine gidecek benim annem ve babam, babam takım elbisesini giyer ve bu hiç değişmeyen bir kaide, takımı kravatıyla, annem de işte ipekli mi giyecek yünlü mü giyecek ne giydiyse giyilir efendim süslenilir. Topu topu altı adım ileriye bir bayram ziyaretidir bu. Bu kadar birbirlerine saygı ve sevgi bağları vardı... Bu benim bahsettiğim sadece Antalya, Yenikapı, Arık Sokak değil. Bu genelde olan bir şey ama ben kendi mahallemi anlatırken

öbür mahallelerin de farklı olduğunu düşünmüyorum. Herkes kendi mahallesinde bu söylediğim sevgi saygı, iletişim, yardımlaşma ve hiçbir art niyet yok, hiç kimse birbirinin arkasından şöyleydi böyleydi diye başını sallamak yok. Ben böyle bir şey hiç yaşamadım. Annemde, babamda hiç böyle bir şey görmedim. Annemle babam bir araya geldiklerinde Hatice Hanım'da da şunları gördüm gibi bir kiskançlık da yok. Şimdi çok ekonomik farklılıklar var. O zaman çok fazla ekonomik farklılık yoktu. Herkesin ortalama bir gelir düzeyi vardı. Birbirinden farklı değildi. Okula gidiyoruz, beden eğitimi dersine gireceğiz. Birimizinki nike öbürününkü lacoste, böyle bir şey yok. Her birimizinki çarşıdan aldığımız lastik ayakkabı. Babası ne iş yaparsa yapsın, ailede eve ne girerse girsin. Hiç kimsenin başka bir ayakkabısı yoktu, hepimiz bunu giyiyorduk. Bu ayakkabılar kirlendiği zaman badana ile boyanırdı ve öyle temizler yine onu giyerdik. Beden eğitimi dersine girdiğimizde herkesin patiskadan şortu ve dolayısıyla herkesin bir lastik ayakkabısı. Değişen bir şey yok önlük, ayakkabı, yaka aynı ve hiç kimsenin ekonomik bir farklılığı asla yok. Kimsenin kimseye bu nedenle üstünlük gösterisi de yok. Böyle bir şeyden zaten haberi yok. Kimse böyle bir şey bilmiyor. Üstünlük, parayla övünme, babasının filanıyla övünme, böyle bir şey yok. Herkesin gelir düzeyi ne olursa olsun yaşam tarzı aynı. Herkesin evinde bir iki tencere kaynıyor. Herkesin alım gücü de aşağı yukarı aynı. Yardımlaşma da çok var. Gerçek anlamda yardımlaşma var. Ekonomik olaylara girmek istemiyorum ama annenin babamın kolladığı çok insanlar olduğunu biliyordum. Bunlar bize söylenmedi. Biz biliyorduk ve bunlar hep saklanırdı bizden, çocuklardan. Ve bunu yaparken karşılık da beklenmez. Ben bu aileyi kolluyorum da ne olur benim de şu çantamı tutmaya yardım eder misin, böyle bir şey yok. Bunun bedeli ödettirilmez, bedel diye yardım yapılmaz, adına da yardım denmez dayanışma denir. Bugün onun yoktur yarın o verecektir. Tamamen böyle ve bu böyle canla başla elini sıktığı, beraberlik ettiği kişi, kişilerdir, ailedir, evdir. Ben o günleri çok özliyorum. Meğer ne kadar güzel günlermiş, meğer ne kadar güzel yaşıyormuşuz... Birine borç para vermeyi, karşılığını babamdan, babam bir ticaret adamıydı. Komşusundan bir para ister. O an bir kamyon gelmiştir, mal iniyordur. Mağazadaki çalışanların birini 'oğlum İbrahim'den şu kadar para alıver' der gider, çeki seneti yok ama o para alınır gelir ve günlük defterleri vardır. Üzerine işte 'İbrahim'den şu kadar para alındı' denir. İbrahim Bey gelip de o parayı istemez ama akşamüzeri işi bitmeden 'oğlum götür İbrahim'in parasını ver' der. Mehmet gelir, benim babamdan, 'patron şu kadar para istiyor' der, babam kasada ne kadar para varsa toplayıp verir. Eğer çok büyük meblağsa, bunun da bir kaydı küreği yok, bu kadar itimat ile büyütülmüşüz, büyümüşüz." (G.Hanım/1943/70/ Haşimişcan).

Bu alıntının büyük bir kısmına yer vermemizin sebebi G.Hanım'ın, tanıklık ettiği dönemin insan ilişkilerini her kesim açısından oldukça anlaşılır bir şekilde anlatmasıdır. Eski kent yaşantısıyla ilgili sevgi ve saygı hem büyüğe hem de küçüğe karşı gösterilen değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların birbirlerine sevgi ve saygı ile yaklaşması yine birbirlerine karşı duyarlı olmaları sonucunu doğurmuştur. Duyarlılık, yardımlaşma, paylaşma ve dayanışma gibi kavramların oluşumunda oldukça etkilidir. Ancak bu kavramların ortak ve en önemli noktası koşulsuz, yani karşılık beklenmeden gösterilmesidir. Bu da eski kent ve mahalle yaşantısında, insanlar arası ilişkilerde art niyet, çıkar, kıskançlık gibi duyguların baskın olmadığını göstermektedir. Bu değer ve kavramların insanlar arasında yerleşebilmesiyle ilgili herkesin alım gücünün aşağı yukarı aynı olması ve nüfusun azlığından kaynaklı tanıdıklık ilişkilerinin yoğun olması etkili olmuştur diyebiliriz. Çünkü bu ilişkilerin neden değiştiğini kentlilere sorduğumuzda aldığımız yanıtlarda ortak nokta para ve turizmin olumsuz etkileridir. Turizm ve kentleşmeyle birlikte kentin nüfusu ciddi bir biçimde artmış ve mahalle yaşantısı da bundan nasibini almıştır. İnsanların birbirlerinden uzaklaşmaları nüfus artışı ve maddi çıkar ilişkilerinin baskın hale gelmesiyle eş zamanlı olmuştur. Aslında bu yaşanan durumların hepsinin ortak noktası kapitalist üretim sisteminin ilişkilere yön vermeye başlaması olmuştur. Kentsel yaşam ve ilişkilere dair değerler modernite, kentleşme ve kapitalist üretim biçimi etkisinde değişmiştir. Kentler bu doğrultuda planlanmakta ve dönüşmektedir. Aynı zamanda kentsel yaşam ve kent deneyimi de bu dönüşümden etkilenmektedir.

“Eskiden zenginler iyi yemek pişirirlerdi. Kokudan geçilmiyordu. Bunlar bize dağıtırlardı. Yani öyle bir bağlılık vardı şimdi nerede... Mesela bir büyüğümüzü gördük mü hemen elini öperdik... Sonra bir şey yaparken aileler birbirlerine yardım ederlerdi.” (C.Bey/1929/84/ Barbaros.)

C.Bey 84 yaşında olmasıyla kentin ve kent deneyiminin değişimine en uzun süre tanıklık edenlerden biridir. Kendisi 600 senelik, Roma Dönemi'nden kalan bir hamamı işletiyor aynı zamanda oldukça büyük olan iş yerinin bir bölümünü de evi olarak kullanıyor. Gündelik hayatında alışverişini kendisinin yaptığını, genellikle Üç Kapılar'daki açık alanda dostlarıyla birlikte vakit geçirdiğini, yürüyüşlere çıktığını oğlundan öğrendik. C.Bey kent deneyiminin değişimini, kentlilerin birbirlerine karşı duyarsız olmaları üzerinden ifade etmektedir. Ona göre, duyarlılığın olmaması ekonomik güçlükler durumunda olan paylaşım ve yardımlaşmada azalmaya ve saygının yitirilmesine neden olmuştur.

“İnsanlarda bir yardımlaşma vardı, parasal açıdan elini uzatacak insanlar. Yani Allah bereket versin demesini bilen insanlar vardı. Yardımcı olurdu yani ticari anlamda olsun birçok yönden güzel insanlardı.” (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

T.Bey de C.Bey gibi kent merkezinde ticaretle uğraşiyor. İkisinin de özlemini duyduğu ticaretle uğraşan kentlilerin arasında eskiden var olan dayanışma ve yardımlaşma. T.Bey’e göre ticari ilişkilerde yardımlaşmanın azalmasının nedeni bireyselleşmenin olumsuz bir sonucu olan bencillik ve duyarsızlık. Tabi bunların yanında nüfusun artmasıyla tanıdıklığın azalması ve güvensizliğin oluşması da kentteki ticari ilişkileri olumsuz yönde değiştirmektedir.

“Hiç böyle maddiyata dayalı olmayan ilişkiler. Herkes birbirine sahip çıkıyordu. Yolda ağlayan bir çocuk görsek niye ağlıyorsun amcacım der, tutardı elinden bakkala götürürdü, çikolata falan alırdı. O şeyler şimdi yok. Şimdi kim ağlıyor, kim gülüyor...”(A.Bey/1966/47/Balbey).

Anlatılarda eski dönemlerdeki saygıdan, hem büyüklere hem de küçüklere gösterilen bir değer olarak bahsedilmektedir. Çocuklara gösterilen ilgi ve alaka komşuluk ilişkilerinin, birlik ve beraberliğin sembolü aslında. Kentiler, birbirlerine sahip çıktıkları gibi çocuklara da özel bir hassasiyetle yaklaşmaktadırlar. A.Bey’in vurguladığı gibi insan ilişkilerinin yıpranmasında, maddi çıkar ilişkilerinin oldukça etkili olduğunu görmekteyiz.

“Komşular mahalleden bir yabancı geçtiği zaman çıkıp birbirlerine sahipleniyordu. Dayanışma vardı.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

Bağlılık, yardımlaşma, paylaşma, sahip çıkma gibi kavramların anlamını ve işlevini yitirmesinde bireyselleşme de önemli bir etkidir. Bireyselleşme modernitenin bir sonucudur. Modern kent yaşantısında bireysel hayatın egemenliği görülmektedir (Mermutlu, 2011, s. 14). Geleneksel kent yaşamına ait mimari yapıların bulunduğu mahallelerde insanların iletişim kurması ve birbirleriyle olan ilişkilerini güçlendirmesi daha mümkündür ve bu ilişkilerle yetişen kişiler moderniteye özgü değerlerle yaşamakta zorlanmaktadırlar. Bu nedenle mahallelerin eski yapısına özlem duyan kişiler aynı zamanda geleneksel mahalle yaşantısına ait değer ve davranış kalıplarına da özlem duymaktadırlar. Modern kentlerde karşılaşılan durumlar karşısında ne yapacağını bilememe ve eski ilişkilere özlem duyma durumunu Simmel (2011)’in modern kültürde çatışma olarak bahsettiği ve kültürel formlar ile hayat arasında oluşan çatışma ile açıklığa kavuşturmak mümkündür. Modernite, var olan kültürel formların *bireyin özgürleşmesi* ve *hayatın akılcı* hale gelmesi idealleri için dönüşmesine neden olmuştur. Bu da toplumsal hayatta anlatılarda kentlilerin deneyimleriyle açıklık

kazanan gerilimlerin oluşmasını beraberinde getirmektedir. Simmel, bu gerilimli durumun yani geleneksel kültürel formlarla yeni kültürel formlar arasındaki çatışmanın tamamen bir olumsuzluk olarak algılanmaması gerektiğini belirtmektedir. Çatışmanın olması doğal bir durumdur ve geleneksel kültürel formların yerine geçebilecek formların zamanla bulunmasıyla gerilim azabilecektir (2011, s. 50-60). Ancak bu belki de farklı bir kentlilik deneyimi anlamına gelmektedir. Apartmanlarda sürdürülen kent deneyimi ile kapısı sokağa açılan evlerde sürdürülen kent deneyimi arasında insan ilişkileri, komşuluk ilişkileri, kent mekânlarının kullanımı gibi birçok bakımdan farklılıklar bulunmaktadır. Kent merkezindeki mahallelerde, geleneksel mahalle yaşantısı ile modern mahalle yaşantısı arasında kalan bir kentlilik deneyimi sürdüren kişiler yeniyi tam olarak benimsememişlerdir ve eskiye olan özlemlerini sık sık dile getirmişlerdir.

4.2.1.5. Sokaklarda ve Evlerde Gündelik Hayat

İnsan ilişkileri ve bu ilişkilerde önemli olan değerlerin yitirilmesini etkileyen kentleşme pratikleri, kent mekânlarının kullanımında da farklılıklara neden olmaktadır. Bu başlık altındaki anlatılarda geçmiş dönemlerde kent mekânlarının farklı kullanım örneklerinden bahsedilmektedir.

“Eskiden mahallede gece 11’e 12’ye kadar şuralarda otururduk. Herkes çayını, kahvesini alır, şu bahçede otururduk. Şurada parkın orası komple evdi eskiden, hep dışarıda otururduk. Yazın bir kere evin içinde oturan olmazdı. Kenarlara otururduk. Yardımlaşır, kaynaşır, yerdik, içerdik. Eskiler hep böyledir yine. Şuraya kilim sererler. Bizim kahvemiz burası.” (C.Bey/1961/52/Balbey).

“Eski olanlarımız birbirimize gideriz. Yine aynısı şurada otururuz.” (F.Hanım/1955/58/Balbey).

“Eskiden komşuluk ilişkileri diyeyim, millet klimalar falan olmayınca sokakta kapılarının önünde otururdu, ondan sonra herkes birbirine saygılıydı selam verirdi.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

“Biz daha önceleri anne babalarımızın olduğu zamanlarda sokağa divan, masa atıp akşam yemeklerimizi sokakta yer, sokakta yatarlık. Hiçbir kimseden zarar görmedik.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

Çay, kahve içmek, bir şeyler yemek, sohbet etmek, paylaşımlarda bulunmak gibi eylemlerin yaşandığı yer, eski dönemlerde genellikle evlerin önleri ve sokaklardır. Sokaklar evlerin bahçesi gibi bir işlev görmektedir. Kilimler sokağa, yani evin önüne serilir,

sandalyeler, minderler, divanlar, demlikler çıkarılır ve sohbetler edilir sokakta. Özellikle de yaz aylarında sokaklar sadece oturmak için değil uyumak için de kullanılır. Bu rahatlık, komşuluk ilişkilerinin karşılıklı saygı ve sevgiye, duyarlılığa, güvene dayanmasından kaynaklanmaktadır. Kentlilerin birbirlerine duydukları bu güven o dönemlerden günümüze hala kentlilerin anılarında yaşayan bir kent hikâyesinin kalmasına neden olmuştur. *Açık kapı veya kapı önündeki sandalye* bu hikâyenin sembolleridir.

4.2.1.6. Bir Güven Sembolü Olarak Tahta Sandalye ve Açık Kapı

“Mahallemizin hiç sorunu yoktu. Kapımız açık herkesin kapısı açık.” (G.Hanım/1934/79/ Balbey).

“Komşuluk ilişkileri, ekonomik şartların ağırlığıyla da alakalı, bir de sit alanına da bağlıyorum ben bunu. Eskiden kapımızı bacamızı açık bırakır giderdik. Dükkânların önüne bir tane sandalye, süpürge konulurdu, kilitlemezdi, camiye giden camiye gider pazara giden pazara gider gelirdi. Yine şimdi öyle yap bakalım, yapamazsın. Ne kadar güvenlik problemi olmasa da soyulabilir, hırsız girebilir.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

“Öğlen o mağaza açıktır. Önünde bir tahta sandalye vardır. Bunun anlamı ‘öğlen tatilinde iş yerinde değilim, alışveriş yapılmaz’ kimse içeriye bir adet bisküvi bile almak için girmez, giremez değil böyle bir şey aklından geçmez. Mağazanın önünde bir tahta sandalye varsa o iş yerinde alışveriş yapılmıyor demektir. Ve bütün olay budur. Burada kasa kilitlemek gibi bir şey yok. Koyar sandalyeyi cuma namazına gider mesela. Bu her dükkân için sistem bu kadar güvenilir.” (G.Hanım/1943/70/ Haşimişcan).

“Herkesin kapısı açıktı, dükkânların kapısı açık bir sandalye koyar giderdik. Hırsızlık yok uğursuzluk yok.” (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

“Eskiden biz kapılarımıza kilit vurmazdık ama bakın şimdi penceredeki demiri kilitlemek, demir parmaklıklar yaptırmak zorunda kalıyoruz. Ama bunlara önceden ihtiyaç duymuyorduk.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

“Eskiden kapılar açık kalırdı ooo nerede şimdi.” (Y. Hanım/1944/69/ Yüksekalan).

“Kapılarımız açık yatardık eskiden, evler böyle bina yoktu. Tek katlı ahşap evler vardı.” (N.Bey/1961/52/Yüksekalan).

Anlatılarda, karşılıklı güvenin sembolü mahallede evlerin açık bırakılan kapıları, kentte ise açık dükkânların önündeki tahta sandalyelerdir. Mahallede komşuluk ilişkilerinin nasıl değiştiği ve eskiden mahallenin sorunlarının neler olduğunu sormamızla, her bir mahallenin

sakinleri değişen ilişkilere dair düşüncelerini hikâyelerle anlattılar. Anlatılardaki ortak hatırlatıcılar ev ve dükkânların açık bırakılan kapıları olarak karşımıza çıktı. Günümüz için gelecekte böyle bir araştırma yapılsa ve bu sorular sorulsa belki de güvenlik görevlileri ve güvenlik kameraları ortak hatırlatıcılar olacaktır. Modern kent yaşantısında güvenlik, mahallelerin önemli bir problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak son zamanlarda güvenlik sistemi şirketlerinin sayıları artmaktadır. Maddi olarak daha az harcama yapmak isteyenler ise pencere ve kapılarına demir taktırmayı tercih etmektedirler. Kentlilere rahatlık ve güvende olma duygularını veren güvenlik ürünlerine ve görevlilerine karşı bir bağımlılığın oluşması kent deneyimini izole bir şekilde yaşanır hale getirebileceğinden tehlikelidir. Aynı zamanda böyle bir bağımlılığın oluşması bir süre sonra kentlilerde yabancı korkusu gibi paranoyalara da yol açabilecektir. Kentlerdeki güvenlik problemlerinin nedenlerinden en önemlisi, insanlar arasındaki ekonomik koşullar bakımından oluşan farklılıklardır. Geçim sıkıntısı, işsizlik gibi nedenler ekonomik yoksulluğun işaretleri veya sonucudur. Ülkenin hızla artan nüfusuyla birlikte gelir dağılımında oluşan uçurumlar bir yandan da tüketim ürünlerinin oldukça çeşitlenmesi ve bu ürünlerin tüketilmesine yönelik özendirici politikalar, hırsızlık gibi suçların oranlarının artmasında etkili olmuştur. Buna dair üretilecek çözümlerin güvenlik sistemleri kurmak yönünde geçici çözümler olması yabancı korkusu, paranoyaklık gibi daha başka sorunlara yol açabilmektedir. Bu noktada kentlilerin tüketimin ve reklamların büyümesine kapılarak sorunların asıl nedenlerinden uzaklaşmamaları oldukça önemlidir. Görüştüğümüz kişilerin yaşadıkları güvenlik sorunlarının asıl nedeni olarak ekonomik dengesizliklerden bahsetmeleri önemliydi. Fakat birçoğunun kalabalıktan, yabancılardan dert yanmaları da kentliler arasında birlik ve beraberliğin oluşmasının önünde bir engel teşkil etmektedir. Ama şu da bir gerçek ki Antalya kentinin az nüfuslu herkesin birbirini tanıdığı, iletişimin daha kolay ve samimi olduğu günlerini yaşayanların, o günlere ve ilişkilere özlem duyması, alışkanlıklarının, zamanın getirdiği yalnızlık ve sorunlarla yeni gelenlere karşı bir yabancılığa dönüşmesi kentleşmenin doğal bir sonucudur. Bu yüzden yerel yönetimlerin ve muhtarlıkların göçle ilgili hem yeni yerleşimciler için hem de uzun zamandır kentte bulunan yerleşimciler için bir takım tanışma, kentlileri bir araya getirme gibi uyum faaliyetleri geliştirmeleri gerekmektedir. Şimdi yer vereceğimiz anlatılar yerel yöneticilerin geliştireceği politikaların ne kadar önemli ve gerekli olduğunu kanıtlar niteliktedir.

4.2.1.6.1. Göç ve Yabancılar

“Kalabalıktan dertliyim tabi bilhassa yabancılarla doldu çok ondan dertliyim. Önceleri bir sinemaya gittik mi mesela ooo otuz kişiyle selamlaştırdık, o teyzeydi, öbürü bilmem ne amcaydı mesela bu şeyin oğluydu falan gibi. Şimdi hiçbir yerde kimseyi tanımıyoruz, çok yabancı var. O kadar çok ki ışığı gören çıkıyor diyebiliriz. Kendisi geliyor, bakıyor ay

burası iyiymiş, babası, anası hepsi arkasından geliyor. Tayinle gelen memurlar kalıyor. Allahtan şu iki ay yazımız çok sıcak bazıları ondan korkuyor. O da olmasa herhalde nefes alacak yer kalmayacak. Yabancılardan şikâyetçiyim, kalabalıktan şikâyetçiyim, keçi eti bulamamaktan şikâyetçiyim. Antalyalı olmaktan memnunum. Antalya'nın yabancılarla bu kadar dolmasından şikâyetçiyim. Bu kadar kalabalık olmasından şikâyetçiyim.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

B.Hanım, Elmalı ve Kışla mahallelerinin yerleşim yerinden iş merkezine dönüşmesine tanıklık eden bir kentli olmasından dolayı onun göçle gelen yeni yerleşimcilere karşı görüşleri oldukça önemlidir. Kendisi hikâyesinde yeni komşularını, uzun bir süredir tanıyor olmasına rağmen bir türlü kabullenemediğini anlatmaktadır. Kabullenmekte zorlanmasının altında yatan neden belki de mahallenin eski dokusunun bozulmuş olmasıdır. Çünkü mahallesi ile ilgili yaşadığı sorunlar mahallenin plansız bir şekilde gelişmesinden kaynaklanmaktadır. Karşı apartmanda oturanların çoğunluğunun ev sahibi olmasına rağmen onları, apartmanın gerçek sahipleri olarak kabullenmekte güçlük çekmektedir. Bunun nedeni de apartmanın eski halinin tek katlı ahşap bir ev olması ve sahiplerinin de çok sevdiği eski komşuları olmasıdır. Hem bu kişisel nedenler hem de iş hanlarının mahallede yarattığı fiziksel sıkışıklık ve kalabalık kendisinde böyle bir yabancı algısının oluşmasına neden olmuştur.

“Mahallemiz sakin, her zamanki eski tadı yok dışarıdan gelen yerleşimciler mahalleyi biraz batırdı. Dışarıdan göç özellikle.” (C.Bey/1961/52/Balbey).

“...işte dışarıdan gelenler batırdı mahallemizi.” (F.Hanım/1955/58/ Balbey).

“Şimdi herkes yabancı aslında ama eski mahallemiz bambaşkaydı. İnsanlar satıp gitti, kimi öldü.” (D.Hanım/1958/55 /Haşimişcan).

“Şuanda çok, göç edenler mesela, evi barkı olmayan göç edenler var. {Parkı} ev olarak kullanıyor. Emniyetimiz de ne kadar bunun üzerinde dursa da yani pek önüne geçemiyor gibi geliyor bana.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

“Yabancı çok. Gelenler maalesef üstüne bir şeyler koymak istiyor o da biliyorsunuz kötü alışkanlıklar çok, aşılama çok, vurma kırma çok, hırsızlık çok. Zaten dışarıdan gelen kısım bunu yapıyor. İçten gelen kısım değil. Teşvik esrar davası, hap davası bu konuda şehir merkezi çok kötü, göçten dolayı kötü ve dıştan gelenler aşıyor.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

“Ama artık eski tadı kalmadı çünkü dışarıdan eski insanlar geliyor hep. Televizyonlardan duyuyoruz kim o demeden kapıyı açmam.” (Y. Hanım/1944/69/ Yüksekalan).

Farklı mahallelere ait bu beş anlatının vurguladığı ortak nokta, mahallelerin çöküntü alanlarına dönüşmesinden duyulan endişeyi ifade etmektedir. Kent merkezinin daha önceki dönemlerde çöküntü alanına dönüşme tehlikesi yaşadığı ancak bunun büyük ölçüde üstesinden geldiği yönündeki söylemlerle diğer anlatılarda da karşılaştık. Göçle gelen yeni yerleşimcilerin uyuşturucu ticareti, hırsızlık gibi suçlara olan eğilimleri kentin eski sakinlerinde bir yabancı korkusu oluşmasına neden olmuştur. Aynı zamanda bu gibi durumların hızla büyüyen tüm kentlerde yaşanması ve kitle iletişim araçları yoluyla herkesin yaşanan sorunlardan haberdar olması da insanların göçe karşı olumsuz bir tavır almalarında etkili olmuştur. Yeni gelenlerin mahalleyi sahiplenmemesi, komşuluk ilişkileri kurmaması da onların mahalle ile bütünleşmelerini engellemektedir. Bu durum eski yerleşimcilerin algısında onları birer yabancı yapmaktadır.

“Kesinlikle benim öyle yapılaşma ve kalabalık nüfusla bir sorunum yok. Çünkü insan, insanın külüne muhtaçtır. Mesela kalabalık olmasa burası, buranın bir anlamı olmaz.”
(M.Bey/1966/47/ Yüksekalan).

M.Bey seçtiğimiz mahalleler arasında en fazla nüfusa sahip olan Yüksekalan Mahallesi sakini olarak, kalabalığa ve kalabalıkla bir arada yaşamının gerektirdiklerine karşı daha ılımlı yaklaşmaktadır. Diğer kişiler de göçle gelenlere ve kalabalık nüfusa karşı bir nefret söyleminde kesinlikle bulunmayıp sadece yaşadıkları sorunları dile getirmişlerdir. Göçten kaynaklı nüfus artışının oldukça fazla olduğu Antalya gibi bir kentte, sorunlara rağmen bu sorunları bilinçli bir şekilde, kimseyi rencide etmeyecek duyarlılıkta dile getiren kentlilerin olması sevindiricidir. Ancak yerel yönetimlerin bu konuya ilgi göstermeleri ve üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri de acil bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.1.7. Tanıdıklık ve İlişkiler; Komşuluk, Misafirlik, Ziyaretler

“Eskiden herkes birbirini tanırdı.” (F.Hanım/1955/58/ Balbey; C.Bey/1961/52/Balbey).

“Ta çorbacıdan bu tarafa hep tanınmış insanlardı. Annelerimiz görüşür, babalarımız görüşürdü, Antalya'nın yerlileriydi...” (G.Hanım/1934/79/ Balbey).

“Herkes birbirini çok iyi tanıyordu. Yani anasını, babasını, çocuğunu... İlişkiler çok iyiydi tabi dediğim gibi, gece gündüz, yani böyle gitmeler, çocuklar herkesi tanır, herkes birbirinin çocuğunu tanır, bilir.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

Eskiden mahalle yaşantısında tanıdık olmak, hangi evde kimin oturduğu ile ilgili bilgi sahibi olmanın yanında diğer mahallerde oturanlarla ilgili de bir fikre sahip olmak anlamına gelmekteydi. Çimrin'in ifadesiyle o dönemlerde “herkes herkesle tanış, herkes herkesle

akrabadır adeta.” (2012(a), s. 89). O dönemlerin Antalya’sını, merkezi kapsayan büyük bir mahalle olarak zihnimizde canlandırmak mümkündür. Dolayısıyla neredeyse herkesin birbiri hakkında bir fikre sahip olduğu kentte, ziyaretler gündelik hayatın bir parçası olmuştur.

“Annemler komşularına, gündüz hanımlar gider gelirdi. Öyle pastaymış, yok şuymuş, buymuş yoktu. Bisküvinin yanında bir kahve. Eskiden kahve yapılırdı. Bir de Antalya’nın lokumu meşhurdu ya Lufka lokumu ya, dört köşe lokum. Ondan koyulurdu... Gelirler komşular. Kapımızı çalarlar ‘biz geldik’ diye. ‘Buyurun buyurun’. Onlara kahve. ‘Aman bugün gelmeyin, yarın gelin, bugün benim manim var’ diye hiç, kesinlikle böyle bir şey yoktu. Böyle bir samimiyet vardı.” (G.Hanım/1934/79/ Balbey).

Misafirperverliğin önemsendiği Türk toplumunda misafirlik, küçük yaşta tanıklık edilip öğrenilen bir olgudur.

“Haberli habersiz, eli boş-dolu, erken ya da geç gelse de; gelip beş dakika oturup gitse de; yatıya kalsa da; başköşeye kurulup gitmek bilmesede, misafir kutsaldı. Bir evin bereketi olduğuna inanılır, her türlü kaprisi çekilirdi. İletişimin günümüzdeki gibi yaygın olmadığı yıllarda her an, her durumda, her türden misafir gelebilir, hepsinin kusursuz bir şekilde ağırlanması gerekirdi.” (Tunç, 2001, s. 314).

Tunç’un da vurguladığı gibi Türk toplumunda misafirlik adeta kutsal bir olgudur. Hele ki televizyon, internet gibi iletişim araçlarının hâkimiyetine girilmemiş eski dönemlerde misafirlik ve ziyaretler gündelik hayatın vazgeçilmez pratikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, masal ve hikâye anlatmak, nakış ve dikiş yapmak, yemek pişirmek, oyun oynamak gibi birçok eylem eski misafirliklere özgü faaliyetlerdir (Çimrin, 2012(a), s. 89).

G.Hanım, mahallesinin sevilen bir teyzesi olduğu için misafiri hiç eksik olmayan biridir. Kendisiyle görüşme yapmaya gittiğimizde misafirleri olduğu için bizi evine davet edemeyip bu yüzden ne kadar üzüldüğünü defalarca dile getirmesi, misafire karşı yaklaşımını oldukça iyi açıklamaktadır. Görüşme yaptığımız gün bizi büyük bir özenle karşılayıp ikramlarda bulunması da ailesinden miras aldığı misafirperverlik alışkanlığını hala devam ettirdiğini göstermektedir. Aynı zamanda G.Hanım, yabancılara karşı olumsuz düşünceleri olsa da göçle gelmiş olan mahallenin yeni sakinlerini de sık sık misafir olarak kabul ederek, onları severek ağırladığından bahsetti.

“Her akşam belli bir misafirliğe hasba ederdik. Bilmece söyledik. Orada vaktimiz ölürdü. Başka zaman başkalarına giderdik.” (C.Bey/1929/84/ Barbaros).

C.Bey'in çocukluğunun geçtiği dönemi değerli kılan, ilişkilerde misafirliğin yanında bilmece, hikâye anlatma gibi paylaşımların da olmasıdır. C.Bey de kendi döneminin alışkanlıklarını yine kendi yaşlılarıyla devam ettiren kentlilerden biridir.

“İnsan ilişkilerine gelince, ev gezmelerimiz vardı o zaman küçükken bizi de götürürdü annemiz. Çocuklarıyla oynardık hem ders çalışırdık. Büyükler birbirini arardı çok arardı hem de. Gündüz erkekler işte ise bayanlar birbirlerine giderdi. Kapıyı açardı: ‘Aa komşum evde misin, aa komşum gel’ o oraya gider Ayşe hanım Fatma hanım. O kadar güzeldi ki.” (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

T.Bey de benzer şekilde iş yerinde tek başına çalışmasına rağmen dostları tarafından hiç yalnız bırakılmayan biridir. Kuşağının en kıymetli alışkanlıklarından olan sohbet etmeyi çalışırken bile ihmal etmemektedir.

“Eskiden mesela komşuluk daha çoktu, birbirimizi ziyaret ederdik. Farklı yiyecekler yapılırdı. Onları birbirimize tattırırđık, yerdik, çok güzeldi. Ama şimdi artık ben özlüyorum o günleri.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

“Eskiden birbirlerine yemek götürüyorlardı, ikramlarda bulunuyorlardı, birbirlerine gidip geliyorlardı, maalesef artık gittikçe azalıyor.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

“Eskiden de güzeldi. Hiçbir kavga bir şey yoktu. Ama birbirini insanlar sayıyordu büyüğünü küçüğünü biliyordu. Ama şimdi bozuldu... Daha çok fakirlikle uğraşıyoruz bu babamın evi de olmasa sokakta kalacaktık.” (M.Hanım/1943/70/ Haşimişcan).

“Sabah kahvesine giderdik. Bana bir misafir gelse ben onları ünlerdim ben gitsem onlar beni ünlerdi.” (Y. Hanım/1944/69/ Yüksekalan).

Anlatılarda da vurgulandığı gibi eski misafirlikler gittikçe azalmaktadır. Bunun nedeni hayat koşullarının zorlaşmasıyla günlük meşguliyetlerin artmasıdır. Aynı zamanda televizyonun ve bilgisayarın gündelik hayata girmesi de misafirliklerin azalmasında oldukça etkili olmuştur. Mahalle sakinleri arasında bu konuya değinenlerin fikirleri de aşağıda aktarıldığı gibidir.

“Misafirliğe gidiyorsun televizyonu falan kapattırıyorsun. İzleyecekleri falan bir şey varsa muhabbet edilmiyor. Her insanın gözü televizyonda, şu olmuş, bu olmuş, ne olmuş, falan filan, sohbet kalmıyor. Eski o güzel sohbetler kalmadı.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

“Eskiden komşuluk vardı ama şimdi bu televizyon olayı çıktıktan sonra kimse kimseye gitmemeye çalışıyor. Çünkü benim dizim var senin dizin var. Erkeklerimizde maç hastalığı var derken televizyonun esiriyiz artık.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

Türkiye’de televizyon üretimi 1967 yılında yapılmıştır ve ilk televizyon yayını da 31 Ocak 1968 yılında Salı, Çarşamba, Cuma günleri bir buçuk saatlik yayınlarla başlamıştır (Emiroğlu, 2013, s. 612). Antalya’da ise ilk televizyon yayını 13 Mayıs 1974’te yapılmıştır. Daha önceleri ise Arap ülkelerinin ve Kıbrıs Rum Televizyonları’nın yayınları bulunmaktaydı (Çimrin, 2012(a), s. 491). Bu tarihlerden itibaren yavaş yavaş televizyon evlere girmeye başlamıştır. Gündelik hayatta televizyona ayrılan sürenin artması ise misafirliklerin azalmasını önemli ölçüde etkilemiştir.

4.2.2. İlişkilerin Değişmesi ve Bazı Değerlerin Kaybolmasına Dair Düşünceler

“Biz çocukluğumuzda, bir otobüse bindiğimizde büyüğümüze veyahut eli çocuklu hanıma yer verirdik. Şimdi o yok. Bize şimdi yer veren yok. O bozuldu. Sonra biz kahvelere, büyüklerimiz var diye gidemezdik. Ama şimdi her şey ooo uçtu... Şimdi sevgi, saygı yok. Ama eskiden bu vardı.” (C.Bey/1929/84/ Barbaros).

C.Bey’in vurguladığı gibi sevgi ve saygı insan ilişkilerinin temelinde olması gereken çok önemli iki kavramdır. C. Bey günümüzde insan ilişkilerinin kendi deyimiyle bozulmasının nedenini sevgi ve saygının yok olması olarak ifade etmektedir. Diğer kentliler de insan ilişkilerinin değişimiyle ilgili düşüncelerini C.Bey’in anlatısını tamamlayacak şekilde sevgi ve saygının yokluğuna da dikkat çekerek anlatmışlardır.

“Eski komşuluk ilişkileri kalmadı. Eski saygı da kalmadı. Hep para ön plana çıkıyor artık. Menfaat ilişkileri içinde kurmaya çalışıyorlar, o da bizim işimize gelmiyor, benim işime gelmiyor. Sen iyi olursan karşı taraf da iyi. Ama genelde biz iyi gözüküyoruz ama karşı tarafı da tam olarak çözmek zor oluyor. İçini bilemiyorsun insanın. O günleri arıyorum... İşte az önce dedim ya insan ilişkilerinde artık her şey menfaate dayalı oldu, herkes her şeyden korkmaya başladı.” (R.Bey/1955/58/Elmalı).

R.Bey, mahallesinde babasından devraldığı nostaljik bir işletmeyi devam ettirmektedir. Bunu yaparken kendi döneminin samimi ve duyarlı insan ilişkilerini de yaşatmaya çalışmaktadır.

“İnsanlar daha hırslı yani o kazanmasında ben kazanayım diyor. Yardımcı olmak yok kim kime dumduma. Ben apartmanıma gireni çıkkanı bile tanımıyorum yani. İnsanlar birbirine selam vermekten aciz. Selam verirsem ne olur ne olmaz, bir şey ister diye düşünüyor.

Çekiniyorlar. Turizmle birlikte inşaatlar yükseldi, evler yükseldi. Böyle olunca {artan nüfusla} kimse kimseyi tanımamaya başladı İnşaat sektörü Antalya’da fırladı fırlayınca da eski Antalyalılar kayıp oldu yeni nesil de bunu devam ettiremedi. Sonra da maalesef özümüzü kaybettik tamamen maddesele döndü paraya döndü.” (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

Bir ticari işletmeci olarak T.Bey de R.Bey gibi insan ilişkilerinde paranın hâkimiyetine vurgu yapmaktadır. Simmel (2011)’in bahsettiği gibi modern kentlerde para tüm ilişkileri hâkimiyeti altına almakta ve değerlerin de para ile ölçülmesine neden olmaktadır. C.Hanım (1929/84/Barbaros) ve G.Hanım (1934/79/ Balbey) da paranın insan ilişkilerini dönüştürmesiyle komşulukların, samimiyetin, yardımlaşmanın bundan olumsuz bir şekilde etkilenmiş olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

“Kazanç günden güne azalıyor. Eskiden aslanın ağzındaydı şimdi midesine indi. İşsizlik var. Şurada, bizim gençlerimiz, köşe başlarında bir tezgâh koyup mısır, kestane satsa kötü bir şey mi, hırsızlık yapsalar daha mı iyi. Belediye bunları dışlayıp engelliyor. Bunun sorumlusu kim, imkân elde yok iş yeri açacak. Mahallemizde bazı müzisyenler vardır bunların dışında barlarda, turizmde, otellerde, folklorda çalışarak geçimlerini sağlamaktadırlar.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

Ş.Bey’in burada vurgulamak istediği durum ekonomik kazançların çıkar ilişkileri doğrultusunda elde ediliyor olmasıdır. Anlatılarda karşılaştığımız ve sitem içeren söylemler, kapitalist sistemde ekonomik kazançlar arasında oluşan uçurumlardır. Bu uçurumlar kazananların zamanla daha çok kazanması kaybedenlerin de zamanla daha da yoksullaşmasıyla oluşurken kentliler bu durumun farkında olsalar da müdahale edemedikleri ve değiştiremediklerinden dolayı yaşadıkları kaygıları dile getirdiler. M.Bey ise bu durumu farklı bir yaklaşımla değerlendirdi;

“Çalışan insanların örgütlenme özgürlüğü olmadığı için ortamda... Ekonomik yaşam değişti çevrenizdeki çalışan insanlarla {bunu} gözlemleyebiliyorsunuz. Mekânın metalaştırılması... Zaten mekân, insanın yaşadığı yer, metalaştırıldığı zaman onun karşısında insan ilişkileri de metalaşır. Şimdi şöyle bir şey de doğuyor yani beni rahatsız eden açıkçası; bu geçmişle bağı koparan da bugünkü özlem. Bahçesinde top oynadığınız, portakal ağaçlarının altında oyun oynadığınız yeri, annenizin babanızın direnmesine rağmen müteahhitte vermeniz falan, yani özlemini çektiğim dönemin de kendine göre kötülükleri vardı. İnsan bu kadar özlemini çekip de kendi köklerinden kısa sürede kopması, bunu yaratan da insanın kendisi. En azından o imar planlarını yapan insanlar, oy verirken olsun meclis üyesi olsun, aynı insanlar.” (M.Bey/1966/47/ Yüksekalan).

M.Bey anlatısında kapitalist çıkar ilişkileriyle değerlerin ve mekânın metalaştığını vurgulamaktadır. Mekânın bir meta olarak değer kazanması, sahip olduğu diğer niteliklerin önüne maddi değerinin geçmesine neden olmaktadır. Maddi değer hem ilişkilerde hem de yaşanan mekânlar üzerinde bu kadar öncelikli hale gelmesiyle kişilerin bilinçleri²⁷ de bu durumdan etkilenmektedir. O yüzden kentleşme sürecinde kent mekânlarından kar elde etmek en önemli amaçlardan biri haline gelmektedir. M.Bey de bunu eleştirmektedir. Bir zamanlar rant elde etmek için oturdukları tarihi yapıları veya kentteki tarihi nitelikte yapıları acımadan yıkacak kararların alınmasında söz sahibi olan kişilerin bugün eskiye duydukları özlemi dile getirmeleri çelişkili davranışlardır.

G.Hanımla gerçekleştirdiğimiz uzun görüşmede ise kendisi, günümüzde ilişkilerin değişmesi ve bir takım değerlerin yitirilmesine ilişkin düşüncelerine oldukça geniş bir yer verdi²⁸. Görüşmenin, bu başlığı özetleyen kısmından bahsetmenin anlamlı olacağını düşünmekteyiz.

“Bugünden bugüne tabi yani bocalamadım ama tedrici olarak bu noktalara geldik fakat beynimin çok yorulduğunu hissediyorum, anlıyorum. Çok yoruluyor beynim. Niçin yoruluyor biliyor musunuz? Herkesten bir zarar görebilirim diye bakmaya başladım ve buna mecburum. Çünkü canım dediğinizden hiç farkında olmadan zarar gördüğünüzü görüyorum. Ben alışkın değilim. Ben derken kişi olarak ben değil ben, jenerasyonumu kastediyorum. Alışkın değilim. Biz böyle öğrenmedik, böyle büyümedik. Bize böyle öğretilmedi. Tabi şimdi biz bunlarla büyümedik dedim baştan size, büyümemenin handikaplarını yaşıyoruz, zorluklarını. Çünkü biz öyle öğrenmedik, bize ‘Sakın ha... Sakın ha...’ denmedi. Biz güzel ve rahat büyüdük. Şimdi tokat yedikçe çok şaşırıyoruz, hepimiz çok şaşırıyoruz. Yani bu kadar cin olmak gerekmiyor bir ömürde. Bakıyorum sevgi kalmadı, saygı zaten yok, güven hiç yok, yardımlaşma deseniz hiç kimse kimsenin umurunda değil. Açıkçası sevgiyle yaşanılır bir hayat değilmiş bu dönem. Galiba biz sizden çok daha şanslıyız çok üzülerek söylüyorum çok ama çok daha şanslıyız.”
(G.Hanım/1943/70/ Haşımışcan).

Anlatılarda görüştüğümüz kişilerin hepsi kendi dönemlerindeki ilişkilerin sevgi, saygı, yardımlaşma, güven gibi paylaşımlara dayandığını vurgulamışlardır. Bu ilişkilerin günümüzde değişmiş olması onların kendi dönemlerine duydukları özlemin temelini oluşturmaktadır. Her birinin birleştiği ortak görüş ise ‘para’nın, maddi çıkar ilişkilerinin toplum yaşamında baskın hale gelmesiyle ilişkilerin bozulmuş olmasıdır.

²⁷ Bu konuyla ilgili bir çalışma için Şengül (2001)’e bakılabilir.

²⁸ Görüşmenin ilgili konuyu içeren kısmı Ek 11’de bulunmaktadır.

4.2.2.1. Tarihi Binaların Dönüşümüyle Değişen Mahalle Yaşantısı

Bu başlık altında tarihi ahşap evlerin nasıl harabeye dönüştüğü ile ilgili anlatılara yer almaktadır. Aynı zamanda mahallelerde yaşayanların evlerin durumuna ilişkin kaygıları ve düşünceleri de yine bu başlık altında bulunmaktadır.

“Evlerin çoğu yıkıldı. Yerlilerimiz, eski büyüklerimizin çoğu öldü. E kalan çocuklar da kiraya vermişler. Artık bu mahallemizde kimse kalmamış. Büyükler hep ölmüş. Çocuklar kiraya vermiş kimisi satıp gitmiş.” (G.Hanım/1934/79/ Balbey).

Balbey Mahallesi’ndeki dönüşüme tanıklık eden G.Hanım’ın gözlemlerine göre, mahalledeki evlerin çoğu yangın veya bakımsızlık sonucu yıkılmıştır. Kalan evler ise bir takım nedenlerden dolayı onarılamamaktadır. Bazı evler ise basit bakımları yapıldıktan sonra çok ucuz fiyatlara kiraya verilmektedir. Gelen kiracılar ise genellikle geçici olarak oturmak için bu evleri tercih ettiklerinden dolayı evlerin bakımına özen göstermemekle birlikte mahalle yaşantısına da dahil olmamaktadırlar. Bunun sonucu olarak da tarihi evler ve eski mahalle yaşantısı yok olmakla karşı karşıya kalmaktadır.

“Eskiden mesela, karşıdaki ev vardı. Bahtiyar teyze oturuyordu orada. Cumbalı penceresinden bakardı. O, rahmetli oldu. Çocukları da bakmıyor. Zaten 20-30 tane mirasçısı var. Ev yıkılmak üzere. Hayati tehlike arz ediyor. Yani, aynı ev orada duruyor. Biraz daha bakımlı olsa belki içine başka bir teyze gelir, nine gelir, yaşayacak olan, o günleri devam ettirebilirdi. Yok, o da kalmadı.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

A.Bey de Balbey Mahallesi’nde doğup büyümüş biri olarak evlerin geçirdiği bu dönüşüme üzümlere tanıklık etmektedir. Aynı zamanda mahalle yönetimi ile ilgili sorumluluklarından dolayı da mahallenin dönüşümünü yakından takip etmektedir.

“Hasan Subaşı zamanında aşağı yukarı 22-25 sene önce sit alanı ilan ediliyor mahalle. Kaleiçi projesi kapsamında bir proje geliştiriyorlar, Kaleiçi’ne benzer bir uygulama yapacaklardı burada, hafif ticari saha bir de hafif böyle yerleşim alanı çoğunlukta. Zaten mahallenin çoğu beton ama ticari alan tarihi dokuyu zedeler demişler, e tarihi doku kalmadı ki, eski hiçbir şey kalmadı. Geçen hafta da arkada bir tane bina yıkıldı, yandı. Yani Kiremitçi Ahmet Ağanın konağıydı, güzel çift merdivenle çıkıyordu, altları kiler gibiydi, üstü genişti. Nasıl korunuyor biz ona üzüntülüüz. Yani hiç olmazsa koruyun madem burayı. Sit alanına girdikten sonra da ne tamirat yapabiliyor vatandaş zaten kısıtlı bütçeye sahip, yapamadıkları için de buradan taşındılar yerlilerin birçoğu, hali vakti yerinde olanlar.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

A.Bey anlatısında çok önemli bir çelişkiyi vurgulamaktadır. Mahallenin kentsel sit alanı ilan edilmesindeki amaç hem tarihi dokuyu hem de bu dokuyla birlikte mahalle yaşantısını korumaktır. Fakat tarihi binaların bakımı kolay olmamaktadır. Mahallelilerle yaptığımız kısa görüşmelerde de ‘çivi bile çaktırmıyorlar’ söyleminin süreli dile getirilmesi de bakımın zorlu ve masraflı bir süreci içermesinden kaynaklanmaktadır. Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü’ne bu sürecin gerektirdiği prosedürleri öğrenmek için defalarca yaptığımız ziyaretlerde bizim de yıprandığımızı burada belirtmemiz gerekiyor. Yetkili kişilere ‘çivi bile çakamıyoruz’ söylemlerinin nedeninin ne olabileceğini sordüğümüzda aldığımız yanıtlar ilk başta oldukça belirsiz ve karmaşıktı. Bu yanıtların içerisinde ‘eskiye rağbet olsa bitpazarına nur yağardı’ şeklinde söylemlerin olması da ayrıca kaygı vericiydi. Sonunda öğrendiğimize göre su borusunun değişmesi gibi basit bir eylem için bile ev sahiplerinin yetkili kuruluşlardan izin alıp proje çizdirmeleri ve sonra tekrar bu projeyi onaylatmaları gerekiyor. Bu sırada proje için mimara ödemeleri gereken bir ücretin yanında tarihi dokuya uygun malzemelerin de ayrı bir masrafının olması bakım sürecini oldukça zorlaştırıyor. Sonuç olarak da mahallenin bugün sahip olduğu manzara ortaya çıkıyor. Bu süreçle uğraşmaktansa yeni ve daha ‘modern’ mahallelere taşınanların terk ettiği evler, kiraya verilen bakımsız evler ve miras yüzünden dokunulamayan harabeye dönmüş evler. Bunların yanında mahallenin merkezde olmasının olumsuz bir sonucu da mahallenin otopark gibi kullanılması ve bu yüzden de sürekli arabalar tarafından işgal edilmesi tarihi dokuya ve mahalle yaşantısına zarar vermeye devam ediyor.

Balbey Mahallesi’nden farklı olarak kentsel sit alanı ve turizm bölgesi olarak çeşitli projeler kapsamında dönüştürülen Kaleiçi’nde bulunan Barbaros Mahallesi’nin durumunu M.Bey aşağıdaki gibi özetlemektedir;

“1980’lerde turizm başladı. Turizmle insanlar evlerini pansiyon gibi kiraya veriyorlardı. Sonra pansiyonculuğa geçtiler. Turist daha çok gelmeye başlayınca daha çok kişi almaya başladılar ve tam pansiyona döndüler. Tam pansiyona dönünce evlerini kiraya vermeye başladılar, göç almaya başladı, yeni evler yapılmaya başladı. 1980’lerde apartmanlar yapıldı. Mesela Konyaaltı Caddesi 1960’larda vs. Millet buradan kaçmaya başladı, buranın bütün zenginleri. Çünkü burada tuvalet dışarıda, banyo çok da konforlu değil. O evler daha konforlu olunca herkes kaçtı, herkes evini kiraya vermeye başladı. Kiraya verince bu sefer fuhuş girdi, pansiyon derken burada hayat bitti. Önceden anneden babadan korkuluyordu şimdi korku yok. Karşıda bir komşu var, yanda var, başka kimse yok. Devamlı oturan üç kişiyiz. Diğerleri pansiyon gibi işletmeler. Devamlı yaşayan yok. Devamlı yaşayan olmayınca olmuyor. Bazen akşamları, yazın, herkes kapıya çıkar, oturur,

konuşur hala. Ama şimdi herkes gitmiş Kaleiçi 'nde yaşayan bir halk yok artık. Hem turizm hem evlerin eski olması insanların artık yaşamak istememesi. Evler çok büyük, ne ısıtırsın ne soğutursun, geniş bir oda. Önceden odunla ısıtılırdı. Şimdi odunu taşı, ısıt olmuyor. Evler eskisi gibi değil. Şuanda evlerin içini tamir edip yaşamak çok büyük külfet. Onun yerine dışarıdan iki tane ev alırım, yaşarım. Artı otopark problemi var. Şuanda turistler Kaleiçi 'nde oturmak için can atıyor. Ama aldıktan sonra da bakıyorlar, burası rezil bir yer diyorlar. Şurada arabayı durdurup evine bir şey taşıyamazsın. Evi olan kiraya veriyor, dükkân olarak kiraya veriyor. Her sene insanlar değişiyor, işçiler değişiyor. O yüzden sokaktan geçerken kimseye selam veremiyoruz. Önceden şuradan çıktığımda merhaba, merhaba, merhaba diyerek giderdik ama şimdi öyle bir şey yok.” (M.Bey/1979/34/ Barbaros).

Tarihi dokunun yaşayanlarla birlikte korunması gerektiğine inanlardan Barbaros Mahallesi sakini M.Bey'in görüşleri ise şu şekildedir;

“Kaleiçi 'ndeki problemler önlenmediği takdirde sırf bu nedenle burada oturanların bir kısmı burada oturmaktan vazgeçtiler. Bu da çok önemli bir tehlike. Yani burada yaşayanlar burada ikamet edenler olmadığı takdirde burayı sahiplenmek daha zor olur. Çünkü iş yerleri gelip geçici. Ama oturanlar sürekli yaşamın asıl sahipleri. Buradaki tarihi dokunun anlatımını sağlayan onlar. Geçmişten geleceğe bilgileri taşıyan, köprü görevi gören onlar. Onlar gittiğinde buradaki bu dokuyu bu kültürü kimler taşıyacak. Boş binalar yetmiyor. Aynı zamanda orada yaşayan canlı insanların olması gerekiyor ki o zaman işte kültür kompozisyonu tamamlanmış olsun. Yani hem bina olacak hem ev olacak hem de orada yaşayan insanlar olacak ki bütünlük sağlansın.” (M.Bey/1961/52/ Barbaros).

A.Bey, Balbey ile ilgili anlatısında mahallesinin Kaleiçi gibi korunması durumunda yaşantının daha iyi olacağına dair görüşlerini belirtti. Ancak, Barbaros Mahallesi'nin durumuna baktığımızda burada bir mahalle yaşantısından söz etmenin oldukça zor olduğunu görmekteyiz. Tarihi yapıların bir kente kimliğini veren, aidiyet duygusunu güçlendiren yapılar olduğunu kabul edersek bu yapıların korunmasının da ancak yaşayanlarla mümkün olacağını teslim etmemiz gerekmektedir. Fakat yaşayanların da bu yapılara özen gösterecek bilince sahip olması oldukça önemlidir. Bunun için de öncelikle bu yapıların korunmasını üstlenen kurumların, tarihin korunmasında yaşayanların önemini kabul ederek bir takım projeler geliştirmeleri gerekmektedir.

“Kenti kent yapan bence özel o güzel dokusunu dokumak, eskiyi korumak. Kenti kent yapan tarihtir. Antalya'nın tarihi. Birde halkın, o güzel insanların özellikleri, mutfağı.

İnsanlar geldiği zaman ne yenilir ne içilir diye sorar, güzel bir şey özellik işte bunlar gezmeye görmeye değer yerleri neresi derler bence bunlar kenti kent yapan. Her şey güzel olsun, bazı yerler korunsun, yeşil alanlar korunsun, çocukların oynayacağı parklar olsun, insanlar çıkıp rahatça yürüsün, mimarlar rantı bıraksınlar da korusunlar. O ahşap evleri arıyoruz şimdi. Turizm girince Antalyalı da parayı görünce bunlar hep verildi, müteahhitlere verildi ne Kırcaamii ne Konyaaltı ne Şirinyalı kaldı. İşin içine para girince ne mimari kaldı ne bir şey. Keşke Antalya Şirinyalı, Kaleiçi, Kemiklik, Yenikapı ve Kaleiçi korunsaydı da inşaatlar onun dışına yapılsaydı. Korunmadı maalesef. Sana ben en basitini söyleyeyim. Haşim İşcan nur içinde yatsın valilik yaptı burada İstanbul'u, Antalya'yı bir yeri daha adam eden insan. Mükemmel bir insandı. Yani onlar bari korunsun dediğimiz yerler hala tabii ki var. Mesela Kırcaamii'sinin arkasındaki kırsal alan bir geniş alan var orada. Sahipleri de imar gelsin diye bekliyor zaten. İmar gelince maalesef 12-13 katlı siteler oraya da gelecek, keşke orası kalsa. Dün Hisarçamı denilen bir yere doğru oraya çıkalım dedik Geyik Bayırı'ndan geldik. Üç senedir gitmiyorum gidince hanım şaşırdı 'çeşit çeşit daireler' dedi, 'ne olmuş buraya' dedi, artık biz çocuklarımıza anlatacağız yeşil alanları, 'bir zamanlar Antalya böyleydi' diye. Yasemin, turunç, portakal çiçeği kokan Antalya gitti, çok az yer kaldı." (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

T.Bey, korunması gereken yerlerin sadece tarihi yapılar olmadığını yeşil alanların da korunmasının ne kadar önemli olduğunu anlatısında vurgulamaktadır. Bu noktada, Antalya yakın bir tarihe kadar nasıl bir kentti? Ne gibi güzelliklere sahipti? Ve ne hale geldi? Gibi soruların hem yetkililer tarafından hem de kentliler tarafından sorgulanması gerektiği ortadadır.

"Burası daha önceden yerleşim, oturma yeri idi. Bu dükkânlar falan sonradan olduğu için, yavaş yavaş alışveriş yerleri olmaya başladı. Ama işte gördüğüm kadarıyla şehir içinde kenarda kalmış bir durumdayız şuanda. Fazla bir cazibesi yok iş yerlerinin. Eskiden yerleşim yeri idi, oturma yeri idi. Sonradan binalar çoğaldıkça dükkânlar olmaya başladı." (R.Bey/1955/58/Elmalı).

"Çok kişi ev aldı gitti. Evini kiraya verdi. Pek çoğu sattı. Yabancılar geldi. Ahşap evler yıkıldı. Yerine betonarmeler yapıldı. E tabi ahşap ev denilince iki katlı evlerdi yani herkesin kendine ait. Apartman olunca dolayısıyla kiracılar, yabancılar geldi. Eski şeyler kalmadı, komşuluk..." (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

R.Bey ve B.Hanım Elmalı ile Kışla mahallelerinden bahsetmektedirler. Bu mahallelerdeki ahşap evler koruma altına alınmamıştır ve imar izninin verilmesiyle bu bölgenin dönüşümü

apartmanlaşma şeklinde gerçekleşmiştir. Apartmanlaşmanın yanında iş hanlarının oldukça fazla olması bu mahallelerdeki yerleşik nüfusun azalmasında etkili olmuştur.

Apartmanlaşmanın olmadığı Balbey Mahallesi sakinlerinden F.Hanım ve C.Bey'in apartmanlaşmaya dair kaygılarıyla ilgili söylemleri olmuştur;

“Şimdi bir apartmanda oturduğunu düşün, karşı komşunu tanımıyorsun. Ama şimdi ben ‘Fatma ablaa’ bağırdım mı o çıkar, ‘Mehmet amcaa’ bağırdım mı Mehmet amca çıkar, hacıya bağırdım mı hacı çıkar. Herkes... Mesela benim yan komşum var. Karı koca 82 yaşında, ikisi de hastanede. Geçen ambulans geliyor, iki kişi var ambulanda. Telefonla arıyorlar, çaldırıyorlar, konuşamıyorlar. Bir fırladım, çıktım hemen oraya. Komşulardan dört beş kişi çağırdık, aşağıya indirdik. O yetiyor, komşuluk ilişkileri bu. Kentli olmak ne diyeyim artık, iyi bir şey ama böyle yerleşim birimleri olursa, mesela bir Işıklar’da olmayı istemem, bir Konyaaltı Caddesi’nde olmayı istemem. Neden istemem oralarda; komşuluk ilişkisi yok, arkadaşlık ilişkisi yok. Kapıdan giriyorlar, birbirlerini tanımıyorlar. Annem benim Arapsuyu’nda oturuyor, sitede. Ona gidiyorum. Güvenlik var. Her gün değil ama bir buçuk ayda bir gidiyorum. ‘Kime geldin’ diyor. ‘Anneme geldim’ diyorum, ‘soralım arayalım’ diyor. Yan komşusu geçiyor o sırada yanımdan, beni tanıyor ama ‘evet Zahide hanımın oğlu’ demiyor. Ona ‘Anneme’ geldim dedim. Böyle böyle, ‘ben tanımıyorum ki’ dedi. Annem de onu tanımıyor. Böyle yerlerde oturmak istemem. Şurada 40 sene olmuş. 40 senedir aynı ev. Ha ondan önce neredeydim, şu aradaydım. Oradan buraya geldik.”
(C.Bey/1961/52/Balbey).

Apartmanlar yaşayanları birbirlerinden uzaklaştırmaktadır. Bu her apartman yaşantısı için geçerli olmasa da çoğunlukla apartmana dair görüşlerde vurgulanan tanıdıklık ilişkilerinin apartmanlarda oldukça az olmasıdır. Apartmanlar, yaşayanları birbirlerinden uzaklaştırırken, sokaktan, mahalle yaşantısından hatta kentten de uzaklaştırabilmektedir. Apartmanlar gibi kimliksiz yapılar M.Bey (1966/47/ Yüksekalan)’in belirttiği gibi kişilerin ‘aidiyet duygusunu erozyona uğratmaktadır’.

4.2.2.2. Değişen Yapılar, Mekânlar, Çarşılar, Eski Sinemalar ve Kentsel Dönüşüme İlişkin Yorumlar

Sinema, televizyonun yaygınlaşmasına kadar en önemli eğlencelerinden biri olarak uzun bir dönem gündelik hayatın vazgeçilmez bir pratiği olmuştur. “Sinema tam bir oyundu; ciddiye alınır, kötüler yuhalanır, kahramanlar alkışlanır, bütün mahalle bir süre aynı filmi yaşar, yaşamına anlam katardı.” (Emiroğlu, 2013, s. 647).

Antalya’da Cumhuriyet döneminin ilk sineması 1926 yılının sonunda sessiz filmlerin gösterildiği Leyla Sinema’sı adı ile açılmıştır. Daha sonra aynı sinemanın adı Elhamra Sinema’sı olarak değiştirilerek Antalya’nın ilk sineması olarak hafızalarda yer edinmiştir (Çimrin, 2012(a), s. 454).

“Haftada bir sinema hakkımız vardı ona da cumartesi akşamları götürürdü babam. 2000 Plaza, Saray Sineması’ydı. Bu mahallede ayrıca Şehir ve Yıldız Sineması vardı, İnci Sineması’na genelde delikanlılar giderdi. 1968-1970’ten önceki yıllarda Saray Sineması açıldı. Şimdiki sinema salonları da ufacak, hiç sinemaya gitmişim gibi gelmiyor bana. Filmler, teknik iyi olunca belki daha iyi ama sinema salonları sanki evin salonunda oturuyormuşum gibi hissettiriyor. Ben mesela evde, televizyonda veya bilgisayarda film izlemeyi pek sevmiyorum. Sinema salonunun havasını solumak istiyorum ama o da olmuyor sıkış tepiş.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

B.Hanım’ın bahsettiği gibi eski sinemaların büyüğü, yeni sinema salonlarında bulunmamaktadır. Yeni sinema salonları, geçici bir süreliğine sinema ihtiyacını gidermek için yapılmış kimliksiz salonlardır. Tabii bunun yanında eski dostlukların, tanıdıklarla karşılaşmaların ve hep birlikte aynı salonda veya açık havada film izlemenin yarattığı duygunun da özlemi çekilmektedir.

B.Hanım anlatısında değişimin kendisinde yarattığı olumsuz duygu ve düşüncelerini açıklıkla dile getirirken değişime tamamen karşı olmadığını da vurgulamıştır.

“Mesela kentsel dönüşümle ilgili, Balbey Camisi’nin yeni halinden memnunum. Özüne döndü, Üç Kapılar’daki Karakaş Cami de öyle. Bunların hepsi çok önemli yerler. Merkezde Tophane’miz önemli. Çay bahçesi olarak demiyorum, altında Hisar Restoran’da toplar çocukluğumuzda duruyordu. Yat Limanı... Değişim aslında iyi de pek çoğunun halkın {yararına} yapılmadığını düşünüyorum. Mesela Kız Enstitüsü’yle İnenönü İlkokulu’nun yıkılmasının bize yararı olduğundan değil tamamen siyasi bir şeyle yıkıldığını düşünüyoruz, yakın çevrem de öyle. Oraya meydan yapsak bize çok faydası olmayacak ama okullar bina olarak da güzel binalardı, tarihi binalardı. Tamam, okulu taşıdın mesela burası Hükümet Konağı oldu, okulken ki halinden daha bakımlı daha güzel oldu. Bu bir kentsel dönüşüm mü, iyi bir şey. Ama bazı şeyler, Vakıf İşhanı, eski Hükümet Konağı yıkıldı iyi oldu. Ama orası için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Merkezde doğru dürüst okul kalmadı amaç bu muydu bilmiyorum ama... Bizim arkamızda bir ortaokul var, o kaldı.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

Hasan Üstün, Antalya kent tarihi ile kadınların tarihi arasındaki bağlantıyı mimari yapıların değişimleriyle ilişkilendirdiği makalesinde B.Hanım'ın bahsettiği okullar bölgesinin dönüşümüne değinmektedir²⁹. Bu bölgede bulunan İsmet İnönü Kız Enstitüsü, Doğum ve Çocuk Bakım Evi ve İnönü İlköğretim Okulu binaları bulunmaktaydı. İsmet İnönü Kız Enstitüsü 1939 yılında 'Akşam Kız Sanat Mektebi' adıyla Atatürk Evi'nde başladığı eğitimini 1944 yılında kendi binasında devam ettirmiştir. İnönü İlköğretim Okulu ise 1946 yılında eğitime başlamıştır. Doğum ve Çocuk Bakım Evi de bir arsasını bir kadının bağışlamasıyla 1945 yılında hizmete açılmıştır. Üstün'ün vurguladığı gibi Cumhuriyet döneminin kurucu ideolojisi çerçevesinde inşa edilen bu yapılar, yetmiş seneye yakın bir süre kadın ve çocuklara hizmet vermiş ve toplumun belleğinde önemli bir yer edinmiş tarihi yapılardır (2009, s. 243-262). Ancak ne yazık ki toprağın değerlenmesiyle, yapıların tarihi ve toplumsal önemlerinin önüne geçen ticari gerekçeler binaların yıkılması sonucunu doğurmuştur.

“Eskiden Hükümet Konağı, Gazi Mustafa Kemal İlkokulu'ydu. Sonradan Hükümet Konağı oldu. Karşısındaki kent meydanında adliye vardı. Vergi daireleri vardı. Çok eskiden de Merkez Karakolu vardı.” (R.Bey/1955/58/Elmalı).

R.Bey'in hatırladığı değişimler yukarıda yer verdiğimiz gibidir. Kendisi, kentsel dönüşümle ilgili düşüncelerini kamusal alanların halk tarafından kullanılmayışına dair kaygıları üzerinden dile getirmiştir.

“Mesela daha önceden yeşil alan olmayan yerlere önce yeşil alan yapıyorlar ondan sonra peşkeş çekiyorlar, ha bu hala gene oluyordu. Fakat son zamanlarda biraz azaldı yani. Büfe koyuyorlar, büfelerin etrafına masalar. Bu halkı engelliyordu. Fakat şimdiki belediye, gördüğüm kadarıyla biraz geriye çekme var yani.” (R.Bey/1955/58/Elmalı).

G.Hanım ve M.Bey'in hatırladıkları arasında ortak olan yapı Cumhuriyet Oteli'dir. M.Bey'in hatırladıkları arasında dönemin önemli yapılarından olan Yıldız Sineması da bulunmaktadır.

“Dönerciler çarşısı böyle değildi. Dönercilerden saat kulesine giden yerler biraz daha bakımsız binalardı. İşte Cumhuriyet Meydanı'na giderken solda binalar vardı şimdilerde yeşillik alanlar. Cumhuriyet Oteli'ni hatırlıyorum, lokal vardı, bir de Çatı Restoran vardı. Yıldız Sineması vardı. Yıldız Sineması'na varmadan petrol istasyonu vardı. Devlet hastanesi vardı.” (M.Bey/1966/47/ Yüksekalan).

“Cumhuriyet Oteli'yken orası meydan oldu şimdi.” (G.Hanım/1934/79/ Balbey).

²⁹ Bölge ile ilgili görsel veri için Ek 1, Fotoğraf 14-15'e bakılabilir.

A.Bey, B.Hanım gibi okullar bölgesindeki kentsel dönüşümden bahsetti fakat herhangi bir yorumda bulunmadı. Ancak anlattıklarına göre, tarihi ve toplumsal açıdan önemli olan bir bölgenin, fiskiyeli havuzlar ve parklarla doldurulacak olması tarihi değerlere yazık edildiğini göstermektedir. A.Bey, kentsel dönüşümle ilgili düşüncelerini Sobacılar Çarşısı'yla ilgili yapılan düzenleme üzerinden aktardı ve önemli bir noktayı vurguladı. Bu bölgenin estetik açıdan iyileştirilmiş olmasıyla kiraların artması birlikte gerçekleşmiştir. Ancak esnafın elde ettiği kazanç, yaptıkları iş dolayısıyla bellidir ve kira bedelini karşılamamaktadır. Bunun yanında yapılan estetize etme operasyonu da çarşının doğal niteliklerinin bozulmasına neden olmuştur. Görüldüğü gibi yapıların dönüşümünde insani ilişkiler, tarihi ve toplumsal değerler düşünülmediği takdirde kentsel dönüşüm sadece ticari kar elde edenlerin yararına olmaktadır, kamu yararına değil.

“İşte, buraya İsmet İnönü Yaşam Alanı kuruluyor. Şuraya, okullar bölgesi yıkıldı ya, oraya. Bir proje yaptı Büyükşehir Belediyesi, orada havuzlar, fiskiyeler, oturma alanları, kafeteryalar falan kuracaklar herhalde birkaç aya yetişecek dedi başkanımız...

...Bizim bu Sobacılar Çarşısı vardı. Eski, salaş hali daha iyiydi. Aynı böyle komşuluk ilişkileri bakımından da esnaflar yan yanaydı. Hem kiralari çok düşüktü, Sobacılar Çarşısı, Demirciler İçi deniyor. Şimdi o çarşı kalmadı. İsmi var. Daha böyle mekanik, kepenkler falan. Eskiden böyle bu perdeli kepenk tabir edilebilecek, paldır küldür şekilde açılıyordu. Şimdi elektronik biçimde açılıyor. Onun yüzünden de kiralar arttı. Onlar da ondan sıkıntılı. Adam orada bıçak satıyor, balta satıyor. Günde kaç tane bıçak bileyecek de kirayı çıkartacak. Sıkıntılar oluyor bu yönden.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

Y.Bey, çalışmamızda yer verdiğimiz arıkların bir noktası olan Yedi Arık Bölgesi'nin günümüzdeki durumundan duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir. Kentsel dönüşümün ve kentleşmenin betonlaşmadan ibaret olması kendisini de kaygılandırmaktadır.

“Doğu Garajı Bölgesi, mesela bizim bu bölge, Yedi Arık Bölgesi, Değirmenlerin olduğu bölge, şu anda Demirciler Mahallesi. Onlar çok güzel yerlerdi. Suların böyle şelale gibi aktığı yerlerdi. Hiçbir şey kalmadı. Yani yapılaşma yedi bitirdi, beton yuvası...” (Y.Bey/1963/50/Yüksekalan).

D.Hanım da betonlaşma ve apartmanlaşmayla birlikte mahalle ve yaşantısının zarar göreceğinin bilincinde olan kentlilerden biridir. D.Hanım'ın kentsel dönüşümle ilgili düşünceleri ve kaygıları sıradan gündelik hayata dair olmasıyla bir o kadar önemlidir.

“Pazarımızı aldılar götürdüler Kircami’ye. Yakında bir pazar olsa... En yakın Yüksekalan’da var. Parkımızı kaldırmaları, top sahasını da götürdüler. Mahalle yaşantısı bozulmasın, apartman olmasın. Kimse kimseyi tanımaz hiç güzel değil.”
(D.Hanım/1958/55 /Haşimişcan).

Ş.Bey de sinemanın, geçmiş dönemlerin gündelik hayatındaki yerine vurgu yaptıktan sonra mahallenin çok önemli bir ihtiyacından bahsetti. Daha önceki dönemlerde Sıhhiye Dairesi olan binanın Kent Müzesi’ne dönüştürülmesini eleştirdi. Ancak Kent Müzesi’ne karşı olduğu için değil. Ş.Bey mahallede sağlık ocağı yapılacak bir alanın hala bulunamıyor olmasına haklı olarak anlam verememektedir. Çünkü mahalle sakinlerinin yaşam koşullarından dolayı sağlık ocağı, mahallenin hayati ihtiyaçlarından biridir ve bunu dile getirmelerine rağmen yetkililer gereken hassasiyeti göstermemiştir.

“Tiyatrolar, etkinlikler çok güzel zaten başka bir yer yok ki eskiden sinemaya gidiyorduk şimdi tiyatroya. Kent Müzesi’nin olduğu yer sıhhiye dairesiydi ve orayı kent müzesi yaptılar sağlık ocağı en yakın Doğu Garajı’nda ve çok uzak çünkü buradaki insanlar yaşlı çoğu kimsesiz, aylığı bile olmayan insanlar var.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

4.2.3. Mahallelere İlişkin Düşünceler ve Yorumlar

Bu başlık altında kentlilerin mahalleleriyle ilgili memnuniyetleri ve şikâyetlerinden bahsedilmektedir. Mahallelere tek tek değinmemizin sebebi her bir mahallenin ihtiyaçlarını ve olumsuz yönlerini daha görünür kılmaktır.

4.2.3.1. Balbey Mahallesi

“Çok memnunuz. Mahallemizden memnun olmasak kaç senedir burada oturmazdık. 40 senedir bu oturuyor (C.Bey’i göstererek), 20 senedir ben buradayım. İyi yanları doğal olması en başta, tarih, sakin...” (F.Hanım/1955/58/ Balbey).

“En büyük sorunumuz otopark. Bir de çocukların eğlenebileceği parklar. Mesela şurada bir tane oturulacak alan yok. Buradan ta Belediye İş Hanı ya da Kapalı Yol bölgesinde, park alanı yok ama önemli olan mahallenin içinde oturulacak yerler olması.”
(C.Bey/1961/52/Balbey).

“Bir komşum var. O da iki buçuk yaşındaydı, o evi aldığı anda annesi. Herkes seviyor beni. Ama artık oturuyorum ayağım protezden, ameliyat oldum. Örgü örüyorum. Komşular geliyor. Pencereden geçerken ‘bir şey lazım mı’, pazara giderlerken ‘bir şey lazım mı’ diye soruyorlar. Kimisi Vanlı, karşımda oturan, 9 tane çocuğu var. Her gün gelip gidiyorlar. Hepsi de severler beni. Daha aşağı da oturanlar Doğulu gene. Benim yakın komşum

Aksekili. O da akşamları gelir. Daha yukarıda Ankara'dan gelenler var.” (G.Hanım/1934/79/ Balbey).

“Altı senedir burada oturuyoruz, Yüksekalan Mahallesi'nden geldik. Yani güzel mahallemiz. Kimsenin kimseye zararı yok, kendi halinde herkes. Oynuyorlar çocuklar parkta, örtüyoruz kapımızı içeri giriyoruz. Hiçbir sorunumuz yok. Çünkü neden dersen, saat 20.00 gibi içeri giriyoruz kış günü. Yazları olsa biraz olur da. Mesela çocuklar parkta oynar, otururuz çayımızdan falan içeriz. Kendi halimizde bir insanız. Kışın da sobamızı yakar, otururuz evde. Çocuklar çok olduğu için bir yere gidemiyoruz. Evimizin önündeki parka çıkıyoruz. Zor yani idare zor oluyor. Bir sıkıntımız yok ama kalabalığımız ve fakiriz, o boyaya gidiyor (eşini göstererek) ben de merdivenden geldim, isteydim geldiğinizde, ne yapalım gitmesen olmuyor.” (R.Hanım/1976/37/ Balbey).

“Mahallemizden biz memnunuz çünkü Balbey Mahallesi Antalya'nın tam merkezinde yer alıyor. Kanalizasyon sorunu yok yapıldı, merkezi sisteme bağlandı. Ondan sonra bu araları çimlerle bu parke taşları vardı eskiden, bunlar işte her köşe başında belediyenin vanaları vardı, sulanıyordu. Vatandaşa da var kabahat, halı, kilim yıkamaya, arabalarını yıkamaya başladılar orta yerde, olmadı. Belediye ikaz etti üç beş sefer, sonra da o vanaları kapattı. Çimler kurudu. Taşıt trafiği yoktu burada hiç. Sadece mahalle sakinleri arabalarını park edebiliyordu. Özel araç tanıtım kartları vardı ikamet edenlere ait. Onlar araçlarını koyabiliyordu. Ani bir yangın falan olduğu zaman, ambulans falan geçecek olduğu zaman araçların sahibi belliydi. Gelip çekebiliyorlardı. Şimdi bilmediğin adam koyuyor buraya arabasını bir de şehir merkezine yakınız ya, noterde, bankada resmi kamu kuruluşlarında işi olan arabasını koyuyor, gidiyor. O da sıkıntı oluyor.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

Balbey Mahallesi'nin tarihi dokusu, binalarının bir veya iki katlı olması yaşayanlara samimi ilişkiler kurabilecekleri sakin bir mahalle yaşantısı sunmaktadır. Bu nedenle görüştüğümüz mahalle sakinleri yaşadıkları yerden sorunlara rağmen taşınmak istememektedirler. En önemli sorunlardan biri yıkılmak üzere olan tarihi yapılarıdır. Ayrıca sokakların, dar olması ve sürekli dışarıdan park edenlerin otoparkı gibi bir işlev görmesinden dolayı yangın, hastalık gibi durumlarda araçların ulaşımında sıkıntılar olmaktadır. Bu yüzden mahallelilerin en öncelikli istekleri arasında otopark vardır. Görüştüğümüz kişilerin bir diğer önemli isteği ise bir araya gelebilecekleri ve çocukların vakit geçirebileceği parklardır.

4.2.3.2. Barbaros Mahallesi

“Kaleiçi sürekli yaşanan tarihi bir yerleşim alanı. Memnunum tabii. Elimizden geldiğince sahipleniyoruz. Ben hem seviyorum mahallenin yaşam biçimini hem de böyle yaşam alanlarının devam etmesinin gereğine inanıyorum. Çünkü burası, Antalya’nın geçmişiyle ilgili evleri bir tarih, evleri sokakları yine tarihi özelliği var. Hem de geçmişten gelece bir yaşamı burada öğrenmek ya da görmek mümkün oluyor. Kaleiçi’nde ta Roma döneminden kalma hamamlar, surlar var. Ya da herhangi bir yeri bir sokağı kazdığında yerin altından özelliği olan taşlar, mozaikler çıkıyor. Bu her yerde görülebilecek bir şey değil. Sonra burası dışarıdan gelenler için de merak edilen bir yer. İzmir’den diyelim, İstanbul’dan gelen insanlar burada merak ettikleri bir şeyler bulabiliyorlar. Ama modern mahallelerde bu tür merak konusu şeyler olmuyor, burada oluyor. Şehrin merkezinde. Hem çok farklı insanları, burada yaşamasalar bile, görmek mümkün olabiliyor. Bir gün içerisinde değişik milletlerden üç beş insanı, çok farklı kültürlerden insanlar görebiliyorsunuz. Giderek belediyeler ve müesseseler bu kültürel faaliyetlerin burada biraz daha artması için çaba gösteriyorlar. Mesela Akdeniz Medeniyetleri Enstitüsü var. Hem üniversite öğrencileri için bilgi kaynağı, bir kütüphane görevi görüyor. Hem de burada sık sık konferanslar veriliyor. Yani bu tür kültürel faaliyetler de burada yaşanabiliyor. O nedenle güzel bir semt Kaleiçi. Yani Kaleiçi, Antalya’nın sahiplenmesi gereken bir yer, illa da burada oturması şart değil. Çünkü burası kamusal alan diğer mahalleler gibi değil. Antalya’da, Kaleiçi’nde yaşamayan insanların da burada anıları var. Çoğu burada yaşamış ama buradan ayrılmış, burayı seviyor, çocukluğu burada geçmiş, tekrar buraya gelmek istiyorlar birçoğları. Buradaki yaşamın sıcaklığını yeniden yaşamayı isteyenler var. Burada yaşamayanların da burayı sahiplenmesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü Antalya’nın en önemli değerlerinden birisi de Kaleiçi’dir. Birçok şehrin merkezinde bir sit alanı, tarihi bir mekân yok. Burada daha sakin bir hayat olabiliyor, insanlar eski nostaljilerini burada yaşayabiliyorlar. Gündüz ya da akşam buraya gelebiliyorlar. O nedenle hepimizin sahip çıkması gerektiğine inandığım bir yer burası.” (M.Bey/1961/52/ Barbaros).

M.Bey’in, mahallesinin bulunduğu Kaleiçi bölgesini anlatırken, Kaleiçi’nin bir kamusal alan olduğunu vurgulaması oldukça önemlidir. Kaleiçi gibi tarihi nitelikleri olan yerlere sadece orada yaşayanların değil tüm kentlilerin sahip çıkması gerekmektedir. M.Bey tarihi değeri olan yapıların neden önemli olduğunu ve neden korunması gerektiğini de kendi kent deneyimi üzerinden ifade etmektedir. Bu anlatı oldukça önemlidir çünkü tarihi değerlerle ilgili M.Bey’de olan hassasiyetin, kent yönetiminde söz sahibi olanlarda ve kentte yaşayan sıradan insanlarda olmaması tarihi mekânların ve yapıların ticari amaçlar uğruna yok edilmesi gibi bir sonuç doğuracaktır.

4.2.3.3. Haşimişcan Mahallesi

“Memnunum tabi. Doğup büyüdüğüm, babamın, atamın evi var burada. Ben de burada oturuyorum. Parkımız var, denizimiz var, okullarımız yakın, tam bir şehir merkezi. Semt olarak Yeni Kapı. Kötü tarafları olması ise önem verilmemesi mahalleye, yollarının düzenli yapılmaması, ışıklandırılmasının az olması. Eski binaların miraslı olduğu için kimsenin karışmayıp elini ayağını çekip, yıkılmasını beklemesi. Bunlar beni üzüyor. Bunlar sağlık açısından zararlı. Yıkım olsa, ölüm olayları olur, fare olur sağlık açısından. Güvenlik problemi yok, Yeni Kapı Karakolu bize çok yakın olduğu için şimdiye kadar pek sorun olmadı. Zaten çalışmaları çok iyi devam ediyor. Bizde bar yok, Kaleiçi tarafında var. Zaten daha ruhsat verilmiyor bizim tarafa. Büyükşehir Belediyesi geldikten sonra Akaydın, güzel şeyler yaptılar. Mesela gece 01.00’da ben rahatlıkla Işıklar Caddesi’ne kadar çıkıp evime geri gelebiliyorum. Ama eskiden gelemiyordum. Karanlık çünkü. Ben iç kısımdaki evlerin çok eskidiğini, bakımsız olduğunu görüyorum. Yani bu benim için çok önemli. Bir de alt yapımızın olmaması bizim için büyük sorun. Alt yapı sorunları hala devam ediyor. Yapılacak diye bekliyoruz işte.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

“Bu mahalle kendi imkânlarıyla kavrulan Antalya’mızın en eski yeridir. Buraya başkanlar tarafından hiçbir çivi çakılmadı, ihtiyaç olan şeylerin yapılmadığını söylemek isterim. Eski mahalle olduğu için hiçbir yatırım yapmadılar, buraları hep es geçtiler. Ama diğer bölgelerde yapmış oldukları yatırımları göz ardı edemiyoruz. Görüyoruz, duyuyoruz. Ama inanın ki şu mahalleye bir tane çivi çakılmış değil. E buradaki insanlarımız hepsi mevcut hamallıkla, gücüyle, alın teriyle çalışan kesim. Bugün bulan bugün yeniyor. Bir artış yok. Biz daha önceden mahalle sakinleri olarak, vatandaş olarak başvurduk. Şurada bir turizm yeri açıldı. Orayı biz sağlık ocağı istiyorduk. Kaç defa başvurular yaptık. Hiç kimse bununla ilgilenmedi. Ankara’ya, belediyelere yazı yazdık. Buradaki herkes gariban. İhtiyacı olan kimseler. Buradakiler bir hasta olsa kendi ücretleriyle hastaneye gidecek kişiler. Burada bir zenginlik yok, fakir insanlar, terden emekli olan insanlar. Bu mahallenin hiçbir yatırımı yok eski evleri biraz onarım yaptılar onu da bazı büyüklere peşkeş çekmek istiyorlar. Bir şeyler yapılacağı zaman tamir ruhsatıyla ilgili, yeni kanunlar çıkarmışlar bunlar bizi çok üzüyor, bir izin almak belediyeden, ücret talep ediyorlar günlük yapacak olduğun günün tanzimini veriyorlar, eskiden böyle zorluklar yoktu. Eski mahallelerden birisi Yeni Kapı’nın göz bebeği, eşi bulunmayan bir mahalle. İnsanların aynı şekilde devam etmesi, iyimser olması birbirleriyle kaynaşması, diğer mahallelerde olmayan özellikler burada mevcuttur. Bir hastalıkta olsun bir düğünde olsun el birliği ile yapılan şeyler bu mahallede. Diğer mahallelerde insanlar birbirlerini tanımıyorlar.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

“Mahallede bir tane park yeri yok. Mahallemizin çocukları dışarı gitmektense burada oynasınlar bir de olsa, gece bile insan çıkar eğlenir iki laf eder.” (D.Hanım/1958/55 /Haşimişcan).

Haşimişcan Mahallesi’nde güvenlik sorunlarının az olması mahallelilerin memnuniyetleri arasında yer almaktadır. Balbey Mahallesi’nde olduğu gibi mahallenin mimari yapısı, komşuluk ilişkilerinin eskiye göre azalmış olsa da devam etmesinde etkilidir. Mahallenin ön caddesi ile arka sokakları arasında kentsel hizmetler bakımından büyük farklılıkların olması mahalle sakinlerinin eleştirdiği bir durumdur. Uzun yıllardır varlığını sürdüren bir yerleşim yeri olmasına rağmen mahallenin altyapı sorunları hala devam etmektedir. Yolların yürümek için bile elverişli olmadığı eklerdeki fotoğraflardan da anlaşılmaktadır. Tarihi binaların miras, maddi yetersizlikler ve bakım sürecinin sorunlu olması gibi nedenlerle bakımsız olması ve tehlike oluşturması yaşayanların dikkat çektiği bir başka sorundur. Mahallenin en acil ihtiyacı ise bir sağlık ocağıdır. Mahalle sakinlerinin birçoğu yaşlıdır bu yüzden de sürekli bir sağlık kuruluşuna gitmek zorundadır. Birçoğu ise özel bir sağlık kuruluşuna gidecek maddi imkâna sahip değildir. Bu nedenle en kısa sürede mahallede bir sağlık ocağının hizmete açılması gerekmektedir.

4.2.3.4. Elmalı ve Kışla Mahalleleri

“Hiç kimseyle doğru dürüst ilişkimiz yok. Mesela şimdi karşı apartmanı ele alalım. 5-10-15 daireli bir apartman oldu orası. Önce iki katlı bir evdi, çok iyi görüştüğümüz komşularımızdı. Kiracılar geldi. Sonra gerçek sahipleri öldü, çocukları hepsi sattılar. Bir tane bile şey yok karşıda, 15 dairede. Tamam, çok eski oturan kiracılar ya da önceden almış olanlar var. Ama gerçek sahipleri değil. Hiç biriyle görüşmüyoruz gibi bir şey. Balkondan balkona selamlaşıyoruz. Eskisi gibi gelip gitme, komşuluk, şu bu yok. Yani şimdi apartmanların altı dükkân olunca burası bir iş yeri gibi oldu, ev azaldı. Neredeyse her yer iş yeri oldu. Buna rağmen ben kendimi buraya ait hissediyorum tabi, esnafla, tanıdık herkesle selamlaşıyorum. Evlerden daha çok ilişkim var dükkân sahipleriyle, kiracılarla. {Burada yaşamamın} kötü tarafları da var tabi. Yani bir kere çok kalabalık artık ve eski mahalle olunca işin doğrusu belediye hizmetleri diğer bu ana arterlerdeki gibi iyi değil. Şu on metre ilerimizdeki çöp konteynırları daha yeni yapıldı düşünün. Yani o anlamda bile en basit belediye hizmeti. Park sorunu var otomobil park etme sorunu. İnsanlar da haklı tabi arabalarını nereye park edeceklerini şaşırıyorlar ama hep evlerin kapıların önüne park ediyorlar doğal olarak. O bizi rahatsız ediyor. Fakat arabamız olsa koyacak yerimiz yok. Bütün gün otoparkta kalması lazım. Yani araba almamızın bir nedeni de bu. Hem çok fazla ihtiyaç yok. Onun rahatlığı var. Ama koyacak yerde yok.

Kaldırımı çıkarmak zorundayız. Esnaf da onu doğal olarak istemiyor tabi. Ama işte baştan belki o sokakların ve mahallenin durumuna göre ruhsat verirken biraz daha dikkatli olsalardı belki daha iyi olurdu. Yani ne bileyim mesela şu daracık sokağa iş hanı vermeyecekti, bana göre tamam altta birkaç dükkân belki olabilirdi ama üstü ev olsaydı. Bir evde bir araba oluyor ama bir iş hanı oldu mu otuz tane araba oluyor doğal olarak. Tabi her yer iş yeri oldu. Çünkü dediğim gibi bir ev yıkıldı yerine iş hanı yapıldı. İki ev yıkıldı yerine üç iş hanı yapıldı. Güzel şeyler yapılıyor da kaldırımlardan şikâyetçiyim bir kere, hepsinden. Kullanılan malzeme bakımından. Ve işçilikten. Yani işte bizim sokağı süslediler sözde şu garip direkleri diktiler. O da o kadar sık ki. Yok, ben çok da memnun değilim. Ya ışıkları sevmedim mesela o kadar çok ışık koydular ki bana bir garip geldi. Eskiden daha güzeldi o cadde. Atatürk Caddesi'nde şimdiki 'arık'ı yaptılar ya, çok güzel derin bir arığımız vardı. Onun üzerinde arabaların geçebileceği küçük küçük köprüler vardı karşıya geçmek için. Ağaçlar daha güzel, şimdi bir garip buduyorlar hepsi uzadı gitti palmyeler, hurmalar... Şöyle bir bakınca ağacın yeşili görünmüyor. Yani güzelleştireceğiz diyorlar ama çok da güzel olmuyor, eski halini arıyorum ben memleketimin, özlüyorum..." (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

"Şu anda insan ilişkileri yok bu mahallede çünkü ticari alan burası. Komşuluk ilişkisi falan yok artık burada. Eskiden burası Antalya'nın en güzel mahallesiydi. Ama eskiye özlem duymuyorum yenilik daima güzeldir." (P.Bey/1962/51/Elmalı).

"Tabi ben şuanda eski kültürü sevdiğim için memnunum. Şimdi burası bir bütün; sorunları da var, iyi yanları da, kötü yanları da. Kötü tarafları, gece hayatı var burada. O bakımdan biraz kötü, sıkıntı var. Bilhassa bu 108. Sokakta biraz sorun yaşanıyor. Sokaklara biraz düzen verilmeli, yeşil alanlar olmalı. Bilhassa sahil kesimleri kamuya açık olmalı ama maalesef olmuyor yani. Daha önceki, gerçi böyle konuştuğumuz zaman da siyaset derler ama aslında siyasetle alakası yok, vatandaş olarak, daha önceki belediyeden ben memnun değildim. Şuandaki belediye benim gördüğüm kadarıyla her şeyi düzgün yapıyor, kalıcı kaldırımlar yapıyor. Şuanda gördüğüm kadarıyla bilhassa Büyükşehir Belediyesi'nin çalışması çok iyi." (R.Bey/1955/58/Elmalı).

Elmalı ve Kışla mahalleleri plansız bir şekilde gelişmiştir. Bu plansızlık mahallelerin gündelik hayatlarında bir takım sorunlara neden olmaktadır. Plansız gelişmeyle birlikte mahallede iş hanlarının sayısı artmıştır. Öncelikle mahallede yaşayan nüfus gittikçe azalmaktadır. Bu yüzden komşuluk ilişkileri eskisi gibi devam etmemektedir. Bu durum hala mahallede yaşamakta olanlar için bir sorundur. İş hanları fazla olduğu için gün içerisinde mahalledeki nüfus ve araba sayısı iki-üç kat artmaktadır. Mahalle muhtarının belirttiğine göre

mahallede yeşil alana dönüştürülebilecek bir metre kare alan bile yoktur. Aynı zamanda otopark yapılabilecek bir alan da yoktur. Dolayısıyla hem gündüz hem de gece mahallede bir otopark sorunu yaşanmaktadır. Bununla birlikte mahallenin bir sokağında taverna gibi eğlence mekânları olması nedeniyle gece geç saatlere kadar gürültü devam etmektedir. Çoğu geceler ise bu mekânlara gelenlerin arasında kavga ve tartışmaların yaşanması, mahalle sakinlerini rahatsız etmektedir.

4.2.3.5. Yüksekalan Mahallesi

“Mahallemiz çok iyi. Burada büyüdüm mahallemizde bir sorun yok. İyidir bizim komşularımız hep aynı insanlar.” (Y. Hanım/1944/69/ Yüksekalan).

“Bu mahallede eskiden oturan kişiler genellikle mülk sahibi kişiler fakat zamanında bu mülk sahibi kişiler buraları terk etti. Burada komşuluk ilişkisi kalmadı çoğu yabancı. Bende terk edeceğim zaten mahalleyi.” (N.Bey/1961/52/Yüksekalan).

“Burada 12 Eylül dönemlerini gördük, siyasi dönemleri yaşadık. İyi günler de oldu kötü günler de oldu. Çünkü kentin tam merkezi, memleketin belli yerlerinden gelen insanların buluşma noktası burası tabi kent büyüdükçe kenar mahalleler oluştu ve nüfus dağılımı oldu ancak esas Antalya yerlilerinin bulunduğu yer bu bölge. İklim açısından sıcak bir iklimi var bunun için Antalya doğal varlığını kaybetti eşsiz bir güzelliği olan Antalya ister istemez birçok güzelliğini kaybetti. Antalya belki kaliteli diyoruz ama kalite vasfını kaybetmiş insanları barındıran bir kent halini aldı şimdi onun için ekonomik şartlarda aslanların elinden sırtlanların elinden et paylaşımı gibi bir şey oldu. Antalya bu konumu taşıyor işte. Bizim burası kent içinde olduğu için, mahallenin yerlisi fazla olduğu için insan ilişkileri aynı hemen hemen tabi güven azaldı insanlara, çünkü çok sağlam karakterli insanlar ekonomik yapılaşmanın bozukluğundan dolayı en yakındaki insanlara çok zarar vermeye başladı. İnsanların birbirine karşı güveni sarsılınca maalesef insanların kendi arasındaki kopuklukları da beraberinde getirdi. Aslında kentin başlangıcı burası. Burada halk Yüksekalanda hemen hemen hiçbir şey yok diyemeyiz; iş merkezinden tutun insan sağlığına fayda olacak her şey var yani yok yok burada. O yüzden mahallemiz çok değerli kenar bir mahalle gibi değil 24 saat hayat burada devam ediyor. Mesela aç kaldın gece üçte kalk açık bakkal bulursun, açık eczane bulursun çok yakın mesafelerde.” (Y.Bey/1963/50/Yüksekalan).

Yüksekalan Mahallesi'nin yüz ölçümü incelediğimiz diğer mahallelere göre daha fazladır. Mahalleye göçle gelen yeni yerleşimciler de uzun zamandır burada yaşayan yerleşimciler de fazladır. Aynı zamanda mahalle son dönemlerde hızlı bir apartmanlaşma süreci içerisine

girmiştir. Mahalledekilerin birbirlerini tanması bu yüzden diğer mahallelere göre daha güçtür. Görüştüğümüz kişilerin komşuluk ilişkileri ile ilgili ifadelerinin de birbirinden farklı olması bu sebeptir. Mahalle sakinlerinden bazıları komşuluk ilişkilerinden dolayı bu mahalleyi tercih ettiğini söylerken bazıları da komşuluk ilişkileri eskisi gibi olmadığı için mahalleden ayrılmak istediklerini belirtmişlerdir.

4.2.4. Kent Merkezinde Mahalleler Ölçeğinde Gündelik Hayat

Tez çalışması kapsamında incelediğimiz Balbey, Barbaros, Elmalı, Haşimişcan ve Yüksekalan mahalleleri Antalya'nın en eski yerleşim yerlerindedir ve hepsi kent merkezinde bulunmaktadır. Kent merkezi, burada oturanların gündelik hayatlarında hem olumlu hem de olumsuz anlamlara sahiptir. Bununla birlikte kent merkezi barındırdığı kentsel mekânlar, yapılar ve ilişkilerle burada yaşayanlara farklı bir kent deneyimi sunmaktadır. Yaşayanlar her türlü ihtiyaçlarını merkezden karşılayabilmektedir ve önemli açık kamusal alanlar, mekânlar da yine kent merkezinde bulunmaktadır. Kent merkezinde yaşıyor olmanın gündelik hayatta sağladığı ulaşım kolaylığı kentlilerin anlatılarında ilk vurguladıkları nokta olmuştur. Bunun yanında yürümek, kent merkezinde ikamet edenlerin gündelik hayatlarında oldukça önemli bir yere sahiptir.

4.2.4.1. İhtiyaçların Giderilmesi; Ulaşım ve Yürümek

“Bir yere bir şey olduğu zaman anında gidip geliyorsun vesayet yok. Gece bir işin olsa hemen gidip geliyorsun.” (F.Hanım/1955/58/ Balbey; C.Bey/1961/52/Balbey).

“Vasita kullanmıyorum her işimi yürüyerek yapıyorum kullanacak olsam hepsi buradan geçiyor.” (P.Bey/1962/51/Elmalı).

“Merkezde olmanın çok büyük faydası var; ulaşım. İnsanların kazançları belli bir şey yani bu kazançları otobüslerle gidip gelinceye kadar, o ücret bitiyor. Muhitler, semtler, pazarlar yakın olduğu sürece vasıtalarından uzak duruyorlar. Ulaşım, benzine, mazota sürekli zam geliyor. Aldıkları ücret bunu karşılamaya yeterli olmuyor. Bazı ailelerin 3-4 tane çocukları var. Vasita parası, okuma parası, harçlık, zaten ev kiraysa yapacak bir şeyleri yok.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

Kentlilerin gıda, giyim gibi gereksinim duydukları ürünleri kent merkezinden edinebilmeleri ve herhangi bir vasıta kullanmadan bunun için ek harcama yapmadan gidecekleri yere ulaşabilmeleri onlar için büyük bir kolaylıktır. Aynı zamanda ihtiyaç duyulabilecek birçok kurum da yine kent merkezinde mevcuttur. Ş.Bey'in bahsettiği gibi kent merkezinin ulaşım kolaylığı sağlaması önemlidir çünkü merkezde, tek başına yaşayan

yaşlılar, hastalar, ekonomik yönden sıkıntı çeken kişiler yaşamaktadır. Hiçbir yönden sıkıntı yaşamayan kentliler için de yine her işini yürüyerek halledebiliyor olmak bir kolaylıktır.

“Bir kere şehrin merkezinde oturmanın ulaşım açısından {kolaylığı} var arabaya hiç ihtiyaç hissetmiyorum. Her yere yürüme mesafesinde, pek çok ihtiyacımı karşılayabileceğim yerlere ya da toplu ulaşım araçlarına ulaşmam çok rahat. Her yere, doğuya, batıya, kuzeye, güneye gidebilmem, o açıdan rahatım. Her istediğim elimin altında. İğneden düğmeye, etten ne bileyim terziye. Ne istersem her şey çok yakınım. Başka ne olabilir... Alıştım yani bir de o var. Gözümü açtığımdan beri buradayım.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

“Kent merkezi denince doğup büyüdüğüm yerler var. Kaleiçi buram buram kokar benim gözümde illa gireceğim çocukluğumu yaşayacağım orada. Bir de Yenikapı, buralar benim için hala en güzel yerler.” (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

Ulaşım kolaylığının yanında kent merkezi uzun zamandır burada yaşayanlar için özel bir öneme de sahiptir. Çünkü kent merkezi, günümüzde yok olmakta olan insan ilişkilerinin bir zamanlar yoğun olarak yaşandığı bir kent deneyimine sahne olmuştur. Dolayısıyla kent merkezinin, bu dönemlere tanıklık edenlerin belleklerinde önemli bir yeri bulunmaktadır.

“Her yere yakın, yürüyerek gidiliyor, denize yakın, yürüyünce insanın içi açılır...” (V.Hanım/1975/38/Elmalı/Kışla).

“Merkezde yaşamak, istediğim yere yürüyerek de gidebiliyorum. Mesela Dedeman’a kadar yürüyebilirim. Konyaaltı’nın yokuşuna kadar yürüyerek gidebilirim. Denize girerim, gezer tozar geri dönerim.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

Caddeler, parklar, deniz kıyısı gibi açık kamusal alanlarda yürümek, kent deneyiminin önemli bir parçasıdır. Kentlilerin yaşadıkları yeri deneyimlemelerinde yürümenin özel bir anlamı vardır. Caddelerde, sokaklarda, parklarda, kıyılarda yürüdükçe kentin sahip olduğu değerler fark edilir. Kişi yürürken geçtiği yerler üzerine düşünebilir ve oralara bir anlam atfedebilir. Kentin sorunlarını, güzelliklerini yürürken fark edip bunlar üzerine düşünebilir. Yaratıcılığını besleyecek imgelerle, yürürken karşılaşabilir. Farklı insanlarla karşılaşması ve onları algılaması da yürürken mümkün olabilir. Bir yerden herhangi bir vasıtayla geçerken fark edilmeyenler, yürürken fark edilebilir, üzerine düşünülebilir, fikirler üretilebilir. Yürümek kesinlikle pasif bir eylem değildir. Aksine kent deneyimi için yaratıcı bir süreçtir bu yönüyle de aktif bir eylemdir. De Certau (2008, s. 192), kent içinde yürümeye bu yüzden özel

bir anlam atfetmiştir. Ona göre kent mekânları üzerlerinde yürüdükçe yere dönüşür, anlam kazanır. Bir mekânın yer olarak yaratılması için yürüme eylemi çok önemlidir.

“Öykü, aşağıda, yerde, adımlarla başlar.” (De Certau, 2008, s.192).

Deneyimin otoritesi sözdendir (Agamben, 2006). Anlatıya dönüştürülebildiği müddetçe deneyimin varlığından bahsedilebilir. Kent yürüyerek anlamlandırılır ve oluşan anlamlar söze dökülebilir. Dolayısıyla kenti adımlamak, yürümek kent deneyiminin başlangıcıdır diyebiliriz. Aynı zamanda De Certau'ya göre kent adımlarla oluşturulur;

“Adımların oyunları uzamları biçimlendirir. Adımlar mekânlar arasında mekik dokur, dokular oluştururlar. ...yürüyen kişi de uzamın her göstergesini farklı bir şeye dönüştürür. Ve her ne kadar bir taraftan mevcut düzenin belirlediği (sadece buradan gider ama şuradan gidemez) olasılıklardan sadece bir kaçını etkin kılsa da öte taraftan olasılıkların (örneğin meşru hatta zorunlu kabul edilen bazı yolları kendine yasaklasa da) sayısını çoğaltır. Dolayısıyla yürüyen kişi seçen, seçim yapan kişidir.” (2008, s. 192-194).

Sonuç olarak yürüme eylemi hem kişinin kent deneyimini hem de kenti oluşturan, biçimlendiren anlamlı bir eylemdir. Anlatılardan yola çıkarak, görüştüğümüz kişilerin mahallelerinden genellikle yürüyerek ayrıldıklarını söyleyebiliriz. Mahallelerinden alışveriş, kültürel faaliyetlere katılım, tanıdıklarla vakit geçirme veya sıradan gündelik işler nedeniyle çıkan kentliler, bu işlerini yürüyerek yapabildikleri için merkezde oturuyor olmaktan memnun olduklarını dile getirdiler. Yürüme eylemi görüştüğümüz kentliler için bir tek ulaşım kolaylığı anlamına gelmemektedir. Sadece yürümek de onların gündelik hayatlarında önemli bir yere sahiptir. Yürümek, aynı zamanda onları kentle bütünleştiren de bir eylemdir. Aşağıdaki anlatılarda kentliler, gündelik hayat pratikleri içerisinde yürüme eyleminin yerini ifade etmektedirler.

“Sabahları parka gidiyoruz yürüyüş yapıyoruz, komşularla konuşuyoruz, akşamları otururuz laflarız. Parka gideriz.” (M.Hanım/1943/70/ Haşimişcan).

“Sabah erken yürüyüşe çıkarız. Onun dışında günümüzü mahallede geçiririz... Buradan çıksak öbür mahalleye gideriz, oradan çıksak öbürüne...” (F.Hanım/1955/58/ Balbey).

“Akşamları sıkılırsak meydana yürürüz öyle bir tur atmak için.” (C.Bey/1961/52/Balbey).

“{Gün içerisinde} yürüyüş yapıyorum, torunumu parka, eğlencelere götürüyoruz, çay bahçesine gidiyoruz.” (D.Hanım/1958/55 /Haşimişcan).

“Bir Karaalioğlu Parkımız var. Akşamları çay içmeye, gezmeye çıkıyoruz. Uzaklara gidecek bütçe kısıtlı olduğu için. Karaalioğlu Parkı, Kalekapısı bir de.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

“{Kent merkezinde} Yürüyüş yapıyorum, parkları geziyorum, camilere gidiyorum.” (P.Bey/1962/51/Elmalı) .

“En çok sevdiğim ve yürüdüğüm yer Cumhuriyet Caddesi ve Atatürk Caddesi’dir. En fazla, alışveriş dışında yürüyüş yapmak veya gezmek istediğimde bu iki caddede gezerim, parka giderim bu bahçeli tarafındaki. Tophane Çay Bahçesi’ni çok kullanırım mesela gider limana doğru bir çay içmeyi çok severiz arkadaşlar da ailem de. Ve Karaalioğlu Parkı. Ve hani böyle oturalım, çay içelim, denizi seyredelim dediğimiz yerler buralar. {Onun dışında} tiyatroya, operaya gidiyorum.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

“Kalkıp 8’deki işe yetişmek için koşturuyorum. 5’ten sonra Mermerli, İskele bazen park, Bahçe Kapı, Tophane Çay bahçesi ve sık sık sahaflara gidiyorum veya {diğer} çay bahçelerine.” (M.Bey/1966/47/ Yüksekalan).

“Kent merkezinde Kale Kapısı’na ineriz, Cumhuriyet Meydanı’na ineriz, yat limanına ineriz yürüyerek, Konyaaltı falan 15-20 dakika. Yani onun avantajı var... Vallahi ben denizi çok seviyorum. Ben deniz tarafına gidiyorum daha çok, Konyaaltı tarafına gidiyorum, yat limanına iniyorum, o taraflar benim hoşuma gidiyor. Mesela, Karaalioğlan Parkı’na giderken orası da güzel, hurma ağaçları var...” (A.Bey/1966/47/Balbey).

“Mahalleden çıktığım zaman Cumhuriyet Meydanı, Atatürk Caddesi’ne giderim. Ama kent bizim olunca zaten özliyoruz kentimizi çünkü çalışıyoruz. Öyle bir fırsat olunca da her yeri gezmek görmek istiyoruz. Ha evdeki çocuğu görmüşsün ha kenti görmüşsün, aynı güzellik bizim için. Her ne kadar kent modeli bozulsa da gözümüzde hala aynı Antalya devam ediyor.” (Y.Bey/1963/50/Yüksekalan).

“Yani alışveriş için {mahalleden ayrılırız }ya da ne bileyim parklara falan gideriz zaman zaman. En yakın Karaalioğlu Parkı var, oraya gideriz. Zaman zaman belediyenin salonunda kültürel faaliyetler oluyor, tiyatrolar oluyor, oraya gidiyoruz. Kent merkezinde yani bizim bu Kaleiçi, Cumhuriyet Meydanı ve çevresi, AKM’nin olduğu park alanları hoşuma gidiyor. Hem yürünebiliyor hem de yiyip içilebiliyor. AKM’nin olduğu yerde kütüphane var. Yazın Konyaaltı plajların olduğu yerlere gidiyoruz. Antalya’da çok güzel yerler var vakit geçirilecek. Her yeri güzel Antalya’nın.” (M.Bey/1961/52/ Barbaros).

“Genelde işten çıktığım zaman evime giderim. Normal boş günlerimde, çevremde yardım edilecek kişiler varsa herhangi bir konuda yardım ederim. Parasal konuda olsun, diğer konularda olsun, öyle...” (R.Bey/1955/58/Elmalı).

“Eski Antalya’da otobüs falan yoktu bu kadar. Biz Dedeman’da anneannemlerde kaldığımız zaman, okula gideceğimizde bulamıyorduk otobüs. Okula da gitmek zorundayız. O zamanlar faytonlar vardı ya da at arabaları. Biz onlardan rica ederdik, öyle gelirdik. Eskiden kalan bir alışkanlık olduğu için yürümeyi çok seviyoruz. Gece mesela baskın oluyor ama ben dönüşte gayet rahat çıkıyorum sokağa, yürüyorum gece, korkmuyorum güvenli yani. İzmir’den arkadaşlarım geldiği zaman gider Kaleiçi’nde çay içeriz ve yazın da denize Mermerli’de gireriz. Ben parka giderim. Çok yakın olduğu için yürüyüş yapıyorum. Bütün kadınlarımız öyle ama orta yaşlı insanlar devamlı sabah yedide yürüyüşümüz var.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

Ev dışında bir işte çalışmayan kentlilerimiz yürümeyi genellikle sabah ve akşam saatlerinde tercih etmektedirler. Çalışanlar ise işleri bittikten sonra yürümeyi ihmal etmemektedirler. Kent merkezinde oturmanın yürüme eylemini kolaylaştırdığı da görülmektedir. Kentliler istedikleri saatte evlerine yakın olan ortak kent mekânlarına yürüyebilmekte ve rahatlıkla evlerine geri dönebilmektedirler. Zaman ve mesafe kolaylığı yürüme eylemini teşvik etmektedir. Aynı zamanda yürümek görüştüğümüz kentlilerin eski bir alışkanlığıdır. Caddeler, parklar, çay bahçeleri, deniz kenarları yürümek için tercih edilen kent mekânları olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Karaalioğlu Parkı, Kaleiçi ve Elmalı mahallelerinin bazı sokakları, İskele, Atatürk Caddesi ve Cumhuriyet Meydanı civarı yürümek ve vakit geçirmek için tercih edilmektedir. Kentin bu mekânları önemli kamusal alanlardır. Böyle kent mekânlarının bulunması ve yürümeye, vakit geçirmeye elverişli olmaları kentlilerin kentle kurdukları ilişkiyi güçlendirmektedir. Bu aynı zamanda, kent merkezinde kent deneyiminin varlığına işaret etmektedir. Çünkü kentliler tarafından kullanılmayan veya yalnızca geçiş güzergâhı ya da bir işin halledilmesi amacıyla kullanılan bir kent merkezi dükkânların toplanıp, kepenklerin kapatılmasıyla cadde ve sokaklarda ortaya çıkan çöplerden ibaret olabilecektir. Ticari işletmelerle hıncahınç dolan kent merkezleri için anlamlı vaktin geçirilebileceği açık kamusal alanlar hayati bir öneme sahiptir. İnsanların kentle anlamlı bir ilişki kurabilmeleri açısından, kentle bütünleşebilmeleri açısından da açık kamusal alanlar oldukça önemlidir. Günümüzde gittikçe sayıları çoğalan büyük alışveriş merkezleri kent deneyimi için bir tehdit oluşturmaktadır. Çünkü bu mekânlar kentlileri kentten, caddelerden, sokaklardan dolayısıyla da kentnin değerlerinden, farklılıklarından koparmaktadır. Alışveriş merkezlerinde tüketebileceğinizi belirli seçenekler arasında

seçerken inanılmaz bir reklam bombardımanı ile seçimlerinize yönelirsiniz daha doğrusu yönlendirilirsiniz. Tüketime ev sahipliği yapan alışveriş merkezlerinde nesnelere tüketilirken zaman da tüketilir, ilişkiler de tüketilir ve bir bakıma deneyim de tüketilir. Bu sürecin sorunsuz geçmesi için ise güvenlik kameraları, alarmlar, güvenlik görevlileri hazır. Aynı zamanda alışverişle birlikte, yemek yeme ihtiyacınızı giderebilir, sinema veya tiyatroya gidebilir, çocuğunuzu eğlendirecek faaliyetlere katılabilirsiniz. Alışveriş merkezlerinin güvenli bir ortamda bu gibi çeşitli seçenekler sunması birçok insanın vakit geçirmek için de bu mekânları tercih etmesine neden olmaktadır. İhtiyaç duyulan birçok şeye kolayca ve güven içinde ulaşma imkânı veren bu merkezlerde çok fazla düşünmek zorunda da kalmazsınız. Tıpkı popüler kültür ürünleri gibi zihni yormadan ihtiyaçların giderilmesini sağlayan alışveriş merkezleri bu yüzden kent deneyimi için bir tehdit oluşturmaktadır. Şuanda Antalya kent merkezinde oldukça büyük bir alışveriş merkezi inşa edilmektedir³⁰. Alışveriş merkezlerinin, açık kamusal alanların tercih edilmesinde bir düşüğe neden olabileceğini düşünerek gördüğümüz kişilere gündelik hayatlarında vakit geçirmek için alışveriş merkezlerini mi açık kamusal alanları mı tercih ettiklerini sorduk ve herkesin ortak cevabı açık kamusal alanlar oldu. Şimdi açık kamusal alanların neden tercih edildiğini kentlilerin bakış açısından aktaracağız.

4.2.4.2. *Vakit Geçirmek İçin Açık Kamusal Alanlar Mı, Alışveriş Merkezleri Mi?*

“Parklarda {vakit geçirmeyi tercih ederim}. Alışveriş merkezlerinden nefret ediyorum, hiç sevmiyorum. Yani mecburen gidiyorum. Alışveriş merkezleri çok fazla ve ne bileyim bana itici geliyor bir kere çok yorucu oluyor. O elektriğinden dolayı herhalde. İki dükkânı gezmeden, günlerce yol yürümüş gibi yoruluyorsun. Bir de bana çok sevimsiz geliyor. Çocukları da anlamıyorum. Alışveriş merkezlerine gidiyorlar vakit geçirmeye. Bu benim için çok kötü bir şey. O yoğun enerjiyi alıyorlar orada. O da sağlıkları için çok kötü. Yani çocuklar ne oyun oynamayı biliyorlar, yani haklılar... Ama biz sokakta bütün mahallenin çocukları öyle güzel oynardık ki, akşama kadar artık annelerimiz kızardı gelin artık diye o kadar güzel vakit geçirirdik. Ama bu alışveriş merkezleri hakikaten çok kötü ve mantar gibi bitiyor, esnafı da öldürdü. Yani şöyle normal dükkân, doğru düzgün kalmadı. Olanlar da iş yapamamaktan şikâyetçi.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

“Parklarda {vakit}geçirmeyi daha çok tercih ederim. Hem açık alan, doğal temiz bir ortam.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

³⁰ İnşaatın fotoğrafları için Ek 12'ye bakılabilir.

“Ben alışveriş merkezlerini sevmiyorum. Zaten karşıyım da şehir merkezindeki büyük alışveriş merkezlerine. En çok, yakınımızda bakkalımız varsa ya da daha küçük alışveriş merkezleri varsa tanıdık, oralardan {ihtiyaçlarımı} gidermeyi isterim. Tabi oralarda da olmayan şeyler olunca büyük marketlere gidiyoruz. Ama bu insani ilişkiler yönünden mahalle bakkallarının ya da küçük iş yerlerinin yaşatılmasını doğru buluyorum şehir merkezlerinde. O nedenle oralara gitmek daha doğru oluyor.” (M.Bey/1961/52/ Barbaros).

“Benim yakın çevremde bir yere gidelim dediğimiz zaman mekân düşünmüyoruz. Mesela İskele’ye gidelim diyoruz, açık havada bir şeyler içelim diyoruz, bir patates kızartması isteyelim orada oturalım diyoruz ya da yat limanı. {Dostlarımla} bir yere gidelim diyoruz Tophane’ye gidiyoruz. Karaalioğlu Parkı veya hep açık alan. O kadar güzel ki. Çok güzel bir soru ve kesin cevabı açık alan.” (G.Hanım/1943/70/ Haşimişcan).

“Ben parkı tercih ederim çünkü kapalı yeri sevmiyorum.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

“Park alanları tabi ki... Hem daha iyi parasal konudan.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

“Genellikle yeşil olan her yerde, parklarda. Ben AVM’lere falan gitmem.” (R.Bey/1955/58/Elmalı).

“Ben alışveriş merkezlerinde çok fazla duramıyorum. Yarım saat kırk beş dakika.” (M.Bey/1966/47/ Yüksekalan).

“Şimdi alışveriş merkezi bir ihtiyaç parklar ayrıca bir ihtiyaç. İnsanların vücudunu dinlendirmesi çocuğunun gezip dolaşması için parklara ihtiyaç var ama insanların yiyecek içecek ihtiyaçlarını sağlayacak bir noktanın olması önemli bir ihtiyaç.” (Y.Bey/1963/50/Yüksekalan).

Anlatılarda da vurgulandığı gibi alışveriş merkezlerinin sunduğu yapay deneyim gördüğümüz kişiler tarafından tercih edilmemektedir. Kentliler, hem açık kamusal alanları hem de küçük esnaf olarak adlandırdıkları işletmeleri insan ilişkilerini sürdürmek açısından önemsemektedirler.

4.2.4.3. İhtiyaçların Giderilmesinde Bakkalların, Küçük Marketlerin, Pazarların İşlevi ve Önemi

“Mesela, salı günleri Salı Pazarı kuruluyor, bu Yüksekalan tarafına. Onların da kalmadı, bir yerde iyi oldu da. Bu toplu pazarlar oluyor ya, kapalı pazarlar... Mahalle aralarındaki pazarlar kalktı, bir Cuma Pazarı kaldı bildiğim kadarıyla, bir de Salı Pazarı kaldı.

Diğerleri hep öyle büyük yapıların içine hapsedi. Bakalım artık ne olacak.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

“Bakkal çok bizim mahallemizde ama karşı taraflarda da büyük marketler var. {İhtiyaçlarımı} yine merkezden almaya çalışırım, büyük mağazalara pek gitmem. Sevmediğim için pek gitmiyorum.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

“{İhtiyaçlarımızı} pazarlardan {gideririz}. Nerede ucuz pazar var ise.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

“{Alışverişlerimi} semt pazarlarından yaparım. Dediğim gibi Avm'lere pek meraklı değilim, sevmiyorum. Normal çarşıdan, esnaftan alışveriş yaparım.” (R.Bey/1955/58/Elmalı).

“{Alışverişlerimi} pazardan yaparım, Cuma Pazarı yakın bize. Market de ufak tefek marketler çok etrafımızda. Ufaklarda olmayan çok önemli ya da değişik bir şey lazımsa yani Real'e falan... Çok da büyük markete gitmiyorum açıkçası, çok ender her yerde olmayan bir şey lazım oluyor. Ona da ulaşımı en yakın neresiyse, mesela Üç Kapılar'da Kipa var, ama küçük marketlerle işimi hallediyorum. Ne yazık ki bakkalımız kalmadı, bizim şu sokakta bile üç tane bakkalımız vardı.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

B.Hanım'ın vurguladığı gibi eski bakkallar artık yok denecek kadar az. Sayılarının azalmasıyla bakkalların gördüğü işlevler de değişmiştir. Eski dönemlere tanıklık etmiş olan Çimrin bu değişimi çok güzel anlatmaktadır;

“...eski mahalle bakkalları sıradan bir esnaf değil; tanış, ahbab, hatta bazen ailenin yakın dostu idiler. Tanışılır, konuşulur, hatta sıkışınca borç para istenirdi. Onlar bütçeleri sınırlı memur ve işçi ailelerine veresiye verir; sabit gelirliler maaşlarını alınca da borcunu öderlerdi. ...Her ailenin sürekli alışveriş yaptığı, hiç olmazsa her gün ekmeğini aldığı belli bir bakkalı olurdu. Bakkalların önünde genellikle bir sundurma vardı. Burada insanlar dinlenir, soluklanır, yağmur yağıyor ise yağmurun geçmesi beklenirdi. ...Bakkallarda açıkta satılan gazy ağından zeytinyağına, fermuardan dikiş iğnesine, renk renk makara ipliklerinden çengelli iğneye kadar her çeşit mal bulunurdu. Bisküviler, kapaklarında küçük camlı pencereler bulunan teneke kutularda açıkta kiloyla satılırdı. Çocukların canını çektiren türlü türlü şekerlemeler kocaman kavanozlarda sergilenirdi. Özellikle çocuklar için misket, şeker, gazoz, sakız, hazır sapan, uçurtma kâğıdı ve ipi bolca bulunurdu. Okul çocukları için ise kitap, defter, silgi, kalemtırış, yapıştırıcı gibi kırtasiye malzemeleri eksik olmazdı. ...Bakkaldan yağ, şeker

tuz, gaz, ispirto, sigara; ya da tütün ve kibrit ve benzeri şeyler satın alınırdı. Bir de bol bol beş numara gaz lambası şişesi ve fitili.” (Çimrin, 2012(a), s. 317-318).

Çimrin’in bahsettiği gibi bakkallar eski dönemlerde kadın, erkek ve çocukların her türlü gereksinimlerine ulaşabildiği aynı zamanda da insan ilişkilerinin kurulduğu ve güçlendirildiği yerlerdir. Bu yönüyle bakkallar eski dönemlerde mahalle yaşantısının önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise bakkallar anlık ihtiyaçların karşılandığı yerlere dönüşmüştür. Ancak görüştüğümüz kentliler, bakkalların mahalle yaşantısı için ne kadar önemli olduğunun farkındadırlar ve bakkalları yaşatmak için olabildiğince alışverişlerini buralardan karşılamaya çalışmaktadırlar. Hatta M.Bey Yüksekalan’da bulunan bir bakkalla eski dönemlerdeki gibi olan ilişkisini devam ettirebilmek için bu mahalleye taşındığını belirtmiştir;

“O mahalleye taşınmamın oradan ev tutmamın sebebi bakkalda çok vakit geçirmem.20-25 yıldır bakkalda çok vakit geçirdim.” (M.Bey/1966/47/ Yüksekalan).

Bakkallar gündelik hayatta, eski mahalle yaşantısının sürdürülebilmesi açısından yaşatılması, korunması ve desteklenmesi gereken işletmelerdir. Günümüzde bakkalların sayılarının gittikçe azalmasında öncelikle 1970’lerde kurulmaya başlayan semt pazarları ve sonrasında 1990’larda açılmaya başlayan alışveriş merkezleri etkili olmuştur (Çimrin, 2012(a), s. 320).

Gürün (2005), Alışveriş Merkezlerine Karşı Kent Merkezleri isimli makalesinde oldukça önemli bir noktaya değinmektedir. Alışveriş merkezleri sadece, kent merkezindeki ticaretin sembolü olan bakkalları değil kenti de yok etmektedir. Gürün, ticari etkinliklerin sürdürüldüğü, alışveriş yerleri ve alışveriş bileşikleri olmak üzere iki farklı mekândan bahsetmektedir;

“Alışveriş yerlerinde insan- insan arasında, insan meta arasında kurulan tek ilişki para üzerindedir. Alışveriş yerleri ticaret dışında bir faaliyet göstermeyen ekonomik yapılardır. Alışveriş yerlerini geçici ve kalıcı olmak üzerinde iki başlık altında toplayabiliriz. Geçici olanlar pazarlar ve fuarlar, kalıcı olanlar ise kapanlar, dükkânlar, bonmarşeler, posta ile satış yapan dükkânlar, süpermarketler, fabrikadan satış dükkânları, hipermarketler, üründe özelleşmiş toptan satıcılardır. Tarihin her döneminde ticaret dışında farklı etkinlikleri de içinde barındıran alışveriş bileşikleri kentlerde var olmuşlardır. Bunlar bazen bir saray, bir cami, bir sergi salonu, bir tiyatro ama her zaman insanlar için bir toplumsallaşma ve bir araya gelme mekânı olmuşlardır. Alışveriş bileşikleri aynı çatı altında toplanmış dükkânlar ve aynı çatı altında tasarlanmış ve yönetilen dükkânlar olmak üzere iki başlık altında incelenebilirler.

Agoralar, forumlar, panayırlar, çarşılar, hanlar ve kervansaraylar, kapalı pasajlar aynı çatı altında toplanmış alışveriş bileşikleridir. Aynı çatı altında tasarlanmış ve yönetilen alışveriş bileşikleri ise bedestenler, çarşılar, mahalli, semt, bölgesel ve bölgeler- üstü alışveriş merkezleridir.” (2005, s. 63).

Kent merkezlerinde bulunan alışveriş bileşikleri insanların bir araya geldikleri ve iletişim kurabildikleri yerler olarak kent deneyimi için oldukça önemlidir. Alışveriş yerleri ise yalnızca tüketim üzerinden bir deneyim sunmaktadır. Fakat kent merkezinde bulunan alışveriş bileşiklerinin sunduğu her türlü imkânı bünyesinde barındırmaktadır ve bu imkânları daha önce de belirttiğimiz gibi güvenli, konforlu bir ortamda sunmaktadır. Ancak yine Gürün (2005, s. 64)’ün vurguladığı gibi bu yönüyle alışveriş merkezleri “günümüzün kent merkezi simülasyonlarıdır.” Bu yüzden de alışveriş merkezlerinin sunduğu aslında yapay bir deneyimdir. Dolayısıyla alışveriş merkezlerinin, kent merkezleriyle rekabet eder hale gelmesi ve bu rekabeti alışveriş merkezlerinin kazanması kent merkezlerini insansızlaştırarak kentleri de yok olmakla tehdit edecektir. Bir kentin var olması ancak kentin sokaklarında, caddelerinde, açık kamusal alanlarında yürüyen, vakit geçiren kentlilerle mümkündür. De Certau (2008)’nin belirttiği gibi kent adımlarla oluşturulur. İnsansız bir kent ve kent merkezi tıpkı terk edilen tarihi binalar gibi harabeye dönecektir.

4.2.4.4. Mahalle ve Sokaklarda Gündelik Hayat

“Ben emekliyim, sabahleyin 09.30 – 10.00 gibi şuraya çıkarım, çocuklarla top oynarım. Yaşım 52 ama çocuklarla bilye bile oynarım. Yaşantı bu mahalledeki. Kime gidersen git yetişkinler de 20-25 yaşına kadar hepsi, ben şimdi çağırayım, gelir benimle oyun oynarlar. Hiç in yok cin yok, hep mahalle, hep tanıdık birbirine. Arkada küçük bir bahçemiz var. Oraya mangalımızı yakarız. Kilimimizi sereriz, televizyonumuzu çıkarırız. Gece 23.00-00.00’a kadar. Bazen televizyonu şuraya koyarım. Hep birlikte maç seyrederek.” (C.Bey/1961/52/Balbey).

“Bir komşum var. O da iki buçuk yaşındaydı, o evi aldığı anda annesi. Herkes seviyor beni. Ama artık oturuyorum ayağım protezden ameliyat oldu. Örgü örüyorum. Komşular geliyor. Pencereden geçerken ‘bir şey lazım mı’, pazara giderlerken ‘bir şey lazım mı’ diye soruyorlar.” (G.Hanım/1934/79/ Balbey).

“Özellikle yazın masa, sandalye atılır sokağa. Bazı evler dar oluyor, ip gerip çamaşırlarını sokakta kurutuyorlar. Mesela, emekliler ne yapsın. Namaz vakti namazına gider gelir. Kahveye takılanlar kahveye gider. Ondan sonra öğle saatlerinde oturur, evinde uyur, biraz şekerleme yapar. Sonra çıkar evinden, çarşığı dolaşır, esnaflarla sohbet eder. Akşamları

da komşular birbirlerine gider, ziyaret ederler, akşam misafirlikleri yaparlar.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

“Komşuluklar gene devam ediyor eskisi gibi olmasa bile. Buradaki konutlar genellikle iki katlı, tek katlı binalar. Hem yeni bir yerleşim yeri olmadığı için birbirlerini tanıyor insanlar, yeni gelenler de birbirleriyle görüşebiliyorlar. Görüşme mekânları var, yine dar sokaklarda oturulabiliyor, evlerin önünde oturulabiliyor, apartman gibi değil. Dolayısıyla da iş yerleri de gene birbirlerini tanıyorlar, mahalleliler, sokak ve kafe önlerinde çok sık karşılaştıkları için gerek selamlaşarak gerek birbirlerinden ihtiyaçlarını gidermek amacıyla tanışıyorlar. Çocukları sokaklarda oynamaya devam ediyorlar. İnsanların miktarları azaldı ama var olanlar gene sokakta oynayabiliyorlar. Hem büyükler hem çocuklar birbirlerini tanıyorlar. Dışarıdan gelen yabancılar da var; İngiliz, Fransız, Alman. Bunlar da tanışıyorlar, selamlaşıyorlar. Daha sıcak ilişkiler kurulabiliyor. Ticari alanlar; pansiyonlar, oteller, lokantalar, barlar. Bunların büyük çoğunluğu dışarıdan gelenler tarafından kullanılıyor. Kaleiçi’nde yaşayanlar çok az kullanıyorlar buraları. O nedenle insanlar buradan faydalanmadıklarından dolayı bunlara bir miktar yabancılaşıyorlar. Sadece ev pansiyonları ile burada yaşayanlar arasında bir miktar uyum var. Çünkü bazı ev pansiyonları burada yaşayan mülk sahipleri tarafından işletiliyor. Yani binanın sahibi zaten Kaleiçi’nde yaşayan o mülkün sahibi insanlar. Onlar gene komşuluk ilişkilerine devam ettiklerinden dolayı yaşayanlarla yabancılaşma söz konusu değil. Yani bir problem olduğunda onlar kendi aralarında bir çözüm buluyorlar.

Ama bu gece eğlence mekânları, halkın Kaleiçi toplantılarında en çok şikâyetçi olduğu konu oluyor. Çünkü onlarla ortak nokta bulamıyorlar. Hem kullanmadıkları için o yerleri, zaten yapılan müzik de buradaki yerli halkın yaşamıyla pek uyumlu bir müzik değil; daha çok disko müzik, gürültülü müzik. Yani sevdikleri bir müzik de değil ayrıca. Bir de bu işletmeler farklı insanlar, yapı olarak da. Onlar sadece ‘ben buraya geldim, yatırım yaptım, paramı kazanacağım’ diye önünde de engel tanımayan işletmeler. Yani nezih barlar olsa nezih müzik yapan yerler olsa burada yaşayanlar da giderler. Onlardan her zaman sıkıntı çektik, gündüz bile sonuna kadar müziği açıyor. Bir müzik değil ki gürültü. Neden böyle yapıyorsunuz dediğimde de izin aldık yaparız diyorlar. Yani insani değerler daha az onlarda. Demiyor ki ‘a öyle mi, dikkat edelim komşu’ falan. O nedenle normal gidip de onlarla konuşup, bu işi çözme mekanizmasını işletemiyoruz.” (M.Bey/1961/52/Barbaros).

“Yine eski samimiyetler devam ediyor ama o eski dostluklar... Yani birbirimizi tanıyoruz, yabancılık çekmiyoruz o devam ediyor. Komşuluk ilişkileri var. Eski Antalyalıların

birbirlerine anlatacakları, paylaşacakları çok şeyleri var. Öğle saatlerinde sokaklarda oturma adetlerimiz vardır. Mesela Antalya’da güneş bitmiyor zaten güneş çıktığı zaman sokakta oturma adetlerimiz var. Çoğunlukla bu iç kısımlardaki insanlarımız oturuyor ama apartman cadde üzerindeki de öyle bir şey yok. Bazı sokaklarda, sizin de görüşeceğiniz, onların daha eğlenceli günleri var. Akşamları var sazlı sözlü kına geceleri, o şeyleri bitmiyor. Onların dokuz buçuk ona doğru bir başlıyor... Başka yerlerde de çalıştıkları için o müzik sesleri hiç bitmiyor. Ben parka giderim. Çok yakın olduğu için yürüyüş yapıyorum. Bütün kadınlarımız öyle ama orta yaşlı insanlar devamlı sabah yedide yürüyüşümüz var.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

“Mahallede ev işlerine gidiyordum şimdi rahatsızlandım gidemiyorum. Çocuklarımız müzisyen Öyle geçiyor torunla torbayla. Komşuluk da iyi, hamdolsun kavga gürültü yok çok şükür merhaba merhaba fazla görüşmüyoruz. Balkon olmayan mis gibi kapının önünde oturuyor.” (D.Hanım/1958/55 /Haşimişcan).

“Yakınlık, akrabalık, birbirine yakınlık çok güzel. Bizim mahallede kolay kolay hırsızlık, kapkaç, kavga olmaz. Ben bahçede çiçek ekiyorum, bahçeyle uğraşıyorum. Arkadaşlar geldiği zaman bahçede oturuyoruz. Cumartesi-Pazar balığa giderek vakit geçiriyoruz. Eskiden deniz yollarında çalışıyordum, izin günlerimizde çocukları alır parka, sinemaya, denize giderdik.” (Ş.Bey/1957/56/ Haşimişcan).

“Ben emekliyim. Burada insanlar günlük işe gidiyor ben de gidiyorum. Ben sabah kalkıyorum saat 9’da aşağı iniyorum. Yeğenimin dükkânı burası. Bazen Cumhuriyet Meydanı’na bazen Üç Kapılar’a gidiyoruz çay içmeye. Yani vakit böyle geçiyor. Mahallede arka taraflarda oturanlar genellikle işi olan işine, okulu olan okuluna gidiyor. Emekliler kahvehanelerde, sağda solda, dükkân kenarlarında geziyor. Yani benim kahvehane alışkanlığım yok.” (N.Bey/1961/52/Yüksekalan).

“Şimdi herkes burada işletmeci olduğu için çoğu dışarıda oturuyorlar. Mahallemizin nüfusu gündüz 70.000-80.000 olur akşam 30.000’e düşer. Sabah saat 7’de evden çıkarım gece 12’ye kadar dükkânda çalışırım. Yani bende iş çok mahallenin işleri olur onları yaparım.” (Y.Bey/1963/50/Yüksekalan).

Anlatılar, eski komşuluk ilişkilerinin azalsa da devam ettiğini göstermektedir. Mahallelerin eski mimari dokuya sahip olması yaşayanları birbirlerine yakınlaştırmaktadır. Karşılaşmalar mahalle ve sokaklarda mümkün olabilmektedir. Ve bu mahallelerin sokakları kentliler tarafından kullanıldıkları için aslında yaşayan, canlı sokaklardır. Teknolojinin evlere girmesiyle klima sahibi olan kentlilerin sayısı artsa da hala sokakta vakit geçirilmektedir.

Sokaklar yalnızca serinlemek amacıyla kullanılmamaktadır. Bu da gösteriyor ki eskiden de sokaklar yalnızca serinlemek amacıyla kullanılmıyordu. Klimanın olmaması ve evlerin çok sıcak olması sokağa çıkmanın küçük bir bahanesiydi. Eski dönemleri yaşamış olan kentliler birbirleriyle komşuluk ilişkilerini hala devam ettirmektedirler. Ve bu ilişkiler bazen bir veya iki katlı evlerin odalarında, pencerelerinde bazen ise sokağa çıkarılan minder ve sandalyelerde yaşatılmaktadır. Eski mahalle yaşantısının kısmen de olsa sürdüğü bu mahalleler, kent merkezi için oldukça değerlidir. Bu mahalleler için yapılacak proje ve uygulamaların mahalle yaşantısına zarar vermeden gerçekleşmesi kent deneyimi konusu için de hayati bir önem taşımaktadır. Yerel yöneticilerin, sorumluların kentsel dönüşüme bu farkındalıkla yaklaşmaları gerekmektedir. Diğer bir taraftan Kaleiçi mahalle ve sokakları, kentsel dönüşüme tabi tutularak hayatın pahalılaştığı bir yer haline gelmiştir. Birçok yapının korunmuş ve günümüze kadar gelmiş olması sevindiricidir fakat tıpkı Balbey ve Haşimişcan mahallelerinde olduğu gibi harabeye dönmüş evler burada da bulunmaktadır. Enkaz görünümündeki bu evlerin fiyatları normal bir daire ile aynı değerdedir. Arazinin değerlendirilmiş olması kentsel dönüşümle gelen rantı gözler önüne sermektedir. Ev fiyatlarının fazlasıyla artması evlerin bir bir ticari işletmelere dönüşmesine neden olmaktadır. Buna rağmen eski mahalle yaşantısı kentliler tarafından yaşatılmaya çalışılmaktadır. Ancak ticari işletmelerle mahalle sakinleri arasında yaşanan problemler, bazı mahalle sakinlerinin pes edip burayı terk etmesine neden olmaktadır. M.Bey'in belirttiği gibi buradan taşınan tek bir kişi bile Kaleiçi için bir kayıptır. Sadece Kaleiçi için değil kent merkezindeki tüm mahalleler için sürekli yaşam çok önemlidir ve kent yönetiminden sorumlu tüm görevlilerin bunu fark etmeleri gerekmektedir. Yine M. Bey'in vurguladığı gibi insan faktörü olmadan binaların bir değeri kalmamaktadır. Oysa kentler insanlarla birlikte korunduğu takdirde değeri daha da artacaktır. İnsansız bir kentin, insansız bir mahallenin varlığının hiçbir değeri kalmayacaktır.

4.2.4.5. Sahafılar

İlhami Bey (1959/54/Elmalı) ³¹, Antalya'nın ilk sahafçısı olarak işe başlarken arkadaşlarının kendisini, turizmle veya tüketimle ilgili bir mekân açarsa daha çok kar elde edebileceği konusunda uyardıklarından bahsetti. Ancak, kendisi turizm odaklı bir iş yapamayacağını düşünerek 1994 senesinden bu yana başladığı yerde tutunmaya çalışıyor. Tutunmaya çalışıyor çünkü insanlar genelde alışveriş merkezlerinde zaman geçirdikleri için oralardaki kitapçılara gitmeyi tercih ediyorlar. Buradan da anlaşıldığı gibi alışveriş merkezlerinin alternatif kamusal alanlar olarak ortaya çıkması, kentin sokaklarında geçirilen vakti olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak İlhami Bey, Elmalı Mahallesi sokağında bir sahaf

³¹ Ek 5, Fotoğraf 82

açarak zamanla başkalarını da bu yönde etkilemiş ve kendisinden sonra açılan sahaflarla bazı sokaklar, sahafçılar bölgesine dönüşmüştür. İlhami Bey, böylelikle çevrenin kafe ve barlarla dolmasının önüne geçtiğini düşünmektedir. Buradan, bir sokağın biçimlenmesinde kişilerin eylemlerinin ne kadar etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ancak mahallenin hala diğer sokaklarında bulunan taverna tarzı işletmeler mahallelerin şikâyet ettikleri bir problemdir. Çünkü anlatılara göre bu işletmeler mahalle yaşantısına zarar vermektedir. Nabu Sahaf'ın işletmecisi Vildan Hanım (1975/38/Elmalı/Kışla)³² da bu konuyla ilgili defalarca imza toplandığından ve yetkili kişilere bildirildiğinden bahsetti fakat bu çabaları henüz bir sonuca ulaşmamış. Aynı zamanda Vildan Hanım'ın sokağın trafiğe kapatılması ve tam anlamıyla bir sahafçılar sokağına dönüşmesiyle ilgili de bir talebi olmuş fakat bu talep de dikkate alınmamış. Hâlbuki Antalya'nın belleği için önemli öğeleri barındıran sahaf ve antika dükkânlarının olduğu bu sokaklar en az tarihi mekânlar kadar önemli bir işleve sahiptir. Ve bu özellikleriyle kesinlikle korunması için çaba gösterilmesi gereken yerlerdir. Antalya'nın belleği için, Piyazcı Sami ve Börekçi Tefvik Usta'nın mekânları da sahaf ve antikacılar gibi kıymetli yerlerdir.

4.2.4.6. Piyazcı Sami³³

Antalya mutfağı denilince ilk akla gelen yemek piyazdır. Piyazı kendine özgü bir usul ile Antalya'da ilk yapan kişi Sami Bey'dir. Sami Bey piyazın sosunu ilk bulan ve yayan kişi olarak tanınmaktadır. H.Bey (Ön görüşme) 'in anlattığına göre, piyaz ilk başta bir köy yemeği olarak ortaya çıkıyor ve o zamanlar düşük gelirliler sade piyaz yiyorlar. Sami Bey'in küçük işletmesi ise açıldığı dönemlerde her gelir düzeyinden insanın tercih ettiği bir yer olarak günümüze kadar geliyor. Şimdilerde Recep ve Ahmet kardeşlerin işlettiği ve Elmalı Mahallesi'nde bulunan küçük dükkânda Sami Bey'den miras kalan lezzeti denemek mümkündür. Ayrıca burayı önemli kılan sadece piyaz değil. Piyazcı Sami Lokantası'nın, müziğiyle, masa örtüleriyle, dükkânın içindeki nesnelere müşterilerine adeta bir müze gibi eski dönemlerin havasını yaşatması da oldukça kıymetli. Piyazcı Sami Lokantası'nı önemli kılan özellikleri büyük bir titizlikle günümüzde yaşatan Recep Bey'in dükkânındaki bir gününden bahsettiği anlatısı aşağıdaki gibidir;

“Ben sabah kalktığı zaman, ürünleri kendim hazırladığım için, iş yerinde patron olduğum halde dükkânı ben açarım, düzene koyarım. Öğle saatlerinde servislere yardımcı olurum. Yani benim günüm böyle, ben bu işi sevdiğim için sıkılmadım hiç. Çünkü benim günümü dolduruyor. Ben boş kaldığım zaman sıkıntılı oluyor. Yani bu mesleği severek

³² Ek 5, Fotoğraf 83

³³ Ek 5, Fotoğraf 84

yapıyorum. Ben aslında fizik öğretmeniyim.1979'da bıraktım. Sevdiğim için babamın mesleğini devam ettiriyorum.” (1955/58/Elmalı).

4.2.4.7. Börekçi Tevfik Usta³⁴

Piyazcı Sami Lokantası gibi Tevfik Usta'nın dükkânı da Antalya'nın eski günlerini yaşayabileceğiniz aynı zamanda da Antalya'ya özgü bir lezzeti tadabileceğiniz çok özel bir mekândır. Kent merkezinde bulunan küçük bir dükkânda dedesinden aldığı mirası devam ettiren Tevfik Usta böreğin ve kendisinin hikâyesini şu şekilde anlatıyor;

“Böreğin hikâyesi şöyle, dedemiz tarafından, bize ait, dedemiz tarafından Antalya'da 1925-1930'lu yıllarda Kalekapısı'nda başlıyor dedem. Onun babası, börekçi zaten dedemin de babası börekçi. Bu arada isimleri; İzmirli Tevfik lakaplı, ben dedemin ismini taşıyorum. Onun babası da Mansur İbrahim. Dedem oğluna öğretiyor, bir kızı bir oğlu var, ben kızının çocuğuyum. Oğlu börekçi İbrahim, 1980'li yılların başında falan bıraktı. Biz ağabeyimle birlikte devam ettik. Toplam 54 senedir. Bilfiil yarım asrı geçti. Bu serpme börek ismi de havada savurarak açıyor olmamızdan geliyor. Antalya'ya mahsus. Merdaneyi çok kısa bir süre kullanıp havada savura savura açıyoruz. Genelde kahvaltı için kıymalı peynirli, belli bir müşterimiz var bizi tanıyan, yeniler geliyor. Sinema oyuncularından gelir, futbol camiasından gelirler, belediye başkanlarımız gelir. Ünlüler aşağı yukarı gelir ama her kesimden müşterim var; işçi tabakasından tut memur kesimine kadar herkes gelir. Durum böyle sağlığımız yerinde olduğu sürece devam edeceğiz.” (1945/68/Kaleiçi).

Antalya'ya özgü yiyeceklerin uzun yıllardır hazırlandığı bu dükkânlar, Antalya tarihi için çok önemli bir pratiği devam ettirmektedirler. Ustalardan miras kalan lezzetlerin yanında, eski dönemlerin izlerini de taşımaları bu dükkânları Antalya belleği için değerli kılmaktadır. Antalya kenti farklı kültürlerden çok fazla göç aldığı için Antalya mutfağı da çok çeşitlidir. Ve geçen süreçte farklı kültürlerin getirdikleri yemek türleri Antalya mutfağına dahil olmuştur. Ancak kapitalist üretim biçiminin yaşam biçimlerini etkilemesiyle yemek kültürü de bundan nasibini almıştır. Küçük ve nostaljik işletmeler yeni kuşağın konfor ve lüks gibi beklentilerini karşılayamamaktadır. Bu yüzden cazibesi fazla olan veya ayaküstü hazır yiyecekler hazırlayan yerler daha çok tercih edilen mekânlar haline gelmiştir. Ancak eski kültür hakkında bilgi ve deneyim sahibi olan kentliler bu nostaljik yerleri yaşatmaya çalışmaktadırlar. Görüşmelerimizde yemek tercihleriyle ilgili sorular sorduğumuz kentliler de anlatılarında bunu belirtmişlerdir.

³⁴ Ek 5, Fotoğraf 85-86

4.2.4.8. Antalya Mutfağı ve Yemek Tercihleri İle İlgili Anlatılar

“Çarşıda bu meşhur köfte piyazlar var ya Antalya’da onları tercih ediyorum. Hafta sonları da trafikten kaçmak için Çakırlar tarafındaki yerler. Bir sembolik olarak köfte piyaz kaldı. Öyle sulu yemek olarak pek kalmadı. Bir de börekçiler var serpmeye börekçiler.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

“Mesela Üç Kapılar’ın karşısında köfte şiş yeri var, Arap’ın Yeri var mesela çok gittiğim bir yer, köftesi piyazı...” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

“Yeme içme ile ilgili çok özellikli yerler kayboldu. Önceden dönerciler çarşısı Antalya yemeklerinin olduğu çok özellikli bir yerdirdi. Burası bozuldu, belediye burayı koruyamadı. Antalya’nın yeme içme merkeziydi. Antalya’nın geleneksel kebabı, köfte piyazı... Şimdi oralar işte yeme içme o kadar azaldı ki diğer yerlere taşıdı. Antalya’ya dışarıdan gelenler yapıyorlar daha çok Antep, Urfa... Antalyalılar da alıştı buna. Merkezi yerler azaldı. Antalya yemeklerini nerede yiyelim dersiniz oralar kayboldu çünkü çekim merkezi olma özelliklerini koruyamadılar. Bu marketleşme yeme içme kültürünü de etkiledi. Şimdi gençler, ya da dışarıdan gelenler genellikle Migros veya büyük marketlerin yeme içme katlarında zaman geçiriyorlar, fast-food yiyorlar. Güzel bir şey değil ama önüne de geçemiyorsunuz.” (M.Bey/1961/52/Barbaros).

“Antalya’ya özgü lezzet duraklarından mesela piyazımız var, efendim Antalya’mızın Topçu şiş kebabı var kıymadan olan, bunun yanında Hakkı Baba’nın döneri. Tandır denilince Hasan Antalya, Paçacı Şaban. Tabii ki bu arada bunu söylemeden geçemeyiz Yedi Mehmet Lokantası, gerdandan tutun dönerinden, etli kuru fasulyesinden her biri ayrı ayrı lezzet. Yine Antalya mutfağının, birçok yerde bilinmez ama soğuk meze olarak geçer, hibeşimiz var efendim, hibeşin yanında soğuk meze olarak şakşukamız var. Bu arada herkes bilmez ama benim kendi evimin mutfağında vardır sardalya balığını tuzda kurarız, konserve gibi soğuk meze olarak. Zeytinyağı ve sirke ile. Evlerde unutulmaya yüz tutmuş ama Antalyalılara ait cive vardır. Pirinç, yeşilbiber, domatesin olgunu, hani ‘domatesin civesini çıkardın’ deriz. Olgunlaşmış yumuşamış domateslerden bilhassa içinin çekirdeği suyu bol olan, ondan yapılır içine soğan bazıları sarımsak koyar hatta ve hatta patlıcan kuşbaşı doğranır. Ondan sonra Antalya’mızın zeytinyağlı barbunyası. Sebzelerden bazı yerlerde tutulmamakla beraber biz çok severiz, kereviz; etli nohutlu. Yine Antalya’mızın Giritli bamyasından oluşan bir bamyaya türü vardır, bir tombul bamyaya var Amasya bamyası, bir de Giritli bamyası. Kırmızımtırak olur biraz, bir de büyük. Bamyanın küçüğü makbuldür ama onun orta boy olanları da yenir çok güzel olur. Antalya mutfağının değişmezleri bunlar. Etli kuru fasulye. Bal kabağı tatlısı; cevizli veya tahinli ama cevizlidir esası tahinini

sonradan çıkardılar. Bir de yarım ay şeklinde kadayıf. Arap kadayıfı. Antalya mutfağında güzel yer işgal eder. Bir de çarşılarda tas kebabı derler ama biz ona güveç deriz. Etini haşladıktan sonra etini içine döşersin, patatesini, baharatını, tereyağını atarsın. Bir de turunç reçeli.” (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

Buraya kadar yer verdiğimiz başlıklarda kent deneyimi için önemli olan mekânları, kent mekânlarıyla kurulan ilişkileri, kentlilerin birbirleriyle olan iletişimlerini, kenti kent yapan değerleri tarihsel bir süreç içerisinde kentlilerin bakış açısıyla aktarmaya çalıştık. Şimdi ise görüştüğümüz kişilerin, doğrudan kentlilik ile ilgili düşüncelerine yer vereceğiz.

4.2.4.9. Kentlilik

“{Kentlilik} Antalya’ya sahip çıkmaktır bana göre. Mahallenin sit alanına girmesiyle ilgili daha çok birlik ve beraberlik var. Belediye başkanıyla görüşme olsun, başka bir sivil toplum örgütleriyle görüşmeler olsun, kent konseyine falan gidildiğinde {mahalleliler} geliyorlar. Mahallemiz koruncaksa korunsun diyoruz, korunmayacaksa daha bir lüks hale gelsin. Burada ne bakım oluyor, ne korunuyor. Böyle viran olup gidecek yani. Sahip çıkılıyor veya çıkıldığı zannediliyor yani. Balbey Mahallesi, hemen Antalya’mızın Sobacılar Çarşısı tabir edilen yerin kuzeyinde, Andızlı Mezarlığı tarif edilen yerin güneyinde kalıyor. Yüksekalan Mahallesi’nin batısında, Elmalı Mahallesi’nin de doğusunda, tam şehrin ortasında. Saat kulesine iki dakika uzaklıkta, yat limanı beş dakika uzaklıkta, Antalya’nın kalbi. Yani buraya sahip çıkılması lazım. Eski sahipleri gidiyor, kiracılar geliyor kiracılar da ne kadar bakacak buraya.” (A.Bey/1966/47/Balbey).

“İnsanlar kentli yaşamla birlikte, mahalledekiler birbirlerini tanımıyorlar, tanışmak için bir arada bulunmak gerekir. Bu ya okulda olur ya iş yerinde olur. Antalya’da eski mahallelerdeki nüfus yoğunluğu azaldı. Yeni mahallelerde insanlar birbirlerini tanımıyorlar. Örgütlenme bu nedenle zayıfladı. Ayrıca daha önceden Dokuma Pil Fabrikası gibi yerler vardı. Bu sanayi kuruluşları da kapatıldı. Şuanda burada çalışan insanların bir kısmı dışarıdan geldi. Antalyalılık bilinci onlarda yok. Onlar Antalya’ya geldiklerinde Antalyalı olmaları için belki bir 20-30-50 yılların geçmesi gerekiyor ki Antalyalıyız diyebilsinler. Antalya’ya sahip çıksınlar. Dışarıdan gelen insanlar daha çok Maraş’tan gelmişse ‘Maraşlıyım’ diyor, Antep’ten gelmişse ‘Antepliyim’ diyor, Ya da işte Burdur’dan gelmişse Burdurlular Derneği kuruyor. Ama işte bu dışarıdan gelenlerin kurduğu dernekler daha çok Antalya’yı sahiplenmek, Antalya’nın sokaklarına, mimarisine sahiplenmekten ziyade kendi aralarında dayanışma. Yani işte kendi kültürel faaliyetlerini sürdürme amaçlı burada Antalya’yı sahiplenme. Antalya ile ilgili söz söyleyenler daha çok muhtarlar, Kent Konseyi’ne gelen bilinçli insanlar, Kent Konseyi önemli çalışmalar yaptı

Antalya için. Çeşitli konularda komisyonlar kurarak hem gençlerle ilgili hem sporla ilgili ya da bir bölgedeki mahallenin sorunlarıyla ilgili konuştular, bir araya geldiler, ayrıca tanıştılar bir araya gelince. Orası insanların buluşma, tanışma yeri oldu. Ayrıca Antalya'da Mühendis ve Mimar Odaları Birliği var. Bunlar birbirleriyle mesleki özelliklerinden dolayı tanışıyorlar. Mesleki dayanışma. Ayrıca Antalya da onları ilgilendiriyor, mesleki sorunlarını tartışırken Antalya'yı da tartıştılar ve çok faydası da oldu. Şimdi üniversite öğrencileri örgütleniyorlar hem kendi sorunlarıyla ilgili hem Antalya'yla da ilgili. Tabi ki düşünceleri oluyor genç oldukları ve yaratıcı oldukları için. Bunlar önemli. Bundan sonrası için daha umutlu olmam bu nedenle. Kent bilgili olmayı, daha bilinçli olmayı gerektiriyor. Kentli olmak aynı zamanda çok genç bir insan grubunun disiplinli yaşamasını gerektiriyor. Örneğin, yolda nasıl yürünecek, trafikte nasıl araba sürülecek. Bunların hepsi de kentlerde var. Bunlar için bir disiplin gerekiyor. Kentte disiplin olmazsa herkes kendi kafasına göre hareket ederse yaşamak daha zor olur. Ama kentin kurallarına uyulursa onun nimetlerinden faydalanmak daha iyi olur. Mesela kentte sağlık hizmeti daha üstündür, ev yaparken mimarlar vardır, kütüphane çoktur, gidersen. Kentte imkânlar çok fazladır. Bilginin daha çok tüketildiği yaşam alanıdır kent, disiplinli olmayı karşılıklı saygıyı da gerektiriyor. Bunlar olmazsa örneğin, sokağı ben kirletirim dediğin zaman o sokaktaki kir sana da döner gelir, hastalık olarak mesela.” (M.Bey/1961/52/ Barbaros).

“Kentli olmak okumakla ilgili değil de artık daha çok okumayı yazmayı bilen, ileriye görebilen, yolu olan, işi olan gücü olan, ilerlemesi daha farklı olan insan olarak görüyorum ben. Köylülerimiz de öyle artık ayırım da yok, bir köye gittiğimiz zaman onların da televizyonları var. İnternetleri var. Onların da yolları var. Antalya için konuşuyorum. Mahalle için ise; dikdörtgen halinde görüyorum ben burayı; bir köşesinde Öğretmen Evi, bu tarafta ruhsuzun fırını, öteki tarafa gelince Vakıf Bankası var, oradan giriyorsun köşede yine bir banka, oradan sonra böyle bir dikdörtgen olarak görüyorum. İçinde de mutlu, gerçek Antalyalıların oturduğu bir yer olarak görüyorum.” (E.Hanım/1956/57/Haşimişcan).

“Öncelikle rahatlık... Kentte yaşamak rahatlık bence. İsteddiğin şeye ulaşabilmek açısından... Ama hastane ama yiyecek içecek olsun. Ve daha güvenli sanki...” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

“Kent diyince insanlar kendi menfaatlerini düşünüyor. Halbuki kent insanların ortak kullanım alanıdır, insanların kenti paylaşmak gibi düşünceleri yok, kentin içindeki güzellikleri kendi menfaatleri için kullanıyorlar. Bu kentin içindeki üretilen her şeyden eşit

dereceden faydalanmalıyız. Kentleşmenin çarpıklığı var, bizim görmediğimiz şeyler var, bu kenti Antalya'yı paylaşan kimse yok, gelenler hep bir şey koparmaya geliyor, katkıda bulunmaya gelen de yok, gelenler de ekonomi için geliyor, büyük paralar için, halkın da söz hakkı yok. Sivil toplum örgütleri ideolojik toplum örgütleri haline gelmiş. Mesela hangi partiyse o partinin kurdurduğu örgütler, insanları bir araya toplayıp yürütmek için kurulan bir sivil toplum örgütü yok. Bence Antalya'ya gelen Türkiye'yi dünyaya öyle anlatır. Akdeniz Üniversitesi çok büyüdü şimdi ama üniversitenin Antalya'ya bir faydası yok. Üniversitenin kent için çalışmalar yapması lazım, üniversite kültür demek, eğitim demek, hiçbir şey yok.” (P.Bey/1962/51/Elmalı).

“Valla kentli olmak iyi bir şey de yani kentli olarak da yaşamasını bilmek lazım. Komşularla iyi geçinmelisin. Karşı komşusunu tanımayan, bugün apartmanda yaşayan insanlar var. Bilhassa apartmanda bile aile gibi bir bütün olarak yaşanması lazım. Gördüğüm o.” (R.Bey/1955/58/Elmalı).

“Süreklilik, kültürün sürekliliği, mekânların sürekliliği, ilişkilerin sürekliliği. Kararlarda etkin olmak, bu yönü daha çok ilgilendiriyor beni. Yekpare bir Antalya kavramından bahsedemeyiz. Herkes hangi çıkar grubuysa onların gözüyle kente bakarlar. Kaleiçi'ni dolaşsanız ‘şuraya butik otel açsam kaç kişi gelir’ yani o gözle bakarlar. Benim için farklıdır kentli dayanışması. Gerçek bir dayanışma olsa bu kadar kolay harap edilmezdi diye düşünüyorum.” (M.Bey/1966/47/ Yüksekalan).

“Kentli olmak hiçbir şekilde yok olmayan bir şeyi yaşamak demek. Yani insanın örneğin beyaz eşyadan gıdaya, sağlık ekiplerine her şey kentte var ve kentte de bunun oluşması lazım. İnsan niçin kentli olmasın ki aranan maddi kaynaklar da kentte bulunur, daha kolay bulunuyor. Vücut enerjini fazla kullanmıyorsun, kentte yaşam da kolay, yeter ki çalış ve harcamalarını düzenli yap.” (Y.Bey/1963/50/Yüksekalan).

SONUÇ

Antalya kent merkezi, kentin kuruluşundan günümüze kadar yaşanan bir yer olmuştur. Bu yüzden kent merkezinde farklı dönemlerde inşa edilmiş tarihi nitelikte yapılar ve mekânlar oldukça fazladır. Kentin mimari yapılanması, her dönemin tarihsel ve toplumsal koşullarına göre gerçekleşmiştir.

Kentin yaşayanlar tarafından deneyimlenmesi, kent mekânları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kentin mimari gelişimi üzerinden, gündelik hayat ve kent deneyimiyle ilgili bilgiye ulaşmak mümkün olmaktadır. Antalya, merkezden başlayarak büyüyen bir kent olduğu için de kentleşme süreçlerini ve buna bağlı olarak kent deneyiminin değişimini, kent merkezinden okumak önemli sonuçlara ulaşmamızı sağlamıştır.

Kent, kurulduğu dönemden itibaren önemli bir liman kenti olmuştur. Bu özelliğiyle de yoğun ticari faaliyetlere sahne olmuştur. Kentin ticari öneminin artması, işgallerin gerçekleşme ihtimalini arttırmıştır ve kenti korumak amacıyla surlar inşa edilmiştir. Bu surların inşasıyla kent, uzun dönemler surlar içinde gelişmiştir ve gündelik hayat surların içindeki bölgede yaşanmıştır. Helenistik dönemde, kentlilerin bir araya geldiği, karşılaşmaların yaşandığı kent merkezi işlevi gören mekânlar agoralarlardır. Agoralar aynı zamanda, ticari, siyasi ve kültürel faaliyetlerin yaşandığı mekânlardır. Kentin, Selçukluların yönetimine geçmesiyle ticari faaliyetler yoğunlaşmıştır ve birçok mimari yapı inşa edilmiştir. Kent, inşa edilen mimari yapılarla Türk özelliği kazanmıştır. Ancak yoğun ticari faaliyetlerle kent her dönem farklı toplulukların yaşadığı bir yer olmuştur. Bu da kentte hem toplumsal açıdan hem de mimari açıdan kültürel bir çeşitliliğin olmasını sağlamıştır. Kentin, surların dışına doğru gelişmesi 15.yüzyıl ortalarında gerçekleşmiştir. Bu dönemde inşa edilen mimari yapılar, surların dışında yerleşimlerin başladığının önemli göstergeleridir. Araştırma alanımızı oluşturan mahalleler Osmanlı'nın son dönemlerinde kurulmuştur. Osmanlı döneminde kente kimliğini kazandıran ve kentlilere aidiyet duygusunu yaşatan kale, liman, han-hamam, bedesten, kervansaray, pazaryerleri, çarşı, sanayi işletmeleri, ibadethaneleri, idare binaları, mektep ve medrese gibi mimari yapılar inşa edilmeye devam etmiştir. Bu yapıların kent merkezinde inşa edilmesi, kent merkezinin, kent belleği açısından önemini arttırmıştır. 19. yüzyılda Batı Avrupa'da sanayileşme, modernleşme ve kentleşme birbirlerini etkileyen olgular olarak eş zamanlı ortaya çıkmış ve tüm dünyaya yayılmıştır. Türk toplumunun kentleşme ve modernleşme süreçleri de bu gelişmelerden etkilenerek Osmanlı'nın son dönemlerinde başlamıştır. Batı'daki gelişmelerin etkisiyle ekonomik ve siyasi yapıda

değişimlerin yaşanması kent merkezinde banka, postane gibi yeni kurumların inşa edilmesine bu yolla da kent merkezinin büyümesine ve işlevlerinin çeşitlenmesine yol açmıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte toplumda ulus devlet bilinci oluşturma projeleri kentlerin mimari yapılanmasına yön vermiştir. Uzun yıllar kullanılan kent meydanı, bu dönemde daha geniş bir alana taşınmıştır ve burada anıtsal yapılar inşa edilmiştir. Antalya'nın kentleşme süreci Türk toplumunda yaşanan gelişmelerle birlikte 1950'li yıllarda hızlanmıştır. Sanayi kuruluşlarının açılmaya başlaması bu dönemde kentleşmeye yön veren önemli bir faktördür. Sanayi kuruluşlarının istihdam olanağı sağlamasıyla kente, işçi göçleri başlamıştır. Artan nüfus ve göçlerle birlikte konut ihtiyacını karşılamak için beton yapılar inşa edilmiştir. 1980'li yıllarda yapılan girişimlerle Antalya, kısa sürede bir turizm kenti haline gelmiştir. Turizm sektörünün sağladığı iş olanakları kente olan göçlerin daha da artmasına neden olmuştur. İlerleyen dönemlerde de nüfusun göçlerle hızla artmasına karşılık uygun kent planlarının üretilmeyişi, kentleşmenin plansız ve 'çarpık' bir şekilde gerçekleşmesine neden olmuştur. Yaşayanları kentle bütünleştiren ve komşuluk ilişkilerinin yoğun bir şekilde yaşanmasına olanak sağlayan kent merkezindeki alçak katlı, ahşap evler, kentleşmeyle hızla yıkılmıştır. Bu süreçte Elmalı ve Yüksekalan mahalleleri apartmanlaşmıştır. Elmalı Mahallesi'nde farklı olarak çok sayıda iş merkezi inşa edilmiştir. Balbey ve Haşimişcan mahalleleri koruma altına alınmıştır. Bu durum mahallelerin apartmanlaşmasının büyük ölçüde önüne geçse de tarihi nitelikteki ahşap evlere gerekli özen gösterilmemiştir. Barbaros Mahallesi ise Kaleiçi'nde uygulanan turizmi teşvik amaçlı kentsel dönüşüm projesiyle daha bakımlı hale gelmiştir. Fakat bakımı yapılan evlerin çoğunluğu ticari işletmeye dönüştürülmüştür. Toprağın zaman içerisinde değerlenmesi, rant olgusunu doğurmuştur ve kentleşme kar amaçlı gerçekleşmeye başlamıştır. Kent merkezinde bulunan mahallelere kentsel hizmetlerin yeterince ulaşmamasından dolayı yaşanan alt yapı problemleri, buralardaki evlerin eski ve bakımsız olması, tarihi nitelikteki evlerin bakımının yapılamayışı gibi nedenler, bu bölgede ikamet edenlerin yeni oluşan mahallelere taşınmasına neden olmuştur. Kent merkezindeki mahallelerin bakımsızlıktan dolayı kiralarının düşük olması, hizmet sektöründe çalışmak üzere geçici olarak gelenlerin, buralarda yaşamaya başlaması, merkezin sahiplenilmesini zorlaştırmıştır. Sonuç olarak, merkezdeki sürekli yaşam ciddi bir biçimde azalmaktadır.

Kent merkezindeki mahallelerin fiziki yapıları, kentleşme sürecinden farklı şekillerde etkilenmiş olsa da kent deneyiminin değişimi açısından ortak noktalar oldukça fazladır. Kentin tarihi ve sosyal dokusu, plansızlıktan dolayı zarar görürken gündelik hayat da bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Bu dönemlere tanıklık eden kentlilerin gündelik hayatlarına dair anlatıları kentleşmenin kent deneyimi üzerindeki etkilerinin anlaşılması

bakımından oldukça önemlidir. Kentin hızla değişen fiziki yapısı ve toplumsal hayatı, kentlilerin anlatılarında açıklık kazanmaktadır. Kent merkezinin fiziki yapısında gerçekleşen bu değişimler, kent merkezinin yerleşim yeri olma işlevini önemli ölçüde kaybetmesine neden olmuştur. Kent merkezindeki mahallelerde yaşayan nüfus gittikçe azalmaktadır. Hâlbuki bir kentin varlığını kanıtlayan en önemli unsur insan ve insan ilişkileridir. Aynı şekilde mahalle ve kent mekânları da insanların kullanımıyla ve ilişkileriyle şekillenmekte, varlığını devam ettirmektedir, adeta insanlarla hayat bulmaktadır. Bu yüzden yaşayanların olmadığı kent mekânları, yapılardan ibaret olacak ve asıl anlamını yitirecektir. Antalya'nın kent kimliği ve kent belleği için oldukça önemli olan kent merkezinin yerleşim yeri olma özelliğini kaybetmekte olması, hala burada ikamet edenler için ve Antalya için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Uzun yıllardır kent merkezinde ikamet edenlerin anlatılarında kentleşme, fiziki yapılanmadan ziyade hayat biçimlerinin ve insan ilişkilerinin değişimini ifade etmektedir. Kentlilerin çocukluklarında tanıklık ettikleri dönemler 1930-1940-1950-1960'lı yıllardır. Bu yıllar kentleşmenin, modernite ve kapitalist üretim biçimlerinin etkisiyle başladığı ancak gündelik hayatı 1990'larda ve günümüzde olduğu kadar etkilemediği ve değiştirmedikleri dönemlerdir. Bu dönemlerde kent deneyimi ahşap evler, arıklar, çeşmeler, kahvehaneler, sinemalar, sokaklar, parklar, boş arsalar gibi mekânlarla kurulan ilişkilerle biçimlenmektedir. Komşuluk ve insan ilişkileri bu mekânlarda kurulmaktadır ve yardımlaşma, dayanışma, sevgi, saygı gibi değerler ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Kentlerin rant olgusunun etkisinde dönüşmesi ve insan ilişkilerine, maddi çıkar ilişkilerinin yön vermeye başlaması 1980'li yıllarla birlikte artmıştır. Değişen gündelik hayatla birlikte kent deneyimi de değişmiştir ve bu da kentlilerin tanıklık ettiği dönemlerdeki kent deneyiminden artık, eski kent deneyimi olarak bahsediyor olmamızın en önemli nedenidir. Eski kent deneyiminin samimi ve güvene dayalı ilişkileri, kent mekânlarıyla kurulan anlamlı ilişkiler, kent merkezinin yaşadığı yıllara olan özlemi arttırarak canlı tutmaktadır. Çünkü günümüzde kent mekânları ile kurulan ilişkiler pasif tutumlar üzerinden gerçekleşirken bu durum kent mekânların tahrip olmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda insanlar arası ilişkilerin maddi çıkarlar doğrultusunda kurulması ilişkilerin temelinde var olan güveni sarsmıştır. Bu tez çalışmasında görüştüğümüz kişiler, eski kent deneyiminin alışkanlıklarıyla gündelik hayatlarını sürdürmektedirler. Anlatılarda da görüldüğü gibi yürümek, kentin açık kamusal alanlarını kullanmak, kent merkezinin tarihi yapılarına sahip çıkmak, selamlaşmak, sokakları kullanmak, küçük esnaftan alışveriş yapmak kentlilerin gündelik hayatlarında önemli eylemlerdir. Kent merkezini, küçük ama değeri bakımından büyük çabalarıyla yaşatan, canlı tutan kentlilerin bu eylemlerini, yerel yönetimlerin fark etmesi ve kentin yönetiminden sorumlu kişi ve kurumların, kent merkezinde yaşayanların gündelik hayatlarını

kolaylaştıracak, bu eylemlerini destekleyecek ve sürdürmelerini sağlayacak kentsel hizmetler, projeler üretmeleri, Antalya kentinin en öncelikli ihtiyaçları arasındadır. Kent deneyimi tüketim ve maddi çıkarlar üzerinden sürdürülürken kentin asıl anlamını ve değerlerini koruması mümkün değildir. Kentsel dönüşüm projelerinin sermayeyi çekici kılmak ve ticari işletmeleri güçlendirmek adına yapılması, kent deneyiminin tüketim odaklı devam etmesini desteklemektedir. Ancak kent, tarihi yapılarıyla, eski kent deneyiminin yaşandığı gündelik hayatlarla anlamlı bir bütündür. Bu nedenle kentsel dönüşüm projelerinin, kentlilerin sıradan gündelik hayatlarını iyileştirmek adına yapılması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Doğrudan Atıfta Bulunulan Kaynaklar

Agamben G., Çocukluk ve Tarih Deneyiminin Yıkımı Üzerine Bir Deneme, Kanat Kitap (Pusula Yayıncılık), İstanbul, 2006

Alver K., “Kent İmgesi”, Kent Sosyolojisi, Der. Alver, K., 9-31, Hece Yayınları, Ankara, 2012

Alver K., “Mahalle”, Kent Sosyolojisi, Der. Alver, K., 221-237, Hece Yayınları, Ankara, 2012

Aydın E. Ö., “Cumhuriyetin Kentteki Etkileri”, Dünden Bugüne Antalya, 200-204, T.C Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 2010(a)

Aydın E. Ö., “Osmanlı Döneminde Antalya’da Vakıf ve İmar Çalışmaları”, Dünden Bugüne Antalya 149-152, T.C Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 2010

Baudrillard J., Kusursuz Cinayet, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2006

Baudrillard J., Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2006(a)

Baudrillard J., Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2008

Baudrillard J., Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2008(a)

Bauman Z., Sosyolojik Düşünmek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2009

Baykara T., Anadolu’nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerinde Araştırmalar, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:56, İzmir, 1990, 109-114
Bean G.E., Eskiçağda Güney Kıyıları, Arion Yayınevi, İstanbul, 1997

Baykara T., “Türkiye Selçukluları Devrinde Antalya”, Dünden Bugüne Antalya, 105-112, T.C Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 2010

Benjamin W., Son Bakışta Aşk, Metis Yayınları, İstanbul, 2008

- Berman M., Katı Olan Her şey Buharlaşıyor, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994
- Çimrin H., Bir Zamanlar Antalya 1, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 2012
- Çimrin H., Bir Zamanlar Antalya 2, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 2012(a)
- De Certau M., Gündelik Hayatın Keşfi – I, Dost Kitabevi, Ankara, 2008
- De Certau M., Gündelik Hayatın Keşfi – II, Dost Kitabevi, Ankara, 2009
- Dellaloğlu B.F., “Kent Öznenin Evidir”, 21.Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan, Der. Gümüşoğlu, F., 73-77, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001
- Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, İbn Battûta Seyahatnamesi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, 402-403
- Emiroğlu K., Gündelik Hayatımızın Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013
- Faroqhi S., Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002
- Güçlü S., Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002
- Gürün B.A., “Kent Merkezlerine Karşı Alışveriş Merkezleri”, Planlama, No.31, (Ocak, 2005), 63-74
- Harris C.D.; Ullman, E.L., “Kentın Doğası”, 20.Yüzyıl Kenti, Der. Duru, B.; Alkan, A., 55-75, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002
- Harvey D., Sosyal Adalet ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul, 2009
- Huizinga J., Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010
- Jay M., Deneyim Şarkıları, Metis Yayınları, İstanbul, 2012
- Karaca B., “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı’nın Siyasi, Sosyal, Kültürel, Ekonomik ve Askeri Durumu”, Dünden Bugüne Antalya, 117-144, T.C Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 2010

- Kıray M.B., Kentleşme Yazıları, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2007
- Kurtuluş H., “Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi”, Kent Sosyolojisi Çalışmaları, Der., Uğurlu, Ö.; Pınarcıoğlu, N.Ş.; Kanbak, A.; Şiriner M., 177-225, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2010
- Kültür Envanteri (Merkez), T.C Antalya Valiliği, Antalya, 2003
- Kümbetoğlu B., Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2008
- Laçiner Ö., “Kentlerin Dönüşümü”, Türkiye’nin Şehirleri, Yeni Anlamlar Yeni Haritalar, Şehir, Göç Normal Bir Travma, Birikim Dergisi, No. 86/87, (Haziran-Temmuz, 1996), 10-30
- Lefebvre H., Gündelik Hayatın Eleştirisi 1, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2012
- Lefebvre H., Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayınları, İstanbul, 2010
- Lynch K., Kent İmgesi, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011
- Manavoğlu E., “Antalya Kenti’nin Geçmişten Günümüze Mekansal Gelişimi ve Planlama Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, Planlama, No.46, (Şubat, 2009), 19-30
- Mermutlu B., “Mahallenin Toplumsal Kültürümüzdeki Yeri”, Osmanlı Mahalleleri Atlası, Hazırlayan; Kızılkayak, G., 14-37, Doğan Burda Dergi Yayıncılık, İstanbul, 2011
- Özbek M., “Kentsel Mekan, Toplum, Bilişsel Harita ve Planlama”, Çevre Tümdür Çok Boyutlu Bir Olguya Bütüncü Bakış, Der., İncedayı, D., 175-207, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002
- Sennett R., Ten ve Taş, Metis Yayınları, İstanbul, 2006
- Simmel G., Modern Kültürde Çatışma, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011
- Şen S., “Kentlilik Üzerine Düşünmek”, Anayasa, Yurttaşlık ve Direniş, Toplum ve Bilim Dergisi, No. 124, (Temmuz, 2012), 103-125
- Şengül T., Kentsel Çelişki ve Siyaset, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009
- Şengül T., “Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı”, Praksis, No. 2, (Bahar, 2001), 248-269
- Tekeli İ., Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010

Tekeli İ., Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009

Tekeli İ., Modernite Aşılırken Kent Planlaması Tarihi, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2001

Thorns D.C., Kentlerin Dönüşümü, Soyak Yayınları, İstanbul, 2004

Tunç A., Bir Maniniz Yoksa Annemler Size Gelecek 70'li Yıllarda Hayatımız, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001

Türkün A.; Kurtuluş, H., "Giriş", İstanbul'da Kentsel Ayırışma, Der. Kurtuluş, H., 9-24, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2005

Üstün H., "Kadınların Tarihi, Erkeklerin Kararı: Antalya 'Şeker Fabrikası'nın Anı Değeri", Cins Cins Mekan, Der., Alkan, A., 243-263, Varlık Yayınları, İstanbul, 2009

Vâ-Nû Vâlâ Nureddin, Antalya İkinci Dünya Harbinde Nasıl Güzelleşebildi, Kenan Matbaası, İstanbul, 1944

Vassaf G., "Önsöz", Modernizm ve Çocuk, İnal, K., 7-12, Sabil Yayıncılık, Ankara, 2007

Yurt Ansiklopedisi Türkiye, İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını Cilt 2, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982, 747-884

Wirth L., "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", 20.Yüzyıl Kenti, Der. Duru, B.; Alkan, A., 77-106, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002

"20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu (Antalya, 22-24 Kasım 2007) Sempozyum Bildirileri Cilt 1", Der. Oral, M., Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya, 2008

"20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu (Antalya, 22-24 Kasım 2007) Sempozyum Bildirileri Cilt 2", Der. Oral, M., Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya, 2008(a)

Çalışma Süresince Yararlanılan Bazı Kaynaklar

- Adorno T. W., *Minima Moralia*, Metis Yayıncılık, İstanbul, 2009
- Arû K.A., *Türk Kent Dokularının İncelenmesinde ve Bugünkü Koşullar İçinde Değerlendirilmesine İlişkin Yöntem Araştırması*, Yem Yayın Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1998
- Barthes R., *Göstergebilimsel Serüven*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012
- Baudelaire C., *Modern Hayatın Ressamı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009
- Benjamin W., *Pasajlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011
- Bilgin N., *Tarih ve Kolektif Bellek*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2013
- Counce S., *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001
- Chaney D., *Yaşam Tarzları*, Dost Kitabevi, Ankara, 1999
- Dellaloğlu B. F., *Benjaminia: Dil, Tarih ve Coğrafya*, Versus Kitap, İstanbul, 2008
- Dener A., “(1980+20) Sosyo-Kültürel Değişmenin Mekânsal Boyutları”, *Kültür ve Modernite*, Der. Pultar, G., İncirlioğlu E.O., Akşit B., 81-106, Tetragon İletişim Hizmetleri A.Ş ile Türkiye Kültür Araştırmaları Grubu, İstanbul, 2003
- Donnerstein E. (2009), “The Internet”, *Children, Adolescents, and the Media*, Sage Publications, USA, s. 471-498
- Erman T., “Kentin Çeperindeki ‘Modernlik’: ‘Modern Başkent’ Ankara’da Bir Gecekondu Mahallesi”, *Kültür ve Modernite*, Der. Pultar, G., İncirlioğlu E.O., Akşit B., 107-128 , Tetragon İletişim Hizmetleri A.Ş ile Türkiye Kültür Araştırmaları Grubu, İstanbul, 2003
- Featherstone M., *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005
- Freud S., *Uygarlığın Huzursuzluğu*, Metis Yayınları, İstanbul, 2004
- Göregenli M., *Çevre Psikolojisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010
- Gül M., *Tarihi Kent Merkezlerinde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: “Antalya Örneği”*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Çalışması, Antalya, 2008

Habermas J., Kamusallığın Yapısal Dönüşümü, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

Harvey D., Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınları, İstanbul, 2010

Helvacıoğlu B., “Mekâna Sığmayan Ankara’da Mekân Nasıl Yaşanmakta?”, Kültür ve Modernite, Der. Pultar, G., İncirlioğlu E.O., Akşit B., 129-154, Tetragon İletişim Hizmetleri A.Ş ile Türkiye Kültür Araştırmaları Grubu, İstanbul, 2003

Işık E.İ., “Mekân ve Toplum”, Özneler, Durumlar ve Mekânlar Toplum ve Mekân: Mekânları Kurgulamak, Der. Işık E.İ., Şentürk, Y., 13-23, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2009

İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi, No. 2, Adamor Kent Araştırmaları Merkezi, Ankara, (Aralık 2010)

İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi, Adamor Kent Araştırmaları Merkezi, Ankara, No. 3, (Mayıs 2011)

İncirlioğlu E.O., “Sosyo-Kültürel Antropoloji, Kültür Araştırmaları ve Türkiye Kültürlerinde Göç”, Kültür ve Modernite, Der. Pultar, G., İncirlioğlu E.O., Akşit B., 63-77, Tetragon İletişim Hizmetleri A.Ş ile Türkiye Kültür Araştırmaları Grubu, İstanbul, 2003

Kahraman H. B., Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye, Everest Yayınları, İstanbul, 2002

Keleş R., Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara, 2002

Lefebvre H., Yaşamla Söyleşi, Belge Yayınları, İstanbul, 1995

Mardin Ş., Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997

Mumford L., Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2007

Özbek M., Kamusal Alan, Hil Yayınları, İstanbul, 2004

Özbek M., Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012

- Paker O.K., “Gündelik Bilginin İnşası Bağlamında Sosyal Temsiller: Modernlik, Gelenek ve Din”, *Kültür ve Modernite*, Der. Pultar, G., İncirlioğlu E.O., Akşit B., 239-263, Tetragon İletişim Hizmetleri A.Ş ile Türkiye Kültür Araştırmaları Grubu, İstanbul, 2003
- Randall W.L., *Bizi ‘Biz’ Yapan Hikayeler*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999
- Sarlo B., *Geçmiş Zaman*, Metis Yayınları, İstanbul, 2012
- Sennett R., *Gözün Vicdanı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999
- Sennett R., *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010
- Simmel G., *Bireysellik ve Kültür*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009
- Süner A., *Hayalet Ev Yeni Türk Sinemasında Aidiyet, Kimlik ve Bellek*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006
- Şahin M., *Kentli Dayanışması*, Zirve Ofset, Ankara, 2002
- Tekeli İ., *Mekânsal ve Toplumsal Olanın Bilgi Bilimi Yazıları*, Tarih Yurt Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010
- Thompson P., *Geçmişin Sesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999
- Urry J., *Mekanları Tüketmek*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999
- Urry J., *Turist Bakışı*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara, 2009
- Yardımcı S., *Kentsel Değişim ve Festivalizm: İstanbul’da Bienal*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005
- Yılmaz T.Y., “Galata Köprüsü: Metropolün Dışına Açılan Bir Kapı”, *Öznel, Durumlar ve Mekânlar Toplum ve Mekân: Mekânları Kurgulamak*, Der. Işık E.İ., Şentürk, Y., 168-184, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2009
- Yücel V., “Hafıza Yeri – Kimlik Yeri”, *Öznel, Durumlar ve Mekânlar Toplum ve Mekân: Mekânları Kurgulamak*, Der. Işık E.İ., Şentürk, Y., 101-115, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2009
- Weber M., *Şehir*, Yarın Yayıncılık, İstanbul, 2010
- Willis S., *Gündelik Hayat Klavuzu*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993

EKLER

EK 1- Kent Merkezinde Bulunan Açık Kamusal Alanlar, Önemli Mekânlar ve Tarihi Yapılar

Fotoğraf 1- Antalya Büyükşehir Belediyesi ve Tiyatro Binası

Eskiden Halkevi ve Elhamra Sineması burada bulunmaktaydı. Bina Karaalioğlu Parkı içerisinde bulunmaktadır.

Fotoğraf 2- Karaalioğlu Parkı'nın Belediye Binasının Bulunduğu Yerden Girişi.

Fotoğraf 3- Karaalioğlu Parkı.

Fotoğraf 4- Karaalioğlu Parkı ve Tarihi Top.

Fotoğraf 5- Hıdırlık Kulesi; Karaalioğlu Parkı'nda bulunmaktadır.

Fotoğraf 6- Atatürk Caddesi.

Fotoğraf 7- Atatürk Caddesi Üzerindeki Antalya Lisesi'nin Tarihi Binası.

Fotoğraf 8- Atatürk Caddesi Üzerinde Bulunan ve Kaleiçi'ni Çevreleyen Tarihi Sur Kalıntıları.

Fotoğraf 9- Tarihi Sur Kalıntılarıyla İç İçe Bulunan Bir Ticari İşletme.

Fotoğraf 10- Atatürk Caddesi Üzerindeki Tarihi Sur Kalıntıları ve Haşimişcan Mahallesi'ni Çevreleyen Yüksek Katlı Apartmanlar.

Fotoğraf 11- Haşimişcan Mahallesi'ne Atatürk Caddesi'nden Bir Giriş ve Onarılmakta Olan Eski Bir Apartman.

Fotoğraf 12- Günümüzdeki Sembolik Arık.

Fotoğraf 13- Günümüzdeki Sembolik Arık.

Fotoğraf 14- Yüksekalan Mahallesi'ni Çevreleyen Yapılar ve Okullar Bölgesi'ndeki Şantiye Alanı.

Fotoğraf 15- Okullar Bölgesi'nde Bulunan Yapıların Yerine İnşa Edilen Park Alanı.

Fotoğraf 16- Kalekapısı Meydanı ve Attalos Heykeli.

Fotoğraf 17- Kalekapısı Meydanı ve Saat Kulesi.

Fotoğraf 18- Cumhuriyet Meydanı ve Cumhuriyet Anıtı ile Karşısında Bulunan Su Balesi Gösteri Platformu.

Fotoğraf 19- Meydan'dan Kaleiçi'ne Bir İniş Yolu ve Sağda Tophane Çay Bahçesi.

Fotoğraf 20- Yivli Minare ve Meydan'ın Seyirlik Balkonu. (Sağ tarafta bulunan mavi çatılı bina ise eski Saray Sineması'nın yerine inşa edilen 2000 Plaza'dır.)

Fotoğraf 21- Kalekapısı'nda Bulunan Yürüyüş ve Oturma Alanları ve Arkada Mevlevihane.

Fotoğraf 22- Kalekapısı; Yürüyüş ve Oturma Alanları ile Tarihi Yapılar ve Apartmanların İçişeliği.

Fotoğraf 23- Üç Kapılar, Hadrianus Kapısı, Sağda Roma Dönemi Kulesi, Solda Selçuklu Dönemi Kulesi.

Fotoğraf 24- Üç Kapılar Meydanı Açık Oturma Alanı.

Fotoğraf 25- Üç Kapılar Meydanı.

Fotoğraf 26- Üç Kapılar Karşısında Bulunan ve Restore Edilen Karakaş Camii.

Fotoğraf 27- Kesik Minare ve Selçuklular Dönemine Kadar Kullanıldığı Tahmin Edilen Kent Meydanı, Agora.

Fotoğraf 28- 600 Senelik Tarihi Roma Hamamı'nın Bulunduğu Bina.

Fotoğraf 29- Dönerciler Çarşısı.

EK 2- Barbaros Mahallesi ve Kaleiçi

Fotoğraf 30- Festival Gününde Kaleiçi'nde Bir Sokak.

Fotoğraf 31- Kaleiçi'nde Festival. Solda Apartmanlar ve Sağda Tarihi Ahşap Evler.

Fotoğraf 32- Restore Edilen Fakat Ticari İşletme Olarak Kullanılan Tarihi Ahşap Ev.

Fotoğraf 33- Sokak ve İşletmeler.

Fotoğraf 34- Sokak ve Esnaflar.

Fotoğraf 35- Kesik Minare, Turistler ve Kapısının Önünde Oturan Mahalle Sakinleri.

Fotoğraf 36- Kapısının Önünde Oturan Mahalle Sakinleri, Turistler ve Ticari İşletmeler.

Fotoğraf 37- Sürekli Yaşam Mekânı Olan Taş Ev ve Geçici Yaşam Mekânı Olarak Kullanılmakta Olan Restore Edilmiş Ahşap Ev.

Fotoğraf 38- Solda Sürekli Yaşam Mekânı, Sağda Geçici Yaşam Mekânı ve Otopark İşlevi Gören Sokak.

Fotoğraf 39- Kullanılmayan Tarihi Bina ve Apartman.

Fotoğraf 40- Bakımı Yapılmamış Tarihi Ahşap Evde Sürekli Yaşam ve Yanında Restore Edilen Ama İşletme Olarak Kullanılan Ahşap Ev.

Fotoğraf 41- Kiliseden Camiye Çevrilen Sultan Alaaddin Camii ve Bitişğinde Bulunan Eskiden Papazın Evi Olan Tarihi Bina.

EK 3- Balbey Mahallesi

Fotoğraf 42- Mahallenin Ana Yoldan Girişi.

Fotoğraf 43- Balbey Cami.

Fotoğraf 44- Tehlike Oluşturan Bakımsız Tarihi Ahşap Ev.

Fotoğraf 45- Bakımı Yapılmamış Ahşap Evler.

Fotoğraf 46- Kullanılmayan Bakımsız Bir Ahşap Ev ve Sokaklar.

Fotoğraf 47- Sokaktaki Koltuklar.

Fotoğraf 48- Sokağa Çıkarılan Koltuklar.

Fotoğraf 49- Sokaktaki Araçlardan Kaynaklanan Sıkışıklık.

Fotoğraf 50- Bakımı Yapılan ve Pansiyon Olarak Kullanılmakta Olan Bir Bina.

Fotoğraf 51- Bakımı Yapılan ve Sürekli Yaşanan Ahşap Ev ve Mahalle Marketi.

Fotoğraf 52- Sokakta Oturan Bir Esnaf.

Fotoğraf 53- Evin Önündeki Oturma Alanı.

Fotoğraf 54- Mahalle İle İlgili Muhtarmın Arşivinden Bir Gazete K p r .

EK 4- Haşimişcan Mahallesi

Fotoğraf 55- Mahallenin Sol Tarafı ve Restore Edilmekte Olan Öğretmen Evi.

Fotoğraf 56- Mahallenin Arka Caddesi, Apartmanlar ve Fayton.

Fotoğraf 57- Mahallenin Arka Caddeden Girişİ.

Fotoğraf 58- Sokak ve Çöplerin Arkasında Yaşanan Bir Ev.

Fotoğraf 59- İçinde Yaşayanların Olduğu Bakımsız Ahşap Ev.

Fotoğraf 60- İçinde Yaşayanların Olduğu Bakımsız Ahşap Ev.

Fotoğraf 61- Devam Eden Alt Yapı Çalışması.

Fotoğraf 62- Sokağın Durumu.

Fotoğraf 63- Görüştüğümüz Mahalle Sakinlerinden Birinin Yaşadığı Ev (ortada).

Fotoğraf 64- Caddeye Çıkan Sokak.

Fotoğraf 65- Restore Edilmiş Olan Kent Müzesi Binası.

Fotoğraf 66- Sokaklardan Caddeye Çıkıldığında Değişen Yaşam.

EK 5- Elmalı Mahallesi

Fotoğraf 67- Elmalı Mahallesi'nin Cumhuriyet Meydanı'na Bakan Tarafı ve Mahalleyi Çevreleyen Yüksek Katlı Apartmanlar.

Fotoğraf 68- Mahallenin Meydan Tarafından Girişi ve Ortada Hükümet Konağı.

Fotoğraf 69- Mahallenin Meydan Girişinde Bulunan İşletmeler.

Fotoğraf 70- Girişin Devamında Bulunan Taverna.

Fotoğraf 71- Antikacıların Bulunduğu Sokak.

Fotoğraf 72- Antikacılar ve Sahaflar.

Fotoğraf 73- Sahaflar ve Hükümet Konağı'na Çıkan Sokak.

Fotoğraf 74- Sahaflar, Kışla Mahallesi ve Ortada Ordu Evi.

Fotoğraf 75- Sahafların Bulunduğu Bir Sokak

Fotoğraf 76- Mahalle ve Çevresinde Çok Sayıda Bulunan İşhanlarından Biri.

Fotoğraf 77- İşhanları Mahallede Soğuk ve Bakımsız Bir Görüntü Oluşturmaktadır.

Fotoğraf 78- İşhanı.

Fotoğraf 79- Mahallede Küçük Bir Meydan.

Fotoğraf 80- Mahalle Sınırlarında Bulunan ve Birçok Dükkânın Bulunduğu Taşıt Trafikine Kapalı Yol.

Fotoğraf 81- Tarihi Bir Ahşap Evin Yandıktan Sonra Yerine İnşa Edilen Bir Apartman.

Fotoğraf 82- Antalya'nın İlk Sahafını Açan İlhami Bey.

Fotoğraf 83- Nabu Sahaf'ın İşletmecisi Vildan Hanım.

Fotoğraf 84- Piyazcı Sami'yi Yaşatan Recep Usta.

Fotoğraf 85- Tevfik Usta ve Kent Merkezinde Bulunan Nostalgik İşletmesi.

Fotoğraf 86- Börekçi Tefvik Usta.

Fotoğraf 87- Solda Balbey, Sağda ise Elmalı Mahallesi.

EK 6- Yüksekalan Mahallesi

Fotoğraf 88- Mahallenin Doğugarajı Girişi.

Fotoğraf 89-Muhtarlığın Bulunduğu Sokak.

Fotoğraf 90-Eski ve Yeni Yapılar.

Fotoğraf 91- Mahalledeki Evlerden Bir Kare.

Fotoğraf 92- Eski Dönemlerden Kalan Bir Yapı.

Fotoğraf 93- Mahalledeki Evlerin Çeşitliliğini İfade Eden Bir Kare.

Fotoğraf 94- Mahalledeki Evlerin Çeşitliliğini İfade Eden Bir Kare.

Fotoğraf 95- Görüştüğümüz Mahalle Sakinlerinden Birinin Vakit Geçirdiği Sokak.

Fotoğraf 96- Mahalledeki Apartmanlaşmaya Bir Örnek.

EK 7- Soru Formu

Ad-Soyad: Yaş: Cinsiyet: Medeni Durumu: Çocuk Sayısı:

Nerede doğdunuz?

1. Kaç senedir Antalya'da yaşıyorsunuz?
2. Kaç senedir bu mahallede oturuyorsunuz?
3. Nasıl bir mahalle burası?
4. Mahallenizden memnun musunuz? Mahallenizi sahiplenir misiniz?
5. Bu mahallede oturuyor olmanın iyi tarafları neler?
6. Peki, kötü tarafları neler?
7. Mahallenin sorunları neler? Siz gördüğünüz bir sorun karşısında ne yaparsınız? Kime veya hangi kuruma söylersiniz? (Neleri sorun olarak görüyorlar)
8. Komşuluk ve insan ilişkileri nasıl?
9. Gün içinde hangi işlerle meşgul olursunuz? Sabah mesela? Öğle ve Akşam?
10. Gününüzü nelere göre planlarsınız? Neye ne kadar zaman ayıracağınızı en çok ne belirler?
11. Bir gününüz evde geçtiği zaman nasıl geçer? Genellikle hangi saatlerde neler yaparsınız? Günü neye göre bölersiniz? (Yemek/İş/Dizi vb.)
12. Kaç senedir bu evde yaşıyorsunuz? (Ev geçici olarak mı kullanılıyor sürekli mi?)
13. Yaşam koşullarınız hakkında neler düşünüyorsunuz?
14. Gün içerisinde şu anki koşullarınızdan farklı neler yapıyor olmak isterdiniz? Nasıl bir evde yaşıyor olmayı tercih ederdiniz? Ve nasıl bir mahallede? Sokakta?
15. Kent merkezinde yaşıyor olmanın sunduğu imkânlar neler?
16. Peki, merkezde oturuyor olmanın zorlukları neler?
17. Evden çıktığınızda mahallede neler yaparsınız?
18. Dışarıya çıktığınızda nerede kendinizi evinizde gibi hissedersiniz?
19. Kendinizi güvende hissettiğiniz yerler nereler?
20. Kendinizi güvensiz hissettiğiniz yerler nereler?
21. Mahalleniz yeterince güvenli mi? (Hırsızlık, dışarıya çıkma saatleri?)
22. Kendinizi nereye ait hissediyorsunuz? Neden?
23. Evinizden genelde ne yapmak için dışarıya çıkarsınız? Nerelere gidersiniz?
24. Kamusal alan denilince aklınıza nereler geliyor?
25. Parklarda mı alışveriş merkezlerinde mi vakit geçirmeyi tercih edersiniz? Ne zaman hangisi, neden?

26. En çok nerede kendinizi rahat hissedersiniz? Neden? Burada neler yaparsınız?
27. Dışarı çıktığınızda buluşma noktası olarak nereyi seçersiniz? (Nerede ne yapmayı seviyorlar?)
28. Dışarıda yemek yiyecek olduğunuzda nerelere gidersiniz?
29. Pazar, market alışverişlerinizi nereden yaparsınız? Peki, neden oralardan? Genelde kim gider? Diğer ihtiyaçlarınız için nerelere gitmeyi tercih edersiniz? (Tüketim alışkanlıkları)
30. Kent mekânlarında bulunurken herhangi bir ayrışma hissediyor musunuz?
31. Kendinizi dışlanmış hissettiğiniz, gitmeye çekindiğiniz veya gücünüzün yetmeyeceğini düşündüğünüz mekânlar var mı?
32. Hangi mekânlara rahatça girip çıkmak isterdiniz?
33. Kentte yürürken nerelerden geçerken kendinizi iyi hissediyorsunuz?
34. Size güzel anlarınızı hatırlatan mekânlar veya tarihi yapılar var mı? Mesela anlatmak istediğiniz aklınıza gelen bir anınız var mı?
35. Yerel yönetimlerin düzenlediği kültürel faaliyetlerden haberdar mısınız? Nasıl buluyorsunuz? Peki, katıldıklarınız olduysa biraz anlatır mısınız?
36. Cadde ve sokak düzenlemelerini nasıl buluyorsunuz?
37. Denk geldiğiniz kutlama, tören veya mahalle düğünü gibi etkinlikler oldu mu? Anlatır mısınız?
38. Eviniz, mahalleniz ve kent her geçen gün değişiyor. Bazen fark ediyoruz bazen fark etmiyoruz. Sizin fark ettiğiniz değişimler neler?
39. Öncelikle mahalle yaşantısı ile ilgili?
40. Ev yaşantınızla ilgili?
41. Kentle ilgili? Kent merkeziyle ilgili?
42. Bu değişimle ilgili düşüncelerinizi kimlerle paylaşırsınız? Ne sıklıkla dile getirirsiniz?
43. Değişimden dert yanar mısınız? Eskiden daha iyiydi, nerede o eski... dediğiniz oluyor mu mahalle ve kentle ilgili?
44. Ev yaşantınızla ilgili?
45. Peki, değişimin olumlu tarafları neler?
46. Görüşülen kişi doğduğundan beri Antalya kent merkezinde yaşamıyorsa; Antalya'ya gelmiş öykünüz?
47. İlk hangi mahalle veya semti hatırlıyorsunuz?
48. Nasıl bir aile içine doğdunuz? Nasıl bir ev yaşantınız vardı?
49. Gününüz nasıl geçirdi? Neler yapardınız?

50. GemiŖte veya gün içinde yaŖadığınız anılarınızı anlatır mıydınız? Hikyeler anlatır mıydınız? En çok kime ve ne zaman, ne sıklıkla?
51. Aile içinde neler yapılırdı?
52. Mahalle yaŖantısı nasıldı?
53. KomŖuluk iliŖkileri nasıldı?
54. Mahallenin sorunları nelerdi?
55. Bu sorunlar nasıl özlrd?
56. Mahallenin güvenlik problemi var mıydı?
57. DıŖarıda nerelere giderdiniz?
58. Hangi sebeplerle giderdiniz?
59. Neler yapardınız?
60. BuluŖma noktası olarak nereyi seçerdiniz?
61. DıŖarıda nerede yemek yenirdi? Nerede yerdiniz?
62. Nerede oturulurdu? Nereler gezilirdi?
63. Nerelerde vakit geçirmekten keyif alırdınız?
64. Kente dair yani mahalle, sokak, cadde, yerel yönetim, ulaŖım gibi konulardaki dŖncelerinizi kimlerle konuŖurdunuz?
65. Kentli dayanıŖması nasıldı?
66. Bize anlattıklarınızdan çevrenize bahsettiğiniz oluyor mu?
67. Anılarınızdan kimlere bahsedersiniz? Ne zamanlar bahsedersiniz?

EK 8- Derinlemesine Görüşme Yaptığımız Kişilerle İlgili Bilgiler

Görüşülen Kişi / Doğum Tarihi / Yaşı / Cinsiyeti / Tanıklık Ettiği Mahalle / Yaşadığı Mahalle

1. F.T/1955/58/K/ Balbey Mahallesi/Balbey Mahallesi
2. G.T/1934/79/K/ Balbey Mahallesi/Balbey Mahallesi
3. R.H/1976/37/K/ Balbey Mahallesi/Balbey Mahallesi
4. A.U/1966/47/E/Balbey Mahallesi/Balbey Mahallesi
5. C.A/1961/52/E/Balbey Mahallesi/Balbey Mahallesi
6. C.K/1929/84/K/ Barbaros Mahallesi/Barbaros Mahallesi
7. C.Y/1929/84/E/ Barbaros Mahallesi/Barbaros Mahallesi
8. M.G/1961/52/E/Barbaros Mahallesi/Barbaros Mahallesi
9. M.Y/1979/34/E/Barbaros Mahallesi/Barbaros Mahallesi
10. G.H/1943/70/K/Haşimişcan Mahallesi-Kaleiçi/Zerdalilik Mahallesi
11. T.U/1945/68/E/Kaleiçi/Şirinyalı Mahallesi
12. D.H/1958/55/K/Haşimişcan Mahallesi/Haşimişcan Mahallesi
13. E.P/1956/57/K/ Haşimişcan Mahallesi/Haşimişcan Mahallesi
14. M.H/1943/70/K/ Haşimişcan Mahallesi/Haşimişcan Mahallesi
15. Ş.C/1957/56/E/ Haşimişcan Mahallesi/Haşimişcan Mahallesi
16. B.U/1956/57/K/Elmalı Mahallesi-Kaleiçi/Kışla Mahallesi
17. V.A/1975/38/K/Elmalı Mahallesi/Elmalı Mahallesi
18. P.S.B/1962/51/E/Elmalı Mahallesi/Elmalı Mahallesi
19. R.A/1955/58/E/Elmalı Mahallesi/Üçgen Mahallesi
20. Y.T/1944/69/K/ Yüksekalan Mahallesi/Yüksekalan Mahallesi
21. N.K/1961/52/E/Yüksekalan Mahallesi/Yüksekalan Mahallesi
22. M.Ü/1966/47E/ Yüksekalan Mahallesi/Yüksekalan Mahallesi
23. Y.Ş/1963/50/E/Yüksekalan Mahallesi/Yüksekalan Mahallesi

EK 9- Ön Araştırma İle İlgili Bilgiler

Ön Araştırma (15 Eylül 2012-29 Eylül 2012)

Araştırma problemi doğrultusunda aklımda birkaç soruyla ön araştırma yapmak için kentin gidebildiğim her noktasını dolaşmayı planlıyordum. Çünkü araştırma alanım belli değildi. Bunun için bisikletle yola çıktığımda kentin merkezinde takılı kaldım ve iki hafta boyunca elimden geldiği kadar her sokağı gözlemlemeye çalıştım. Bu sırada, daha önce gitme fırsatımın olmadığı sit alanları olduğunu fark ettim. Sit alanlarıyla ilgili kısa bir araştırma yaptığımda ise, koruma altında olan mahallelerin birbirinden oldukça farklı yapıları dikkatimi çekti. Kent merkezinin kent belleği ve kolektif bellek için önemli olduğunu düşünerek okumalarımaya yön verirken Lefevbre'nin kent hakkı kavramını tanımlarken kent merkezine yaptığı vurgu ile karşılaştım. Bu yüzden, kentin merkezindeki mahallelerin sosyal yaşantısını, fiziki yapısını gözlemlemeye, muhtarlarından bilgi almaya çalıştım. Yaptığım bu ön araştırma ile ilgili verileri, görüşebildiğim mahalle muhtarlarıyla ilgili başlıklar altında topladım.

Balbey Mahallesi Muhtarı Abdullah Uyaroğlu ile Yapılan Görüşme:

Muhtarlık Abdullah Bey'in evinin altında olduğu için kendisine ulaşmam çok kolay oldu. Mesai bitmiş olmasına rağmen hala oradaydı. Kendisi bir dönem gazetecilik de yapmış, okuyazar ve araştırmacı biri. Mahallenin sorunlarına karşı duyarlı olduğunu ve kendisine gelen istek, öneri ve şikâyetleri dikkate aldığını gözlemledim. Bize de araştırmamız için görüşmemiz gereken kişilere ulaşmamızda, her türlü desteği verebileceğinden bahsetti. Balbey muhtarının yanında, Yüksek Alan, Elmalı, Bahçelievler, Barbaros ve Kılıçaslan (Kaleiçi) mahallelerinin muhtarları da, görüşme yapmamız gerektiğinde mahallelilere ulaşmamızda yardımcı olacaklarını belirttiler.

Mahalle, sit alanı olduğu için birçok eski Antalya evini barındırmakta. Bunlardan 43 tanesi tescilli tarihi eser yapı ve yaklaşık 15 tanesinde yaşayan var. Mahallenin nüfusunu çoğunlukla Konya'dan göçle gelenler ve Romanlar oluşturuyor. Yerlilerin bir çoğu, sit alanından rant elde edemedikleri için Dedeman ve Lara bölgelerine taşınmışlar. Muhtar, eski belediye başkanı Subaşı döneminde mahallenin sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmasının mahalleyi harabeye dönüştürdüğünü düşünüyor. Örnek olarak hep Kaleiçi ve Lara bölgelerinden söz etti. Şehrin tam merkezinde böyle bir mahallenin yakışık kalmadığını ve ilgili kurumlarca istense mahallenin bir kültür ve ticaret merkezine dönüştürülebileceğini

söyledi. Bununla birlikte mahalleye, havuzlu güvenli siteler yapılabilirse yerlilerin burada isteyerek oturabileceklerini belirtti.

Bu noktada dikkatimi çeken, mahallenin imara açılmasıyla mahallelinin yaşam biçimi ve mekânsal pratikleri, mahallenin sosyal dokusu nasıl değişecek bu sorgulanmıyor. Ticaret merkezi olma ve lüks apartmanların inşa edilmesi düşüncesi ve isteği ağır basıyor. Bunların gerçekleşmesi durumunda şuan yerleşik nüfusun değişmesi gibi bir durum oluşabilir. Yani yoksul sınıfın kentin merkezinde olma hakkı elinden alınabilir. Ki bu insanlar kentin merkezinde olma hakkını koşullarından dolayı ne kadar değerlendirebiliyorlar? Bu yerel yönetimin ilgilendiği bir sorun mu? Gibi sorular aklıma geliyor...

Mahalle sakinleriyle ilgili; Romanların mahalledeki mekânsal pratiklerinin ve mekân kullanımının farklı olduğunu gözlemledim. Bununla ilgili olarak Abdullah Bey, muhtarlığın bir arka sokağında yaşayan 8 çocuklu Roman ailenin sokağı evleri gibi kullandıklarını anlattı. Bazı yaz akşamlarında ailece sokakta uyuyorlarmış ve bazen sokağın yakınındaki parkın kendileri dışında kullanımına izin vermiyorlarmış. Ama müdahale etmişler. “Böyle şeyler oldu fakat biz mahalleli olarak kulaklarını çektik artık yapmıyorlar” diyerek aslında mahalleliler tarafından ‘Romanların yaramaz bir çocuk’ olarak algılandığının da altını çizmiş oldu. Abdullah Bey, mahallenin herhangi bir güvenlik problemi olmadığını söyledi ve gündüzleri birçok turistin mahalleyi gezip fotoğrafladıklarından bahsetti. Yüksek Alan Mahallesi, Balbey yakınlarında ve Balbey’den farklı olarak imar izni verilmiş bir yerleşim alanı. Oradaki gözlemlerim ve mahalle muhtarı ile yaptığım ön görüşmeye dayanarak söyleyebilirim ki mahallenin imara açılması, mahallenin harabe gibi görünümü açısından bir şey değiştirmemiş. Yine, eski ve yıkılmak üzere olan evler var. Yeni yapılan binalar birbirine çok yakın.

Mahalleler kentin merkezinde ve en eski yerleşim yerleri olmaları gibi ortak özelliklere sahipler. Ancak biri koruma altındayken biri imara açılmış. Balbey mahallesi sakinleri de mahallenin imara açılmasından yana. İmara açılrsa bile yapılan yerleşim ve konut planlamaları ne kadar nitelikli ve oturacak olanlar açısından mahalleyi ne kadar yaşanabilir hale getiriyor, yaşayanların yaşam biçimlerini ve mekânsal pratiklerini nasıl etkiliyor? Bu gibi sorular üzerinden benzer ve farklı mahalleler araştırma kapsamında incelenebilir. Bu düşünceyle Kaleiçi’ndeki mahalleleri de gezerek gözlemler yaptım ve iki mahallenin muhtarıyla görüşme fırsatı buldum. Genel olarak iki muhtar da Kaleiçi’nin imara açılıp, turizm odaklı planlanmasının mahalle yaşamını ve gerektirdiği ilişki biçimlerini sonlandırmasından yakındı. Yine planlama sorunlarının altını çizdiler. Ticaretin açık kamusal alanlara zarar verdiğinden bahsettiler. Hem gözlemlerimden hem de görüşmelerden yola çıkarak, Kaleiçi’nde yaşayan

kesimin Kaleiçi'ndeki adım başı dizilen kafe, restoran ve barlardan kendilerini soyutladıklarını söylemem mümkün. Bu kent merkezindeki birçok mahalle için geçerli olabilmektedir. Kentin tam ortasında yaşayarak merkezde olmanın sunduğu imkânlardan faydalanamama durumu kentle bütünleşme açısından sorgulanabilir. (Gündelik yaşamın kısırlaşması, rutinleşmesi) Valiliğin bulunduğu çevrede konumlanmış Elmalı Mahallesi de oldukça kozmopolit bir yapıya sahip. Eskiden birçok kamu kuruluşunun (hastane, cezaevi, adliye...) bulunduğu mahallenin sosyal dokusu bundan etkilenmiş görünmekte. Bundan, mahallede görüştüğüm lokantacı, emlakçı, sahafçı ve mahalle muhtarı da bahsetti.

Kentin merkezi, kentin kimliğini oluşturabilecek tarihi birçok mekânı ve en eski yerleşim alanlarını kapsaması bakımından önemlidir. Buradan yola çıkarak, kentte yaşayanların kolektif hafızalarında, kent merkezinin önemli bir payı olduğunu söylemek mümkün. Aynı zamanda kent merkezi, yaşayanların kentle bütünleşmesinde de önemli bir role sahiptir. Buradan hareketle kent merkezi ve çevresindeki farklı mekânsal pratikleri incelemek, kentsel deneyimin kentle bütünleşmeyi nasıl etkilediğini, kentin yaşanabilirliğini, kentin sahiplenilmesini (bununla birlikte kentlilik bilinci, aidiyet ve kentli olma hakkı, kentli dayanışması kavramlarının sorgulanması) sorgulamada yardımcı olacaktır.

Yüksek Alan Mahallesi Muhtarı Yüksel Şen ve Kahvehane Sahibi:

Yukarıda bahsettiğim gibi Yüksek Alan Mahallesi imara açılmış fakat gözlemlediğim kadarıyla planlamayı yaşanabilirlik ölçütleri açısından eleştirmek mümkün. Balbey Mahallesi muhtarı, mahallesinin imara açılmasını istiyor ama planlama konusunda yaşanabilirlik ölçütlerinden çok kar elde etme düşüncesi ön planda gibi. Yüksek Alan Mahallesi'nde görüştüğüm bir kahvehane sahibi, yapılan planlamanın mahalle sakinlerini göz ardı ederek yapılmasını oldukça eleştirmesine rağmen sonunda “keşke zamanında Dedeman'dan bir yer çevirseydim ya da oradan biriyle evlenseydim şimdi böyle mi olurdu” dedi. Burada yaptığı vurguda, haklarının sürekli çiğnenmesi ve artık haksızlıklarla mücadele etmekten sıkılmış olması etkiliydi. Kentin ve mahallenin sorunlarına karşı duyarsızlık olup olmadığını sorduğumda, göçle gelen insanların sadece çalışıp para kazanmaya odaklandıklarıyla ilgili cevaplar aldım. Bu durum onun görüşüne göre, insanların yaşadıkları çevreye karşı duyarsızlıklarını pekiştiriyor.

Bunun yanında insanların okumadıklarından, olan bitenin farkında olmadıklarından fazlaca şikâyet etti. “Eskiden 1 milyon zam olduğu zaman meydanlar inlerdi ve o zam geri çekilirdi şimdi her gün yapılan zamların kimse farkında değil. Yasalarda yapılan değişikliklerle işçilerin

sendika hakları giderek ellerinden alınıyor fakat kimse bunu önemsemiyor. Vergi vermeden çalışan bir sürü insan var mahalle ve çevrede fakat onları da kimse şikâyet etmiyor” diyerek toplumun düşünmeyen ve tembelleşmiş niteliklerine vurgu yaptı. Kahvehane sahibi gibi görüştüğüm kişiler arasında Antalya'nın iklimsel özelliklerinin insanları tembelleştirdiğine vurgu yapan çok oldu.

Mahalle muhtarı Yüksel Şen, mahallenin girişinde bir market işletiyor bu yüzden ona ulaşmam oldukça kolay oldu. Yüksel Bey en çok kentte üretim mekânlarının azlığından şikâyet etti. Kent merkezinde pasajlar olsaydı ve bu pasajların içinde üretim yapılsaydı örneğin çorap, şal vb. ekonomik gelişme daha hızlı ve kolay olurdu diyerek tüketim mekânlarının fazlalığından yakındı. “Kendi ürünlerimizi kendimiz yapamıyoruz hâlbuki Antalya bunun için yeterli kaynağa sahip” dedi. Mahalle nüfusuyla ilgili, işçi göçlerinin olmasının yanında yeni imar planıyla yerlilerinde mahallede yaşamaya başladığından söz etti. Yüksel Bey sorunlarının çözülmeyişini kentin, kenti tanımayanlar tarafından yönetiliyor olmasına bağlıyor. Bu ifade, yerel yönetimlerin kentteki sorunlara, kentte yaşayanlar ölçeğinde yaklaşmayışının ortaya çıkardığı durumları vurgulaması bakımından önemli. Kentli dayanışmasının olmaması aslında bu mekânların tüketim mekânları olarak kullanılmasından kaynaklanıyor. Geçici olarak göçle gelen ve genellikle hizmet sektöründe çalışanların yaşam alanlarına duyarsızlıkları, kentli dayanışması oluşumunun önündeki engellerden biri varsayılabilir. Aynı zamanda, göçle gelmiş bu kişilerin kendi yaşam koşullarının da niteliksizliği konusunda duyarsız olmaları önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir kentin kimliğini oluşturan tarihi nitelikte mekânların tüketim mekânları olarak kullanılıyor olması, mekânla kimliksel bir bağın kurulmasında ve kentlilik duygusunun oluşmasında bir engel teşkil etmektedir. Turizm odaklı bir kentsel planlama kapsamında düzenlenen Kaleiçi de geçici nüfusun fazlaca bulunduğu ve mekânların tüketim mekânlarından oluştuğu bir bölgedir. Bu gibi mahallelerde yaşayan kişilerin mekânsal pratikleri ve mekânların nitelikleri ve başka dinamikler onların kentle bütünleşmesinde, kenti sahiplenmesinde nasıl bir role sahip? Bu mekânsal pratikler, kentin sahiplenilmesi ve kentin sorunlarına duyarlılık konularında önemlidir fakat kişiler bunun farkında mı? Değilse yerel yönetimlerin geçici göçle gelmiş kişiler konusunda kentle ilgili farkındalıklarını sağlayabilecek bir uyum programı olabilir mi? Bunun yanında kentin merkezi bölgelerinde, yerleşik halde yaşayan nüfusun da kentsel mekânları kullanım biçimlerinin tüketim odaklı olduğunu söylemek mümkün mü?

Elmalı Mahallesi'nde Bulunan Piyazcı Sami, İltem Sahaf ve Emlak Bürosu ile Yapılan Görüşmeler:

Balbey Mahallesi'nin devamında konumlanmış yine sit alanı olan Tahıl pazarı Mahallesi muhtarıyla üç denememde de kendisine ulaşamadığım için görüşemedim. Aynı şekilde Elmalı Mahallesi'nin komşusu olan Kışla Mahallesi muhtarını da bir türlü yerinde bulamadım. Sit alanı olan başka bir mahalle de Işıklar Caddesi arkasında konumlanmış olan Haşimişcan Mahallesi. Bu mahallenin muhtarı ile de henüz görüşemedim. Haşimişcan Mahallesi kentin merkezi bir noktasında bulunuyor ve tarihi ancak restore edilmemiş, herhangi bir bakım yapılmamış evlerde oturanlarıyla dikkatimi çekti buna ek olarak Kent Belleği Müzesi buraya açılmış, tarihi bir binada bulunuyor ve binanın müze olarak kullanılan kısmı restore edilmiş diğer kısmı her an yıkılabilmemiş gibi bir görüntüye sahip.

Piyazcı Sami'nin hikâyesini, oğlunun yakın bir dostundan dinledim. Kısaca anlattığı hikâyede Antalya'nın tarihine de değindi. Subaşı, ailesinin İzmir'den gelerek Elmalı Mahallesi'ne yerleştiği yıllarda mahallenin, bahçelerle dolu olduğundan ve ailesinin de bahçecilik yaptığından bahsetti. Mahallenin bulunduğu çevrede eskiden hanlar varmış ve bu hanlar ticaret ve üretimin merkez noktalarıymış. Anlattığına göre, piyaz ilk başta bir köy yemeği olarak ortaya çıkıyor ve o zamanlar düşük gelirliler sade piyaz yiyorlar. Sami Bey'den piyazın sosunu ilk bulan ve yayan kişi olarak bahsediyor. Sami Bey'le birlikte eski lokanta sahipleri olarak, Paçacı Şaban, Börekçi Tevfik ve ağabeyi Zeki ile karşısındaki şişçiyi örnek veriyor. Aynı zamanda, bu lokantalar yerleri birkaç sokak değişse de hala hizmet vermekteler.

Piyazcı Sami lokantasının karşısındaki emlak bürosunun sahibi, biz konuşurken yanımızdaki elektrik direğini tamir etti. Söylediğine göre, bazı kişiler geceleri elektrik direğinin içindeki kabloları keserek sokağın karanlık olmasına neden oluyorlarmış (Mahalle muhtarı bununla ilgili olarak, şikâyetlerini ilgili yerlere söylediklerini ve yakın zamanda direklerin açılmayacak şekilde kilitli hale getirileceğinden bahsetmişti). Emlakçı ve eşi, mahallenin kozmopolit yapısının bu gibi güvenlik sorunlarını beraberinde getirmesinden ve kent merkezinin sokak sokak değişen sosyal dokusundan bahsettiler.

Sahaf sahibi İlhami Bey de bununla ilgili olarak caddelerin canlılığına vurgu yaparken arka sokakların öyle olmamasını, Antalya insanının yürümeye üşenmesine bağladı. Bu durumda Antalya'nın iklimsel özelliklerinin etkili olabileceğini söyledi. Caddede yürüyenler fazlayken bir arka sokakta yürüyenler sayıca daha az. Bu Certau'nun ifade ettiği, yürüyerek mekânı yer olarak değiştirmek düşüncesini bana anımsattı. Güllük, Işıklar caddelerinde ve Cumhuriyet

Meydanı yakınındaki kapalı yolda yapılan çevre düzenlemelerine verilen önemin sokaklara da verilmesi, o sokaklarda yaşayanları nasıl etkiler?

İlhami Bey, Antalya'nın ilk sahafçısı olarak işe başlarken arkadaşlarının kendisini, turizmle veya tüketimle ilgili bir mekan açarsa daha çok kar elde edebileceği konusunda uyardıklarından bahsetti. Ancak, kendisi turizm odaklı bir iş yapamayacağını düşünmüş ve 1994 senesinden bu yana başladığı yerde tutunmaya çalışıyor. (Bana göre tutunmaya çalışıyor çünkü insanlar genelde alışveriş merkezlerinde zaman geçirdikleri için oralarındaki kitapçıları tercih ediyorlar. Alışveriş merkezlerinin alternatif kamusal alanlar olarak ortaya çıkması, kentin sokaklarında geçirilen vakti nasıl etkilemiştir?) Başkalarını da bu yönde etkilemiş ve kendisinden sonra açılan sahaflarla çevre, sahafçılar bölgesine dönüşmüş. İlhami Bey, böylelikle çevrenin kafe ve barlarla dolmasının önüne geçtiğini düşünüyor.

Elmalı Mahallesi Muhtarı Mehmet Kuru ile Yapılan Görüşme:

Mehmet Bey'in anlattığına göre mahalle, Antalya'nın Elmalı ilçesinden gelenlerin yaşadığı bir bölge olarak oluşuyor. Genelde bahçecilik yapıyor fakat 1985'ten sonra mahalle imara açılınca bahçeler yıkılıyor, binaların çoğu iş hanlarına dönüyor. Aynı zamanda Elmalı Mahallesi, kamu kuruluşlarının toplandığı bir mahalleymiş, nüfus müdürlüğü, ticaret odası, bankalar, cezaevi, hastane, askeri kışla... Fakat kent genişledikçe kamu kuruluşları daha uzaklara taşınmış. Ancak hala Valilik burada bulunuyor ve muhtarın söylediğine göre valilik gibi bir kurumun burada bulunması mahalleyi en güvenli bölge haline getirmiş durumda. Yüksel Bey'e, mahallenin en önemli sorunlarını sorduğumda otopark ve yeşil alan sorunundan bahsetti (1metrekare yeşil alan olarak kullanılabilecek bir yer yok dedi). Mahallenin 9/10'unun işletme olduğunu ve bunun mahalle nüfusunu etkilediğini belirtti. Aynı zamanda mahallenin geçiş güzergâhı olmasına vurgu yaptı. Akşam ikame eden nüfus 2500 civarı iken gündüz 25.000 civarı. İkame eden nüfusu, Türkiye'nin her bölgesinden, birbirlerinden habersiz olarak gelenler oluşturuyor. Bunun yanında ikame eden yerliler de var fakat eskisi gibi fazla değil. Kentli dayanışmasıyla ilgili olarak, yaşayanların yaşadıkları çevreye duyarlılıklarının nasıl olduğunu sordum ve muhtar, göçle gelenlerin evle iş arasında monoton bir hayatları olduğundan bahsetti. Kültürel faaliyetlere bir katılım olmadığını söyledi. "Belediyenin ücretsiz biletlerini verdiğim zaman cebine yol parasını ben koysam bile orada içeceği suyun parasını isteyebilecek kadar zor durumda olan insanlar var" diyerek ekonomik sıkıntıların gündelik yaşamı daha da rutinleştirmesine vurgu yaptı. İç Anadolu'dan gelenlerin adeta kapalı bir kutu olduklarını ve kültürel faaliyetlerin dışında kaldıklarını anlattı.

Kılıçaslan Mahallesi Muhtarı Ali Kahraman ile Yapılan Görüşme:

Mahalleye, Atatürk zamanında mübadele ile Selanik muhacirleri gelmiş ancak şuanda kiracı olarak ikame eden Romanlar çoğunlukta. Romanların genellikle birbirleriyle akraba olduklarından bahseden muhtar yerleşik nüfusun esnafa antipatiyle bakmasından söz etti. Turizmin, ikame eden nüfusun hayatını zorlaştırıyor olmasına vurgu yaptı. Turizmle birlikte ev kiralarının artması ve mekânlardaki fiyatların fazlalığı yerleşik halkı bir nevi yaşadıkları mahalleye yabancılaştırıyor ve onları yaşadıkları mahalleden koparıyor. Muhtar aynı zamanda esnafın çoğunun kayıt dışı olduğunu da belirtti.

Barbaros Mahallesi Muhtarı Mehmet Gözübüyük ile Yapılan Görüşme:

Mehmet Bey, Kılıçaslan Mahallesi muhtarının tersine Kaleiçi'nde Romanların oldukça azaldıklarını söyledi. Romanlarla birlikte yoksulların da, evlerin ve kiraların oldukça pahalı olmasından dolayı Kaleiçi'nden ayrıldıklarını belirtti. Nüfusla ilgili, yerliler ve yabancılar sınıflamasını yaptı, yabancılar için de sürekli ve geçici. Sürekli yabancıların Alman, Hollandalı, İngiliz ve Fransızlardan oluştuğunu söyledi. Ve bu kişilerle ilgili olarak "modernlikten bıkmışlar" ifadesini kullandı. Mehmet Bey'in deneyimlerine dayanarak anlattıklarına göre turizmin, nüfusu azaltmasıyla geçici yaşam (pansiyon ve oteller) çoğalıyor ve ticari talepler artıyor, ticari talepler de tarihi ve sosyal dokuya zarar veriyor. Yerli ve yabancı mahalle sakinleri ise birbirlerini tanıyorlar ve sosyal dokuya, mahalleye sahip çıkıyorlar. Ancak yerel yönetim ve ilgili kuruluşların plan yaparken yaşayanların mağduriyetini düşünmeyişi, yapılarda ve sosyal dokuda bir durağanlık meydana getiriyor. Doku kendini yenileyemiyor ve tamamlayamıyor. Ticari kar elde etme peşine düşenler de sosyal doku ve mahalle yaşantısı karşısında oldukça duyarsız. Çoğu işletme, mahallenin açık kamusal alanlarını izinsiz kullanırken, yine bazı işletme ve taksiciler tarihi sur ve taşları zarar görecekları şekilde kullanmaktan çekinmiyorlar. Mehmet Bey birçok kez gördükleri karşısında duyarsız kalmayarak ilgili kurumlara ve yerel yöneticilere şikâyette bulunmuş ancak bir sonuç alamamış. Sonuç alamadığı gibi kendisine karşı yaftalamalarla karşılaşmış. Bunlara rağmen, üç dönemdir mahallenin güvenerek oy verdiği bir isim kendisi.

Mehmet Bey, güçlü olanların istedikleri gibi davranabilmelerinin önüne geçilmesini istediğini belirterek, işletmelerin yaptıkları hatalarla ilgili, kendilerine işletme kurallarının öğretilmesi önerisini sundu. Yine de sorunların bir şekilde çözüldüğünü ve zamanla çözüleceğini düşündüğünü söyleyerek, her cümlesinde sürekli yaşam alanlarının korunmasının, sürekli yaşamın devamlılığı için insanların teşvik edilmesinin önemini altını

çizdi. Aksi takdirde kültürel doku ile diğer dokuların daha çabuk bozulduğunu ve bozulacağını belirtti. Bunlarla ilgili olarak; “Özellikle işyerleri binaların dokularını bozuyor fakat kültür varlıkları denilince sadece bina veya doku değil aynı zamanda yaşayanlarla birlikte düşünülmeli, insan faktörünü çıkarırsanız binaların değeri kalmıyor... antik kent gibi. Kentleri insanlarla birlikte korursak değeri daha da artar. Buraya gelen insanlar sadece ev görmeye gelmiyor, yaşam arıyorlar bu bazen bir kuş, çocuk ... Her çıkan değer mevcut değeri azaltır. Eğlence yerlerine çok dikkatli izin verilmeli insanları kaçırmamak ve sosyal yaşama zarar vermemek adına.

Bahçelievler Mahallesi Muhtarı Ahmet Ateş ile Yapılan Görüşme:

Bahçelievler Mahallesi muhtarının söylediklerine göre, yerleşik nüfusun yaş ortalaması 75 yaş ve üstü. İkamet edenler genelde Antalya'nın yerlileri fakat mahalle, Dedeman ve Lara bölgelerine de çok göç vermiş. Nüfus genel olarak emekli. Mahallenin çeşitli alt yapı sorunları varmış fakat muhtar bunların çözüldüğünü söyledi. Araştırma için izin belgemiz olması durumunda da mahalle sakinleri ile görüşmemizde bir sakınca olmayacağını belirtti.

Bahçelievler Mahallesi'ne gidip gelmelerim sırasında güzergâhımı hem Konyaaltı Caddesi hem de 100. Yıl Bulvarı olarak değiştirdim. İki caddenin ortasında bulunan mahallelerde birçok kiraathane ve çay evi dikkatimi çekti. Buralarda vakit geçirenler çoğunlukla erkeklerdi ve yaşça büyüklerdi. 100.Yıl Bulvarı'nın doğu tarafında kalan Altındağ Mahallesi için de aynı gözlem geçerliydi. Mahallenin merkeze doğru olan tarafında konumlanmış Kızılsaray Mahallesi için ise, iş hanlarıyla birlikte kiraathanelerin fazlalığı ve bunun yanında kozmopolit yapısı dikkat çekiciydi. Aynı zamanda ilk kez karşılaştığım ve 1990'dan bu yana hizmet verdiğini öğrendiğim, Batı Sinemaları adında porno film gösteren sinema da bu mahallede bulunuyor. Ancak yaşayanlar ve yaşam biçimleri ile ilgili görüşmek için muhtarlarına ulaşmayı denediysem de ulaşamadım.

EK 10- Muratpaşa Belediyesine Sorulan Sorular ve Cevapları

1) Size göre kent merkezi neresi ve Antalya için önemi nedir?

Antalya'nın kent merkezi Muratpaşa'dır. Antalya'ya gelen ve Antalya'da yaşayan herkesin buluşma noktasıdır Muratpaşa. Muratpaşa, nüfusu 52 ilden daha büyük bir ilçedir. Okur-yazar oranı çok yüksek, eğitim düzeyi ileri seviyededir. Antalya'ya gelen herkes mutlak suretle Muratpaşa'ya uğramak durumundadır. Hatta çevre ilçelerimizde Aksu, Kepez, Konyaaltı'nda yaşayanlar da gününü Muratpaşa'da geçirir. Muratpaşa alışverişin, iş hayatının, eğlencenin merkezi konumundadır. Ayrıca devlet daireleri, iş merkezleri Muratpaşa'da yer alır. Muratpaşa bu anlamda Antalya'nın kalbi konumundadır. Bunların yanı sıra yerli ve yabancı turistlerin de mutlak uğramak durumunda olduğu ilçedir Muratpaşa. Muratpaşa, Antalya'nın kapısı, misafir odası durumundadır. Tüm bu nedenlerden dolayı çok önemlidir.

2) Sit alanları olan Haşimişcan ve Balbey Mahallelerinin önemi nedir?

Haşimişcan Mahallesi ve Balbey Mahallesi Antalya'nın en eski mahallelerinden ikisidir. Haşimişcan Mahallesi Kaleiçi'nde bulunuyor. Bilindiği üzere burada beş farklı kurumun ortak yönetimi söz konusudur. Sadece Haşimişcan'a değil, bu beş başlılık nedeniyle Kaleiçi'ne de bir ruh, kimlik kazandırılmıyor. Bu kadar önemli bir tarihi ve kültürel mirası, turizmin can evi olacak bir yapıyı maalesef etkin bir şekilde kullanamıyoruz. Balbey Mahallesi Antalya'nın en eski mahallelerindenidir. Biz Muratpaşa Belediyesi olarak 2001 yılında mahallemizdeki tarihi Antalya evlerini koruma altına alan, restorasyonunu yapan ve mahalleyi yeniden planlayan bir proje geliştirdik. Hatta mahallenin planlamasını bile yaptık. Ancak mahalle Kültür ve Turizm Bakanlığınca Sit alanı olarak belirlendi ve planlama yetkisi elimizden alındı. Şimdi ise 40 kadar tarihi yapı yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya.

3) Antalya hızla değişiyor. Sizin değişmesinden endişe duyduğunuz yerler var mı?

Antalya'nın değişimine yönelik bir endişe duymuyorum. Kentler yaşayan organizmalardır. Antalya'nın yoğun göç yapısıyla, turizmin başkenti olması nedeniyle hızlı bir değişim potansiyeline sahip. Muratpaşa Belediyesi sorumluluk alanında bu değişimi yakından takip ediyor. Kent planlamasını, yatırımlarını bu değişim sürecine ve değişimin gelecekte yaratacağı gereksinimlere uygun olarak yapıyor. Çağı ve değişimi yakalayan bir belediye olarak haftada bir projeyi hayata geçirme kapasitesine sahibiz. Endişelenmem için hiçbir neden yok.

4) *Sizce kent merkezinin mahalle ölçeğinde eksiklikleri nelerdir?*

Mahalle ölçeğinde ciddi eksiklikler olduğu düşünmüyorum. Çünkü birçoğunu yönetim anlayışımız alan katılımcı demokrasi anlayışıyla çözdük. Her hafta bir mahallede toplantı yapıyor, gereksinimleri tespit ediyoruz. Hemen toplantı sırasında da çözdüğümüz sorunlar oluyor. Prestij projelerle de çözdüklerimiz oluyor. Örneğin katlı-kapalı semt pazarları bu toplantılarda verilen sözlerin tutulmasıyla gerçekleştirdiğimiz projelerdir. Mahalleli talep etti biz de görev sınırlarımız dahilinde gerçekleştirdik. İmar sorunu olan mahallelerimiz dışındaki mahallelerde yaşamı olumsuz etkileyecek sorunlar yaşanmıyor. Muratpaşalıların yaşam standardını diğer ilçelerle karşılaştırdığımızda siz de bu farkı göreceksiniz. Örneğin Muratpaşa'da kişi başına düşen yeşil alan miktarı 7.04 metrekare ile 7 metrekare olan Avrupa Birliği standardını geçmiş bulunuyor. Biz göreve geldiğimizde 8 olan park sayısı bugün 538 oldu. Gençlik merkezleri, kültür ve toplum merkezleri, halk evlerinde meslek ve hobi kursları veriliyor. Huzurevimizde yaşlılarımıza yine Avrupa Birliği standardında hizmet veriyoruz. Hayvan Barınağımız aracılığıyla başıboş gezen hayvanların bakımları ve küpeleme işlemlerini yapıyoruz. Aşevimizde her gün 3 bin kişiye ücretsiz aş olanağı sunarken, bakıma gereksinim duyan 400 eve yemek servisi yapıyoruz. Belediye olarak prestij projelerimizin dağılımını da mahallerin demografik yapısını göz önünde bulundurarak gerçekleştiriyoruz. Örneğin Antalya'nın en önemli gereksinimi olan 4 bin 120 kişiye aynı anda hizmet verecek olan Kültür ve Kongre Merkezi'ni Doğuyaka Mahallesi'nde inşa ediyoruz. Bu merkez turizm açısından da çok önemli bölgeye bir hareketlilik getirecek. Başka bir örnek ise Sinan Mahallesi'nde uyguladığımız kentsel dönüşüm projesidir. Sinan Mahallesi Antalya'nın en eski ve en merkezi, kalbi konumundaki mahallesidir. Antalya esnafının yoğun olduğu bu bölgeyi açık AVM olarak planladık. Projenin sonunda Sinan Mahallesi sakinleri ve esnafı çok daha mutlu sabahlara uyanacaklar. Park Santralya Projesi, Eski Elektrik Santrali'ni restore ederek ayağa kaldırıyoruz. Ve daha birçok projede mahallelerin alt yapı sorunlarını çözerken 7'den 77'ye herkes için ürettiğimiz projelerle hizmet veriyoruz.

5) *Sizce kentsel dönüşümün anlamı nedir?*

Muratpaşa Belediyesi gerçek kentsel dönüşüm projeleriyle Türkiye'ye örnek olmuş belediyedir. Biz tüm ülkeye dayatılan apartmankondu anlayışına karşı çıkarak, kendi kentsel dönüşüm anlayışımızı ortaya koymuş ve başarı kazanmış bir belediyeyiz. Gecekondu sahipleriyle davullu zurnalı kentsel dönüşüm yapan bir belediyeyiz. Bizim için o bölgede yaşayan insanların hakları ve geçmişleri çok önemli ama aynı zamanda kentin planlanması ve kentsel dönüşüm yapılırken sosyal donatı alanlarının da yapılması çok çok önemli. Bayındır ve Soğuksu Kentsel Dönüşüm projesinde gece kondu sahiplerini aynı bölgede modern

konutlarına kavuştururken, her türlü sosyal gereksinimi karşılanan bir bölge yarattık. Bu proje kapsamında 80 dönümlük yeşil alanı bölgenin akciğeri olarak oluşturduk. Bugün Bayındır ve Soğuksu'da kentsel dönüşüm yaşamış insanlar parkları, yeşil alanları, caddeleri ile bir apartmankonu da değil ağdaş bir çevrede yaşamanın konforunu yaşıyorlar. Zeytinköy ve Muratpaşa Kuzeyi Kentsel Dönüşüm Projeleri'ni de aynı anlayışla hayata geçirdik.

EK 11- İnsan İlişkilerine Dair Değerlerin Değişimi İle İlgili Anlatının Devamı

“Teknoloji çok ilerledi ama teknolojinin ilerlemesi bu kadar önemli değil. Bizim zamanımızda bu kadar teknoloji yoktu da biz iletişim mi kuramadık. Bu kadar teknoloji yoktu da biz lügatlara mı bakamadık. Biz ansiklopedi mi bulamadık. Yani hepsi de vardı. Kütüphanesi de vardı. Kendi evimizde ansiklopediler de vardı ve bunlar için çok güzel vakitler harcıyorduk. Kütüphanemizden alıyorduk, öğreniyorduk. Ha şimdi bilgisayardan googleden girip bakıyorsunuz, hepimiz kullanıyoruz tabi çok büyük kolaylık, bu da insanların, onu da anladım, sevgi saygı bağına da yani sanal bir yaşam, sanal bir arkadaşlık, alışveriş sanal, sanal alışveriş ediyorsunuz o zaman çok yalnız kalıyorsunuz bu nasıl bir şeydir böyle. Kimseyle iletişiminiz yok. Bir bilgisayar ekranının karşısında ayakkabıyı oradan alıyorsunuz, bisküviyi oradan alıyorsunuz, arkadaşınıza nasılsın oradan diyorsunuz ve onu kapattığınız anda her şey bitiyor ama ağzınızdan tek kelime çıkmıyor. Yani temas çok önemlidir. Birinin elini tutmak, birinin saçını okşamak, biriyle böyle bir iletişim kurmak bence çok önemli bir şey. Siz ne diyorsunuz? Ama tabi bu cep telefonları vb. gibi şeylerle tık tık tık mesajlaşmak vb. bunların hepsi var. İki parmağıyla adeta kitap yazar gibi telefonda tamam ama şöyle bir iletişim kurmanın güzelliğini hiç yaşayamıyorsunuz. Yani evlerinizde siz misafir de olmuyorsunuzdur, sizin misafirliğiniz ekranda işte ‘hoş geldin Ayşe’, ‘Mehmet merhaba’, ‘ben şuraya gittim’... Hep, hep ekran başında. Gençler için çok yazık olduğunu düşünüyorum. . Bir de gösteriş, onu göstereceğiz. Bizde, bilecekler pahalı telefon kullandığımızı, en çirkin taraflarından biri bu. Artık farklılık dayatılıyor. Bu da güzel bir şey ama bu kadar farklı olmak bazı kişiyi, ekonomik durumu iyi olan kişiyi çok mutlu ediyor ama bunun tam tersini düşünüyorsunuz, o da arkadaş olmak istemiyor, içe dönüyor. Üniversite öğrencilerinde daha fazla. Çok yakınlarımdan da görüyorum. Onların ifadelerini görüyorum. Kullandıklarını görüyorum inanılmaz rakamlarla çantalar, çizmeler vb. şeyler ama herkes aynı şeyi alamıyor. Yani bu kadar aşırı farklılık benim hiç hoşuma gitmiyor. İnsanlar bu kadar fazla farklı olmamalı. Bu demektir gelir düzeyi dağılımı bu kadar farklı olmamalıdır. Bir de bu anlamda velilere çok iş düşüyor; ‘senin yaşın 16, sen bu çantayı kullanamazsın, bu telefon sana alınmaz’. Anne baba da ekonomik gücünü çocuklarda gösteriyor, alıyor. E bu da çok kötü, zaten çocuk anneden babadan görüyor. Ama kendi yaşının bunu yapamayacağını düşünemiyor. İş kadını, iş erkeği olursun, elini sıktığın insan şöyledir böyledir o zaman istediğini alır giyersin. O başka bir şey. Ama büyüme çağında, üniversite döneminde, öğrencilik çağında... Ailelerden biri çocuğuna para gönderiyor diğeri iki katını gönderiyor. Çocuklardan biri tost yiyemezken diğeri beş yıldızlı otel lokantasında karides yiyemez. Yani bu kadar farklılığı yaşamaması lazım. Çocuklar mütevazı olmasını bilmez. Hatta üstünlüğünü de göstermek ister ama velinin böyle bir psikolojisinin olmaması lazım. Mütevazı olması

lazım. Fazla almak zannediyorlar ki çocuğu çok mutlu ediyor. Halbuki o çocuk doyumsuzluğa alışıyor. Ve sonunda asla mutlu olamıyor, o noktaya geliyor. Doyumsuzluğu bir türlü tatmin edemiyor. Ve alabildiğine mutsuz ve başarısız oluyorlar. Kimseyi sevmiyor, kimse de onu sevmiyor, kimseyle geçinemiyorlar. Bir şeye emek vermiyor. Bir damla ter akıtmayınca, hayatta bir çaba göstermeyince oturduğu zaman hangi yorgunluğunu dinlendirecek.

Çocuklar açık havada ne yapacaklarını bilmiyorlar, saklambaç oynamayı bilmeyen çocuklar var inanmazsın (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

Şimdi gençler, çocuklar kendine oynayacak olsa arkadaş da bulamaz. Bu dünya nereye gider böyle, bu insanlar birbirini nasıl sever, nasıl sevgi alışverişi eder, nasıl bir yerde oturabilir. Biz yandaki masaya da laf atıyoruz o da bize laf atıyor. Bir şey oluyor 'afiyet olsun efendim, buyurun efendim'. Bir de şu vardır 'yandakilere koktu bu', piknikte falan hemen tabağa koyarsın götürürsün, onlardan da gelir. Sevgi alışverişi olur, bir arada oturulur, sohbet edilir. Bunlar yani hayatımızın gerçekleri. Güven yok. Karşılıklı sevgi yok ki güven olsun. Güven yok bir de çok tembeller. Belki bu kadar az efor sarf edip masa başında oturduğu yerden her işi halletmekten bu kadar obezler falan bunlardan çıkıyor. Hiç kimsenin bir iletişim kurduğu falan da yok. Herkes başını kurtarmaya bakıyor. B.Hanım'ın da dediği gibi beni sokmayan yılan bin yıl yaşasın. Kendinden öte hiçbir şey düşünmüyor. Ben yürüyüş yapıyorum. İnat ettim karşıdan gelen, sabah yürüyüşü yapıldığı için, kim olursa olsun 'günaydın' diyorum. Çok fazla ısrar ettiğim için, aşağı yukarı da o saatlerde yürüyüş yapanlar belli. Yüzde elli yüzde altmışına kadar çıktım cevap verenlerle. Ama hala yüzde yüze geledim. İnatla gözünün içine bakıyorum ve 'günaydın' diyorum. 'Günaydın efendim, günaydın' diyorum. Birbirleriyle konuşuyorlarsa 'sıhhatler olsun efendim, günaydın, iyi yürüyüşler' diyorum. Cümleyi uzatıyorum ki dikkatlerini çeksin, sadece günaydın deyince başka birisine zannedecekler. Bir de cümleyi uzatıyorum. İnanınki bu ne yapıyor diyorlar, birbirlerine bazen fısıltı. Bazısı bir adım geçtikten sonra 'günaydın' diyor. Bir kere de onlar demiyor. Hiç daha ona rastlayamadım. Ama yüzde altmışa kadar cevap almaya başladım. Bakın günaydınıza, sabahın o saatinde belli yani kalabalık yerde değilsiniz, cevap vermiyor. İletişim kurmanın yanlışı mı var. Bir de çok kalabalıklaştık tabi siyasi politikalara girmiyorum tabi. Korku da var insanların içinde. Ama sevgi de yok. Bir de koca giderken yanında, bir bey 'günaydın' dese, 'sen nereden tanıyorsun' diyor. Cevaba bakar mısınız, o yüzden de çekiniyorsunuz." (G.Hanım/1943/70/ Haşımışcan).

EK 12- Kent Merkezinde İnşa Edilen Alışveriş Merkezi

Fotoğraf 97- Alışveriş Merkezinin Yakın Olduğu Noktaları Gösteren Tabela.

Fotoğraf 98- Alışveriş merkezinin inşasıyla birlikte sağ tarafta bulunan Andızlı Mezarlığı ve çevresinde güzelleştirme çalışmaları başlamıştır. Aynı zamanda yollarda da trafiğin eski akışını değiştirecek ciddi düzenlemeler yapılmaktadır.

Fotoğraf 99- Yolun devamında sağ tarafta Yüksekalan Mahallesi sol tarafta ise Tahılpazarı ve Balbey mahalleleri bulunmaktadır.

Fotoğraf 100- Eski Otogarın Bulunduğu Alanda İnşa Edilen Alışveriş Merkezi.

Fotoğraf 101- AVM'nin Sloganlarından Bir Örnek.

EK 13- Ailelerin Çocuklarına ve Öğrenim Görmelerine Karşı Tutumları İle İlgili Anlatılar

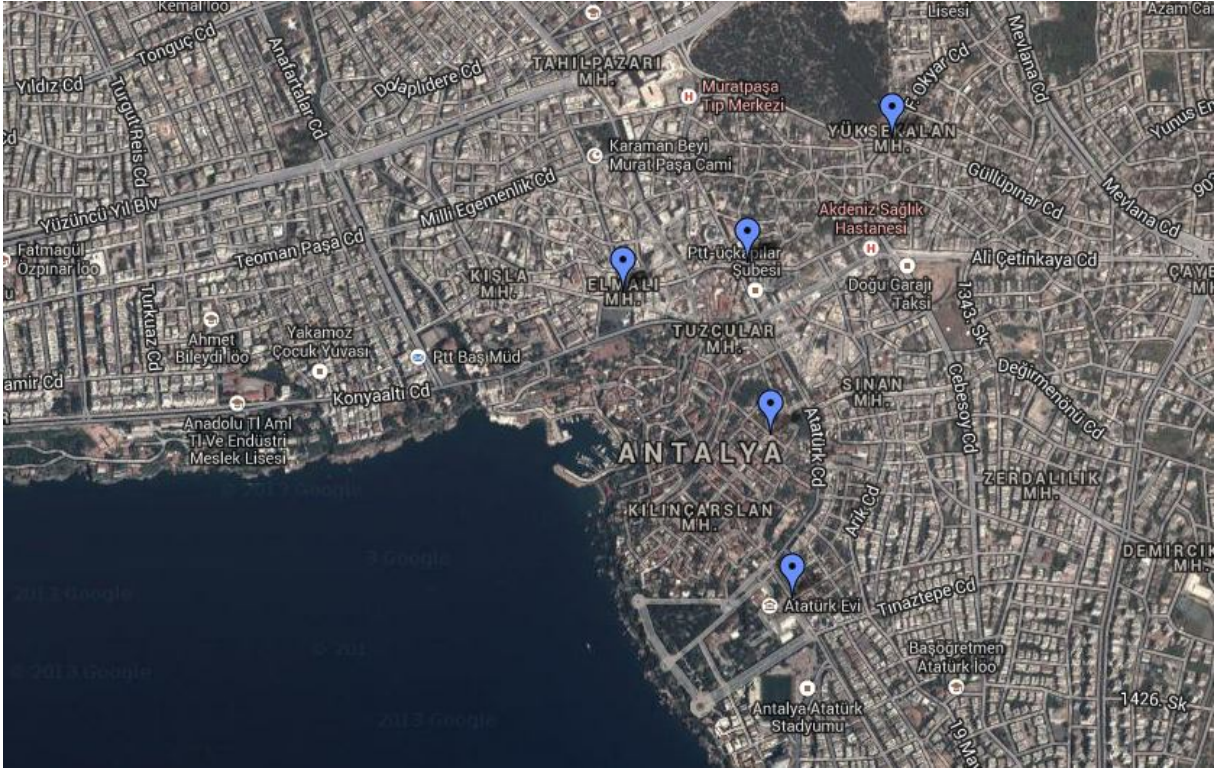
“Gençliğimde babam tutucuydu biraz. Annemsiz çıkmazdım dışarı. Anca okula gidip geldiğimde yalnız giderdim, onun dışında alışverişe, gezmeye annemle giderdim. Göndermezdi babam. Hatta ortaokulun üst sınıflarında yasaklar başladı. Onun için gençliğimi pek özlemiyorum. Evlendikten sonra özgürlüğüme kavuştum. Saçımı bile kestirmeme izin vermezdi babam o kadar garip bir tutuculuğu vardı. Uzun saçlı kadınları severdi. Yasaktı anneme de bana da. Ben evlendikten bir hafta sonra berbere gittim inanmazsın kestirdim saçımı istemememe rağmen, babama bunca sene özgürlüğümü kanıtlamak gibi bir şey oldu... Dedim ya babam çok sert bir insandı. Öyle kucak kucağa oturmak, sarılmak gibi bir şey yoktu bizde. Babam anlatırdı anılarını hep ama bizim pek öyle çok da konuşmaya iznimiz yoktu. Hele lafa karışmaya... Çocuklar susar, karışmaz öyle yetiştik.” (B.Hanım/1956/57/Elmalı /Kışla).

“Artık ilkokul bitti. Kanaviçeler öğrettiler. Dördüncü sınıfta annem bana kaneviçe öğretti, tığ işi öğretti hatta size göstereyim. Annem çok güzel iğne oyası yapardı. Yazmaların kenarına... Ben ilkokulu bitirdim. Ben ortaokulu istiyorum. Şurada İnönü yıkıldı ya, orada. Ondan sonra Enstitü Kız Meslek Lisesi vardı. Ondan sonra Doğum Evi vardı. İlle dedim ‘enstitüye gideceğim’. Ben artık 11-12 yaşındayım, büyümüşüm. Annemler ‘olmaz’ dediler. Ağladım ben, hastalar oldum. Ondan sonra bir komşumuz vardı. Dedi ‘sen enstitüye gidip de ne yapacaksın, nakış öğretyim ben sana’. Ben bir haftada kaç çeşit nakış öğrenmişim. ‘İlk defa o kadar iş gösterdim, elimi alan sen oldun’ dedi. Ben o nakış üzerine kendime perdeler işledim, karyola eteği, yastık ve o şekilde evlendim.” (G.Hanım/1934/79/ Balbey).

“Annem babam okumamı istemezdi. Ben zorla okudum. Lisede balığı eski soba boruları ile tutardım. Onların içine balık koyardım akşamüzeri, sabah okula gitmeden onları toplardım. Bazen içine çeşitli balıklar girerdi, onları toplayıp satardım. Hayatımı şöyle kazandım; hem okuyordum hem madende çalışıyordum.” (C.Bey/1929/84/ Barbaros).

“12 yaşında okul bittikten sonra ağabeyimin yanında mesleğe başladım. Bizimki aileden geliyor. Dedem börekçi, ağabeyim börekçi, dayım börekçi Kalekapısı’nda. Şimdi Attalos Heykeli’nin oradaydı dükkânlarımız. Tabi biz okuldan sonra kendimizi mesleğin içinde bulduk.” (T.Bey/1945/68/Kaleiçi).

EK 14- Araştırılan Mahallelerin Konumları

Haritada mavi yer işareti ile gösterilen mahalleler yukarıdan aşağıya doğru Yüksekalan Mahallesi, Balbey Mahallesi, Elmalı Mahallesi, Barbaros Mahallesi, Haşimişcan Mahallesi şeklinde sıralanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Tuğçe TUNCA

Doğum Tarihi ve Yeri : 22/05/1988 - ANTALYA

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Saime-Salih Konca Lisesi, Antalya, 2005

Lisans Diploması : Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, İstanbul, 2009

Yüksek Lisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana
Bilim Dalı, Antalya, 2013

Tez Konusu : Antalya Kent Merkezinde Gündelik Hayat ve Kent Deneyimi

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler

European University Viadrina’da, Erasmus Programı (04.2011-08.2011) kapsamında tez araştırması için bulunmuştur.

İş Deneyimi

Projeler : “Türkiye’de Bilim Mühendislik ve Teknoloji’de Kadın Akademisyenler Ağı” Projesi’nde araştırmacı olarak yer almaktadır. (2010-2013)

Çalıştığı Kurumlar : Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı’nda içeriğini kendi hazırladığı Hikaye Atölyesi etkinliğini 2010-2011 yıllarında gönüllü olarak sürdürmüştür.

E-Mail : totugce7@gmail.com